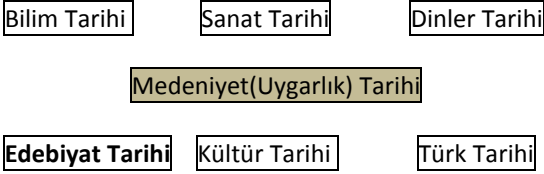

TÜRK EDEBİYATI-10

1.ÜNİTE: TARİH İÇİNDE TÜRK EDEBİYATI

1. EDEBİYAT-TARİH İLİŞKİSİ

Sanat geçmişten gelir. Bu yüzden sanatın tarihi vardır. Bilim de öyledir. Buna da *bilim tarihi* denir. Bunun gibi *Kültür tarihi*, *Dinler tarihi*, *Mimarlık Tarihi* gibi çeşitli alanlara ait tarihler bulunur. Geçmişten bugüne gelen çeşitli alanlara ait tarihler birleşerek "*Medeniyet Tarihi*"ni oluştururlar. Medeniyet(Uygarlık) Tarihi'ni oluşturan alanlardan biri de "*Edebiyat Tarihi*"dir. *Edebiyat Tarihi*, edebi etkinlikleri, edebi eserleri ele alır ve onların tarih içindeki izini sürer.

EDEBİ DÖNEM

Tarih, dönemler halinde ele alınır. Edebiyat da dönemler halinde incelenir. Bir *edebi dönem* kendi içinde bir bütündür ve diğer dönemden farklıdır. Bir dönemi, o devre ait hâkim zihniyet belirler. Dönemin hâkim zihniyeti, yazarları ve onların eserlerini de etkiler. Örneğin İslami Dönem Edebiyatının hâkim zihniyeti İslami zihniyettir. Yani dinsel zihniyettir. Bu durumda bu döneme ait eserlerin çoğunun dinsel olacağı da açıktır.

EDEBİYAT TARİHİ

Edebiyat tarihi edebi dönemin özelliklerini, o dönemdeki yazarları, edebi eserleri, edebi tür ve biçimleri, dönemin sosyal-siyasal özelliklerini ele alır ve inceler. Edebiyat tarihini edebiyat tarihçilerimiz hazırlar. Bunlardan birkaçı şunlardır: *Fuat Köprülü*, *Mehmet Kaplan*, *Ahmet Hamdi Tanpınar*, *Nihat Sami Banarlı* vb.

TARİH-EDEBİ ESER İLİŞKİSİ

Edebi eserler, yazıldıkları dönemin birer aynası gibidir. Tarih gibi kesin olmamakla birlikte edebi eserler de tarih bilimi için birer belge(vesika) niteliği taşırlar. Ancak tarihle edebiyat arasında bazı farklar da vardır:

-Tarih, sebep-sonuç ilişkisini dikkate alır; edebi eser estetik amaçlarla yazılır.

-Tarihte, zaman-mekan ve kişiler gerçek; edebi eserde kurgusaldır.

-Tarihte olaylar zinciri(kronoloji), edebi eserde ise olay örgüsü hâkimdir.

-Tarih, öğretici bir dil kullanırken, edebi eser sanatsal(mecazi) bir dil kullanır.

2.TÜRK EDEBİYATININ DÖNEMLERE AYRILMASINDAKİ ÖLÇÜTLER(KRİTERLER/KİSTASLAR)

Öncelikle söylemek gerekir ki Türk Edebiyatı bir bütündür. Türk'ün ve Türk diliyle yazan herkesin nerede ve ne zaman yazıyorsa yazsın yazdıkları Türk Edebiyatı içindedir. Fakat biz Türk Edebiyatı'nı daha kolay anlamak için nasıl tarihi tarih

devirlerine ayırıyorsak onu da dönemlere ayırıyoruz. Edebiyat Tarihi'ni dönemlere ayırırken de bazı ölçüleri dikkate alıyoruz. Bunlar şunlardır:

1. **Dil-lehçe farklılıkları:** Her dönemde dil farklıdır. İslamiyet Öncesi dönemde saf bir Türkçe kullanılır. İslami Dönemde ise Osmanlıca dediğimiz bir dil kullanılır. Tanzimat sonrasında ise dil değişerek bireye özgü bir hal alır. Bu durumda dönemler oluşurken dil de etkili olmuş olur.
2. **Din değişimi:** İslamiyet öncesinde Şamanizm, Gök-Tanrı dinleri ile Budizm ve Maniheizm gibi dinler etkili olmuş ve bunlar edebi eserlere de yansımıştır. İslami dönemde İslamiyet etkili olmuştur. Bu yüzden dönemler oluşturulurken din de dikkate alınmıştır.
3. **Kültür ve Medeniyet değişimi:** Türkler Orta Asya'da Konar-Göçer Medeniyet etkisi altında kaldılar. Müslüman olduktan sonra da Arap ve Fars medeniyetlerinden etkilendiler. Tanzimat'tan sonra ise Batı Medeniyetinden etkilenmişlerdir. Bu durum, kültür ve medeniyetin edebi dönem oluşturmada önemli etkisi olduğunu gösterir.
4. **Coğrafi değişiklikler:** Farklı coğrafyalarda farklı Türk Edebiyatları oluşmuştur. Kazak bölgesinde Kazak Edebiyatı, Çağatay bölgesinde Çağatay Edebiyatı, Karahanlı bölgesinde Karahanlı Edebiyatı oluşmuştur. Biz bunların hepsini Türk Edebiyatı çerçevesi içinde değerlendiriyoruz.

Bütün bu etkilere bakıldığında Türk Edebiyatı üç **ana** döneme ayrılmıştır:

Destan Dönemi	Din Dönemi	Birey/Akıl Dönemi
Zihniyeti irki(kavmi), mitolojik özellikler	Zihniyeti din, tasavvuf	Zihniyeti bireyin dış dünya ile ilişkisi ve akıl

Bu üç dönemin son ikisinde iki tür edebiyat iç içe olmuştur. Bunlardan ilki okumuş kesim(yüksek kesim, elitler) dediğimiz kesimin oluşturduğu **yüksek zümre edebiyatı** ve halkın oluşturduğu **halk edebiyatı**dır. Buna zümreleşme veya tabakalaşma adı verilir.

BİRİNCİ ÜNİTENİN ÖZETİ:

1. Edebiyat Tarihi, Medeniyet Tarihinin bir koludur. Medeniyet Tarihi, Bilim-Kültür-Din gibi alanlara ait tarihlerin birleşmesinden oluşur.
2. Edebi dönem hâkim bir zihniyetin oluşturduğu dönemdir.
3. Edebiyat Tarihi, dönemin sosyal-siyasal özelliklerini, edebi eserleri, yazarları ve edebi türlerin gelişimini kapsar.
4. Edebi eser, tarih bilimi için bir vesika(belge) niteliği taşır.

5. Türk Edebiyatı dönemlere ayrılırken dört kıstas ele alınır: *Dil(lehçe/şive) farklılığı, din farklılığı, kültür ve medeniyet farklılığı, coğrafya farklılığı.*
6. Türk Edebiyatında üç ana dönem vardır: *Destan dönemi, dini dönem, birey(akıl) dönemi*

2.ÜNİTE:

DESTAN DÖNEMİ TÜRK EDEBİYATI

1.Destan Dönemi

Destan dönemiyle destanların ortaya çıktığı zaman dilimi anlaşılır. Bu zaman diliminde destan ile irka ait özellikler iç içedir. Saf ırk halinde yaşamak, toplu yaşamak, bireysel olmamak, fiziki gücü kullanmak, doğa ile iç içe olmak irksal(kavmi) yaşamının belirtileridir.

Destanlar “**mit**”lere dayanır. Yıldırım, deprem, Güneş ve Ay tutulması, yanardağ patlamaları, tabiat güzellikleri gibi doğa olaylarının o dönemde bilim gelişmediği için Tanrılara, tanrıçalara bağlanması mit olarak adlandırılır. Mitler, evrenin doğuşunu, oluşumunu ve devam etmesini izah eden alegorik anlatılardır. Mitlerle ilgilenen bilim alanına ise **mitoloji** denir.

Mitler, destanlara karşarak onlara destansı özelliklerini kazandırır. Bir destanın hem mitsel bir yönü hem de milli(ırki) bir yönü vardır.

Destan dönemi yalnızca Türklerde yaşanmamıştır. Yunan, Hint, İran, İngiliz gibi birçok millet destan dönemini yaşamıştır. Buna göre başka milletlere ait destanlar şunlardır:

İran Destanı	Şehname(Firdevsi)
Yunan Destanları	İlyada ve Odesa(Homeros)
Fin Destanı	Kalevala
Hint Destanları	Ramayana ve Mahabharata
Alman Destanı	Nibelungen
Japon destanı	Şinto
Rus Destanı	İgor
Fransız Destanı	Chanson de Roland
İspanyol Destanı	Le Cide
İngiliz Destanı	Beowulf
Sümer Destanı	Gilgamiş (En eski destan)

2.Sözlü Edebiyat

Sözlü edebiyat, yazıya geçmemiş, ağızdan ağıza geçerek ilerdeki kuşaklara aktarılan edebiyattır. Bunlar daha sonra halkın ağzından derlenerek yazıya geçirilir. Örneğin İran destanı Şehname’yi Firdevsi, Yunan Destanları olan İlyada ve Odesa’yı Homeros derlemiştir. Buna göre sözlü bir ürün halkın ağzındadır, halkın malıdır(Anonimdir). Sözlü ürünler halkın ağzında dolaştığı için yöreden yöreye farklı söylenişleri vardır.(Varyant)

Sözlü edebiyat, destan döneminde doğmuştur. Çünkü mitolojik öğeler sayılan ışık, ağaç, bozkurt, at, rüya, kırklar gibi

motifler o dönemde ciddi olarak inanılan öğelerdir. Halk bunları ve bunlarla ilgili öyküleri sözlü olarak birbirine anlatmış, böylece sözlü edebiyatın doğmasına sebep olmuşlardır. Dolayısıyla destanla sözlü edebiyat arasında doğrudan bir ilişki vardır. Sözlü edebiyat, mitsel(olağandışı) bir zihniyet taşır. Çünkü bu dönemde insanlar açıklayamadıkları her şeyi olağandışı güçlere bağlamışlardır. Dolayısıyla mitler de bu zihniyetle oluşmuştur. Buna göre mitolojik öğelere şunlar sebep olmuştur:

-Kişinin tabiat güçleriyle mücadelesi ve kişinin üstün güçlerle ve düşmanlarla mücadelesi sırasındaki hayal gücü yoluyla oluşturduğu *eserler, sözler, tavırlar.*

Sözlü edebiyat ürünleri(destan, şiir vs.) toplumun ortak değerlerini(zihniyetini) anlatır, toplumu birleştirir. Böylece destan döneminde bireyler birbirinden kopuk yaşamaz, irki bir birliklilik oluşur. Destan dönemi, böylece mitsel, irki ve sözlü olmuş olur.

a. Coşku ve Heyecanı Dile Getiren Metinler(Şiir)

Bu dönemdeki coşku ve heyecanı oluşturan metin örnekleri Sagu ve Koşuk dediğimiz şiirlerdir.

Koşuklar:

- 1.Nazım birimleri dördlüktür.
- 2.Hece ölçüsünün 7’li kalıbı kullanılır.
- 3.Yabancı etkilerden uzak saf bir Türkçe kullanılır.
- 4.Kafiye örgüsü, a a a b, c c c b, d d d b Biçimindedir.
- 5.Konuları aşk, yiğitlik ve savaş, tabiat güzellikleri veya bahardır.
- 6.Sürek avından sonra düzenlenen Sığır adı verilen törenlerde Ozanlar(Şamanlar) tarafından okunurdu.
7. Okunma esnasında kopuz çalınır.
- 8.Koşuklar, daha sonraki yüzyıllarda ortaya çıkan Koşma nazım biçimi ile benzerlik gösterirler.
- 9.Yarım kafiye ile yazılmışlardır.

Sagular:

- 1.Yuğ adı verilen cenaze törenlerinde söylenen şiirlerdir.
- 2.Sagulara ölen kişinin acısı ve iyilikleri anlatılır.
- 3.En ünlü sagu, Saka Hükümdarı Alp Er Tonga(Efrasyap) adına yazılmış olan sagudur. Alp Er Tonga’ya İran Destanı Şehname’de Efrasyap adı verilmiştir.
- 4.Saguya Halk Edebiyatında ağıt, Divan Edebiyatında mersiye denir.
- 5.Sagunun diğer özellikleri koşuk gibidir.

Not 1:

Sagu ve koşuk dışında şiir olmayan anonim bir ürün de savlardır. **Sav**, destan dönemi edebiyatında atasözü demektir. Örneğin;

“Yılan kendi egrisin bilmes tevi boynung egri tir” veya “Ağilda oğlak doğsa derede otu yiter.” gibi. (Yılan kendi eğrisini bilmez, deveye boynun eğri der/Ağilda oğlak doğsa derede otu biter.)

Not 2:

Destan dönemi ürünleri olan, destan, koşuk, sagu, sav örnekleri **Kaşgarlı Mahmut** tarafından yazılmış ilk ansiklopedik sözlük olan **Divan ü Lügat-it Türk**'te bulunmaktadır.

Not 3:

Koşuk ve sagular, bir şiirde bulunması gereken ahenge sahiptirler. Asonans ve aliterasyonlar, nazım birimi, ritim oluşturan yinelemeler bu şiirlerde bulunur. Ayrıca mübalağa, istifham, benzetme gibi edebi sanatlar da yer alır.

Not 4:

Destan döneminde şiirler sözlüdür, ancak onları söyleyenler şamanlardır. Şamanlar, kopuz eşliğinde şiir söylerlerdi. Şamanlar, hem şair, hem büyücü, hem hekim, hem de ozan(şair)dırlar. Şamanlara, kam, baksı, oyun, ozan adı da verildi. Bu farklılık farklı Türk boylarıyla ilgilidir.

Koşuk ve Sagulara göre Türk yaşam biçimi

1. Cenazelerde yuğ adı verilen dinsel törenler yaparlardı. Bu törenlerde okunan sagular yarı dans yarı ritüel(ayın) içinde okunurdu.
2. Sürek avları yaparlardı, avcılıkla ve hayvancılıkla geçinirlerdi. Sürek avlarını Sığır adı verilen törenlerde kutlayarak “koşuk”lar okurlardı. Bu törenler yine yarı eğlence yarı ritüel özellik gösterir.
3. Bir arada yaşarlar, savaşa bir arada giderlerdi. Baskınlardan sonraki başarıları koşuklarla ifade ederlerdi.

OKUMA PARÇASI(Vikipedi)

KOPUZ

Kopuz – Türk ve Altay halk kültüründe çalgı. **Komus** da denir. Bağlama'nın atası olan müzik aletidir. Türklerde önemi büyüktür. Bağlama ve Kopuz kutsal sayılır. Bunun yanında diğer önemli telli çalgılar arasında İkliğ ve Gizek adı verilen yaylı olanlar ile Yatuğan denen ve yatık olarak çalınanlar yer alır. Kobzamak, kopzlamak gibi fiiller çalgı çalmayı ifade eder. Havada uçan veya ölen kopuzlar masalarda zaman zaman yer alır. Kopuzun Korkut Ata'nın buluşu olduğu söylenir. Hastalıkların tedavisinde bile kullanılır. Kopuzun sahibi onu bir başkasına vermeyi tabu sayar ve birinin elinin değmesinin günah olduğunu kabul eder. Şamanlar ruhları onunla çağırır. Aldacı (Ölüm Tanrısı) bile Kopuz'un sesinden Korkut Ata'nın canını veya o civarda bulunanların ruhunu almaya gelemez. Onun sesinde bir haşmet vardır. Korkut Ata öldükten sonra kopuzu yıllarca acıklı sesler çıkarmıştır.

Kopuz, en eski Türk halk çalgısı olarak bilinmektedir. Ancak kopuz adıyla anılan farklı çalgılara rastlanmaktadır. Şu anda hâlâ Anadolu, Kafkasya ve Orta Asya'da kullanılmaktadır. Şamanlar törenlerde kopuzu kullanırlardı. Teknik olarak çalgı bağlama ailesi içinde değerlendirilmelidir.

b. Olay Çevresinde Gelişen Metinler(Destanlar)

Destanlar üç aşamada oluşurlar.

- 1.Destanlar, deprem, yangın, sel, göç, büyük savaşlar gibi büyük bir olay olmasıyla başlar. Bu olaylar üzerine söylentiler başlar.(Oluşum aşaması)
- 2.Halkın ağzında söylene söylene bir kurgu haline gelen destan artık bir edebi esere dönüşür.(Yayımla aşaması)
- 3.Homeros veya Firdevsi gibi bir büyük ozan çıkarak halkın ağzındaki bu kurguları manzum olarak derleyip toplarlar.(Derleme aşaması)

NOT: Türk destanlarını derleyecek bir ozan çıkmadığı için Türk destanları arasındaki irtibat kopuktur, ayrıca hepsi manzum da değildir.

TÜRK DESTANLARI:

1.ALTAY-YAKUT TÜRKLERİ

YARATILIŞ DESTANI

Evrenin yaratılışını, insanların, şeytanların, iyilik ve kötülüğün yaratılışını ele alan bir destandır.

2.SAKA DESTANLARI:

a)**Alp Er Tonga Destanı:** Saka Hükümdarı Alp Er Tonga'nın İranlılarla yaptığı savaşlar anlatılır. Keyhüsrev tarafından hile ile öldürüldüğü anlatılır.

b)**Şu Destanı:** Saka Hükümdarı Şu'nun Makedonyalı İskender'le yaptığı savaşlar anlatılır.

3.HUN DESTANLARI:

a.**Oğuz Kağan Destanı:** Hun hükümdarı Mete Han'ı anlatan destandır. Destanda Oğuz Han'ın olağandışı hayatı, fetihleri, Türk boylarını oluşturması, kut inancına göre hayatını yaşaması anlatılmıştır.

b.**Attila Destanı:** Batı Hun Hükümdarı Attila'nın hayatını ve savaşlarını anlatan destandır. Macar Türkleri Attila'yı kendi ataları bilirler.

4.GÖKTÜRK DESTANLARI:

a)**Bozkurt Destanı:** Göktürkleri yok eden Lin adlı memleketin insanları yalnızca bir çocuğu sağ bırakmışlardır. Onun da kol ve bacaklarını kesip onu bir bataklığa atmışlardır. Onu bir dişi kurt(Asena) kurtarır. Çocukla kurttan Göktürkler yeniden türerler. Bu kurt kutsal bir varlıktır.

b)**Ergenekon Destanı:** Düşmanları tarafından yok edilen Göktürklerden kalan Kıyan ve Negüz ailelerinin Ergenekon denen yerde yeniden çoğalıp öçlerini almalarını anlatan destandır.

5.UYGUR DESTANLARI:

a)Türeyiş Destanı: Uygurların bir ağaçtan ışık yoluyla doğan Böğü Kağan'ı anlatan destandır. Başka bir rivayette, Uygurların erkek bir kurttan türeyişleri anlatılır.

b)Göç Destanı: Çinli Tang Sülalesi'nin Uygur ilinde düzeni bozmak için Kutsal bir dağı parçalayıp götürmeleri sonucu Uygur ilini kaplayan kuraklık yüzünden Uygurların Turfan-Koço veya Beşbalık yöresine göçleri anlatılır.

TÜRK DESTANLARININ ÖZELLİKLERİ

- 1.Türk destanları ilahi bakış açısına göre ve 3.tekil kişi tarafından bütün Türkler hedefe konularak anlatılır. Çünkü henüz zümreleşme oluşmamıştır.
- 2.Türk destanlarında ışık, ağaç, bozkurt, kutsal dağ, rüya, kırklar, At gibi mitolojik motifler(öğeler) görülür.
- 3.Destanlar manzum olmalıdır, ancak Türk destanları derlenmediği için manzum değildir ve birbirinden kopuktur.
- 4.Destanların kaynağı, Kaşgarlı Mahmut, Cüveyni ve Çin belgeleridir.
- 5.Destanlarda Mete Han, Böğü Han, Alper Tunga gibi tarihte gerçekten var olmuş gerçek kişilere vurgu yapılır.
- 6.Türk Destan kahramanları bireysel amaçlar için değil, Türk halkı için mücadele ederler. Başka milletlerin çoğunda kahramanlar bireysel amaçlar gözetirler.
7. Türk destanları milli varoluş öyküleridir. Kut inancına göre dünyanın töresini düzenlemek isterler. Kağanlara bu görevi Gök Tanrı vermiştir.
- 8.Bazı destanlarda madenlerin kullanımı göze çarpar.(Ergenekon)
- 9.Destanlarımızda akıcı, coşku veren saf bir Türkçe kullanılmıştır.

NOT: Buraya kadar anlatılan destan, oluşum aşamaları geçirmiş doğal destandır. Doğal destanlar destan döneminde oluşurlar. Bunun dışında bir de sonradan oluşturulmuş, anonim olmayan destanlar da vardır ki onlara **yapay destan** denir.

Doğal ve Yapay Destan Farkı

- 1.Doğal destanların derleyicileri vardır veya anonimdirler, yapay destanların yazarları vardır.
- 2.Doğal destanlar oluşum aşamalarını(oluşma-yayıma-derleme)geçirmiştir, yapay destanı bir yazar oluşturur.
- 3.Doğal destanı tarihi bir mitoloji yönlendirirken yapay destan yazarının hayal-gücüne göre şekillenir.

YAPAY DESTANLAR

Destan	Yazarı
Genç Osman Destanı	Kayıkçı Kul Mustafa
Çanakale Destanı	Mehmet Akif Ersoy
Üç Şehitler destanı	Fazıl Hüsnü Dağlarca
Kuvva-yı Milliye Destanı	Nazım Hikmet Ran
Selçukname	Yazıcıoğlu Ali
Aeneis	Vergilius(Latin)
Henriade	Volter(Fransız)
Kaybolmuş Cennet	John Milton(İngiliz)
Kurtarılmış Kudüs	Tasso(İtalyan)

Çılgın Orlando	Ariosto(İtalyan)
İlahi Komedy	Dante(İtalyan)

SÖZLÜ DÖNEMİN ÖZETİ:

- 1.Destan dönemi, mitolojik ve sözlü edebiyatın kaynaştığı bir dönemdir.
2. Sözlü edebiyat destan, sav, sagu, koşuk gibi ürünlerden oluşur.
3. Sözlü ürünlerden sagu ve koşuk şamanlar tarafından kopuz eşliğinde söylenen ayinsel şiirlerdir.
4. Sagular, ağıt içeriklidir. Koşuklar yiğitlik, aşk, tabiat konularını içerirler.
5. Destan döneminde zümreleşme yoktur.
6. Türk destanları Altay, Saka, Hun, Göktürk, Uygur destanlarından oluşur.
7. Türk destanları oluşum aşamalarını(oluşma-yayıma-derleme) geçiremediği için manzum değildir, birbirinden kopuktur.
8. Türk destanlarında ışık, ağaç, bozkurt, at, rüya, kutsal dağ gibi motifler(öğeler) vardır.
9. Doğal destanları taklit ederek bir yazar tarafından yazılan destanlara yapay destan denir.
10. Türkler, yuğ ve sığır gibi törenler yapardı. Yuğlar, cenaze töreni, sığırlar ise av törenleriydi.
11. Eski Türk ozanları şaman, baksı, oyun, kam gibi adlar alırdı. Onlar şair, büyücü, doktor, müzisyen gibi işlerin hepsini bir arada yapabilirlerdi.
12. Destan döneminin dili saf Türkçedir. Yabancı kelimelere yer verilmemiştir.

3.YAZILI EDEBİYAT(KÖKTÜRK YAZITLARI /UYGUR METİNLERİ)

Yazılı dönem edebiyatı, saf Türkçe kullanmak bakımından sözlü dönem gibidir. Kut inancı da yazılı edebiyatta devam etmektedir. Halk yine hükümdarın etrafında bir bütün olmaktadır. Zümreleşme hâlâ ortaya çıkmamıştır. Irki özellikler devam etmektedir. Dolayısıyla yazılı dönem, sözlü dönemi birçok bakımdan bütünler. Ayrıca koşuk, sagu gibi nazım biçimlerini bu dönemde de bulmak mümkündür. Tek fark yazıya geçmiş olmaktır.

Yazılı eserleri **Yenisey** Kitabeleri(Abakan ve Tuva bölgesi), **Göktürk** Kitabeleri(Orhun ırmağı bölgesi) ve **Uygur** Kitabeleri(Turfan-Doğu Türkistan bölgesi) olmak üzere üçe ayırabiliriz. Bunlardan Yenisey Kitabelerinin edebi olarak değeri olmadığı için önemli bulunmadığını söylemiş olalım.

GÖKTÜRK YAZITLARI

Göktürk Yazıtları, ilk yazılı belgedir. Daha doğrusu, edebi değeri olan ilk yazılı belgedir. Ondan önceki yazılı belgelerin edebi değeri olmadığı için Göktürk Yazıtları ilk belge niteliği kazanmıştır.

Yazıtlar, eski İskandinav dillerinde kullanılan alfabe olan runik yazıyla yazılmıştır. Otuz sekiz harften oluşan Göktürkçe, dört ünlü harf kullanır. Sağdan sola yazılan Göktürkçe,de

harflerin şekli, kullanılan aletlerden ilham alınarak oluşturulmuştur. Örneğin –ok hecesinin okunuşu için ok biçiminde bir harf kullanılır.

Göktürk Yazıtları Moğolistan'da Orhun Irmağı'nın eski yatağına yakın bir yerde bulunduğu için yazıtlara **Orhun Yazıtları** da denmiştir. **Yazıt** sözcüğü, sert maddeler üzerine kazıma yoluyla yazılmış yazı anlamındadır. Eski dilde **kitabe** de denir.

Yazıtların üç tanesi çok önemlidir.

1.Kül Tigin Anıtı: Bilge Kağan, ölen kardeşi Kül Tigin adına diktirmiştir.(732) Yazıcı ise Yolluğ Tigin'dir. Yolluğ Tigin ilk Türk edibi sayılmaktadır. Bilge Kağan'ın ağzından yazılan kitabede Göktürk Tarihi ile ilgili bilgi ve birlik-beraberlik mesajları vardır. Yazıtın Batı yüzünde Çince lirik bir metin vardır.

2.Tonyukuk Anıtı: Göktürklerin başarılı veziri Tonyukuk kendi adına 716'da diktirmiştir. Ancak bu tarih kesin değildir. Tonyukuk, yazıtta Göktürklerin Çin esaretinden nasıl kurtulduklarını, kendisinin neler yaptığını anlatmaktadır.

3.Bilge Kağan Anıtı: 735'te Bilge Kağan adına dikilmiştir. İçeriği aşağı yukarı Kül Tigin anıtı ile aynıdır. Bunun da Batı yüzünde Çince bir metin vardır. Yazıcı yine Yolluğ Tigin'dir. Yazıtta Kül Tigin'in ölümünden sonra neler olduğu anlatılmaktadır.

Yazıtlar, sade bir Türkçe ile yazılmıştır. Aliterasyonlar, kısa cümleler, benzetmeler ve seslenmeler bu yazıtlara edebi bir hüviyet kazandırmıştır. Yazıtları ilk defa okuyabilen kişi Danimarkalı Türkolog **Wilhelm Thomsen**'dir.

YAZITLARIN KÜLTÜR TARİHİ BAKIMINDAN ÖNEMİ

- 1.Türk adının geçtiği ilk metinlerdir.(Belgedir)
- 2.Türk ve Dünya edebiyatının önemli bir **söylev**(nutuk/hitabet) metnidir. Aynı zamanda "**anı**" türü ile de ilişkilendirilebilir. Çünkü Göktürk geçmişi anlatılmaktadır. Anılar gibi 1. Tekil şahıs adıyla yazılmıştır.
- 3.Türk Hakanlarının kendi toplumlarına hitap ederek onlara devlet adına hesap verdikleri ilk metindir.
- 4.Çin gibi bir büyük tehdide daha o zamandan dikkat çekilmiştir.
- 5.Anıtlara "**Bengü Taş**" adı verilmiştir. Bengü Taş, ebedi taş anlamına gelir ki böylece ileriki kuşakların da bu metinlere muhatap olduklarını kanıtlar.
- 6.Yazıtlarda işlenmiş(gelişmiş) bir dil kullanıldığı için bu yazıtlara bakarak Türkçenin geçmişinin MÖ'ye kadar gittiği düşünülmektedir.
- 7.Türk yaşam tarzını ve dünyaya bakışını ortaya koyan metinlerdir.
- 8.Metinlerde yüksek bir heyecan, milli bilinç ve lirizm göze çarpar.

UYGUR METİNLERİ

Uygur metinleri, çeviri(tercüme) metinlerdir. Bu metinler, Budizm ve Maniheizm içeriklidir. Uygurlar Doğu Türkistan'a gelmeden önce Moğolistan'da Maniheizm dinine girmişlerdir. **Maniheizm**, Böğü Kağan'la birlikte yaygınlaşmıştır.(762) Ancak 9.yüzyıldan itibaren **Budizm**'e de ilgi artmıştır. Soğdca ve

Farsça'dan çevrilen eserler, Uygur dili ile yazılmış veya basılmıştır. Çünkü Uygurlar baskı tekniğini de biliyorlardı.

Maniheizm Uygurlardan sekiz adet şiir kalmıştır. Bu dönemde ilk defa şair adları geçmektedir. Bu yüzden bu döneme ait "**Aprınçur Tigin**", **Türk Edebiyatının ilk şairi sayılır.**

Uygur metinleri **Turfan** kazılarında ortaya çıkmıştır. Turfan, Türkistan'dadır. Önemli metinler şunlardır:

1.Sekiz Yükmek: "Sekiz Yiğın" demektir. Budizm'in inanç ve felsefesini anlatan bir eserdir. Dili sade ve akıcıdır. Çince'den çevrilmiştir.

2.Altun Yaruk(Altın Işık) : Singku Seli Tutung tarafından Çince'den çevrilmiş en kapsamlı Budist mukaddes kitabıdır. Budizm'in temelleri, felsefesi ve Buda'nın menkıbeleri anlatılır. Bu menkıbeler şunlardır:

a)Şehzade ile Aç Pars Hikâyesi: Açlıktan ölmek üzere olan aç bir pars için kendini feda eden Şehzade'nin öyküsüdür.

b)Dantipali Beğ Hikâyesi: Geyikler için kendini feda eden bir bey-geyiği öldüren Dantipali Beyinin alevler içinde kalışını anlatan bir öyküdür.

c)Çaştani Beğ Hikâyesi: Ülkesindeki insanlara bela ve hastalık getiren şeytanlarla Çaştani Beğ'in savaşı anlatılır.

3.Irk Bitig: Köktürkçe yazılmış bir fal kitabıdır. Mani dinine aittir.

4.Kalyanamkara ve Papamkara(İyi Düşünceli Prens ile Kötü Düşünceli Prens): Budist bir eserdir. İyi düşünceli şehzadenin bütün canlılara yardım etmek ve canlıların birbirlerini öldürmelerini engellemek için bir mücevheri elde etmek üzere yaptığı maceralı yolculuk anlatılır.

Uygur alfabesi üçü ünlü harf olmak üzere 14 harften oluşur. Sağdan sola ve Arapça gibi bitişik yazılır.

ATATÜRK'ÜN "NUTUK" ADLI ESERİ İLE "GÖKTÜRK KİTABELERİ"İN KARŞILAŞTIRILMASI

1. Nutuk Türkiye Türkçesi ile yazılmıştır. Ancak içinde Osmanlıca sözcükler bulunur. Göktürk metinleri sade bir Göktürkçe ile yazılmıştır.
2. Nutuk, Türk gençliğine yöneliktir. Abideler ise yine sonraki kuşaklara.
3. İkisi de millî birlik ve beraberlik bilinci aşlamak ister.
4. İkisi de kurtuluştan sonra yazılmış metinlerdir.
5. İkisi de yer yer anı özelliği ve söylev türü özelliği gösterir.

YAZILI EDEBİYAT BÖLÜMÜNÜN ÖZETİ:

1. Yazılı edebiyat, eski Türklerin özelliklerini devam ettirir.
2. Yazılı metinler Göktürk ve Uygurlara aittir.
3. Göktürk abideleri, Orhun Irmağı(Moğolistan) yakınında bulunmuş, Danimarkalı Thomsen tarafından okunmuştur.

4. Abideler, Kültigin, Bilge Kağan ve Tonyukuk anıtı olmak üzere üç tanedir. Türk adının geçtiği ilk belgedir.
5. Uygur metinleri, dini içerikli ve tercüme(çeviri)dir. Bu eserler arasında İrk Bitig, Altun Yaruk, Kalyanamkara ve Papamkara, Sekiz Yükmek adlı eserler önemlidir.
6. Türkler Müslüman olmadan önce Göktürk alfabesi ve Uygur Alfabesi olarak iki alfabe kullanmışlardır.
7. Bilinen ilk Türk şairi Aprınçur Tigin'dir.

2. ünite için Sonuç:

Sözlü edebiyat(Destan dönemi) ve Yazılı Edebiyat birleşerek "İslamiyet Öncesi Türk Edebiyatı" adını alır.

3.ÜNİTE

İSLAM UYARLIĞI ÇEVRESİNDE GELİŞEN TÜRK EDEBİYATI

1.XI VE XII. YÜZYILLARDA İSLAMİYET VE TÜRK KÜLTÜRÜ

Uygurlar, Doğu ve Orta Türkistan'da yaşamaya devam ederken 10.Yüzyıl'ın ortalarına doğru Karluk-Yağma ve Çiğil Türklerinden oluşan **Karahanlılar** da İlk Müslüman Türk Devleti sıfatıyla **Balasagun, Taraz, Kaşgar** gibi daha Batı kısımlarında ilk İslam medeniyetini kurdular. Karahanlılar **Satuk Buğra Han**, önderliğinde Müslüman olmuşlardır. Satuk Buğra Han, ayrıca İslami Döneme ait bir **destan**ın adıdır.

Süreç şöyle gelişmiştir.

1. İslam orduları(Emevi) ilk defa 705/705 yıllarında Türklerin yaşadığı Orta Asya'ya geldi.
2. **Buhara, Semerkand** gibi bölgeler Türklerin eline geçti.
3. 751 yılında Müslümanlarla Çinliler arasındaki savaşta(**Talas**) Türkler Müslümanlara yardım ederek Çinlilerin ezici bir yenilgi almalarına sebep oldular.
4. Türklerin büyük çoğunluğu **11.Yüzyıl'a** kadar Müslüman olmuştur. (**Samanoğulları dönemi**)
5. Türkler Müslüman olunca **yerleşik hayata geçerek** göçebe kültürü azaltmaya başladılar. Yerleşik hayata geçme, yanında kütüphane-medrese-hamam gibi unsurların bulunduğu **mabet(cami) çevresinde mahalleler kurarak** gerçekleşmiştir.
6. İslamiyetin Türklere bir etkisi de **devlet kurma yeteneğinin** artmasıdır.
7. İlk etkiler, dilde olmuştur; **Arapça sözcükler** yavaş yavaş dilimize girmiştir.
8. Türk toplumunda **zümreleşme**(tabakalaşma) başlamıştır. Okumuş kesim ve okumamış kesim kendi dil ve edebiyatlarını oluşturmuşlardır.
9. Edebiyata Arapça etkisi dışında **Aruz ölçüsü** girmiştir.
10. **Beyit** nazım birimi ve **mesnevi** nazım şekli de ilk gelen etkilerdendir.

11. İlk dil ve edebiyat ürünleri **Karahanlılar** döneminde ortaya çıkmıştır. Bu döneme "**Geçiş Dönemi**" de denir.

2.İSLAMİ DÖNEMDE İLK DİL VE EDEBİYAT ÜRÜNLERİ

Bu dönemde Karahanlı dili Hakaniye denen Doğu Türkçesi'dir. Hakaniye, **Eski Türkçe** döneminin özelliklerini taşır. Göktürk kolundan Batı Türkçesi(Oğuzca), Karahanlı kolundan da Harezmi Türkçesi ve Çağatayca gelişmiştir. Hakaniye Türkçesi esasında Uygur dilidir. Ancak Hakaniye döneminde Uygur yazısı kadar Arap yazısı da kullanılmaya başlanmıştır. Hakaniye Lehçesiyle yazılan eserler şunlardır:

KUTAD-GU BİLİG(1069-1070)

"**Mutluluk veren bilgi**" anlamındaki Kutadgu Bilig adlı eser, **üst zümre** eğitimi almış olan **Balasagunlu Yusuf Has Hacıp** tarafından yazılmış bir mesnevidir. Böylece Türk Edebiyatının da **ilk mesnevisi**dir. Mesnevilerle, daha çok efsane ve olay metinleri anlatılır. Arzun kısa ölçüleriyle ve düz kafiye ile yazılması, Mesneviler uzun yazıldığı için yazana kolaylık sağlaması içindir. Kutadgu Bilig yazıldıktan sonra dönemin hükümdarı **Tabgaç Uluğ Buğra Kara Han'a** sunulmuş, bu hükümdar da Yusuf'a **Has Hacıplik**(padişahın başdanışmanı) unvanını vermiştir.

Yusuf Has Hacıp, "**ideal insan**" çerçevesinde ideal devleti de anlatmış olduğu için eser, **ilk siyasetname** özelliği taşır. Eser, Fars mesnevilerine uygun olarak giriş kısmında sırayla; Allah'a hamd, Peygambere övgü, Dört Halife'ye övgü, Bahar tasviri, Uluğ Buğra Kara Han'a övgü, Kitab'ın yazılma sebebi üzerinde durmuştur. Bu sıralama yeni medeniyet dairesi olan İslam Medeniyetinde yazılan kitapların da düzenini gösterir. Şehname vezni olan Feülün/Feülün/Feülün/Feül ölçüsünü kullanan Yusuf Has Hacıp'in bu ölçünün 11'li hece ölçüsüyle de uyumlu olmasını gözettiği düşünülebilir.

Eserin asıl kısmı **alegorik** bir **diyalog** metnidir. Karşılıklı konuşan dört temsili kişi, "ideal insan"ı bazı kavramlar çerçevesinde ortaya koymaya çalışırlar. **Kün Togdı** padişah görevindedir, eserde adaleti savunur. Ay Toldı adlı kişi, vezir görevindedir, mutluluğu(saadeti) savunur. Vezirin oğlu Ögdilmiş adlı kişi akıllı savunurken, Odgurmuş adlı diğer bir kişi de züht(dünyanın sonu) kavramını savunur.

Alegorik kişi	Görevi	Savı
Kün Togdı	Padişah	Adalet(kanun)
Ay Toldı	Vezir	Saadet(Mutluluk)
Ögdilmiş	Vezirin oğlu	Akıl
Odgurmuş	Belirsiz	Züht(Fanilik)

Bu dört kişi, her şeyi ideal insan çerçevesinde tartıştığı için kusursuz bir toplum hedeflenmiş olur. Bu tür bir kusursuzluk arayışı eseri bir **ütopya** kitabına çevirmiştir. Ütopyalar gerçekleşmesi zor olan toplum tasavvurlarıdır.

Bu anlamda bir ütopya eseri olan Platon'un "Devlet" adlı eserini Yusuf Has Hacip'in okumuş olabileceği düşünülmüştür.

Kutadgu Bilig, **6645 beyitten** oluşur. Bu yönüyle beyit geleneğine bağlıdır. Ancak **173 adet de dörtlük** bulunur ki bu yönüyle de Destan dönemi şiir geleneğine bağlıdır. Dörtlükler "a a x a" biçiminde **mani tipi** kafiyelenmiştir. Eserin Platon'un "devlet"inden, İslami yönetim biçimlerine, İbni Sina ve Farabi'den Göktürk Metinlerine kadar giden yer yer Hint tesirlerinin de sindiği geniş bir okuma arka planı olduğu görülmektedir.

Alegori, soyut kavramları somut bir şekilde anlatmak için onları bir olay içinde temsil ettirmektir. Kutadgu Bilig, adalet, mutluluk, akıl ve züht gibi kavramları kişilerle temsil ettiği için alegoriktir.

DİVAN Ü LÜGAT-İT TÜRK(1074 CİVARI)

"**Ansiklopedik Türk dili sözlüğü**" anlamına gelen Divan ü Lügat-it Türk adlı eser Kaşgar'da doğup Türk illerini ve boylarını uzun zaman dolaştıktan sonra Irak'a yerleşen **Kaşgarlı Mahmut** tarafından yazılmış bir eserdir. Mahmut, Türk lehçelerini ve Arapçayı çok iyi bilen **üst zümreden** bir adamdır. Eserini yazmaktaki amaç, Türkçenin de o sıralar yaygınlaşan Arapça kadar zengin olduğunu göstermek ve Araplara Türkçeyi öğretmektir.

Eserin önemi, **ilk Türkçe sözlük** olmasından geldiği kadar, Türkler hakkında **tarihi, folklorik, coğrafi, etnik, kültürel** bilgiler verecek kadar geniş hazırlanmış olmasıdır. Eserini **Bağdat'ta** yazan Kaşgarlı, onu **Abbasi Halifesi Ebu'l-Kasım Abdullah(El Muktedi bi-Emrillah)'a** sunmuştur. O dönemde Bağdat bir ilim yuvası olduğu kadar Abbasiler de Türklerle askeri birtakım makamlar vermekteydiler. Kaşgarlı, onların Türkçe öğrenme ihtiyaçlarını karşılamak ve bu arada Türk kültürünü de tanıtmak istemiştir. Bu anlamda Kaşgarlı Türkçe'nin öğrenilmesi gerektiğiyle ilgili hadislerden de bahsetmiştir. "Türk dilini öğreniniz, zira Türklerin hâkimiyeti uzun sürecektir!"

Eserin dilbilgisi açıklamaları Arapça olarak yazılmıştır. 7500 adet Türkçe sözcüğün karşılığını vermiştir. Türkçenin Doğu ve Batı diye iki ana kolunun olduğunu da belirtmektedir.

Eserin bir ilginç özelliği de Türklerin nerede yaşadıklarını gösteren bir haritanın bulunuyor oluşudur.

Hatırlatma: Destan dönemine ait olan destan, sav, sagu ve koşuk örnekleri Divan ü Lügat-it Türk'te bulunmaktadır.

ATABET'ÜL-HAKÂYIK(12.YÜZYIL)

Dindar bir adam olan **Yükneklî Edip Ahmet** tarafından yazılmış dini-ahlakî bir eserdir. "Gerçeklerin eşîği" anlamına gelen Atabet'ül-Hakâyık, dönemin Karahanlı

hükümdarı **Emir Dad İspehsalar Beg'e** sunulmuştur. Edip Ahmet, bilgili bir adam olmasına rağmen sanat yönü zayıftır. Eseri Kutadgu Bilig kadar sanatlı değildir. Yusuf Has Hacip, aruz veznini de Edip Ahmet'ten daha iyi kullanmıştır. Bu yüzden Atabet'ül-Hakâyık, dini öğütler veren bir **nasihatname** gibidir.

Eserin asıl bölümü dörtlüklerle yazılmıştır. Bu bölüm 101 dörtlüktür. Eserin diğer kısımları beyitlerle(40 beyit) yazılmıştır. Edip Ahmet, Kutadgu Bilig ve Şehname'de kullanılmış olan Feûlün/Feûlün/Feûlün/Feûl veznini kullanmıştır. Eser hem Uygur hem de Arap harfleriyle çoğaltılmıştır.

Eserde bahsedilen konular:

- 1.Bilginin yararı, bilgisizliğin zararı. 2.Dili tutmanın yolları. 3.Dünyanın değişmesi. 4.Cömertliğin övülüp cimrilğin eleştirilmesi. 5.Alçak gönüllülük ve kendini beğenmişlik. 6.Aç gözlülük. 7.Zamandan şikâyet.

Kutadgu Bilig ve Atabet'ül-Hakâyık'ta hem dörtlük hem de beyit bulunması, Karahanlı döneminin geçiş edebiyatı olması sebebiyledir.

DİVAN-I HİKMET(12.YÜZYIL)

12.Yüzyıl'da Ahmet Yesevî tarafından yazılmış bir tasavvuf eseridir. Ahmet Yesevi ilk tasavvufçu, eseri de ilk tasavvuf eseridir. Batı Türkistan'ın Sayram kasabasında dünyaya gelen Yesevi, 7 yaşında Yesi'ye gitmiş Arslan Baba'dan el tutmuştur. Arslan Baba ölünce Buhara'ya giden Yesevi, orada Yusuf Hemedani'ye bağlanmıştır. Hemedani ölünce de onun yerine kendisi şeyh olmuştur. Bir süre sonra Yesi'ye dönerek hizmetlerine orada devam etmiştir.

Yesevilik tarikatı Ahmet Yesevi tarafından kurulmuştur. Daha sonra öğrencilerini Anadolu'ya da gönderen Yesevi, Anadolu'nun da Orta Asya gibi İslamlaşmasında etkili olmuştur.

Divan-ı Hikmet, **dörtlüklerle** yazılmıştır ve şiirlerine **hikmet** adını vermiştir. Dini-tasavvufi bilgiler şiirlerle yorumlanmıştır. Hikmet adı verilen şiirler 5-25 arasında değişen dörtlüklerden oluşur. **Hece ölçüsünün 7'li veya 12'li kalıbı** kullanılmıştır. Bu yönüyle eser bir hikmetler divanıdır. Her hikmet koşma tarzı kafiyelendiği için konusunu da düşünerek Anadolu'daki Tekke(tasavvuf) şiirinin ilahileri gibi düşünmek abartı sayılmaz. **Dili sade** olduğu için halkın anlaması kolay olmuş, böylece Yesevi dini mesajları çok kolay verebilmiştir. Yesevi, **Pîr-i Türkistan**(Türkistan'ın Bilge Önderi) olarak meşhur olmuştur. Divan-ı Hikmet, 2002 yılında UNESCO tarafından Dünya Tarih eseri olarak kabul görmüştür.

Ahmet Yesevi'nin hayatının bir kısmı menkıbelere dayanır. Tasavvufçuların çoğunda bu böyledir. Menkıbe, öyküsel biyografidir. Bu tür menkıbevi eserlere **Menakıpname** denmektedir.

KARAHANLI DÖNEMİNİN ÖZETİ:

1. Bu dönemde Hakaniye Türkçesi kullanılmıştır.
2. Eserlerde didaktizm daha baskındır.
3. Geçiş dönemi olduğu için eserlerde ölçü ve nazım birimlerinin ikisi de bulunmaktadır.
4. İlk yazılan eser Kutadgu Bilig'dir. Yusuf Has Hacıp tarafından yazılmış bir siyasetname ve nasihat kitabıdır. Ayrıca ilk mesnevidir.
5. Atabet'ül-Hakâyık da Edip Ahmet tarafından yazılmış bir nasihatnamedir.
6. Kaşgarlı Mahmut tarafından yazılan Divan ü Lügat-it Türk, ilk Türkçe sözlüktür.
7. Bu dönemdeki eserlerde şehnamenin ölçüsü olan Feûlün/Feûlün/Feûlün/Feûl vezni kullanılmıştır.
8. Tasavvuf da bu dönemde doğmuş ve Ahmet Yesevi tarafından yayılmıştır. Yesevi'nin şiirlerine hikmet, şiirlerinin toplandığı esere de Divan-ı Hikmet denir.
9. Adı geçen dört eser, İslami Edebiyatın ilk ürünleri olarak adlandırılmıştır.

3.OĞUZ TÜRKÇESİNİN ANADOLU'DAKİ İLK VERİMLERİ(13. VE 14.YÜZYIL)

A)COŞKU VE HEYECANI DİLE GETİREN METİNLER(ŞİİR)

Selçuklu Türkleri Oğuzca diline bağlı olmalarına rağmen **Selçuklularda bilim dili Arapça, resmi ve edebiyat dili ise Farsçaydı. Bu tutum, Oğuzca'nın bir edebiyat dili olarak gelişmesini geciktirmiştir.** Bu yüzden Oğuzca ile ilk ürünler ancak beylikler döneminde ve Osmanlı döneminde verilebilmiştir.

Moğollardan Anadolu'ya kaçan Türk toplulukları Anadolu'da açılan dergâhlara sığınmışlar, Moğol yıkıcılığı ve kaosu karşısında huzuru buralarda bulmaya çalışmışlardır. **Yunus** gibi tasavvufçular aynı zamanda kolonizatör Türk dervişleridir. **Türklerin Anadolu'da yerleşik hayata geçmesini asıl sağlayansa Ahilerdir.** Ahiler, ahlak ve meslek hayatını birleştiren, devlete ve millete yardımcı bir teşkilat olarak belirmiştir.

Anadolu tasavvufçuları edebiyatı, kendi mistik düşünce ve yaşantılarını aktarmak için kullanmışlar, bunun için ilahi, nefes gibi şiirler yazmışlardır. Üst Zümre eğitimi görenlerse gazel, mesnevi gibi nazım biçimlerini kullanmışlardır.

İLAHİ

Tekke(tasavvuf) edebiyatında Allah'ı övmek, onun birliğini, yüceliğini, kudretini dile getirmek için söylenen şiirlerin genel adı ilahidir. İlahiler farklı isimler de alabilir:

Mevleviler	Ayin
Gülşeniler	Tapuğ
Halvetiler	Durak
Diğerleri	Cumhur veya İlahi

İlahiler, Ahmet Yesevi'nin hikmetlerine göre daha liriktir. Koşma tarzı bir kafiye örgüsüyle yazılan ilahilerde 7'li, 8'li, 11'li hece ölçüsü kullanılmıştır. İlahinin en büyük şairi **Yunus Emre'dir.**

Not: Aruzla yazılan ilahilere de rastlanır.

Âhû, mahbûb gibi sözcüklerde şapkallı sesler uzun okunur. Bunlara **uzun hece** veya **kapalı hece** denir. Aruz ölçüsüne göre uzun okunan hece kapalı hece sayılmıştır. Bu tür sesler İslam kültürüyle birlikte dilimize girmiştir.

YUNUS EMRE(13.YÜZYIL)

Anadolu'da **tasavvuf şiirinin ilk şairi ve kurucusu** kabul edilir. Hayatı hakkında bilgi yoktur, yalnızca menkıbelere dayanır.

Yunus Emre, ilahiler yazmış, gezgin bir derviş gibi yaşamak istemiştir. Şandan, şöhretten uzak durmak istemiş, tasavvuf ahlakını savunmuş, ruhsuz ibadetten uzak durulmasını istemiştir.

Menkıbelere göre kendisi **Taptuk Emre** adlı bir şeyhe intisap etmiştir.

Yunus şiirlerinde **sehl-i mümteni** vardır. Şiirleri **sade bir Türkçe** ile yazılmıştır. Kendisinden sonra birçok şairi etkilemiştir. Yunus Emre'nin iki eseri vardır:

1.Divan: İlahilerinin yer aldığı eseri.

2.Risaletü'n-Nushiyye: Mesnevi biçiminde ve aruzla yazılmış bir eserdir.

Sehl-i Mümteni(Çekinilen Kolaylık)

Okunduğunda okura "çok kolaymış ben de yazabilirim" dedirten, ama yazmaya çalışıldığında yazılamayan üsluptur.

EŞREFOĞLU RUMİ(15.YÜZYIL)

Mısır'dan gelip Anadolu'da Hacı Bayram Veli'ye intisap etmiştir. Şiirleri birbirinden ayırmakta zorlanılacak derecede Yunus Emre'ye benzer. O da Yunus gibi lirizmi ön plana almıştır, ancak istediğinde didaktik şiirler de yazabilmektedir. Divan'ı ve **Müzekki'n-Nüfus** adlı bir eseri vardır. Eser 15.Yüzyıl Anadolu Türkçesinin güzellikleriyle doludur, tasavvufi bir eserdir. Uzlet ve halvetten bahseder.

NEFES

Bektaşî ve Alevi tekkelerinde okunan şiirlere nefes denir. Nefeslerde ya **vahdet-i vücud** görüşü dile getirilir ya da Hz. Muhammed veya Hz. Ali övülür. Nefesler daha çok cem ayinlerinde saz eşliğinde okunur, kalenderane bir üslubu vardır.

ABDAL MUSA(14.YÜZYIL)

Türkistan'dan Ahmet Yesevi'nin bir dervişi olarak gelmiş, Hacı Bektaş-ı Veli'ye bağlanmıştır. Tekkesini Antalya'nın Elmalı ilçesi Teke köyünde kurmuştur. En önemli eseri, tasavvufi bir düz yazı olan **Nasihatname'dir.**

KAYGUSUZ ABDAL(14 VE 15.YÜZYIL)

Bektaşîliğin ileri gelenlerindedir. Abdal Musa'ya bağlanmıştır. Tasavvufi bir içeriği olan **Sarayname** mesnevi tarzında yazılmıştır. Anadolu'da Alevi-Bektaşî şiir geleneğinin öncüsü sayılır. Şiirleri yer yer şathiye üslubu taşır, çözümü zordur, sürrealist(bilinçaltıyla dolu) izler görülür. Eserleri

Manzum Eserleri	Mensur Eserleri
Kaygusuz Sultan Divanı	Budalaname (tasavvufi konular)

Gülîstan (tasavvuf bilgisi)	Kitab-ı Miglate (kurgusal tasavvufi eser)
Gevhername (peygambere övgü)	Vücutname (Vücut organları tasavvufi bakımdan anlatılır)
Minbername (tasavvuf bilgisi)	Dil-guşa (vahdet-i vücud)
Dolapname (soru-cevap üsluplu tasavvufi eser)	Sarayname (Didaktik dini bilgi)

PİR SULTAN ABDAL(15.YÜZYIL)

Alevi-Bektaşî geleneğinin şairlerinden biridir. Yunus Emre gibi derin bir tasavvufî anlayışı yoktur. O daha çok nüktedan ve siyasi bir üslup tutturmuştur. O daha çok ağaca, bahçeye, bahara şiir yazarken lirikleşir. Şiirlerini saz eşliğinde söylemiştir. Hatay'ın nefeslerinden etkilenmiş olan Pir Sultan'ın şiirleri Cem ayinlerinde okumak gelenek olmuştur. Pir Sultan Abdal'ı benzerlerinden ayırmak için Banazlı Pir Sultan dendiği de olmuştur.

GAZEL

Araplardan alınarak Divan(üst zümre) Edebiyatında çokça kullanılmış olan nazım biçimidir. Aşk, şarap, tabiat gibi konular işlenmiştir.

Gazel beyitlerle yazılır(Nazım birimi beyittir). Her beyit ayrı bir konuyu işler(Sanki her beyit ayrı bir şiir gibidir). Konu birliğinin olmadığı bu duruma edebiyatta "**parça güzelliği**" denir. Bazı gazelerde konu birliği bulunabilir. Bu tür gazellere "**Yek-âhenk**" gazel denmiştir. Gazel'in beyit sayısı 5-15 arasında değişir. Kafiye düzeni:

a a, b a, c a, d a, vb.

Gazelde ilk beyte "**matla**" beyti, son beyte "**makta**" beyti denir. Bir beytin matla olup olmadığını anlamak için onun **a a** biçiminde kafiye düzeni olup olmadığına bakılır. Çünkü gazel **a a** ile başlar. Maktadan(son beyitten) önceki beyte "**hüsni makta**" adı verilir. Gazelin en güzel beytine ise "**beyt'ül-gazel**" denir. Makta beyti aynı zamanda şairin mahlasının(lakabının) da geçtiği beyit olduğu için makta beytine "**taç**" beyit de denmiştir.

Bütün divan şairleri gazel nazım biçimini kullanmışlardır. Fakat en çok kullananlar **Fuzuli, Baki, Naili, Nedim**'dir. Gazel yazmak şairler arasında bir yarıştı. Bir gazelin bütün beyitleri güzel(çekici, cazip) yazılmışsa böyle gazellere "**Yek-âvâz**" gazel denir.

MUSAMMAT GAZEL: Bir gazel ortadan ikiye bölünebiliyorsa onu dörtlük biçiminde de yazabiliriz. Bu tür gazellere *musammat gazel* denir:

Örnek:

Beni candan usandırdı cefadan yar usanmaz mı?

Felekler yandı ahımdan muradım şem'i yanmaz mı?

Beni candan usandırdı

Cefadan yar usanmaz mı?

Felekler yandı ahımdan

Muradım şem'i yanmaz mı?

13 ve 15. Yüzyıllar arasında gazel yazan şairler aynı zamanda Oğuz Türkçesinin de ilk verimlerini vermişlerdir.

Buna göre kısaca bu şairlere dokunalım:

1.Hoca Dehhani: *Divan şiirinin ilk şairidir.* 13.Yüzyıl şairidir. **Altı gazel ve bir kasidesi** elimizde bulunmaktadır. Sonradan bulunan 3 şiirin ona ait olduğu kesin değildir. Şiirleri gazel ve kasidenin **ilk örnekleri** sayılır. Gazellerinde divan şiiri **mazmunlarına** yer vermiştir. Dehhani, 20.000 beyitlik bir Selçuklu Şehnamesi yazmış, ancak bu eser günümüze ulaşmamıştır. Şairin işlenmiş bir dili olduğundan hareketle o döneme ait başka şairlerin de olabileceği düşünülmektedir.

2.Ahmedi: 14.Yüzyıl divan şiirinin en büyük şairidir. Gazel, kaside ve mesnevi şairidir. Daha çok **İskendername** adlı mesnevisi ile tanınmıştır. Bu eserde Büyük İskender'den ve biraz da döneminin tarihinden bahseder. Çin hükümdarının oğlu Cemşid ile Rum kayserinin kızı Hurşid arasındaki aşkı anlatan **Cemşid ü Hurşid** mesnevisi de ünlüdür. Din dışı konuları işlemiştir.

3.Kadı Burhaneddin: *Tuyuğ* nazım biçimini Divan edebiyatına kazandıran şair 14.Yüzyıl şairidir. Gazelleri içten ve liriktir. Fakat o daha çok *tuyuğ* şairi olarak bilinir. Kadı Burhanettin'de tasavvufî aşk da vardır beşeri aşk da. Azeri lehçesini kullanmıştır. Kendi adıyla anılan bir devletin başına geçmiştir. Nesimi ve Fuzuli'yi etkilemiştir.

4.Ahmed Paşa: 15.Yüzyılda yaşamış, **divan şiirinin ikinci kurucusu** denilebilecek kadar sonrakilere yol gösterici olmuş bir şairdir. Şiirleri, Anadolu-Rumeli ve Çağatay sarayına kadar ulaşmıştır. Ahmet Paşa divan şiirini ve aruz vezni başarıyla uygulamıştır. Nazireciliği bir gelenek haline getirmiştir. Fatih Sultan Mehmet'e "güneş, kerem" ; Cem Sultan'a "benefşe, ab" redifli kasideleri ünlüdür. Ayrıca "**Vay gönül vay bu gönül vay gönül ey vay gönül**" nakaratlı murabbası çok tutulmuştur.

5.Necatî: Gazel biçiminde daha başarılı bir 15.Yüzyıl divan şairidir. Şiirleri yapmacıksızdır. Bazı kaynaklar onu da mahallileşme akımı içinde sayar. Çünkü temiz bir halk Türkçesi vardır. Atasözü ve deyimlere şiirlerinde yer vermiştir.

OĞUZ TÜRKÇESİNİN İLK ŞİİR VERİMLERİ İLE İLGİLİ ÖZET:

1. İlk şiirler **ilahi, nefes ve gazel** nazım biçimleri ile yazılmıştır.
2. İlahilerde tasavvufî konular işlenirken nefeslerde vahdet-i vücut, Hz. Ali ve Hz. Muhammet konuları işlenmiştir.
3. Bu dönemde ilahi ve nefes yazanların amacı **tasavvufu yaymaktır.**
4. Tasavvufçular; **Yunus Emre, Eşrefoğlu Rumi, Abdal Musa, Kaygusuz Abdal, Pir Sultan Abdal** gibi Sünni veya alevi-Bektaşî şairlerdir.
5. Gazel'de aşk, şarap ve tabiat konuları işlenir. Kafiye düzeni aa ba ca da vb. biçimindedir. 5-15 arasında beyitlerle yazılır.
6. Gazel şairleri ilk dönemde **Hoca Dehhani, Ahmedi, Ahmet Paşa, Kadı Burhanettin, Necatî**'dir. Gazel de profesyonel anlamda başarılı olan divan şairleri ise Fuzuli, Baki, Naili, Nedim gibi sonra gelen şairlerdir.
7. Hoca Dehhani, *divan şiirinin ilk şairidir.*
8. **Tuyuğ**, Türklerin divan şiirine kattığı bir nazım biçimidir. Mucidi Kadı Burhanettin'dir.
9. Tasavvuf şiirinin Anadolu'daki ilk kurucusu Yunus Emre'dir. Alevi-Bektaşî geleneğinin ilk şairi ise Kaygusuz Abdal'dır.

10. Bu dönemde Türkçeye **uzun hece** veya **kapalı hece** denen heceler girmiştir. Bunda Arapça sözcükler ve aruz ölçüsü etkili olmuştur.
11. **Hu** hecesi açık hecedir. **Hû** hecesi ise kapalıdır. Ayrıca sonu sessizle biten **hub** gibi heceler de kapalı hecedir.

B)OLAY ÇEVRESİNDE OLUŞAN METİNLER

Bu dönemde olay çevresinde oluşan metinler **destanlar** ve **mesnevilerdir**.

DESTANLAR

Bu dönem destanlarındaki zihniyet destan döneminde olduğu gibi irki ve mitolojik değildir. Dinseldir. Fetih ve gaza ruhuyla ilgili bu zihniyetin ardında İslamiyet'i yayma kaygısı veya kâfir milletler karşısında başarılı olma güdüsü ön plandadır. Bu yüzden kahramanlar birer idol hale getirilmiştir.

1.BATTALNAMELER: *Seyyid Battal Gazi* üzerine yazılmış olay merkezli eserlere "**battalname**" denir.

"Battal" , gerçekte önce Araplar içinde yaşayıp kahramanlaşmış sonra Türk hayal gücünün yardımıyla bir Türk kahramana dönüştürülmüştür.

Not: Battal Gazi'nin hem Araplar için hem de Türkler için bir kahraman olması dönemin zihniyetinin **fetih ve gaza** zihniyeti olduğunun göstergesidir.

"Battal", Türkçede "kahraman" anlamına gelir. Anadolu Müslümanlaştırılırken Türklere bir *rol-model* gerekmiş, böylece Battal adlı bir kahraman yaratılmıştır. Bu anlamda Battal, tıpkı **Danişmend Gazi, Sarı Saltuk** gibi aynı zihniyet etrafında bütünleşmiş kahramanlardandır.

Battalnameler, 11-13.Yüzyıllar arasındaki sözlü kültürün yazıya dökümüdür. Bildiğimiz gibi destanlar önce sözlü başlar.

Battalnamelere göre Battal Gazi, Hz. Ali soyundan bir "**seyyid**" kişidir. Daha çocukluğunda dini ilimleri, savaş yöntemlerini öğrenmiştir; bütün dillere vakıftır. Keşiş kılığında manastırlara girer, rahiplerle tartışarak onları Müslümanlaştırır. Zor durumda kaldığında Hz. Hızır ona yardım eder. Battal, perilerle dost olduğu gibi cadı ve devlerle de savaşıır. Dualar okuyarak onların oyunlarını ve büyülerini bozar. Battal, ateşte yanmaz; vahşi hayvanlar onun emirlerine uyar. Battal'ın silahları Şehname kahramanları olan **Dahhak**'ın, **Zaloğlu Rüstem**'in ve **Hz. Hamza**'nın silahlarıdır. O, kâfirlerle savaşıır, onları imana çağırır. Kabul etmeyenleri gebertir.

Battal destanlarında Müslüman-Hıristiyan çatışması **Malatya** merkez alınarak yapılır. Battal adlı kişi, Türklerin **alp** tipi ile tasavvufun **eren** tipini birleştiren bir ideal kişidir. O bir alperen olarak hayal edilmiştir. Bu rol-modelin ardındaki sözlü kültür, 8.Yüzyıl'dan 11.Yüzyıl'a kadar oluşan menkıbevi kültürdür.

2.DANIŞMENDNAMELER: Malatya civarında kurulan Danişmendliler Beyliğinin hükümdarı Danişmend Gazi'nin destanlaştırılmış sözlü hayatının yazmalarına "**danişmendname**" denir.

Danişmendnamelerde Türk-Bizans savaşları anlatılır, Battal Gazi soyundan gelen Danişmend Gazi'nin kâfirlere karşı kazandığı zaferler anlatılır. Böylece Melik Danişmend Anadolu'yu fetheder. Sivas'a kadar gelir, Tokat'ı da alır, halkını Müslümanlaştırır; bu arada Artuhi adında birini de Müslüman yapar. Ancak Canik civarında şehit olur.

Not: Danişmendnameler, Battalnamelerin devamı niteliğindedir. Danişmendnamelerde geçen bazı isimler tarihi şahsiyetlerle de örtüşmektedir.

3.DEDE KORKUT HİKÂYELERİ/DESTANLARI

15.Yüzyıl'da yazıya geçirilen, fakat kimin yazdığı belirsiz, Oğuz Türklerinin kendi aralarındaki ve düşmanlarıyla yaptığı mücadeleleri anlatan destanî hikâyelerdir. Yazma eserin tam adı "**Kitâb-ı Dedem Korkut Alâ Lisân-ı Tâife-i Oğuzan**" dir. Yani "**Oğuz boyunun diliyle Dedem Korkut Kitabı**".

Yazma eser **bir ön söz ile 12 hikâyeden** oluşur. Kitabın adında geçen **Dedem Korkut**, hikâyelerin yazarı değildir. O, bilge bir ozandır. Hikâyelerin sonunda gelerek kahramana dua eder, ad koyar. Kopuz çalıp şiirler söyler.

Hikâyeler birbirinden bağımsız görünse bile her hikâyenin ortak kültürel ve politik ortamda geçtiği bellidir. Bütün beyler **Bayındır Bey'e** bağlıdır. Bayındır Han, akın izni veren, divan toplayan, yılda bir kez ziyafet veren, savaş ganimetlerinin değerlisi kendisine bağışlanan biridir.

Bayındır Bey'den sonra **Kazan Bey** gelir. Kazan Bey, orduları idare eder, akın izni verir, divan toplar. Eserdeki dört hikâyenin en önemli karakteridir. Diğer karakterler şunlardır: **Dirse Han, Buğaç Han, Bamsı Beyrek, Uruz, Deli Dumrul, Kanlı Koca, Kan Turalı, Kazılık Koca, Yigenek, Aruz, Basat, Begil, Ermen, Egrek, Segrek, Aruz Koca, Kara Göne, Kara Budak.**

Hikâyelerde Oğuzların kendi iç mücadeleleri, doğaüstü varlıklar, Hıristiyanlarla mücadele ele alınır. Hikâyelerin mekânı **Kuzeydoğu Anadolu ve Azerbaycan**'dır. Oğuz Ülkesi **İç Oğuz ve Dış Oğuz** olmak üzere iki katmandır. Fakat eserde, Vakaların Orta-Asya'da geçtiğini gösteren belirtiler vardır. **Dolayısıyla vakalar gerçekte Orta Asya'da geçmiş olup yazıya geçirilirken Anadolu ve Azerbaycan'a adapte edilmiştir.**

Not: Dede Korkut Hikâyeleri, Battalname ve Danişmendname'den zihniyet bakımından farklıdır. Bu hikâyelerde **gaza ve fetih** zihniyeti yoktur. Oğuzlar, abdest alıp namaz kılsalar bile, şarap içer, at eti yer, kıymız içer ve Azrail'le savaşırlar.

Hikâyelerde Oğuzlar, hayvancılık, avcılık, yağma gibi yollarla geçinirler. **Aile, ahlak ve kahramanlık** çok önemlidir.

Hikâyelerin destan oluşturacak hacimde olmaması, **konuşma bölümlerinin manzum olması, secili cümlelerin kullanılması** gibi durumlar bu anlatıların **destandan halk hikâyesine geçiş** özelliği taşıdığını gösterir.

4.HAMZANAMELER: Hz. Hamza'nın kahramanlıklarının anlatıldığı epik hikâyelerden bahseden eserlerin genel adıdır. 10.Yüzyılda sözlü olarak başlayan bu hikâyeler, **14.Yüzyılda** yazıya geçirilmiştir. Hamzanameler, **sade nesirle** yazılmıştır. Uzun yıllar, **halk kahvelerinde, Yeniçeri Ocaklarında, sınır boylarındaki kalelerde okunmuş, meddahlar da bu epik anlatıları anlatmışlardır.** Sözlü halden yazı haline geçiren ilk kişi şair **Ahmedi'nin kardeşi Hamzavi**'dir.

MESNEVİLER

Mesneviler, **anlatmaya bağlı metinler**dendir. Manzum olarak yazılıyor olsalar da içinde kurgusal bir olay bulunur.

Buna göre Oğuz Türkçesi'nin ilk verimi olan mesneviler şunlardır.

1.Ahmedi:

a)İskendername: Makedonyalı Büyük İskender'den bahseden bir mesnevidir. Bir kısmı da Osmanlı tarihine ayrılmıştır.

b)Cemşid ü Hurşid: Çin hükümdarının oğlu Cemşid ile Rum kayserinin kızı Hurşid arasındaki aşkı anlatır.

2.Şeyyad Hamza:

Yusuf ü Züleyha: Anadolu'da yazılan ilk aşk mesnevisidir.

3.Şeyhi:

a)Harname: Padişahın gözlerini tedavi eden şair Şeyhi'ye Tokuzlu köyünün tımarı verilmiştir. Fakat tımarın eski sahipleri tarafından dövülen Şeyhi'nin üzerindeki kendi parası da alınır. Bunu kendi suçu(paragözlülüğü) sayan şair de kendisini bir eşeğe benzeterek **fabl** biçiminde **alegorik** bir öykü yazar. Adını da Harname(Eşekname) koyar. Mesnevi tarzındaki bu öykü **kıssadan hisse** üslupludur. 126 beyitlik bir mesnevidir.

b)Hüsrev ü Şirin: İran'da yazılan aşk öyküsünün Türk versiyonudur.

4)Süleyman Çelebi: 700 beyitlik Mevlid'i (**Vesiletü'n-Necat**) yazmıştır.

5.Kul Mesud:

Süheyl ü Nevbahar: Yemen padişahının oğlu Süheyl ile Çin hükümdarının kızı Nevbahar arasındaki aşk mesnevisidir.

6.Âşık Paşa: Mevlana'nın Farsça mesnevi yazmasını eleştirerek "**Garipname**" adında dini-tasavvufi 12.000 beyitlik Türkçe bir mesnevi yazmıştır. Onun **Fakrname** adlı 161 beyitlik mesnevisi de öğretici metindir. Fakat anlatmaya bağlı bir mesnevi de yazmıştır: Hikâye.

Hikâye: 59 beyitlik bir mesnevidir. Bir Müslüman, bir Hristiyan ve bir Yahudi'nin başından geçenler anlatılır.

7.Gülşehri: Eserleri Oğuz Türkçesi bakımından önemlidir. Türkçe ile şiir yazılamayacağını söylediği bir dönemde Türkçe şiirler yazmıştır.

a)Felekname: Farsça mesnevidir. Konu tasavvuttur.

b)Mantıku't-Tayr(Kuşların Dili): Alegorik tasavvufi bir öyküdür. Feridüddin Attar'ın aynı adlı öyküsünün Türkçe versiyonudur. **Konusu:** Kuşlar, Hüdhüd kuşunun başkanlığında padişahları olan Simurg kuşunu bulmaya giderler. Kuşların çoğu yolda geri döner, kimi de hastalanır ve ölür. Yalnızca otuz kuş Kaf dağına ulaşır. Orada Simurg'u görürler. Ancak Simurg'a baktıklarında gördükleri şey kendi yüzleridir. Bu mesnevide kuşlar müritlerdir. Hüdhüd, Şeyh'tir. Yol, tasavvuf yoludur. Geriye dönen kuşlar, başarısız müritlerdir. Simurg, Tanrı'dır.

8.Hoca Dehhanı: Selçuklu Şehnamesi. Bu eser bulunamamıştır.

OĞUZ TÜRKÇESİNİN OLAY MERKEZLİ METİNLERLE İLGİLİ İLK VERİMLERİ BÖLÜMÜNÜN ÖZETİ

1.Anadolu'da Oğuz Türkçesi ile yazılan anlatmaya bağlı metinler ikiye ayrılır: Destanlar(**Battalname, Danişmendname, Hamzaname, Dede Korkut Hikâyeleri**) , Mesneviler.

2.Battalnameler Seyit Battal Gazi'den, Danişmendnameler Melik Danişmend Gazi'den, Hamzanameler ise Hz. Hamza'dan bahseden sözlü ürünlerdir.

3.Dede Korkut öyküleri, zihniyet bakımından Battalname, Danişmendname ve Hamzanamelerden ayrılır. İlk üçü İslami(**gaza-fetih**)zihniyetlidir, Dede Korkut Öyküleriye **kahramanlık** zihniyetlidir.

4.Dede Korkut öyküleri destandan halk hikâyesine geçiş ürünüdür.

5.Dede Korkut, bir ön sözle 12 hikâyeden oluşur.

6.Dede Korkut, nazım-nesir karışık yazılmıştır.

7.Dede Korkut'ta secili ve akıcı bir anlatım vardır.

8.Oğuz Türkçesiyle Anadolu'da yazılmış ilk mesnevileri ikiye ayırmak gerekir: Olay merkezli mesneviler, öğretici mesneviler.

Olay Merkezli Mesneviler: **Yusuf ü Züleyha**(Şeyyad Hamza), **Hüsrev ü Şirin**(Şeyhi), **Harname**(Şeyhi), **Süheyl ü Nevbahar**(Hoca Mesud), **Cemşid ü Hurşid**(Ahmedi), **Hikâye**(Aşıkpaşa), **Vamık u Azra**(Lamii Çelebi)

Öğretici Mesneviler: **İskendername**(Ahmedi), **Vesiletü'n-Necat**(Süleyman Çelebi), **Garipname**(Âşık Paşa), **Fakrname**(Âşık Paşa), **Mantıku't-Tayr**(Gülşehri)

9.Battal Gazi, Danişmend Gazi gibi tipler, idealize edilmiş **alperen** tipleridir. Bunlar **gaza-fetih** zihniyetine bağlı idollerdir.

C)ÖĞRETİCİ METİNLER

Oğuz Türkçesiyle yazılmış öğretici metinler mensur eserler, mesneviler ve Nasrettin Hoca fıkralarından oluşur. Düz yazı edebiyatımızda şiir kadar gelişmediği için öğretici metinlerin bir kısmı manzum biçimde verilmiş, ayrıca manzum yazının daha etkili olacağı düşünülmüştür.

1.MENSUR(DÜZ YAZI) ESERLER

a)Kaygusuz Abdal: *Budalaname, Kitab-ı Miglate, Sarayname*

b)Hacı Bektaş-ı Veli: *Makalat.* Tasavvufi bir eserdir. Arapça yazılmış, sonradan tercüme edilmiştir.

c)Mevlana Celaleddin-i Rumi:

Fih-i Mafih. İslam fikhını anlatan mensur eser.

Mecalis-i Seba. Mevlana'nın yedi vaazından bahseden mensur eser.

Mektubat. Mevlana'nın 144 adet mektubu.

d)Abdal Musa: *Nasihatname.*

e)Nasrettin Hoca: *Fıkralar.* Nasrettin Hoca 1208 yılında Sivrihisar'ın Hortu köyünde doğmuştur. Konya'da eğitim görmüş, kadılık ve hocalık yapmıştır. Hocalığı esnasında çirkin bir dul kadınla evlenmiş, fakat kadın kısa bir süre sonra ölünce hoca ikinci eşini almıştır. Akşehir'de görev yaparken kendisini

sevdirmiş, akil danışılan biri haline gelmiştir. 76 yaşındayken 1284'te Akşehir'de vefat etmiştir.

Nasrettin Hoca fıkraları, güldürürken düşündüren cinsten olup, zorluklar karşısında Türk halkının pratik zekâsını yansıtır. Fıkralarının kahramanları; karısı, kedisi, eşeği, komşuları, Akşehir halkı, Timur zannedilen Moğol şehzadesi Keykatu'dur. Birçok fıkra da ona ait olmadığı halde onun sanılmaktadır.

f)Haliloğlu Yahya Burgazi: *Fütüvvetname*. Ahi teşkilatlarına girenlerin uymaları gereken kurallardan bahseden düzyazı eserlerdir. En meşhuru Haliloğlu Yahya'ya aittir.

g)Erzurumlu Kadı Darir: 1)*Kitab-ı Siyer-i Nebi*. Hz. Muhammed'in hayatını anlatan eser. *Kadı Darir, edebiyatımızda ilk siyer yazarı kabul edilmektedir.*

2)*Yüz Hadis*. Yine Kadı Darir'e ait hadis tercümesidir.

h)Celalettin Hızır Paşa: *Müntehab-ı Şifa*. Koruyucu hekimlik kitabı.(15.yy.)

2)MANZUM ESERLER

- İskendername(Ahmedi)
- Vesiletü'n-Necat(Süleyman Çelebi)
- Garipname(Âşık Paşa)
- Fakrname(Âşık Paşa)
- Mantıku't-Tayr(Gülşehri)
- Mesnevi, Divan-ı Kebir(Mevlana)
- Çarhname(Ahmet Fakih)
- Aruz Risalesi(Gülşehri)
- Keramat-ı Ahi Evran(Gülşehri)
- Felekname(Gülşehri)

ÖĞRETİCİ METİNLER İÇİN ÖZET:

- Öğretici metinler; **mensur eserler, manzum eserler, Nasrettin Hoca fıkralarından** oluşur.
- Öğretici metinler **din, tasavvuf, İslam menkıbeleri, tıp ve tabiat** konularını kapsar.
- Mevlana, Hacı Bektaş Veli, Kaygusuz Abdal, Nasrettin Hoca, Âşık Paşa, Gülşehri, Haliloğlu Yahya Burgazi, Kadı Darir, Celalettin Hızır Paşa, Ahmedi, Süleyman Çelebi, Ahmet Fakih öğretici metin örnekleri vermiş yazarlardır.

- Türk edebiyatında şiir nesirden daha ön plandadır. Bu yüzden öğretici metinlerin bir kısmı manzum biçiminde yazılmıştır.
- Düzyazıyla yazılan öğretici metinler; **aydınlatıcı, yol gösterici ve telkin edici** bir özellik gösterir.
- Bu dönemde dil, sade anlaşılır bir haldedir.

4.ÜNİTE

XV. YÜZYILDAN XIX. YÜZYIL ORTALARINA KADAR OSMANLI EDEBİYATI(DİVAN EDEBİYATI)

A)COŞKU VE HEYECANI DİLE GETİREN METİNLER

GAZEL

*Açıl bağın gül ü nesrîni ol ruhsârî görşünler
Salın serv ü sanavber şîve-i reftârî görşünler*

*Kapunda hâsıl itdi bu devâsuz derdi hep gönüm
Ne derde müptelâ oldı dil-i bîmârî görşünler*

*Açıldı dağlar sînemde çâk itdüm girîbânüm
Mahabbet gül-şeninde açılan gül-nârî görşünler*

*Ten-i zârumda pehlûm üstühânî sayılır bir bir
Beni seyr itmeyen ahbâb müsîkârî görşünler*

*Güzeller mihri-bân olmaz dimek yanlıştır ey Bâkî
Olur vallâhi billâhi hemân yalvârî görşünler*

Aliterasyon özellikleri: n,l, r, s

Asonans özellikleri: a,e

Ritm özellikleri: "ârî görşünler" yinelemesi

Uyak: zengin kafiye+redif

Söyleyiş özelliği: kapalı hece ve redifin tekrarı, görşünler redifinin anlamı zorlayıcı emir kipinde söylenişi...

Konuşma dilindeki ses ve tonlama şiirde ritme ve ses musikisine sebep olur. Bu, anlama bütünleşerek ses akışı ile anlamı paralel kılar.

Şiirin temaları:

- beyit: sevgilinin güzelliğini gösterme arzusu
- beyit: kalbindeki aşkı gösterme arzusu
- beyit: sevgiden dolayı ızdıraplarını gösterme arzusu
- beyit: sevgiden dolayı kat ettiği mertebeleri gösterme arzusu.
- beyit: Güzellere ısrar etmekle ulaşılabileceğini gösterme arzusu.

ŞİİRİN TEMASI:

Aşk

Nazım Birimi ve Birim Sayısı

Nazım birimi beyit, birim sayısı 5 adettir.

Kafiye düzeni

a a, b a, c a, d a, e a biçimindedir.

Nazım biçimi:

Gazel

Edebi Sanatları

- 1.beyit: bağ, gül, nesrin, serv, sanavber arasında tenasüp var.
- 2.beyit: gönül, kişileştirilmiş
- 3.beyit: Gülşen(kalp) istiare, gül-nar(acılar) istiare. İlk dizede abartma.
- 4.beyit: birinci dizede abartma, müsikârda istiare.
- 5.beyit: nida(ey Baki), olur-olmaz(tezat) ey Baki(tecrit)

İmgeler:

Ruhsar (yanak), Şive-i reftar(edalı yürüyüş), Dil-i bimar(hasta gönül), Dağ(yara), çâk-i giriban(yaka paça yırtmak), Gülşen(gül bahçesi), Musikar(kaknus)

Yapı:

Gazel nazım biçiminin şekilsel olanakları içinde aşk, tabiat konuları işlenmiştir.

Dil:

İmgeli, edebi sanatlı, ağır dil(Divan geleneği)

Ölçü:

Aruz ölçüsü(4 Mefâilün) . _ _ _

Şiir ve Şair: Şair özel hayatında da ısrarla(yalvarı görmek) bazı amaçlara ulaşmıştır, bazılarında da ulaşamamıştır. Ulaşıtları son beyte, ulaşamadıları diğer beyte göndermede bulunur.

Yorum: Şairin hitap ettiği sevgili, soyut bir sevgilidir. Servi boylu, edalı yürüyüşlü, aşğını ızdıraplara sokan soyut bir sevgilidir. Şiire göre aşk yolu zordur. Fakat şair her zorluğu birer yara(çiçek) gibi görmelidir ve yolundan şaşmamalıdır. Aşık Musikar kuşuna benzer, aşk yolunda ölse de kendi küllerinden yeniden dirilir. Güzeller, aşıkları zorlasa da yalvarmalara dayanamazlar. Burada yalvar sözü tevriyeli(yalvarmak, para) kullanılmıştır. Ancak para sözü şiirinin bütününe uygun düşmez.

ŞİİR ÜZERİNDEN DİVAN ŞİİRİNİN ÖZELLİKLERİ

1. Divan şiirinin nazım birimi **beyittir**.
2. Divan şiirinin nazım ölçüsü **aruz** veznidir.
3. Divan şiirinde Türkçe, Arapça ve Farsçanın karışımı olan **Osmanlıca** kullanılır.
4. Divan şiiri **edebi sanatları yoğun bir şiirdir**. Osmanlıcanın bilinmeyen sözcük ve tamlamaları da düşünüldüğünde **ağır bir dili** olduğu söylenebilir.
5. Divan şiirinde **gazel, kaside, mesnevi, rubai, şarkı, tuyuğ, kıta, müstezad, terki-i bent, terci-i bend** gibi nazım biçimleri kullanılır. Nazım biçimlerinin bir kısmı **bendlerle**, bir kısmı **beyitlerle**, bir kısmı da

dörtlüklerle yazılır. Bu nazım biçimleri Araplardan veya Farslardan geçmiştir.

6. Divan şiirinde gazel nazım biçimi lirik konuları(aşk, şarap, tabiat) işler. Bu yönüyle koşuk ve koşma ile paraleldir.
7. Divan şiirinde klişeleşmiş(kalıplaşmış) imgeler kullanılır. Bunlara **mazmun** adı verilir.
8. Divan şiirinde beğenilen bir şiirin bir benzeri yazılabilir. Eğer aynı ölçü, kafiye ve konuda yazılırsa buna **nazire** denir. Nazirelerin alaycı üslupla yazılanlarına **tehzil** denir.
9. Divan şiirinde **sevgili soyuttur**. Aşığına karşı zalimdir, onu kendine yaklaştırmaz; ancak onun uzaklaşmasına da izin vermez. Soyut sevgili anlayışı, Nedim'le birlikte değişmeye başlamıştır.
10. Divan şiirinde **zengin kafiye ve redif** kullanılır.
11. Divan şiirinde anlam beyitte başlar, beyitte biter. Konu bütünlüğü yoktur. Buna **parça güzelliği** denir.
12. Divan şiirinin konuları bellidir. Konudan ziyade konunun işleniş önemli. "Hangi konuda yazacağım?" diye düşünülmez. "**Nasıl daha güzel yazabilirim?**" diye düşünülür.(Sanat sanat içindir)
13. Divan şiirinde **toplumsal, dini, tasavvufi, hikemi** konular da işlenebilir.
14. Divan şairleri 17.Yüzyıla kadar İran şairlerinden daha iyi yazmak için gayret etmişlerdir.
15. Divan şiirinde konuya göre şiir de yazılır. Bundan nazım türü doğar. Nazım türleri: **Münacaat, naat, mersiye, hicviye** gibi türlerdir.
16. Divan şiirinin kaynakları Kuran, Hadisler, Dini ilimler, Doğu-Batı mitolojisi, Aşk hikâyeleri, Şehname, İslam tarihi, Çağın ilimleri, Yerli malzemeler vb.dir.
17. Divan şiirinde şiirlerin adları yoktur, bunun yerine nazım biçiminin adı yazılır.
18. Divan şiirine nesirle birlikte **Divan Edebiyatı, Saray Edebiyatı, Üst Zümre Edebiyatı** veya **Klasik Edebiyat** denmiştir.
19. Sanatçılar son birimde **mahlas**(lakap) kullanır: Baki, Fuzuli, Naili gibi. Bu isimler takmadır, gerçek adları değildir.

DİVAN ŞİİRİNDE MAZMUNLAR

Divan şiiri mazmunları '**soyut sevgili**'nin etrafında toplanmıştır. Bu sevgili, gerçek hayatta olmayan bir sevgilidir. Bu yüzden onu bir istiareler toplamı olarak düşünmek gerekir. Aşağıda mazmunlar siyah yazı ile gösterilmiştir.

Sevgilinin boyu	Servi, tuba, elif
Sevgilinin ağzı	Nokta, lal, yakut, kadeh
Sevgilinin kirpikleri	Ok, mızrak
Sevgilinin kaşları	Keman, hilâl, yay
Sevgilinin dişleri	Dür(inci)
Sevgilinin zülfü(saçları)	Akrep, yılan, ağ, kement

KASİDE

Araplardan alınmış bir nazım biçimidir. Beyitler halinde yazılır. Beyit sayısı 33-99 arasındadır. Fakat 31 beyitli kasideler de vardır.

Kasideler, din ve devlet büyüklerini övmek için yazılan divan şiiri nazım biçimidir. Övgünün konusuna göre de türleri vardır:

Konusu	Türü
Allah'a yakarış	Münacaat
Peygambere övgü	Naat
Allah'ın birliği	Tevhit
Ünlü kişileri övme	Methiye

Kasideler gazel gibi kafiyeleir: aa, ba, ca, da, ea, ... Kaside yazanlara Padişahlar, devlet adamları ve zenginler torba torba paralar verirlerdi. Bu yüzden çok şair kaside yazmıştır. Ancak **en çok yazan Nef'i**'dir. Nef'i'den sonra ise Baki, Ahmed Paşa ve Nedim kaside yazmıştır.

Gazelde olduğu gibi kasidenin de ilk beytine **matla** son beytine **makta**, en güzel beytine **beytü'l-kasid** denir.

Kasideler bölümlerden oluşur:

Bölümün adı	İçeriği
Nesib(Giriş bölümü) I	Âşıkane duygular
Teşbib(Giriş bölümü) II	Bahar, tabiat, bayram...
Tegazzül	Kasidenin ölçüsü ve kafiyesiyle araya sıkıştırılan bir gazeldir. Bazen kasidenin farklı bir yerinde de olabilir.
Girizgâh	Övgüye girmek için yazılan ilk beyit, tek beyittir.
Medhiye	Övülecek kişinin övüldüğü bölümdür.
Fahriye	Şairin kendini övdüğü bölümdür.
Dua	Övülen kişi lehinde dua etme kısmıdır. Son kısım.

Kasidelerin Adlandırılması:

1. Nesib bölümünde işlenen konuya göre adlandırma: Bayram konusuysa İydiyye(İyd, bayram demektir.) Baharsa Bahariye, Kışsa Şitaiye vb.

2. Rediflerine göre adlandırma: Su kasidesi, kerem kasidesi vb.

3. Kafiye harfine göre adlandırma: Harf r ise raiyye, t ise taiyye, m ise mimiyye vb.

RUBAİ

Edebiyatımıza İran şiirinden geçmiş "**tek dörtlük**"ten oluşan bir nazım biçimidir. Bu nazım biçimi mani tipinde kafiyeleir:

..... A
..... A
..... X
..... A

Rubai gibi tek dörtlükle yazılan tuyuğ, mani ve kit'a gibi nazım biçimleri de vardır. Rubai'yi onlardan ayıran ölçüsüdür. Rubai, aruz ölçüsünün "ahrem" ve "ahreb" adı verilen 24 ölçü ile yazılır:

Ahreb vezinleri(12 adet)	Mef û lü ile başlarsa _ _ .
Ahrem vezinleri(12 adet)	Mef û lün ile başlarsa _ _ _

Kit'a nazım biçimi de dörtlük olarak yazılabilir. Ancak onun kafiye düzeni **b a, c a** (matlası olmayan gazel gibi) yazılır. Mani de dörtlük biçimindedir ve kafiyesi rubai gibidir; ancak maninin dili halk dilidir, sadedir. Yüksek zümre dili(Osmanlıca) değildir.

Rubai, felsefi-tasavvufi konularda özlü söz olarak yazılır. Dünyaca tanınmış İranlı **Ömer Hayyam** en çok rubailerle tanınır. Türk Edebiyatında **Azmizade Haleti** rubaide başta gelir. Yahya Kemal, Arif Nihat Asya da Cumhuriyet döneminde bu nazım biçimini denemişlerdir. Şairler, rubailerde genellikle mahlas kullanmazlar.

KARŞILAŞTIRMA ÖRNEKLERİ

1. Örnek.

*Bir merhaleden güneşle deryâ görünür
Bir merhaleden her iki dünyâ görünür
Son merhale bir fasl-ı hazandır ki sürer
Geçmiş gelecek cümlesi rüyâ görünür*

Yahya Kemal

Ölçüsü: Mef û lü/ Me fâ î lün/ Me fâ î lü / Fe ul (Rubai vezni)

2. Örnek.

*Erenler öz yolunda örnek gerek
Meydanda erkek kişi mertek gerek
Yahşi yaman katı yumşak olsa hoş
Serverim diyen kişi erkek gerek*

Kadı Burhanettin

Ölçüsü: Fâ i lâ tün/ Fâ i lâ tün/Fâ i lün(Tuyuğ vezni)

Ölçü dışında ikisini şairleriyle ayırmak mümkündür. Kadı Burhanettin daha çok tuyuğ yazar; fakat Yahya Kemal hiç tuyuğ yazmaz. Tuyuğu Kadı Burhanettin, Nesimi ve Ali Şir Nevai kullanmışlardır. Rubai'yi ise Azmizade Haleti, Yahya Kemal, Arif Nihat Asya çok kullanmıştır. Ayrıca rubainin ölçüsü gereği hece sayısı 11'den fazladır. Tuyuğ ise 11 heceden oluşur.

3. Örnek.

*Kalem olsun eli ol kâtib-i bed-tahririn
Ki fesâdı rakamı sûrumuzu şûr eyler
Gah bir harf sukutiyle eder nadiri nâr
Gah bir nokta kusûriyle gözü kör eyler*

Fuzuli

Kafiyesi: b c, d c (tuyuğ, rubai ve mani böyle kafiyeleir. Demek ki bu bir kit'adır.)

4. Örnek.

*Ah o beni o beni
Kakül örtmüş o beni
Ben yarimi unutmam
Unutsa da o beni*

Anonim

Şiirin diline bakıldığında sade halk Türkçesi görülür. Demek ki bu manidir, ayrıca maniler yedi heceden oluşur. Anonimdir.

TUYUĞ

Türk edebiyatına Türklerin kazandırdığı bir nazım biçimidir. Kadı Burhanettin bu nazım biçimini en çok kullanandır. Nesimi ve Ali Şir Nevai de tuyuğlar yazmışlardır. Azeri ve Çağatay edebiyatında çokça görülür.

Tuyuğ, aruzun Fâ i lâ tün/ Fâ i lâ tün/Fâ i lün ölçüsüyle yazılır ki 11'li hece ölçüsüne denk düşer. Diğer özellikleri ve konusu rubaiye benzer.(Tek dördlük, aaxa kafiyeli, mahlas kullanılmaz, felsefi-tasavvufi konular işlenir)

MURABBA

Dörder dizelik birimlerden oluşan (3-7 birim veya bent) düz kafifeyle yazılan, dördüncü mısraları ortak kafiyeli musammat şiirlerdir.

.....a
.....a
.....a 1.bend
.....a
.....b
.....b
.....b 2.bend
.....a
.....C
.....C
.....C 3.bend
.....a

Murabba, felsefi fikirler, aşk duyguları, didaktik ve dini konular gibi birçok konuda yazılabilir.

Not: Ahmet Paşa'nın "Vay gönül vay bu gönül vay gönül ey vay gönül" nakaratlı murabbası en meşhur murabbadır.

ŞARKI

Tuyuğ gibi, Türklerin Divan şiirine kazandırdıkları bir nazım biçimidir. Bestelenmek için yazılırlar. Anonim Halk şiirindeki Türkünün Divan şiirindeki karşılığıdır. Dörder dizelik bentler halinde yazılır. **3-5 bentten** oluşur. Dördüncü dizeleri nakarat halindedir. **En çok düz kafiyeli hali olan aaaa/bbba biçimi kullanılır.** Fakat az da olsa abab/cccb biçimlileri de vardır. Şarkının üçüncü dizelerine **meyan**(miyan) ya da **miyanhane** adı verilir.

Konusu, aşk-meşk ve eğlencedir. **Son halini Nedim verdiği için bu nazım biçimini onun tamamladığı kabul edilir.** Yine de **ilk örneklerini Naili** vermiştir. En çok şarkı yazansa Enderunlu Vasıf'tır.

Not: Divan şiirine Türklerin kazandırdığı nazım biçimleri **Tuyuğ** ve **Şarkı**'dır.

"**Bent birliği**" olarak Türkçeleştirebileceğimiz Terki-i bent nazım biçimi "**hane**" adı verilen **5-10 beyitlik** bentlerin birleşmesinden oluşur. **Bent sayısı da 5-15** arasında değişir. Bentler gazel gibi kafiyelenir. Son beyit düz kafiyeli ve bağımsızdır. Bu beyte "**vasita**" beyti denir. Her bendin vasita beyti diğerinden farklıdır. *Eğer farklı olmazsa Terki-i bend, terci-i bend'e dönüşmüş olur.*

.....a
.....a
.....b
.....a
.....c
.....a 1.bend
.....d
.....a
.....e
.....e vasita beyti
.....a
.....a
.....b
.....a
.....c
.....a
.....d
.....a
.....f
.....f vasita beyti

16.Yüzyıl Divan şairi **Bağdatlı Ruhi**, terki-i bent alanında üstat sayılır. *19.Yüzyıl'da Bağdatlı Ruhi'nin Terki-i bendine nazire yazan Ziya Paşa da bu naziresiyle ünlenmiştir.*

Terki-i bendle her tür konular yazılabildiği gibi mersiyeleler, hicviyeler, nat ve tevhit gibi türler de yazılabilir.

16.Yüzyıl şairi **Baki**, "**Kanuni Sultan Süleyman Mersiyesi**"ni Terki-i bendle yazmıştır. Bu mersiye yazarken çokça ağlamıştır. Ancak ölen bir padişaha ağlamak şimdiki padişaktan memnun olmamak anlamına gelebileceği için Baki, terki-i bendinin 7. Bendini yeni padişaha ve ilave bendi de Sokullu Mehmet Paşa'ya ayırarak suçlanmaktan kurtulmuştur.

Not: Terci-i bendin kafiye düzeni yukarıdaki şekil üzerinden şöyle olur:

aa, ba, ca, da, **ee**(son beyit vasita)
aa, ba, ca, da, **ee**(son beyit vasita)

TERKİB-İ BENT ve TERCİ-İ BEND

Terci-i bendi en fazla **Enderunlu Fazıl** yazmıştır. Fakat en başarılıları **Şeyh Galip** ve **Ziya Paşa**'dır. Terkib-i bend'de ise **Bağdatlı Ruhi** ve **Ziya Paşa** başarılıdır.

MESNEVİ

Mesnevi, İranlıların nazım biçimidir. Oradan bize geçmiştir. Mesnevi ile **anlatmaya bağlı metinler**(Yusuf ü Züleyha, Leyla vü Mecnun), anlatılabildiği gibi **didaktik konular** da anlatılabilir. Mesneviler binlerce beyit yazılabilir.

Şehname 60 bin beyittir. Mevlana mesnevisi 26 bin beyittir, Kutadgu Bilig 6645 beyittir. **Beyit sınırı yoktur**. Bu yüzden mesnevilere Divan edebiyatının romanları diyen de vardır. Bu kadar uzun bir nazım biçimini yazabilmek için bazı **kolaylıklar** getirilmiştir:

1.Aruzun kısa ölçüleriyle yazmak.

2.Düz kafiye kullanmak. (aa, bb, cc, dd, ee, ff, gg, hh, ii, jj, kk... Vb. binlerce gidebilir. Örneğin Kutadgu Bilig 6645 beyittir.)

Edebiyatımızda beş(5) adet mesnevi yazar şaire **hamse sahibi şair** adı verilmiştir. Hamse, zaten 5 rakamına karşılık gelir. Türk Edebiyatı'nda hamse sahipleri aşağıya çıkarılmıştır:

Şair	Hamsesi
Ali Şir Nevai	Hayretü'l-Ebrar, Ferhat ile Şirin, Leyla ve Mecnun, Seb'a-i Seyyare ya da Behram Şah, Sedd-i İskenderi
Hamdullah Hamdi(Anadolu'da ilk hamse sahibi)	Yusuf ü Züleyha, Leyla ve Mecnun, Kıyafetname, Mevlid, Tuhfetü'l-Uşşak
Taşlıcalı Yahya	Gencine-i Raz, Usulname, Şah u Geda, Yusuf ü Züleyha, Gülşen-i Envar
Nergisi(Bu sanatçının hamsesi mensurdur)	Nihalistan, İksir-i Saadet, Meşaku'l-Uşşak, Kanunür-Reşad, Gazavat-ı Mesleme
Nevzade Atayi	Sakiname, Nefhatü'l-Ezhar, Sohbetü'l-Ebkâr, Heft-han, Hilyetü'l-Efkâr

Meşhur Mesneviler de şunlardır:

Şairi	Eseri
Yusuf Has Hacıp(ilk mesnevi)	Kutadgu Bilig
Şeyyad Hamza	Yusuf ü Züleyha
Ahmedi	İskendername
Ahmedi	Cemşid ü Hurşid
Mevlana	Mesnevi
Mevlana	Divan-ı Kebir
Âşık Paşa	Garipname
Süleyman Çelebi	Vesiletü'n-Necat
Şeyhi	Harname
Şeyhi	Hüsrev ü Şirin
Gülşehri	Mantıku't-Tayr
Ahmet Fakih	Çarhname
Hoca Mesud	Süheyl ü Nevbahar

Lamii Çelebi	Vamık u Azra
Fuzuli	Leyla vü Mecnun
Nabi	Hayriyye
Nabi	Hayrabad
Şeyh Galip	Hüsn ü Aşk

MÜSTEZAD

Gazel nazım biçiminin her mısrasının(dizesinin) altına bir kısa dize eklemek suretiyle oluşturulan nazım biçimidir. Kısa dizelere **ziyade** denir. Uzun dizeler "**Mef û lü /Me fâ î lü/ Me fâ î lü/ Fe û lün**" ölçüsüyle kısalır ise "**Mef û lü/ Fe û lün**" ölçüsüyle yazılmalıdır.

Kısa dizeler okunsa da okunmasa da anlam bozulmaz, bu yüzden müstezad artistiktir. Müstezad Divan şiirinden sonra Servetifünun edebiyatında da kullanılmış, daha sonra ise bozularak Serbest Müstezad oluşturulmuştur. Serbest şiire geçiş formu olarak değerlendirilmiştir.

MUSAMMATLAR

Musammat sözcüğünün iki anlamı vardır. İlki ikiye bölünebilen gazeller için kullanılır. Diğer anlamı ise üç, dört ve daha fazla mısrayla oluşmuş nazım biçimlerinin genel adıdır. Buna göre musammatlar şunlardır:

1.**Müselles**: Üç dizeden oluşan şiirler. aaa, bba, cca

2. **Murabba**: Daha önce açıklanmıştı: aaaa, bbba, ccca

3.**Terbi'**: Bir **gazelin her beytinin önüne iki dize ekleyerek** oluşturulan musammattır. Terbi', yapay bir murabbadır.

.....a

.....a ek kısım

.....a

.....a

.....b

.....b ek kısım

.....b

.....a

4.**Muhammes**:Beş dizelik bentlerden oluşan musammattır.

Kafiye düzeni aaaaa, bbbba, cccca

6.**Tardiyye**: Muhammesin farklı bir kafiye düzeniyle yazılmasına denir: aaaab, ccccb, ddddb, eeeee

7.**Tahmis**: Önceden yazılan bir şiirin beyitleri önüne üç dize ekleyerek oluşan musammattır.

AAAaa, BBBba, CCCca(Büyük harfler eklenen mısralardır.)

8.**Taştir**: Beytin arasına sıkıştırılan üç dize ile oluşan musammattır. aAAAa, bBBBa, cCCCa

9.**Müseddes**: Altı dizeden oluşan musammat. aaaaaa, bbbba, cccca

10.**Tesdis**: Müseddesle aynıdır, sadece ilk dört dize sonradan eklenmiştir.

11.**Müsebba'**: Yedili musammat.

12.**Müsemmen**: Sekizli musammat.

13.**Mütessa'**: Dokuzlu musammat.

14. **Muaşşer**: Onlu musammat.

Not: Divan şiirinde terki-i bend ve terci-i bend de musammat sayılmıştır.

DİVAN ŞİİRİNDE TÜRLER

Tevhit	Allah'ın varlığından bahseden manzumeler
Münacaat	Allah'a dua ve yakarış manzumeleridir.
Naat	Hz. Muhammed'i öven manzumeler.
Miraciyye	Hz. Muhammed'in miracını anlatan şiirler.
Mevlid	Hz. Muhammed'in doğumunu konu alan şiirler.
Hilye	Hz. Muhammed'in fiziki ve ruhi özelliklerini anlatan manzumeler.
Kırk Hadis	Kırk adet hadisin manzumeleştirilmesiyle oluşan şiirler.
Pendname	Öğüt, nasihat veren manzumeler. Güvahi, Pendnamesiyle ünlüdür.
Medhiyye	Birini öven manzumeler.
Mersiyye	Ölen kişilerin ardından yazılan manzumeler.
Fahriyye	Kişinin kendini övdüğü manzumeler.
Hicviyye	Bir kişinin yerildiği manzumeler.
Osmanlı tarihi	Tarihi bilgi veren manzumeler. İskendername gibi.
Gazavatname	Ordu sefer ve savaşlarından bahseden manzumeler.
Kısas-ı Enbiya	Peygamberlerin hayatından bahseden manzumeler.
Menakıbnâme	Din büyüklerinin hikâyemsi hayatlarından bahseden manzumeler.
Seyahatname	Gezi yazılarını ele alan manzumeler.
Şuara tezkireleri	Bunlar genelde manzum olmasalar da manzum yazılanları da vardır: Güfti'nin Teşrifatü'ş-Şuara eseri gibi.
Muamma	Divan şiirinde bir ismi soran manzum bilmecelerdir.
Lügaz	Divan şiirinde manzum bilmece.
Tehzil	Dalga geçmek için yazılmış nazire.
Kıyafetname	İnsanın fiziki görünümünden onların karakteriyle ilgili çıkarımlarda bulunan manzumeler.
Sakiname	İçki ve içki meclislerinden bahseden manzumeler.
Şehrengiz	Bir şehrin güzelliklerinden bahseden manzumelerdir.
Surname	Düğün, eğlenceden bahseden manzumeler
Münazara	Karşılıklı konuşmalar biçiminde yazılan manzumelerdir. Rind ü Zahit, Beng ü Bade gibi.
Mektup	Manzum mektuplar.
Falname	Falcılıkla ilgili manzumeler
Mahlasname	Bir şaire verilen takma ad için ismi veren kişinin yazdığı manzum metindir.
Hasb-i Hal	Kişinin kendisiyle dertleşmesini anlatan manzumelerdir.

13.YÜZYIL

HOCA DEHHANİ: Divan edebiyatının ilk şairidir. **Din-dışı konularda** yazmıştır. Yazdığı söylenen 20.000 beyitlik **Selçuklu Şehnamesi** adlı eser günümüze ulaşmamıştır. Gazel nazım biçiminde din-dışı konuları işleyen ilk şair sayılır. Şiirleri azdır, ancak onun şiirleri **13.Yüzyıl Türkçesini öğrenmek bakımından kaynak sayılmaktadır.**

MEVLANA CELALEDDİN-İ RUMİ

13.Yüzyıl'ın, Türk ve İslam dünyasının dünyaca tanınmış **tasavvuf şairidir**. Tasavvuf düşüncesini **Farsça** yazdığı şiirleri aracılığıyla yaymaya çalışmıştır. **Şems-i Tebrizî**'den ilham almış, yaşamını **"hamdım, piştım, yandım"** sözleriyle özetlemiştir. İlahi aşkın insan ruhunu temizlediğini savunmuş, ölüm vaktini bir **şeb-i arus**(düğün gecesi) saymıştır. Onun adıyla kurulan Mevlevilik yolunu oğlu Sultan Veled sistemlemiştir.

Eserleri:

Divan-ı Kebir	Gazel, rubai ve diğer şiirlerini içeren bir eserdir.
Mesnevi	6 ciltlik mesnevi nazım biçimiyle yazılmış tasavvufi eseri.
Rubailer	Rubailerin olduğu eseri.
Fihî Ma Fih	72 bölümden oluşan sohbetleri, düzyazıdır.
Mecâlis-i Seb'a	7 vaazi, mensur bir eserdir.
Mektubat	Selçuklu büyüklerine yazılmış 147 mektuptan oluşan eseri.

SULTAN VELED(Mevlana'nın Oğlu)

Mevlevilik sistemini kurumsallaştırmıştır. O, babası gibi büyük bir şair değildir, ancak teşkilatçıdır; dağılan Mevlevileri toplamış, tarikatın genel hatlarını belirlemiştir. Babası gibi **Farsça yazmıştır**, ancak **az da olsa Türkçe şiirleri de vardır**. İbtidaname, Rebabname, İntihaname adlı üç mesnevisi, **"Maarif"** adında tasavvufi bir *mensur* eseri vardır.

ŞEYYAT HAMZA

Duvarcı olduğu için kendisine **"Şeyyad"** lakabı verilmiştir. Daha sonra Ahilik çevrelerine katılmış, halk için şiirler söylemeye başlamıştır. **Yusuf ü Zeliha** adlı mesnevisiyle meşhurdur. Kullandığı 13.Yüzyıl Anadolu Türkçesi bugün çok önemli bir kaynaktır. Onun Yusuf ü Zeliha'sı Divan Edebiyatı'nın ilk aşk mesnevisidir.

AHMET FAKİH

Şiirleri **13.Yüzyıl Türkçesi için önemlidir**. **Çarhname** adlı eseri 100 beyitlik didaktik-dini bir kasidedir. Tasavvufi bir eserdir. Diğer eseri **Kitab u Evsaf-ı Mesacid-i Şerife** ise 339 beyitlik bir mesnevidir. Mukaddes yerler anlatılmaktadır. Cezbeye kapılıp kitaplarını yaktığı ve dağlara kaçıdığı söylenir.

14.YÜZYIL

SEYYİD NESİMİ: Hurufilik tarikatına bağlıdır. Harfler üzerinden gizli ilimlerle uğraştığı için Halep uleması tarafından ölmesi için fetva verilmiş, böylece asılıp derisi yüzülmüştür. **Vahdet-i Vücut(Tanrı-insan birliği)** felsefesini işlemiş, **Hallac-ı Mansur'u** kendisine örnek almıştır. Oldukça **lirik** bir şairdir. **Tuyuğ** nazım biçimini kullanan az sayıda şairden biridir. **Azeri Türkçesini kullanmış, Farsça ve Türkçe divan** hazırlayabilmiştir. Şiirleri Alevi-Bektaşî geleneğini etkilemiş, felsefesinin taşkınlığı çok şairi cezp etmiştir. Duygu derinliği bakımından önemli bir şairdir.

GÜLŞEHİRİ

İran ozanı **Feridüddin Attar'dan** çevirip uyarladığı **"Mantıku't-Tayr"** adlı mesnevisi 14.Yüzyıl Türkçesinin özellikleri bakımından çok önemli bulunmuştur. Gülşehri ismi o zamanlar Kırşehir'in adı Gülşehir olduğu içindir. Mevlevî olduğu söylenir. **Felekname**, Farsça tasavvuf konulu mesnevidir. **Aruz risalesi** de Farsça'dır. **Keramat-ı Ahi Evran** adlı eseri ise Ahi Evran'ın kerametlerinden bahseden 167 beyitlik Türkçe bir mesnevidir.

ÂŞİK PAŞA

Anadolu'da Türkçenin şiir dili olmasını sağlamak için en çok gayret edenlerden biridir. **Yunus Emre'den etkilenmiş**, meşhur eseri **Garipname'**yi Mevlana'nın Mesnevisi'nin dilinin Farsça olmasına karşılık Türkçe yazmıştır. **Garipname**, 12.000 beyitlik tasavvufî ve didaktik bir mesnevidir. *Eserde kanaat, doğruluk, sadakat, marifet, hakikat, şeriat, irfan, ibadet, fazilet gibi değişik konular; din ve tasavvuf deyimleri, bunların önemleri, dereceleri birer hikâye veya fıkra ile açıklanır. Dili oldukça yumuşak ve akıcıdır. Bugün unutulmuş pek çok Türkçe kelimeyi bir araya getiren eser, Türk, dili ve dil tarihi bakımından önemlidir.*

Şairin **Fakr-name ve Vafı Hal** adlı iki mesnevisi daha vardır. **Fakrname:** *Eser alegorik bir mahiyet arz eder. Fakr, bir kuş şeklinde düşünülür. Bu kuş sırasıyla arş,ı kürsiy,i cenneti ve yeri dolaşır. Oradan bütün peygamberleri ziyaret eder ve en sonunda gâni iken fakrı tercih eden Hz. Muhammed (s.a.v) de karar kılar. Vafı Hal* ise 39 beyitlik dinî-tasavvufî didaktik bir eserdir. **Hikâye** adlı eseri ise kurgusal bir mesnevidir.

AHMEDİ

14.Yüzyıl'ın Divan şiirinde öncülerinden sayılır. **Din-dışı şiirler yazmıştır.** Onun **İskendername** adlı mesnevisi, **ilk manzum Osmanlı tarihi örneğidir.** **Cemşid ü Hurşid** ise bir aşk mesnevisidir. Ahmedi, bu yüzyılda **en çok yazan** şairdir.

KADI BURHANETTİN

Kadılık yapmış, sonra **vezir** olmuş, daha sonra ise **Kadı Burhanettin Devleti'nin** başına geçmiş ancak Akkoyunlulara yenilerek öldürülmüştür.

Kadı Burhanettin, **Azeri Türkçesiyle tuyuğlar ve gazeller** yazmıştır. **Cinas ve tevriye** sanatına düşkündür. Tuyuğ denince bizde akla önce o gelir. Tasavvufu da din-dışı konuları da işlemiş, aruz yanında heceyi de denemiştir.

15.YÜZYIL

ALİ ŞİR NEVAİ

Çağatay edebiyatı şairidir. Dolayısıyla Oğuz Türkçesi değil, **Doğu Türkçesi** kullanmıştır. Yakın dostu, şair, hükümdar **Hüseyn Baykara'nın** vezirliğini yapmıştır.

Çağatay diline **Nevai dili** denmesi onun Çağatay Türkçesi için önemini gösterir. O bilinçli bir dilcidir. Farsçayı çok iyi bilir, bu yüzden Farsça ile Türkçeyi karşılaştıran **Muhakemetü'l-Lügateyn**(İki Dilin Karşılaştırılması) adlı eseri **Türkçenin Farsçadan daha iyi olduğunu** göstermeye çalışan bir eserdir.

Türk Edebiyatının ilk şairler tezkiresi olan **Mecalisü'n-Nefais'i** yazmıştır. Türk Edebiyatında **ilk hamseyi** yazan da odur. Türkçe Divanları, bir tane de Farsça Divanı vardır. Tuyuğlar da yazmıştır.

ŞEYHİ

Doktor, din bilgini ve şairdir. Ona göre gazel yazmak, ev yapmaya, mesnevi yazmaksa şehir kurmaya benzer. Çoğunlukla din-dışı yazmış, biraz da tasavvufa dokunmuştur.

Çelebi Mehmet'in gözlerini iyileştirmiş, padişah da ona Tokuzlu köyünün tımar gelirlerini bağışlamıştır. Fakat bu köye giderken tımarın eski sahipleri tarafından dövülmüş, cebinden de parası alınmıştır.(Boynuz umarken kulaktan olmuştur.) Bunun üzerine başına gelenleri bir eşeğin başına gelenler biçiminde mesnevi halinde yazmıştır. Bu mesnevi 126 beyitlik alegorik bir fabl olan **Harname'dir.**

Şairin Hüsrev ü Şirin adlı bir aşk mesnevisi çevirisi ile bir de Türkçe Divanı vardır.

AHMET PAŞA

Fatih'in veziridir, idama mahkûm edilmiş, ancak "Kerem Kasidesi"ni yazarak kurtulmuştur. 15.Yüzyılın en iyi şairi bilinir. Din-dışı gazelleri ve murabбалarıyla tanınır. **Divan şiirinin ikinci kurucusu** denilebilecek kadar sonrakilere yol gösterici olmuş bir şairdir. Şiirleri, Anadolu-Rumeli ve Çağatay sarayına kadar ulaşmıştır. Ahmet Paşa divan şiirini ve aruz vezni başarıyla uygulamıştır. Nazireciliği bir gelenek haline getirmiştir. Fatih Sultan Mehmet'e "güneş, kerem" ; Cem Sultan'a "benefşe, ab" redifli kasideleri ünlüdür. Ayrıca "**Vay gönül vay bu gönül vay gönül ey vay gönül**" nakaratlı murabbası çok tutulmuştur.

SÜLEYMAN ÇELEBİ

Türk Edebiyatı'nın **en meşhur mevlid yazarıdır**. Onun mevlidi asırlardır okunmaktadır. Mevlid'i **mesnevi biçiminde** yazmış ve adı da **Vesiletü'n-Necat**'tır. Mevlidi, Şii ve Bâtini bir vaizin bütün peygamberlerin eşit olduğunu söylemesi üzerine Peygamberimizin daha üstün olduğunu göstermek için yazmıştır.

NECATİ

Devşirme bir şairdir. Şiirlerinde atasözleri, deyimleri ve halk söyleyişlerini kullanmıştır. Gazelleri aşk konusundadır. Dili oldukça yumuşak ve çağına göre durudur. Fatih ve II. Bayezid'den iltifat görmüştür. Fuzulî'yi etkilemiştir. Bazıları mahallileşme cereyanı içinde onu da saymıştır.

16. YÜZYIL

FUZULİ

Divan şiirinin **en lirik** ve en büyük şairlerinden biridir. O aşk ızırabından kurtulmak istemeyen, döne döne bu ızdırabı anlatan bir şairdir. Beşeri aşkı, ilahi aşka basamak olarak görmüştür. Bu yüzden onun şiirlerinde iki aşk da birbirine sarmaş dolaştır. Üç dile de hâkim olduğu için Arapça-Farsça ve Türkçe divanları vardır.

Mazmun bulmada ustadır. Şiirleri samimidir, biçim, ses akışı bakımından ustacadır. Gazelde çok başarılıdır. Azeri Türkçesini kullanmıştır ve dönemine göre sade bir dil kullanmıştır. Onda da **sehl-i mümteni** vardır.

Fuzulî'ye göre iyi bir şair olmak için dönemin bütün ilimlerinden haberdar olmak gerekir.

Eserleri:

Türkçe Divan	Su kasidesinin de yer aldığı divan.
Leyla vü Mecnun	Türk edebiyatının en ünlü aşk mesnevilerindedir. Beşeri aşktan ilahi aşka geçiş anlatılır.
Beng ü Bade	440 beyitlik mesnevi. Alegorik olarak Beng(Afyon) ile Bade(Şarap)nin diyalogunu(münazara) içerir.
Şikâyetname	Edebiyatımızda ilk edebi mektup örneğidir. Nişancı Celalzade Mustafa Çelebi'ye yazılmıştır. Mensurdur. Kendisine bağlanan 9 akçelik maaşı alamadığını şikâyet etmiştir.
Hadikatü's-Süeda	Hz. Hüseyin'in şehadetinin anlatan mensur bir eserdir.
Sohbetü'l-Esmar	Fuzuliye ait olduğu şüpheli.
Farsça Divan	
Sihhat u Maraz(Ruhname)	Farsça tıp bilgileri.
Sakiname	327 beyitlik mesnevi. Farsça

Enisül-Kalp	134 beyitlik Farsça kasidedir.
Rind ü Zahit	Düzyazı münazara. Farsça.
Arapça Divan	

ZATİ

Yoksul bir şairdir. **Geçimini falcılık, yıldızname, alın yazısı okumak gibi işlerle sağlamıştır**. **Bevizit Cami yakınında açtığı dükkânında geçimini sağlamaya çalışmıştır**. Şiirleri **çok**, ancak fazla **nitelikli değildir**. **İstanbul dilinin şiir dili olmasında ve Baki'nin yetişmesinde etkisi olmuştur**.

BAKİ

Sultanü'ş-Şuara(Şairler Sultanı) olarak ünlenmiştir. Şeyhülislam olmak istemiş, ancak bu emeline ulaşamamıştır. Fuzuli gibi o da bir gazel üstadıdır. Rind bir şairdir.

Rind: Dünyaya aldırış etmeyen, dünyanın keder ve sevincine bağlı olmayan kişi. Aksi **Zahit**'tir. Zahitler kuralları ciddiye alırlar, disiplinli kişilerdir.

Baki, din-dışı konuları işlemiştir. Şiirlerinde çoğunlukla derin anlam bulunmaz. Tabiat genişçe yer tutar. Bahar, yaz, kış manzaraları şiirlerinde bolca bulunur.

Bakinin dili gösterişlidir, yüksekten konuşur. O, yükseliş dönemi Osmanlısının ihtişamını dil olarak şiirlerine yansıtmıştır.

Bakiya tarz-ı şiir böyle gerek
Hem zarifane hem levendane

Şiirlerinin biçimi mükemmeldir. Aruzu kullanmada, mazmunları yerli yerinde kullanmada son derece başarılıdır. Dili pürüzsüz bir İstanbul Türkçesidir. Edebi sanatları kullanmada da üstattır. O, şairlerin sultanıdır. **Sünbül** kasidesiyle dikkatleri üzerine çekmiştir.

Baki, Kanuni Sultan Süleyman'ın ölümü üzerine yazdığı **Kanuni Mersiyesi** ile tanınmıştır. Mersiye, Terkib-i Bent biçimiyle yazılmış, dönemin padişahına da vurgu yapılarak Sultan Süleyman'a düşkünlüğün yeni padişaha karşı bir husumet olmadığı gösterilmiştir.

Baki'nin Divan'ı dışında Fezailü'l-Cihad ve Fezail-i Mekke adında iki eseri daha vardır.

BAĞDATLI RUHİ

Daha çok düşünce şiirleri yazmış, toplumsal konuları işlemiştir. Şiirlerinde yolsuzlukları, kötülükleri yermiştir. Kötümser bir bakış açısı vardır. Çok meşhur bir terkib-i bend

yazmıştır. Bu şiirinde dönemin ahlaksızlıklarını, olumsuzluklarını yerden yere vurmuştur. Bağdatlı Ruhi'nin terrib-i bendi 19.Yüzyılda Ziya Paşa tarafından tanzir edilmiştir. Bu nazire de ünlü bir şiir olmuştur.

Dili dönemine göre sadedir.

17.YÜZYIL

NEF'İ

Divan şiirinin en başarılı ve ünlü **kaside şairidir**. Gazelleri de başarılıdır. Hiciv türünde en usta şairdir. Hemen hemen hicivmediği kimse yok gibidir. 1635'te İstanbul'da yazdığı ağır hicivler yüzünden Vezir Bayram Paşa'nın emriyle saray odunluğunda boğdurularak cesedi denize atılmıştır.

Şair olarak IV. Murad'ın ilgisini çekmiştir. Mübalağalı hicivleri onun şiirinin anahtarıdır. Dili oldukça ağırdır, hayalleri geniştir. Ahenge önem verir. Din-dışı konuları işlemiş, mesnevi yazmamıştır. **Farsça ve Türkçe iki divanı** vardır. Hicivlerini "**Siham-ı Kaza**"(Kaza okları) adlı eserde toplamıştır. Ölümü üzerine şu şiir yazılmıştır:

*Gökten nazire indi Siham-ı Kazasına
Nef'i diliyle uğradı Hakk'ın belasına*

NABİ

Düşünce şiirinde çığır açmış bir şairdir. Onun şiirlerine **hikemi şiir** adı verilir. Hikemi şiir, içinde hikmetli, didaktik ve darb-ı mesel(atasözü) tadında sözlerin geçtiği şiirdir. Onun gazellerine hikemi gazeller denmesinin sebebi budur.

Dili sadedir.

Türkçe Divan dışındaki eserleri şunlardır:

- 1.Hayriyye:** Oğlu Ebu'l-Hayr Mehmed'e öğüt vermek için yazdığı didaktik bir mesnevidir.
- 2.Hayrabad:** Aşk konulu bir mesnevidir.
- 3.Surname:** Edirne'de gördüğü bir sünnet düğününü anlatan eserdir. Şehzadelerin sünnetidir.
- 4.Tuhfetü'l-Harameyn:** Nâbî'nin, 1089(1678) yılında hacca gidişinden tam beş yıl sonra, 1094(1683) yılında yazdığı bu eseri, XVII. yüzyıl süslü nesrinin önemli örneklerindedir.

18.YÜZYIL

NEDİM

Lale devrinin zevk ve eğlence şairidir. **Şarkı nazım biçimini Nedim olgunlaştırmıştır**. Şarkıları dışında gazel ve kasidede de başarılıdır.

Nedim'le birlikte divan şiirinin soyut sevgili anlayışı değişmiştir. O, günlük hayatta gördüğü somut kadınlardan bahsetmiştir. Gazellerinde aşk, şarap, Sadabad, Göksu gibi yerlerin eğlenceleri, Çırağan sefaları anlatmıştır.

Nedim, edebiyatımızda **mahallileşme** denen akımın kurucusu ve en önemli temsilcisidir. Aruzu başarıyla kullanmış, heceyle de bir tane türkü yazmıştır. Konuları din-dışıdır. Mesnevisi yoktur. Dili sadedir. Divan'ı vardır.

ŞEYH GALİP

Divan şiirinin son en büyük şairi olarak bilinir. Mevlevi şeyhidir ve Galata Mevlevihanesi'nde postnişin olmuştur. Sebki-Hindi(Hind Üslubu) akımının en önemli temsilcisidir.

Dili oldukça ağırdır. Sembol ve imgeleri yoğundur, anlaması zordur. Tasavvufi aşkı en derin yanlarıyla işlemiştir. Hece ölçüsüyle de bir türkü yazmıştır.

Onun Hüsn ü Aşk adlı mesnevisi alegorik bir tasavvufi aşk mesnevisidir. Nabî'nin Hayrabad'ından daha güzel bir mesnevi yazmak amacıyla kaleme alınmıştır. Divan'ı vardır.

OKUMA PARÇASI

HÜSN Ü AŞK MESNEVİSİ(vikipedi)

Hüsn ü Aşk, kurgusal anlamda Hüsn (Güzellik) isminde bir kız ile Aşk isminde bir erkeğin aşkını anlatan, tasavvufi bir tema ve temele sahip bir mesnevidir. Mesnevide anlatılan hikâye şöyledir:

Sevgioğulları (Beni-mahabbet) isimli bir Arap kabilesi vardır. Bir gece bu kabileden bir kız bir de erkek çocuk doğar, erkeğe *Aşk* kızı *Hüsn* ismini verirler, bu ikisini birbirlerine nişanlarlar. Öğrenim zamanları gelince ikisi de *Edep* okuluna giderler, bu okulda *Mollâ-yı Cünun* isimli büyük bir hoca vardır. Bu sıralarda Hüsn Aşk'a aşık olur. İkisi zaman zaman *Mânâ gezinti yeri* ne gitmekte gezinmekte, sohbet etmektedirler. Bu gezinti yerinde *Suhan* isimli bir mihamdâr (misafir ağırlayan kişi) vardır ki bu kişi her şeyi bilen çok büyük bir insandır. Fakat, *Hayret* isimli kudretli bir kişi Hüsn ile Aşk'ın görüşmesine mani olur. Bir süre Suhan yoluyla mektuplaşırlar. Aşk'ın *Gayret* adında bir lalası vardır ve sonunda ikisi Aşk'ın gidip Hüsn'ü kabile büyüklerinden istemesi konusunda anlaşılır. Kabile büyükleri ise Aşk'ın bu arzusuyla alay eder ve eğer Hüsn'e kavuşmak istiyorsa *Kalb* ülkesine gidip *Kimyâ*'yı alıp gelmesi gerektiğini söylerler. Yolun ne denli zorlu ve korkunç olduğunu da anlatırlar, Aşk yolda dev, cin ve cadılarla karşılaşacak, ateşten bir denizden geçmek zorunda kalacaktır. Aşk ile Gayret Kalb ülkesine yola koyulurlar ve başlarından birçok badire geçer. Her badirede onları Suhan kurtarır. Mutlu sonla biten hikâyede; işin sonunda Aşk'ın Hüsn'ü kendinden ayrı sanmasının onu yanlış yollara düşüren şey olduğunu, aslında Aşk'ın Hüsn, Hüsn'ün de Aşk olduğunu, birlikte ikiliğin var olmayacağını aslın *birlik* (teklük) olduğu mesajı ile karşılaşırlar.

Kahraman ve yerlerin isimlerinden hikâyenin sonucuna kadar neredeyse her unsur tasavvufi bir anlam taşımaktadır. (Örneğin; Hüsn ile Aşk seven ve sevileni yani hüsn-ü mutlak (Allah) ile dervışı, edep; dergâhı, Munlâ-yı Cünun; mürşidi, Kalp şehri; Allah'ın tahtı olan gönlü ve oraya yapılan seferin, çile dolu sevgi mücadelesinin simgeleridir.) Bu nedenle *Hüsn ü Aşk* tasavvuf edebiyatı açısından çok önemli bir eserdir.

19.YÜZYIL

KEÇECİZADE İZZET MOLLA

Kadılık yaptı, sonra Keşan'a(Edirne ilçesi) sürüldü. Sürgün yaşamını *Mihnet-Keşan* adıyla mesnevi biçiminde anlatmıştır. Hüsn ü Aşk'a nazire olarak *Gülşen-i Aşk* mesnevisini yazmıştır.

ENDERUNLU VASIF

Şair Nedim'in etkisinde kalmış bir şairdir. **Mahallileşme** akımının temsilcilerindendir. Sokağın dilini şiire sokmuştur. Çocukluğundan beri sarayda yaşadığı için "Enderunlu" lakabını almıştır. Tanpınar onun için "(Divan) zevkinin çözümlüşünün vesikası" tabirini kullanmıştır. Çünkü 19.Yüzyıl'da onun diliyle Divan şiiri artık tükenmektedir.

DİVAN ŞİİRİNDE EDEBİ AKIMLAR

1. TÜRKİ-İ BASİT AKIMI

15 ve 16.Yüzyıl'da görülmüş bir akımdır. Öncüsü Aydınlı Visali olarak bilinir. Özellikleri:

-Şairler Arapça-Farsça sözcük ve tamlamaları az kullanmışlardır.

-Amaç Türkçe diliyle de aruzlu şiirler yazılabileceğini göstermekti.

-Divan mazmunları yerine halk şiirinde görülen mecazları ve deyimleri kullanmışlardır.

-Kafiye ve cinaslarda divan şiirinde görülmeyen benzetmelere yer vermişlerdir.

Türki-i Basit şairleri: Aydınlı Visali, Tatavlı Mahremi, Edirneli Nazmi.

2. SEBK-İ HİNDİ(HİND TARZI VEYA ÜSLUBU)

Hindistan'da Babür kökenli Hint-Türk saraylarında yazan ozanlarca geliştirilmiş, oradan İran edebiyatına sonra da bize geçmiş bir akımdır.

Özellikleri şunlardır:

-Söz sanatları yerine derin anlama önem verilir.

-Derin anlam yeni zincirleme tamlamalarla sağlanır.

-Hayal gücü son haddine kadar kullanılır.

-Sözü uzatan sanatlardan kaçınılır. Az sözle çok şey anlatma yolu seçilir.

-Konular dış dünyadan seçilmez, derin ıstıraplar ve tasavvufi aşk ele alınır.

-Daha önce kullanılmamış mazmunlar bulunarak eski mazmunlar da yenilenir.

-Uzak anlama önem verilerek çağrışımsal bir derinlik elde edilir.

17.Yüzyıl'da edebiyatımıza giren Sebk-i Hindi, Nabi ve Nef'i'yi çok az etkilemiştir. Bu yüzden Sebk-i Hindi deyince en önce **Şeyh Galip** akla gelir. **Naili, Neşati, Fehim** de bu akımdan etkilenmişlerdir.

3. MAHALLİLEŞME AKIMI(YERLİLEŞME)

Üst zümre dili dediğimiz divan dilinin mahalli dilden(âşık tarzı dilden) yararlanmasıyla gelişen, ama bilinçli ve sürekli olmayan bir akımdır. İstanbul ağzı baskındır. Baki'de görülmeye başlayan bu özellik, daha sonra 18.Yüzyıl'da **Nedim**'le en kuvvetli temsilcisini kazanmıştır. Şeyh Galip ve Nedim, bu akımın etkisiyle hece ölçüsünde birer türkü yazmışlardır. Divan şirine **halk deyimleri, halkın hayatı, eğlenceleri girmeye başlamıştır**. **Soyut sevgili yerine somut sevgililere önem verilmiştir**. **Enderunlu Vasıf**, Nedim'den etkilendiği için bu akımı şiirlerinde sürdürmüştür.

NOT: Bu akımların dışında "Encümen-i Şuara" adlı 19.Yüzyıl içinde bir topluluk da kurulmuştur. **Topluluğun amacı klasik zevki (divan) zevki gençlere aşılaktır**. Yenilik getiremeyen bu grup, **Hersekli Arif Hikmet**'in evinde Salı günleri toplanmışlardır. İçlerinde **Namık Kemal, Ziya Paşa** gibi Tanzimatçılar da vardır.

15-19.YÜZYIL ARASI DİVAN ŞİİRİNİ İNCELEME KISMININ ÖZETİ

1. Divan şiirinde aliterasyon ve asonanslar kullanılacak derecede sanat estetiği gözetilmiştir.
2. Bu şiirde **zengin kafiye ve rediflerle** nazım biçiminin olanakları içinde ritim sağlanmıştır. Şiirlerin ("**x**", "**y**" **redifli gazel, kaside gibi**) adlandırılması şiir ritmine vurgu yaptığı içindir.
3. **Aruz ölçüsü** de şiire ahenk veren sebeplerden biridir.
4. Konuşma dilinin tonlaması, **kapalı hecelerin uzun okunması** ile ahenk vurgulanır.
5. Divan şiirinde sistem padişahlık olduğu için, sevgili gönül sultanı olarak görülmüştür. Bu durumda şiirler bir sultana, hükümdara hitap edecek biçimde bir eda ile yazılmıştır ve öyle okunmalıdır.
6. Divan şiiri nazım biçimleri Arap ve İran edebiyatlarından alınmıştır. Genel olarak **beyit** kullanılsa da **dörtlük** ve **bend** nazım birimleri de kullanılır.
7. Gazel ile aşk, şarap, tabiat gibi lirik konular işlenmiştir; bu yönüyle **gazel koşma ve koşukla aynı düzeydedir**.
8. Divan şiirinde genelde beyitler arasında anlam bütünlüğü yoktur. **Parça güzelliği** hâkimdir. Bu en çok gazelerde görülür.
9. Divan edebiyatı nazım türleri olan münacat, naat, tevhit, mersiye ve hicviye; **kaside ve terhib-i bentlerle** yazılır.

10. Kasideler övgü şiirleridir, din ve devlet büyükleri için yazılırlar.
11. **Su Kasidesi Fuzuli** tarafından yazılmış bir naattir.
12. “**Kanuni Mersiyesi**” **Baki** tarafından Kanuni için yazılmıştır.
13. Mesneviler aşk hikâyeleri ya da didaktik konularda yazılırlar.
14. Önemli mesnevilerimiz; **Vesilet’ün-Necat**(Süleyman Çelebi), **Harname**(Şeyhi), **Leyla vü Mecnun**(Fuzuli), **Hüsn ü Aşk**(Şeyh Galip), **Hayriyye**(Nabi), **Kutadgu Bilig**(Yusuf Has Hacip), **Cemşid ü Hursid**(Ahmedi), **İskendername**(Ahmedi), **Garipname**(Aşık Paşa)’dır.
15. Rubai **tek dörtlük**ten oluşan ve **özel aruz vezinleri**yle yazılan derinlikli şiirdir. **Mani kafiye**lidir.
16. Rubai’de İranlı şair **Ömer Hayyam**, bizde ise **Azmizade Haleti** öne çıkar.
17. **Tuyuğ** ve **Şarkı Türklerin icat ettiği nazım biçimleridir.** **Tuyuğ** deyince **Kadı Burhanettin**, **şarkı** denince **Nedim** öne çıkar.
18. Gazelin mısralarına ziyade adı verilen kısa mısralar eklenince **müstezad** yapılmış olur.
19. Terki-i bend ve terci-i bend arasındaki fark **vasıta beytidir.** Bu beyit, terki-i bende hep değişir, terci-i bend’de ise tekrarlanır.
20. Terki-i bend’de Bağdatlı Ruhi ve Ziya Paşa, terci-i bend’de ise Şeyh Galip ve Ziya Paşa öne çıkar.
21. Kıt’a, matlası olmayan gazel gibidir: **æ, ba, ca, da**
22. Divan şiiri imgelerine **mazmun** denir. Mazmunlar sevgiliyi anlatan kalıplaşmış imgelerdir.
23. Divan şiirinde edebi sanatlar bolca kullanılır.
24. **İlk divan şairi Hoca Dehhanî’dir,** 16.Yüzyıla kadar **Ahmedi, Şeyhi, Ahmet Paşa** gibi şairler gelip bu şiirin klasikleşmesine katkıda bulunmuşlardır.
25. Divan şiirinin **son büyük şairi Şeyh Galip**’tir.
26. 16.Yüzyıl’ın en büyük iki şairi **Fuzuli ve Baki**’dir.
27. 17.Yüzyılın en büyük iki şairi **Nabi ve Nef**’i dir.
28. 18.Yüzyılın en büyük iki şairi **Nedim ve Şeyh Galip**’tir.
29. **Musammat** sözcüğünün iki anlamı vardır: İkiye bölünüp dörtlük biçiminde yazılan gazel anlamına gelir. Diğer anlamı ise beyit dışında kullanılan nazım birimiyle yazılan bütün nazım biçimlerini kapsar. Buna göre üçlü, dörtlü, beşli, altılı, yedili, sekizli vb. nazım birimiyle yazılan bütün şiirler musammattır.
30. Terki-i bend ve terci-i bend 5-15 adet bende yazıldığı için musammat sayılmıştır.
31. Baki din-dışı gazeller yazmış, Fuzuli ise hem din-dışı hem de beşeri aşkı kaynaştıran şiirler yazmıştır.
32. Fuzuli ve Baki gazel üstadıdır.
33. Baki, **Şairler Sultanı** olarak, Fuzuli ise **ızdırap şairi** olarak bilinir.
34. Nabi **hikemi tarz**(didaktik) şiirin temsilcisidir.
35. Nef’i **kaside ve hiciv** üstadıdır. **Siham-ı Kaza** adlı hiciv eserini yazmıştır.

36. Nedim, **somut aşkı** divan şiirine sokmuştur. Lale devrinin eğlence şairidir.
37. Şeyh Galip Mevlevi şeyhidir. Tasavvuf konusunu işlemiştir. Hüsn ü Aşk, alegorik bir tasavvuf mesnevisidir.
38. Tuyuğ, kendine özgü bir vezinle yazılır.
39. **Divan şiirinin dili** ağırdır.
40. Aydınli Visali, **Türki-i Basit** cereyanının öncüsüdür.
41. Mahallileşme akımının en önemli temsilcisi Nedim’dir.
42. **Sebk-i Hindi’nin en önemli şairi Şeyh Galip**’tir.
43. Divan Şiiri, **19.Yüzyıl’ın ikinci yarısından** sonra devrini kapamıştır.

2.HALK ŞİİRİ

Destan dönemi edebiyatı **dörtlük nazım birimi, hece ölçüsü** ve **yarım kafiye** gibi biçim özellikleri yanında **sade dil** de kullanıyordu. Ayrıca bu edebiyat genellikle **sözlüydü.** Türkler Müslüman olduktan sonra bu özellikler Halk Edebiyatı içeriği olarak Divan şiiriyle iç içe veya paralel olarak devam etmiştir. Halk şiiri üst zümre edebiyatı değildir. Halk şiiri sözlü özellik taşıdığı için ismi bilinmeyen eserler **Anonim Halk Edebiyatı**’nı, din-dışı şiirler **Âşık Edebiyatı**’nı, tasavvufi konular da **Dini-Tasavvufi Halk Edebiyatı**’nı ad olarak almıştır.

HALK ŞİİRİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ

- 1.İçerik, tema ve biçim özellikleri bakımından **destan dönemi** ile benzerlikler gösterir.
- 2.Çoğu şair düzenli bir eğitimden geçmemiştir. **Alt zümreye** dâhildirler.
- 3.Halk şiiri **gerçek hayata** daha yakındır, soyut konulardan çok **somut konuları** işler.
- 4.Anonim ve Âşık Tarzı şairleri halk içinde yaşayan, ekonomik zorluklarla boğuşan kişilerden oluşur.
- 5.Halk şiiri **sözlü gelenekten** geldiği için, edebi ürünlerin çoğu kaybolmuş, ancak aktarılabilenler kuşaktan kuşağa geçirilebilmiştir.
- 6.Halk şiiri ürünleri sözlü olduğu için ürünlerin farklı yörelerde farklı söylenişleri(**varyantları**) vardır.
- 7.Halk şairleri kendi şiirlerini veya başkalarının şiirlerini cönk veya mecmua denen defterlerde toplamışlardır. Aşağıdan yukarıya açılan defterlere “**cönk**” ; sağdan sola açılanlarına ise “**mecmua**” denmiştir.
- 8.Halk şiirinin dili **sade halk Türkçesidir.** Çok az da olsa yabancı sözcüklere tesadüf edilir.
- 9.Bu şiirlerde **halk ağızlarına** da rastlanır.
- 10.Az da olsa mazmunlara ve kalıplaşmış sözlere yer verilir.
- 11.Anlatım **içten ve canlıdır.**
- 12.Konuları somuttur: **Aşk, ayrılık, ölüm, gurbet, özlem, sıla, doğa güzellikleri, eleştiri, yığıtlık, toplumsal olaylar, din, tasavvuf** vb.
- 13.Nazım birimi genelde **dörtlüktür.**
- 14.Ölçü **hece ölçüsüdür,** en çok 7’li, 8’li, 11’li hece ölçüsü kullanılmıştır.

- 15.Genellikle **yarım ve cinaslı kafiye** kullanılmıştır.
16.Halk şiirleri **belli bir ezgi** ile(melodi, müzikal dizi) yazılır.

A)ANONİM HALK ŞİİRİ

MANİ

Söyleyeni belli olmayan tek dörtlükten oluşan nazım biçimidir. Genel özellikleri şunlardır:

- 1.7'li hece ölçüsüyle söylenirler.
- 2.Tek dörtlüktür genellikle. Ancak karşılıklı manilerde birden fazla dörtlükten oluşurlar.
- 3.Mısra sayısı genelde dördtür, fakat 14 mısraya kadar çıkan maniler de vardır.
- 4.Uyak düzeni **a a b a** biçimindedir.
- 5.Manilerde genellikle ilk iki mısra anlamsızdır. Asıl söylenmek istenen son iki dizede söylenir. Anlamsız ilk iki mısraya "doldurma mısra" denir.
- 6.Törenlerde mani söyleyenlere "manici, mani yakıcı, mani düzen" adı verilir.
- 7.Maniler belli bir ezgiyle söylenirler.

MANİ ÇEŞİTLERİ

1.DÜZ(TAM) MANİ

Dört dizeden oluşan, 7'li hece ölçülü a a b a kafiyeli manidir:

Bir mendil işle yolla
Ucun gümüşle yolla
İçine beş elma koy
Birini dişle yolla

2.CİNASLI(KESİK) MANİ

Kafiyesi cinaslı olan, ilk mısraı 7'li hece ölçüsünden az manilerdir. Mısra sayısı bazen dörtten fazla olabilir.

Almadan

Kokun aldım almadan

Bir de yüzün göreyim

Tanrı canım almadan

3.ARTIK(YEDEKLİ) MANİ

Düz maniye dizeler eklemek biçiminde oluşan manidir.

Şu dağlar garip dağlar

İçinde garip ağlar

Kimse garip ölmesin

Garip için kim ağlar

Ağlarsa anam ağlar

Küsuru yalan ağlar

4.KARŞILIKLI MANİ(DEYİŞLER)

Karşılıklı söylenen manilerdir. Karşı-beri adı da verilir. Halk hikâyelerinde erkekle sevgilisi konuşurken manilerle konuşurlar.

Bahçalarda gül var mı

Gül dibinde yol var mı

Gece yanına gelsem

Bana bir yerin var mı

Bahçamızda gül de var

Gül dibinde yol da var

Hoş geldin safa geldin

Gönülde yerin de var

TÜRKÜ

Mani gibi söyleyeni belli olmayan nazım biçimidir. Türküler halkın ruh halini gösteren şiirlerdir. Ana bölümlere tekrarlanan mısralar eklenir ve çoğunlukla saz şairlerince bestelenir.

Özellikleri:

- 1.Hece ölçüsünün bütün kalıplarıyla söylenebilirler.
- 2.Türkünün asıl bölümüne bent, her bendin sonunda yinelenen kısma ise kavuştak(bağlantı) denir.
- 3.Bent ve bağlantılar kendi içlerinde kafiyelenir.
- 4.Türküler anonimdir, ancak söyleyeni belli türküler de vardır. Türkü formatında olmayan koşma, semai gibi ürünler de bestelenip türküleştirilebilir.
- 5.Türküler varyantlaşma yüzünden farklı söylenişlere sahip olabilirler.
- 6.Türküler üç grupta sınıflandırılır:

a)Yapılarına Göre Türküler:

a-Bentleri tek mısra olan türküler
b-Bentleri iki mısra olan türküler
c-Bentleri üç mısra olan türküler
d-Bentleri dört mısra olan türküler
e-Karşılıklı söylenen türküler.

b)Temalarına göre türküler:

a-Doğa türküleri	b-Aşk türküleri
c-Yiğitlik türküleri	d-düğün türküleri
e-Askerlik türküleri	f-Ağtlar
g-Gurbet-hasret türküleri	i-Kişilere söylenen türküler
i-Keder hastalık türküleri	j-Didaktik türküler

c)Ezgilerine göre Türküler:

Uzun havalar(Usulsüz)
Kırık havalar(Usullü)

NOT: Türkü nazım biçiminin oturmuş bir düzeni yoktur. Hiçbir tasnife girmeyen türküler çoktur çünkü.

DİĞER ANONİM TÜRLER

- Ninniler
- Tekerlemeler.
- Bilmeceler
- Atasözleri
- Deyimler
- Halk Hikâyeleri
- Göstermeye Bağlı Metinler
- Karagöz*
- Orta Oyunu*
- Meddah*
- Köy Seyirlik Oyunları*
- Efsaneler
- Alkış-kargış sözleri(dua-beddua)

NOT: *Efsane mit* demek değildir. Ya da *destan* demek değildir. Mitler tarih öncesini anlatırken efsaneler için böyle bir şart

bulunmaz. Efsanelerin en belirgin özelliği anlatıcının **inandırmak** kaygısı duymasıdır. Efsaneler **masal**'dan da masalların **beylik anlatım klişelerine** uymamaları yönünden ayrılırlar. Ayrıca masalarda da inandırmak kaygısı bulunmaz.

B)ÂŞIK EDEBİYATI

Âşık Edebiyatı, **16.Yüzyıl'dan başlar**, 20.Yüzyıl'a kadar devam eder. 16.Yüzyıl'dan öncesi **bu edebiyat sözlü olduğu için** pek bilinmemektedir. Âşık edebiyatı halk ozanlarının şiirlerinden oluşur. Şiirlerinde mahlas kullanırlar, ama ona mahlas değil "**tabşırma**" adı verilir.

Halk ozanları sazlarıyla çalıp çığırırlar. Şiirleri **dinleyenler tarafından cönkere veya mecmualara** kaydedilir. **İslamiyet öncesi geleneği devam ettiren bir edebiyattır.**

Asker ocaklarında, köylerde, kasaba ve şehirlerde yetişen ozanlar, şiirlerini **doğaçlama** söylemişlerdir.

Nazım biçimi olarak **Koşma, Semai, Varsağı ve Destan**; nazım türü olarak **Güzelleme, Koçaklama, Taşlama ve Ağıt** türünü kullanmışlardır.

Nazım birimleri **dörtlüktür. Hece ölçüsü** kullanırlar.

Yarım kafiye ve cinaslı kafiye ön plandadır.

Ozanlar **usta-çırak geleneği** içinde yetişir, kimisi de **rüyada bade içer.**

Halk ozanlarının bazıları medrese eğitimi de gördüğü için aruzla şiir yazmayı da bilirler. Bazıları da bunu Divan şairlerine özentiden yapmıştır. Okumuş halk ozanlarına **kalem şairleri** denir. Kimisi de asker ocaklarında yetişmiştir. Fuat Köprülü'ye göre asker ozanlar ta Attila döneminden beri vardır. Bunlara **asker şairler** denir. **Kalem şairleri saz çalmayı bilmez.** Farklı tasnifler de vardır:

Köy Şairleri	Âşık Veysel, Sümmani
Konargöçer şairler	Karacaoğlan, Dadaloğlu
Kalem Şairleri	Bayburtlu Zihni, Erzurumlu Emrah, Âşık Ömer, Gevheri, Dertli
Asker Şairler	Kayıkçı Kul Mustafa

NAZIM BİÇİMLERİ

KOŞMA

Türk Halk Edebiyatı nazım şekillerinden en çok sevileni ve kullanılanıdır. **3-5 dörtlükten oluşur**; hecenin 6+5 veya 4+4+3 duraklı **11'li kalıbı** ile yazılır. Kafiye düzeni ilk dörtlüğe bağlıdır:

.....koşanda-a	
.....çoşanda-a	
.....aşanda-a	
.....savaşından-b	cccb/dddb
.....gelince-a	
.....dağların-b	
.....gülleri-c	

.....dağların-b	dddb/eeeb
.....derdim-a	
.....seyr eyle-b	
.....derdim-a	
.....seyr eyle-b	cccb/dddb
aaba/ccca/ddda biçiminde olanlar da vardır.	
Özet olarak ilk dörtlük farklı olabilir. Diğer dörtlüklerin son mısraı ilk dörtlüğe uymak şartıyla düz kafiyeyle yazılırlar.	

Şair son birimde(dörtlükte) mahlasını(tabşırma) söyler. Koşmanın asıl karakteri **lirik** olmasıdır. **Tabiat, aşk, ölüm, ayrılık, yiğitlik, zamandan şikâyet** gibi konular işlenir.

Bazı koşmalar **dedim-dedi** biçimindedir. Karşılıklı konuşma ile yazılmışlardır. **Koşmaların türleri:**

Güzelleme	Sevgiliyi öven koşmalardır: <i>Lebler kırmızı la'l kaşları hilal Gözler ahu misal bulunmaz emsal Bilmem bu ne hayal bilmem bu ne hal Bu ne parlak cemel Ülker misin sen</i>
Koçaklama	Yiğitlik, savaş konularını işleyenler: <i>Yiğit olan yiğit kurt gibi bakar Düşmanı görünce ayağa kalkar Kapar mızrağını meydana çıkar Yiğidin ardında duran olmalı</i>
Taşlama	Yergide bulunan koşmalardır: <i>Koskocaman çatal çatal uzadı, Bizim köyde bir dürzünüün boynuzu; Cilalandı, pırl pırl parladı, Bizim köyde bir dürzünüün boynuzu</i>
Ağıt	Ölüm üzerine yazılmış koşmalar: <i>Can evimden vurdu felek neyleyim Ben ağlarım çelik teller iniler Ben almadım toprak aldı koynuna Yârim diyen bülbül diller iniler</i>

SEMAİ

Koşma'nın **8'li kalıpla** yazılan benzeridir. 3-5 dörtlükten oluşur. Koşma gibi kafiyeleşir. **Özel bir ezgiyle söylenirler.** Semailer koşmalara göre daha kıvraktır.

İncecik'ten bir kar yağar

Tozar Elif Elif deyi

Deli gönül abdal olmuş

Gezer Elif Elif deyi

İncecik: köy ismi

NOT: Semailer divan şiirinin etkisiyle aruzlu da yazılabilirler. Aruzun **4 Mefâilün** kalıbı kullanılır.

VARSAGI

Yiğitçe bir edayla söylenen, içinde "**bre, hey, behey**" gibi ünlemlerin geçtiği **semai benzeri** nazım biçimidir. Bu söyleyiş Güney'de yaşayan **Varsak Türkleri** arasında yayıldığı için nazım

biçiminin adını da onlar vermiştir. Daha çok **8’li kalıpla** söylenir. **Semai’den tek farkı ezgisindeki yığıtlıktır.**

*Bire ağalar bire beğler
Ölmeden bir dem sürelim
Gözümüze kara toprak
Girmeden bir dem sürelim*

DESTAN

Şavaş, kıtlık, tabii afet gibi vakaların etkileri daha uzun sürmektedir. Bu yüzden bu vakalar üzerine yazılan halk şiirleri **sayı sınırı belirsiz dörtlüklerle** yazılmışlardır. Halk içinde çok uzun ve coşkulu konuşan kişilere “destan anlatıyor”, “destan mı anlatıyorsun?” türünden yakıştırmalar da buna delalet eder. **Âşık şiirinde de uzun yazılan şiirlere böylece destan denmiştir** ve bu bir nazım biçimine ad olmuştur. **Destanlar koşma gibi kafiyelenir, 11’li veya 8’li kalıpla yazılırlar.**

Savaş destanları
Doğal Afetlerle İlgili Destanlar
Şehir Destanları
Eşkya Destanları
Mizahi Destanlar
Taşlama Türü Destanlar
Atasözü Destanları
Yaş Destanları
Hayvan Destanları

Bir “yaş destanı” örneği:

*Ana rahminden dünyaya gelende
Yeni tıfıllanır taze kız olur.
Üç yaşından beş yaşına varanda
Goyma gonşulara o bir söz olur.
Güzel olan beş yaşından öğülür.
Yedisinde gonca gülden sayılır,
Sekizinde hilal gaşlar eğilir,
Vechi bedirlenir humar göz olur.
Dokuzunda tarif gelir methine,
On yaşında miner angın atına,
On birinde dolar şişek etine,
Cismi billurlanır emlik kuz[u] olur.
On ikide gerdan gırar sallanar,
On üçünde güneş yüzü allanır,
On dördünde cıgaları tellenir,
Her bir azasında yüz min naz olur.
On beşinde likap altta beslenir,
On altıda adı şanı seslenir,
On yeddide elçi gider isdener,
Mezet bulur müşderisi yüz olur.
On sekgizde ener yar otağına,
On doguzda girer gelin çağına,
Yirmisinde bilbil gonar bağına,
Açılır bahçada güller yaz olur.
Yirmi üçte sucalanır cemalı,
Yirmi beşde bular her bir kemalı,*

*Yirmi sekgizde kethudadı demeli,
Zehmi ehillenir hoş mizac olur.*

*Otuzunda doğru söyler lisanı,
Otuz beşde heç incitmez insanı,
Gırh yaşında her sevdadan usanı,
Zayıflar derdinnen eti az olur.
Gırh beşinde söyler gizli sırrını,
Ellisinde gözden salır erini,
Elli beşde nene deyer torunu,
Toylar mütbağında hep aşbaz olur.
Altmışında zaya geder emeyi,
Altmış beşde heş yeyilmir yemeyi,
Yetmişinde geyer keten gömleyi,
Enterisi çitden donu bez olur.
Yetmiş beşde var ahlını itirir,
Seyseninde azıları batırır,
Seysen beşde bilmez gönül hetiri,
Söyer gomşulara hep küs küs olur.
Şennih dohsanında söyler işleri,
Dohsan beşde çihar guzu dişleri,
Baş yastığı olar ocac daşları,
Tüsdü vurur ver endamı his olar.*

Yöresi /Arpaçay

ÂŞIK EDEBİYATI ŞAİRLERİ

16.YÜZYIL

KÖROĞLU

Destan kahramanı Köroğlu ile karıştırılan şairdir. Destana göre Köroğlu, su üstünde gelen üç köpüğü içtiği için ölümsüzlük, kahramanlık ve âşıklık özelliği kazanmıştır.

Âşık Köroğlu’nun Özdemiroğlu Osman Paşa’nın İran seferiyle ilgili iki şiir söylediği ve **yeniceeri olduğu** anlaşılmaktadır. Dili sadedir, **koçaklama** dışında şiirler de yazmıştır. Fakat **din ve tasavvuf konularında yazmamıştır.** *Divan şiirinin etkisinde kalmamıştır.*

17.YÜZYIL

17.Yüzyıl’da Âşık edebiyatının sınırları belirilmiş, gelenekleri oturmuş, kuralları yerleşmiştir. 17.Yüzyıl’da Âşık edebiyatı şiirleri nicel ve nitel olarak zirve yapmıştır. Âşık kahvehaneleri ve fasıl geleneği bu yüzyıl içindedir. Özellikle asker şairler de bu dönemde çoğunluktadır.

KAYIKÇI KUL MUSTAFA

Yeniceeri şairlerindedir. Savaşlara katılmış, şiirler söylemiştir. Şiirleriyle Gevheri gibi şairleri etkilemiştir. **Halkın ve askerlerin ağzında dolaşan Genç Osman menkıbelerini destanlaştırarak yapay bir destan düzmüştür.** Şiirleri, yeniceeriler arasında, levent kahvehanelerinde, serhat boylarında uzun zaman söylenmiştir. Pek çok şiiri tarihi belge niteliğindedir. Gençliğinde “Murat Reis” adlı bir denizciye

hizmet ettiği için “Kayıkçı” lakabını almıştır. Şiirlerini çoğur eşliğinde söylemiştir. *Divan şiirinden etkilenmemiştir.*

ÂŞIK ÖMER

Küçüklüğünde medrese eğitimi görmüş, Arapça-Farsça öğrenmiş, hikemiyat ve tasavvufa ilgi duymuştur; fakat hocası ölünce kahvehanelerde saz çalmaya başlamıştır. Kısa sürede meşhur olmuştur. **Aruzla yazdığı şiirlerde divan dilini, semai, koşma, destan ve tekerlemelerinde halk dilini ihmal etmemiştir.** Genç yaşından itibaren **tambura** çalmıştır. Bestekâr yönü de vardır. **Âşık Ömer en çok şiiri olan saz şairidir.** Çok yazdığı için bazı savrukluksları olsa da bunların yazıcılara ait olup olmadığı belirsizdir. Türkiye’ye geldiğinde ordu saflarına katıldığı, yeniçeri olduğu sanılmaktadır. Şiirlerinde her tür konudan bahsetmiştir. Tarihi ve mitolojik bütün mazmunlara hâkimdir.

Âşıklığı

Medreseden sıkıldığı için derslerden kaçır, mezarlıklara gidip namaz kılarak ağlardı. Böyle yaptığı bir gün mezarlıkta uykuya dalar. Rüyasında bulutlar arasında güzel bir kız görür. Kız sağ elindeki sazı ona verir. Âşık Ömer, ona: Lailaheillallah, der. Kız da ona “Allahüekber!” der. Sonra Ömer’e:

“Ey Ömer, ayağa kalk, kaderinden şikâyet etme, sen seçkin bir insanın, bundan sonra insanları aklınla yenecek, türkülerinle onlara huzur getireceksin!” Uykusundan uyandığında sazı elindedir. Artık saz çalmaya başlar, Dağıstan, Azerbaycan, İran ve Türkiye’yi dolaşır.

KARACAOĞLAN

Doğduğu yer bilinmez. Şiirlerinden anlaşıldığına göre **Güney Anadolu’da uzun zaman yaşamıştır.** Fakat ünü Azerbaycan’a, Kırım’a ve Trakya’ya kadar yayılmıştır. Âşık Ömer’in *Şairname’sine* göre Karacaoğlan kendi asrında yaşamıştır. Karacaoğlan şiirlerinin geçtiği cönkler 17.Yüzyıl’a ait olduğu için şairin de bu yüzyılda yaşadığı düşünölmektedir.

Karacaoğlan’ın şiiri **din-dışı bir şiirdir.** *Rahat bir söyleyişi vardır, sanat yapmak için kendini zorlamaz.* Şiirlerinde içinden çıktığı Türkmen oymaklarının gelenek-görenek ve yaşam tarzından izler görölür. Yayla göçleri, düğünler, giyim tarzları, at yarışları gibi.

*Gerçek hayatın zevkini olduğu gibi yansıtır. Bu yüzden argo ifadelerden bile çekinmez. Gördüğü her güzele bir şiir yazmıştır. Bu anlamda bir **güzelleme** şairidir. Yaşama sevinciyle doludur ve ölümü sevmez.*

Varsağı, semai, koşma türünde şiirler yazmıştır. Temel konusu **aştır.** Özlemler, ayrılıklar aşka dâhildir. Onun belli başlı üç derdi; ayrılık, yoksulluk ve ölümdür. Bazı şiirlerinde **zamandan şikâyet** görölür. Divan şiirinden etkilenmemiştir.

Onu en çok benimseyen Çukurova yöresi olmuştur. Onun hakkında birçok menkıbe türemiştir. Şekil değıştirdiğı, kırklara karıştığı, ölöleri dirilttiğı bazı kerametlerinin olduğu söylenir.

Özetle halka mal olmuştur. Ne doğumu ne ölölümü ne mezarı bilinmektedir. Halkın gönlüne gömölümüştür. Hz. Hızır’ın ağzına tükürmesiyle âşık olduğu da rivayetler arasındadır.

En çok **varsağı** söyleyen halk şairidir.

18.YÜZYIL

17.Yüzyıl’da büyük bir atılım yapan Âşık şiirinin 18.Yüzyıl’da divan şiirine öykünme yüzünden aynı niteliğı göstermediğı görölür. Ne tam halk şairi olabilmışlerdir ne de öykündükleri divan şairi.

GEVHERİ

1900’lere kadar kaleme alınmış mecmua, cönk ve diğler kaynaklarda onun şiirlerine tesadüf edilir. *Koşma ve Semaillerinde sade bir dil kullanır. Yine de bu, yazı diline yaklaşmış bir halk Türkçesidir. Çünkü Gevheri hem aruzla hem de hece ile şiirler yazmıştır.* İki tarafa da hâkimdir. Divanında **koşma ve semailler nicelik olarak ilk sırayı almaktadır.** Ancak o, gazeller, müstezatlar, **kalenderiler** de yazmıştır. Sadece Gevheri’nin şiirlerine yer veren bir **mecmua** da vardır.

Gevheri musikiden de anlamaktadır. **Gevheri makamı** diye bir makam vardır. Şiirleri bestelenmiştir. Gevheri, çok yazmak bakımından Âşık Ömer’e benzer. Aşk, birincil olmak üzere sevgilinin güzelliğı, tavrı, yürüyüşü, ayrılıklar, rakip gibi klasik şiirde görölün konulara da yer vermiştir. Bazı şiirlerinde sosyal konular da görölür.

KALENDERİ: Halk şairlerinin aruzu kullandığı şiirlerden biridir. **Mef û lü/ Mefâ i lü/ Feilün** ölçüsüyle yazılır.

19.YÜZYIL

19.Yüzyıl’da üst zümre ile halk tabakaları arasında yakınlaşmalar halk şiirinin kendine özgü zevkini bozmuştur. Âşıklar bu asırda teşkilatlanmışlar, İstanbul’da kahvehaneler kurmuşlar, fasıllar yapmışlardır. Emrah, Seyrani, Dertli gibi şairler İstanbul’da meşhur olmuşlardır. Hepsisi de genellikle bir tarikata mensuptur. Güneyde yaşayan Dadaloğlu bu gruba uymamış, halk şiiri geleneğine bağılı kalmıştır. Batılılaşmanın başlaması okur-yazarlığı artırmıştır. Dertli, Bayburtlu Zihni gibileri devlet hizmetine girmişlerdir. Şiir kitapları artık divan biçiminde tertiplenir olmuştur. Şimdi bu şairleri görelim:

BAYBURTLU ZİHNİ

İyi bir öğrenim görmüş, çeşitli memuriyetlerde bulunmuştur. Ne var ki çevresindeki olayları eleştirmiş, hicviyeler yazmış, sık sık da istifa ederek geri dönmüştür. **Aruzlu şiirleriyle üst zümrede, heceyle yazdığı koşma ve destanlarla da halk içinde itibar görmüştür.** Kendisine bir **divan** tertip etmiş, bunun dışında **Sergüzeşt-i Zihni** ve **Kitab-ı Hikâye-i Zihni** adlı iki eser de yazmıştır. Usta bir taşlamacı olan Zihni, yer yer argolara, küfürlere de yer vermiştir. Rusların

Bayburt'u işgal etmesi üzerine aşağıdaki meşhur şiirini yazmıştır. Bu şiir türkü olarak da söylenmektedir.

Vardım Ki Yurdundan Ayak Göçürmüş

Vardım ki yurdundan ayak göçürmüş,
Yavru gitmiş ıssız kalmış otağı.
Camlar şikest olmuş meyler dökülmüş,
Sakiler meclisten çekmiş ayağı.

Hangi dağda bulsam ben o maralı,
Hangi yerde görsem çeşm-i gazali,
Avcılardan kaçmış ceylan misali,
Göçmüş dağdan dağa yoktur durağı.

Laleyi sümbülü gülü har almış,
Zevk u şavk ehlini ah u zar almış,
Süleyman tahtını sanki mar almış,
Gama tebdil olmuş ülfetin çağı.

Zihni dert elinden her zaman ağlar
Sordum ki bağ ağlar bağ u ban ağlar
Sümbüller perişan güller kan ağlar
Şeyda bülbül terk edeli bu bağı

DERTLİ

Boluludur. Çobanlık yapan şair babası ölünce sürüsünü ağaya kaptırmıştır. Böylece gurbete çıkmıştır. İstanbul, Mısır ve Konya'da kaldıktan sonra memleketine dönüp evlenmiştir. Bir süre sonra yeniden gurbete çıkarak memuriyetlerde bulunmuştur.

Dertli lakabını çileli bir yaşamdan sonra bir aşk yüzünden canına kıymak istediği için aldığı söylenir. Zihni gibi kendisine divan tertip eden Dertli, yine de asıl başarısını heceyle yazdığı şiirlerine borçludur. En güzel şiirleri koşma ve semaileridir. Nefesler de yazmıştır. Divanında halk ve tekke şiirleri vardır. *Aruzlu şiirlerinde başarısızdır.* Rindane bir üslubu vardır. Hiciv yönü de olan şair bir kadının saz çalmak şirk'tir yollu mektubu üzerine aşağıdaki taşlamayı yazmıştır:

Telli sazdır bunun adı
Ne ayet dinler, ne kadı
Bunu çalan anlar kendi
Şeytan bunun neresinde?

Abdest alsan aldın demez
Namaz kılsan kıldın demez
Kadı gibi haram yemez
Şeytan bunun neresinde?

Venedik'ten gelir teli
Ardıç ağacından kolu
Be Allahın şaşkın kulu
Şeytan bunun neresinde?

İçinde mi, dışında mı
Burgusunun başında mı
Göğüsünün nakşında mı

Şeytan bunun neresinde?

Dut ağacından teknesi
Girişten bağlı perdesi
Behey insanın teres'i
Şeytan bunun neresinde?

Dertli gibi sarıksızdır
Ayağı da çarıksızdır
Boynuzu yok, kuyruksuzdur
Şeytan bunun neresinde?

ÂŞIK DERTLİ

DADALOĞLU

Güney Anadolu'da Avşar kolundandır. Koçaklama(versağı) türüyle tanınmıştır. *Aşk, doğa ve savaş konularında şiirler yazmış, aruza iltifat etmemiştir.* Fırka-i Islahiye adlı kurumun göçmenleri yerleştirmeye(iskan) politikasına karşı çıkarak mağdurların sesi olmuştur. Dadaloğlu kahramanlık şiirleriyle Köroğlu'na, aşk şiirleriyle Karacaoğlan'a benzer. Yalın, lirik, epik söyleyişlerde başarılıdır. O, gerçekte haksızlığa karşı bir başkaldırı şairidir. Doğa betimlemeleri, özellikle dağ betimlemeleri güzeldir.

ERZURUMLU EMRAH

Âşık tarzı şiir geleneğinin önemli temsilcisidir. Medrese eğitimi almış, birçok yöreyi gezerek sanat çevreleriyle tanışmıştır. Tasavvuf çevreleriyle tanışmış olması, onun saygınlığını daha da artırmıştır. Ünlü Divan şairlerine(Fuzuli, Baki, Nedim) nazireler yazacak kadar aruzda ustadır.

Yetiştirdiği çırakları ile kendi üslubunun günümüze kadar ulaşmasını sağlamıştır. "Emrah kolu" ile özel bir saz şiiri ekolu oluşmuştur. Koşma ve semai alanında ustadır. İçten, etkili, aşk ve gurbet şiirleriyle tanınmıştır. Fakat tasavvuf da ağırlıklı konularındandır.

Tertip ettiği divanında aruzlu şiirler vardır.

19.YÜZYIL'DA KENDİ KOLUNU(EKOLÜNÜ) KURANLAR:

Erzurumlu Emrah dışında Kars ve yöresinde yaşayan **Çıldırılı Âşık Şenlik** kendi adıyla anılan(şenlik kolu) bir ekolün günümüze kadar ulaşmasını sağlamıştır.

Narmanlı Sümmani, "Sümmani ağzı" diye tabir edilen bir ekolün sahibidir; ancak bu ekol sadece Erzurum'da bilinmektedir. Onun Âşık Şenlik ile yaptığı karşılaşmalar(atışmalar), âşık edebiyatı için önemlidir.

Kendi yolunu kuranlardan biri de **Sivaslı Ruhsati**'dir. Orta Anadolu ağzıyla temiz bir halk Türkçesi oluşturmuştur kendine.

EVEREKLİ(DEVELİLİ) SEYRANİ

Aruz ve heceyi kullanan şairlerdendir. Yine de asıl gücünü koşma, semai, destan, devriye ve nefeslerinde göstermiştir. **Yaşadığı dönemdeki olayları sert bir dille hicvetmiştir.** Nef'i gibi adeta **gıdasını hicivlerinden almaktadır.** Haksızlığa, kötü devlet adamlarına karşı sert eleştiriler getirmiştir. Tanzimat döneminin getirdiği bazı yenilikler de onun sert yergilerine maruz kalmıştır.

ÂŞIK EDEBİYATININ ÖZETİ:

1. Âşık edebiyatında koşma, semai, varsağı, destan nazım biçimleri bulunur.
2. Koşma, lirik konuları işler. Bu yönüyle gazel ve koşuklar gibidir.
3. Semai, biçim bakımından koşma gibidir. 8'li ölçüyle söylenir.
4. Semai, ezgisi bakımından koşmadan daha kıvraktır.
5. Varsak Türklerinin adını verdiği nazım biçimi varsağı adını almıştır.
6. Uzun konular için destan nazım biçimi kullanılır.
7. 16.Yüzyıl, halk şiirinin hazırlanma safhasıdır. Olgunluk dönemi 17.Yüzyıl'dadır.
8. En çok şiir yazar Âşık Ömer, en çok varsağı yazar Karacaoğlan'dır.
9. Karacaoğlan, her gittiği yörede bir güzele şiirler söylemiştir.
10. Karacaoğlan yapmacıksızdır, sözünü budaktan esirgemez, sanat yapmaya tenezzül etmez.
11. Kayıkçı Kul Mustafa, asker şairlerdendir. Yapay bir destanı vardır: Genç Osman Destanı.
12. Köroğlu, koçaklamalarıyla bilinir; 16.Yüzyıl şairidir.
13. Gevheri, hem aruzu hem de heceyi kullanmış, kendi adıyla anılan bir musiki makamının oluşmasına sebep olmuştur.
14. 18.Yüzyıl'dan başlayarak halk şairleri divan şiirine öykünmüşler, aruzlu şiirler de yazmışlardır.
15. Semai'nin aruzlu biçimi de vardır.
16. Avşar Türklerinin mağduriyetlerini savunan ve koçaklamalarıyla ünlü olan şair Dadaloğlu'dur.
17. Rusların işgali üzerine şiir yazar kişi Bayburtlu Zihni'dir.
18. Erzurumlu Emrah, Âşık Şenlik, Narmanlı Sümmani, Ruhsati 19.Yüzyıl'da kendi ekollerini kurmuşlardır.
19. 19.Yüzyıl'da halk şairleri divan şairleri gibi kendilerine divan tertip etmeye başlamışlardır.
20. Evrekli Seyrani ve Bayburtlu Zihni hicivde öne çıkmıştır. Dertli'nin de hicivleri vardır.
21. Köroğlu, Kayıkçı Kul Mustafa, Karacaoğlan, Dadaloğlu, divan şiirinden etkilenmeyen şairlerdir.

C)DİNİ-TASAVVUFİ HALK ŞİİRİ(TEKKE ŞİİRİ)

GENEL ÖZELLİKLERİ

- 1.Tasavvuf felsefesi konu olarak işlenmiştir. Amaç bu düşünceyi iletmektir. Fakat lirik ifadeleri ihmal etmemişlerdir.
- 2.Tekke(dergâh) denen yerlerde tasavvuf kültürü edinilmiştir.
- 3.Tasavvuf şairleri, insan sevgisini ön plana çıkarmış, hoşgörüyü dayalı bir anlayışı ön plana çıkarmışlardır.

4.Sade bir dil kullanmış olsalar bile tasavvuf terimleri ve az da olsa yabancı sözcükler kullanmışlardır.

5.Genellikle hece ölçüsü kullanılmış, fakat aruz da kullanılmıştır.

6.Nazım birimi dördlüktür.

7.Koşma kafiye düzeni kullanılmıştır.

8.İlahi, nefes, nutuk, şathiye gibi nazım biçimleri kullanılmıştır.

9.Tasavvuf edebiyatı Karahanlı döneminde Ahmet Yesevi ile başlamış, Anadolu'da Yunus Emre ile kökleşmiştir.

TASAVVUF NEDİR?

İslam gizemciliği olarak bilinen tasavvuf, kişinin dünyevi hayatın etkisinden kurtularak gerçek olanı nefesini(egosunu) aşarak bulabileceğini salık veren bir yoldur.

Tasavvufa göre **ilahi aşk** önemlidir. Kişi bu aşkla dünya kayıtlarından kurtulur, kâmil insan olur. Kemale erişenlere(olgunlaşanlara) **ermiş, şeyh, mürşid-i kâmil** gibi adlar verilir. Tasavvuf yoluna girenlere ise **mürid** denir. Müridler, şeyhlerinin önderliğinde bazı tasavvufi yollarla **seyr-i süluk** yaparlar. (Ruhlarına doğru yolculuk ederler). Tasavvufun amacı **ben duygusunu yok edip öteki beni keşfetmektir.** "**Bir ben var bende benden içerü**" sırrını elde etmektir.

TASAVVUF TERİMLERİ

- 1.**Meyhane:** Dergâh, tekke, tasavvuf evi.
- 2.**İçki:** İlahi aşk.
- 3.**Saki:** İçkiyi sunan(ilahi aşkı sunan) şeyh.
- 4.**Sarhoş:** İlahi aşka tutulmuş âşık.
- 5.**Tecelli:** Allah'ın görünür âlemde dolaylı görünmesi.
- 6.**Vahdet-i Vücut:** Tanrı-evren birliği. Tanrının teklifi, diğer görünümünün hayal olması.
- 7.**Masiva:** Allah dışındaki her şey.
- 8.**Şeriat-tarikat-hakikat:** Şeriat aklen anlamak, tarikat sezmek, hakikat ise sırta ermektir.
- 9.**Fenafillah:** Vahdet-i Vücut yolundan gidenlerin kendilerinin bir hayal olduğunu fark edip Tanrı'da yok olduklarını anlamaları.
- 10.**Ayan-ı Sabite:** Görünür her şeyin gerçek bilgisinin Allah'ın ilminde olduğunu anlatan ifade.
- 11.**Maşuk:** Sevilen varlık. Allah.
- 12.**Abdal:** Gezgin derviş.
- 13.**Meclis:** Allah zikri için yapılan toplantılar.
- 14.**Pir:** Tarikatı kuran kişi.
- 15.**Halife:** Art gelen. Şeyhten sonra gelen kişi.
- 16.**Kesret:** Çokluk alemi.
- 17.**Vahdet:** Birlik.
- 18.**Fena:** Yok olma. Fena âlemi, bu dünya.
- 19.**Kadeh:** Aşkın kalbi.

TEKKE EDEBİYATI NAZİM TÜRLERİ

- 1.**İLAHİ(daha önce bilgi verilmişti)**
- 2.**NEFES(daha önce bilgi verilmişti)**

3.ŞATHİYYE: Tasavvuf şiirinde cezbe(dinsel coşku) esnasında ağızdan çıkan ve dini kavramları hafife alıp onlarla dalga geçildiği izlenimi bırakan şiirlerdir.

ŞATHİYE

Ben dervişim diyene,
Bir ün edesim gelir
Seğirdüben sesine,
Varıp yetesim gelir

Sırat kıldan incedir,
Kılıçtan keskincedir
Varıp anın üstüne,
Evler yapasım gelir

Altında gayya vardır,
İçi nar ile pürdür
Varuben ol gölgede,
Biraz yatasım gelir

Oda gölgedir deyu,
Ta'h eylemen hocalar
Hatırınız hoş olsun,
Biraz yanasım gelir

Ben günahımca yanam,
Rahmet suyunda yunam
İki kanat takınam,
Biraz uçasım gelir

Derviş yunus bu sözü,
Eğri büğrü söyleme
Seni sigaya çeken
Bir molla kasım gelir (**Yunus Emre**)

NUTUK

Tarikata daha yeni girmiş müritlere nasihat veren tekke şiirleridir.

Ey özünü insan bilen!
Var edeb öğren edeb!
Ey edeb, erkân bilen,
Var edeb öğren edeb.

Gel hakka olma asi,
Ta gide gönlün pası,
Dört kitabın manası,
Var edeb öğren edeb.

Edeb gerektir kula,
Ta işi temiz ola,
Edebsiz girme yola,
Var edeb öğren edeb.

Gaflet içinde uyan,

Edebsiz olma ey can,
Ebedir asl-ı iman,
Var edeb öğren edeb.

Kaygusuz Abdal uyan,
Aşkı bil aşka boyan,
Şöyle demiştir diyen,
Var edeb öğren edeb.

Kaygusuz Abdal

DEME

Alevi-Bektaşî tarikatlarını ve hareketleriyle ilgili temaları işleyen, sorunlarını konu edinen şiirlere deme adı verilir. Genellikle 8'li hece ölçüsüyle yazılan demeler **saz eşliğinde kendine özgü bir makamla söylenir.**

Deme örneği

Gel benim sarı tamburam
Sen ne için inilersin?
İçim oyuk, derdim büyük
Ben anınçün inilerim
Koluma taktılar perde
Uğrattılar bin bir derde
Kim konar kim göçer burda
Ben anınçün inilerim
Gel benim sarı tamburam
Dizler üstüne yatıram
Yine kırıldı hatıram
Ben anınçün inilerim
San tamburadır adım
Göklere ağar feryadım
Pir Sultan'ımdır üstadım
Ben anınçün inilerim
Pir Sultan Abdal

DEVİRİYE

Evrendeki canlı cansız her şey Allah'tan gelmiştir, yine Allah'a dönecektir. Bu felsefeyi yansıtan şiirlere Tekke edebiyatında devriye denilmiştir. Her şeyin Allah'a kavuşma yolculuğunu ve Allah'ın her şeyi kapsayıcılığını öne çıkarır.

Devriye örneği

Ak süt iken kızıl kana karışıp
Emr-i Hak'la coşup cevzana geldim
Mâ-i carî ile akıp yarışıp
Katre-i na-çizden ummana geldim
Dokuz ay on gün batn-ı maderde
Kudretten gözüme çekildi perde

Vaktim tamam olup ahiri yerde
Çıkıp ten donundan cihana geldim
Hakikat meyinden nûş edip kanıp
Can gözlerim o gafletten uyanıp
Kudretten her türlü renge boyanıp
Bu âlem-i nakş u elvana geldim
Bir zerreyim âfitâbımdan durum
Aşk ile mesrurum kalbi pür-nûrum
Ta ezelden zevk-ı seyre mecburum
Seyr ü sülûk edip seyrana geldim
Hüsni

DİNİ-TASAVVUFİ EDEBİYAT ŞAİRLERİ

12.YÜZYIL

1.HOCA AHMET YESEVİ(daha önce bilgi verildi)

13.YÜZYIL

1.YUNUS EMRE(daha önce bilgi verildi)

2.HACI BEKTAŞ VELİ

Ahmet Yesevi ya da onun halifesi Lokman Perende'nin mürididir. Kendisinden bir buçuk asır sonra **Bektaşilik tarikatı** kurulmuştur. **Makalat** adlı düzyazı ve Arapça tasavvufi bir eser yazmıştır. Eser tasavvuf yolunun kademelerini anlatmaktadır. Bu eser okunduğunda onun Şia-Bâtını olmadığı anlaşılır. Türkistan'da Ahmet Yesevi ile açan tasavvuf güneşi, Anadolu'da Yunus Emre ve Hacı Bektaş ile kök salmıştır.

14.YÜZYIL

1.ABDAL MUSA(daha önce bilgi verildi)

15.YÜZYIL

1.HACI BAYRAM VELİ

Kuvvetli bir medrese eğitimi almış Ankara'da müderrislik yapmıştır. II. Murad kendisine destek çıkmıştır. Onun Mevlana'dan sonra ikinci bir önemi olduğu söylenir. Ankara'da çiftçilikle uğraşmış, hasadı halka dağıtmıştır. Çok az şiiri bize ulaşmıştır. Yunus etkisi görülür.

2.KAYGUSUZ ABDAL(daha önce bilgi verildi)

3.EŞREFOĞLU RUMİ(daha önce bilgi verildi)

4.PİR SULTAN ABDAL(daha önce bilgi verildi)

16.YÜZYIL

1.AZİZ MAHMUT HÜDAYİ

Kendisinin Cüneyd-i Bağdadi soyundan geldiğini söylemiştir. Hem şeyh hem de medrese hocasıdır. 1595'te Çamlıca'da Hüdayi dergâhı yapılmış, burada önemli kişiler onun etrafında toplanmıştır. Sultan 1.Ahmet de bu dergâha gelenlerdendi.

Bahti mahlasıyla şiirler yazmıştır padişah. Hüdayi, şiirlerini **Divan-ı İlahiyat** adı altında toplamıştır. Bu **şiirler hece ve aruzla yazılmış olup "vahdet-i vücud" konusunda yazılmışlardır.**

17.YÜZYIL

1.KUL HİMMET

Alevi-Bektaşî şiir geleneğinin önde gelenlerindedir. Pir Sultan Abdal'ı takip etmiştir. Hemen her cönkte bir iki nefesine tesadüf edilmiştir. Tokat'ın Almus ilçesine bağlıdır, torunları aynı köyde halen yaşamaktadırlar.

2.NİYAZİ-İ MISRİ

Malatya'da doğmuş. Ailesinden izin alarak gezilere çıkmış. Mardin, Diyarbakır, Bağdat ve Kerbela'da dört yıl kalıp Mısır'a gitmiş ve orada Kadiri tarikatına girmiştir. Bir yıl sonra ise gördüğü bir rüya üzerine İstanbul'a gelmiştir.

Gezgin olduğu kadar bilgili de olan şair, on kadar eser yazmıştır. Aruzda Nesimi ve Fuzuli'yi; hecede ise Yunus Emre'yi takip etmiştir. Şairin gündüz şiirlerine Mısri, gece şiirlerine ise Niyazi mahlasını koyduğu söylenir.

3.KAZAK ABDAL

Romanya Türklerinden olup hicivleriyle baskındır. Toplumsal kurum, gelenek ve yerleşik inançları mizahla karışık, sade bir dille hicvetmiştir.

Eşeği saldım çayıra,
Otlaya karnın doyura,
Gördüğü düşü hayıra,
Yoranın da avradını.

Münkir münâfıkın soyu,
Yıktı harap etti köyü,
Mezarına bir tas suyu,
Dökenin de avradını.

Müfsidin bir de gammazın,
Malı vardır da yemezsin,
İkisin meyyit namazım,
Kılanın da avradını.

Derince kazın kuyusun,
İnim inim inilesin,
Kefen dikmeye iğnesin,
Verenin de avradını.

Dağdan tahta getirenin,
Mezarına götürenin,
Talkınını bitirenin,
İmâmın da avradını.

Kazak Abdal söz söyledi,
Cümle halkı dahleyledi
Sorarlarsa kim söyledi
Soranında avradını.

Kazak Abdal

18.YÜZYIL

ERZURUMLU İBRAHİM HAKKI

Âlim, mutasavvif ve şairdir. Annesi peygamber soyudur. Hasankale’de doğmuş, daha sonra Tillo’da Kadiri şeyhi İsmail Fakirullah’a bağlanmıştır. Hocası ölünce de onun halifesi olmuştur. Marifetname adlı eseriyle ünlüdür. Eserleri: **Marifetname**, **Divan-ı İbrahim Hakkı**, **Kenzü'l-Fütuh**, **İnsan-ı Kâmil**.

*Naçar kalacak yerde
Nagâh açar ol perde
Derman olur her derde
Mevla görelim neyler
Neylerse güzel eyler.*

DİNİ-TASAVVUFİ HALK EDEBİYATININ ÖZETİ:

1. Tasavvuf edebiyatı Anadolu’da **Yunus Emre** ile başlamıştır.
2. Bu edebiyatta **ilahi, nefes, şathiye, nutuk, deme, devriye** gibi nazım biçimleri kullanılmıştır.
3. Nazım biçimleri **koşma biçimi** gibi kafiyelenmiştir.
4. **Amaçları tasavvuf düşüncesini yaymaktır**; fakat bu amaç onların lirik(estetik) eserler ortaya koymasını engellememiştir.
5. **İlk tasavvufi ürünler aynı zamanda Anadolu Türkçesinin yerleşmesine hizmet etmiştir.**
6. **Nefesler**, daha çok Bektaşî çevrelerinde söylenen ilahilerdir.
7. **Şathiyelerde** çözülmesi zor ifadelerle dini konular hafife alınmıştır.
8. Tarikata yeni girenler için **nutuklar** yazılmıştır.
9. Sade bir dil kullanmak isteseler de tasavvufi terimlere ve yabancı sözcüklere yer vermişlerdir.
10. **Makalat**, Hacı Bektaş Veli’nin mensur bir eseridir.
11. Yunus Emre **Risaletü’n-Nushiyye**’yi mesnevi olarak yazmıştır.
12. Kaygusuz Abdal birçok manzum ve mensur eser yazarak tasavvufa hizmetlerde bulunmuştur.
13. Eşrefoğlu Rumi, **Müzekkin-i Nüfus**’u yazmıştır. Eser 15.Yüzyıl Anadolu Türkçesinin güzellikleriyle doludur, tasavvufi bir eserdir.
14. Hacı Bayram Veli Ankara’da yaşamış bir mutasavviftir.
15. Niyazi-i Mısri hem aruzda hem de hecede başarılı şiirler yazmıştır.
16. Erzurumlu İbrahim Hakkı, **Marifetname** adlı mensur eserini yazmıştır. 18.Yüzyıl şairidir.
17. Aziz Mahmut Hüdayi, İstanbul’un önemli tasavvufçularındandır.
18. **Mantıkü’t-Tayr** hece ölçüsü ile yazılmasa da tasavvufi bir eserdir ve Gülşehri tarafından yazılmış bir mesnevidir.
19. Pir Sultan Abdal, daha çok siyasi ve eleştirel bir Alevi

şairidir. Kul Himmet de onu takip etmiştir.

20. Alevilerin saz eşliğinde belli bir makamla söylediği şiirlere **deme** denir.
21. “Her şey Allah’tan gelmiş yine ona dönecektir.” felsefesini işleyen şiirlere devriye denir.

1)Olay Merkezli Metinler

1.HALK HİKÂYLERİ

- a)Halk hikâyeleri, destandan sonra onun bıraktığı boşluğu dolduran olay merkezli bir metindir. Bu anlamda Dede Korkut Hikâyelerinin destandan halk hikâyesine geçiş örneği olduğunu hatırlatmış olalım.
- b)Nazım-nesir karışık yazılırlar. Fakat nesir kısımları da çoğu zaman şiirimsi bir akıcılık içindedir.
- c)Genellikle halk Türkçesi(sade Türkçe) ile anlatılmışlardır.
- d)Kalıplaşmış ifadelere tesadüf edilir. Güzel ve çirkin kadınların tarifleri, kahramanların hareketleri, bir olaydan diğerine geçiş, uzun zamanı ifade etme vb.
- e)İçlerinde dualar, beddualar, deyimler, atasözleri ve bilmecelelere rastlanabilir.
- f)Halk hikâyeleri gerçeğe yakın kurgulanmıştır.
- g)Az da olsa olağan dışılıklar görülebilir.
- ğ)Kahramanlar genelde tek olup olağan dışı bir şekilde dünyaya gelirler.
- h)Kahramanlar dört şekilde âşık olurlar:
1.Bade içerek. 2.Aynı evde kardeş olmadıklarını anladıklarında. 3.Resme bakarak. 4.İlk görüşte.
- ı)Meddahlar veya ozanlarca anlatılırlar.
- i)Hızır ve atlar kahramanın yardımcılardır.
- j)Birkaç nadir örnek dışında genellikle mutlu bir sonla biterler. Bunda dinleyicilerin mahalle baskısı rol oynamıştır.
- k)Hikâyeler anonimdir.
- l)Kişiler tiptir.
- m)İlahi bakış açısı kullanılır.
- n)Kurmaca metinlerdir.
- o)Zaman ve mekân destanlara göre daha belirgin, modern öykülere göre daha dar ve belirsizdir.

HALK HİKÂYELERİNİN ADLARI

Âşık Garip, Kerem ile Aslı, Arzu ile Kamber, Tahir ile Zühre, Derdiyok ile Zülfüsiyah, Köroğlu Kolları, Kozanoğlu, Sümmani ile Gülperi, Elif ile Mahmut vb.

Not: Halk hikâyelerinin oturmuş bir tasnifi yoktur.

2.MESNEVİLER

Mesnevi nazım biçimi hakkında daha önce bilgi verilmişti. Burada söz konusu olan mesneviler olay merkezli olanlardır. Leyla vü Mecnun(Fuzuli), Hayrabad(Nabi), Hüsn ü Aşk(Şeyh Galip) gibi mesneviler halk hikâyeleri ile zaman bakımından bütünleşen mesnevilerdir. Daha önce yazılanlar ise Yusuf ü

Zeliha(Şeyyad Hamza), Cemşid ü Hurşid(Ahmedi), Hüsrev ü Şirin(Şeyhi), Süheyl ü Nevbahar(Hoca Mesud), Vamık u Azra(Lami Çelebi)'dir.

Not: Hüsni ü Aşk, Mantıku't-Tayr, Harname gibi mesneviler olay merkezli olsalar bile alegori üslubuyla didaktik mesajlar verirler. Bu tür eserlerin ilki de Kutadgu Bilig'dir.

2) Göstermeye Bağlı Metinler

KARAGÖZ(gölge oyunu)

Aydınlatılmış saydam bir perdenin ardındaki kuklaları canlandırarak oluşturulan, karşılıklı konuşmalarla kurgu verilmiş oyunlara denir. Bu oyunların metinleri de göstermeye bağlı metinlerdir.

Gölge oyunun iki ana karakteri Karagöz ile Hacivat'tır. Bu iki kişinin tarihi şahsiyeti hakkında yaygın olan rivayet şudur:

"Karagöz ve Hacivat Orhan Bey döneminde yaşayan iki duvarcı ustasıdır. İşçileri güldürerek inşaatın yapılmasını geciktirdikleri gerekçesiyle sürgüne gönderilirler, ancak gittikleri yerde de ölürler; Orhan Bey buna üzülür. Onun üzüntüsünü gidermek için Şeyh Küşteri(oyunun piri) onların kuklalarını yaparak oynatır."

16.Yüzyıl'dan bu yana oyunun devamlı olarak oynatıldığı kesindir. Kuklalar oynatılırken onlar adına **doğaçlama** yapan kişiye **hayali** ya da **hayalbaz** denir. Perdede görüntülerin sırasından **çırak** sorumludur. Malzeme sandığına ise **çırağın çırağı** bakar. Çıraklar, geleceğin hayalbazı olarak yetişirler.

Karagöz oyununun dört bölümü vardır:

1.Mukaddime(Giriş bölümü): Giriş bölümünde olanların sırası: a)Önce **göstermelik** perdeye sürülür. Amaç izleyiciyi oyuna hazırlamaktır:

Limon ağacı, hayat ağacı, vak vak ağacı, gemi(göstermelik). Temsili resmi aşağıda gösterilmiştir:

b)Göstermelik *nareke* adlı düdüğün sesiyle perdeden kaldırılır. Nareke resmi aşağıdadır, altındaki de teftir:

c)Seyircinin solundan **Hacivat** perdeye girer. Bir semai okur. Semaiden sonra **"Off Hay Hak!"** diyerek bir gazel okur. Buna perde gazeli denir. Sonra **"Yar bana bir eğlence"** diye bağırır. O sırada sağ taraftan **Karagöz** gelir. Buna **"Karagöz indirme"** denir. İki kişi kapışır, Hacivat kaçır. Karagöz yere düşer, Hacivat'ın ardından saçma sapan sözler söyleyip durur.

2.Muhavere(Söyleşme) : Bu kısım oyunun asıl bölümünden farklıdır. Amaç oyuna girmeden önce iki ana oyuncunun kişiliklerini seyirciye göstermektir. Söyleşmede yanlış anlama ve cinasa dayalı konuşmalar olur. Bu bölümde Karagöz üstün gelir.

3.Fasil(Oyunun asıl bölümü): Oyunun esas kurgusu başlar. Mahalli ağızlar konuşulur, oyun düğümleir. Ancak sahneye külhanbeyi, sarhoş, efe gibi bir tipin gelmesiyle düğüm çözülür.

4.Bitiş: Bitiş bölümünde Karagöz'ün çektiklerinden dolayı Hacivat ona geçmiş olsun dileklerini söyler. Karagöz ona beddua eder. Kapışır. Hacivat:

Yıktın perdeyi eyledin vıran

Varayım sahibine haber vereyim heman

Diyerek perdeden çıkar. Karagöz de seyirciye: **"Her ne kadar sürç-i lisan ettikse affola. Yarın akşam.....oyununda yakan elime geçerse bak ben sana ne yapacağım!"** gibi sözlerle oyunu bitirir.

KARAGÖZDE TİPLER

Karagöz oyununda oynayan kişiler birer **"tip"** tir.

Karagöz: Okumamış bir tiptir. Nüktedan sözler edebilen, hanımıyla geçinemeyen kaba-saba köylü tipidir. **Hacivat**: Yarı okumuş, uyanık aydın tipini canlandırır.

Karagözün diğer tipleri Osmanlı toplumundaki mozaik yapıyı aksettirir: **Kastamonulu, Eğinli, Arap, Acem, Arnavut, Laz, Kürt, Rumelili, Muhacir, Ermeni, Yahudi, Rum, Beberuhi, Tiryaki, Kekeme, Sarhoş, Tuzsuz Deli Bekir, Çelebi, Köçek, Zenne.**

ORTA OYUNU

Orta oyunu, ana karakterleri Kavuklu ve Pişekâr olan açık alanda halkın ortasında oynanan Türk halk tiyatrosudur. Önceleri meydan oyunu, kol oyunu gibi adlarla anılan *orta*

oyunu son biçimini aldığı 19. yüzyılda daha çok zuhuri kolu (sonradan ortaya çıkan oyun) adıyla tanınmıştır.

Orta oyunu, etrafı kalabalıklarla çevrili geniş bir alana kurulmuş, **bir metne bağlı kalınmadan** oynanan bir oyundur. Orta oyunu bir açık alan oyunudur, mevsimine göre kapalı yerlerde de oynanmıştır. **Palanga** denen orta oyunu alanı daire ya da elips biçiminde olur, izleyiciler bu alanın çevresinde sıralanırdı. Oyun alanı **ip gerilmiş kazıklarla belirlenir**, izleyicilerin hemen önündeki bir köşede çalgı takımı yer alırdı. Orta oyununun başlıca dekoru, **yenidünya** denen ve evi simgeleyen iki üç kanatlı, kafesli bir paravan ile dükkânı simgeleyen iki kanatlı daha küçük bir paravan ve arkasız bir iskemleydi. Oyuncular **sandık odası** adı verilen soyunma odalarından çıkıp bir yanda bırakılan küçük bir aralıktan alana girerlerdi.

Klasik bir orta oyunu Karagöz oyunundakine benzer biçimde

- 1.giriş (mukaddime),
- 2.karşılıklı konuşma (muhavere)
- 3.fasıl

4.bitiş bölümlerinden oluşurdu. Alana önce çalgı eşliğinde oyunun iki ana tipinden biri olan **Pişekâr** girer, baş çalgıcı sayılan zurnacıyla kısa bir konuşmanın ardından, oyunun adını söyleyerek gösteriyi başlatırdı. İkinci ana tip olan **Kavuklu**'nun gene çalgı eşliğinde alana girmesiyle başlayan karşılıklı konuşma bölümü kendi içinde ikiye ayrılırdı. Kavuklu ile Pişekâr'ın birbiriyle tanış çıkmalarıyla sonuçlanan ilk bölüm **arzbâr** adıyla anılırdı. Bunun ardından Kavuklu'nun, sonunda rüya olduğu ortaya çıkan bir öykü anlattığı **tekerleme** bölümü gelirdi. Sarıbas oyunundaki gibi asıl oyunla ilgisi olmayan karşılıklı konuşma bölümü *izleyicileri gösteriye ısındırmayı amaçlardı*. Asıl oyunun yer aldığı fasıl bölümünde Kavuklu sürekli olarak alanda kalır, oyunun konusuna göre sahneye çıkan çeşitli tiplerle güldürücü konuşmalar yapardı. Bu bölümde zaman zaman Pişekâr da alana gelerek ya yeni tipleri Kavuklu'yla tanıştırdır ya da oyunun akışını yönlendirirdi. Oyundaki **düğüm genellikle, Karagöz oyununda olduğu gibi sarhoş tipinin ortaya çıkmasıyla çözüldü**. Çok kısa olan bitiş bölümünde Pişekâr ile Kavuklu karşılıklı birkaç söz söyledikten

sonra, Pişekâr'ın oyunun son bulduğunu açıklaması, işlemiş oldukları kusurlardan ötürü özür dilemesi, gelecek oyunun adını, yerini ve zamanını açıklamasıyla oyun son bulur, Kavuklu ve Pişekâr müzik eşliğinde alandan çıkar.

Orta oyununda yer alan bütün tipler Karagöz oyununun tipleri gibidir. Ama Karagöz perdesinde gösterilme olanağı olan doğaüstü yaratıklarla, hayvanlar, sandal, araba gibi binek araçları orta oyununda yer almaz. İki ana kahramanı vardır. Pişekâr kültürlüdür; Arapça, Farsça kelimelerle konuşur. Kavuklu ise onu yanlış anlayarak komik durumu ortaya çıkarır. Kadın rolünü de erkekler oynar; buna Zenne denir. Orta oyunu; Karadenizli, Rumelili, Kayserili, Ermeni, Rum, Yahudi, Sarhoş, Bekçi vb. kendi şiveleri ve kılıklarıyla zengin tip çeşitliliğine sahiptir. Orta oyunun ana tipleri olan Pişekâr ile Kavuklu Hacivat ve Karagöz'ün karakter olarak aynıdır. Ama Pişekâr ile Kavuklu canlı kişiler olduklarından sözlerini vücut hareketleriyle, yüz mimikleriyle güçlendirmek olanağına sahiptirler. Karagöz metne daha çok bağlı kalmak zorundayken orta oyunu oyuncularını oyunun akışına göre metinde çeşitli değişiklikler yapabilirler ve yeni espriler üretebilirlerdi.

Cumhuriyet'ten sonra değişen sanat anlayışına uymayan, gittikçe yaygınlaşan modern tiyatro ile baş edemeyerek yavaş yavaş kaybolmaya yüz tutan orta oyunu bu gelenekten yetişmiş son oyuncu olan İsmail Dümbüllü'nün ölümüyle(1973) yalnızca Ramazan aylarında hatırlanır hâle gelmiştir. **(Vikipedi)**

KÖY SEYİRLİK OYUNLARI

Köy seyirlik oyunları çağlar boyu süren halk tiyatrosu geleneğinin günümüze gelen mirasıdır. Bu oyunlar tarih boyunca göçlerden, çeşitli kültürlerden ve birikimlerden etkilenmiştir. İslamiyet öncesi Türk kültüründe bugünkü İslamiyet ve Anadolu kültürünün etkisini görüyoruz. Bu oyunlar zaman boyutunda beslenerek bugünkü şeklini almıştır. Oynandığı toplumun kültür düzeyine, zaman ve geleceğe bağlı olarak şekillenir .

Değişik yörelerde değişik biçimlerde ve işlevlerde oynanan seyirlik oyunları yedi öbekte toplamak olasıdır:

1. Kut tören ve söylene kaynaklı oyunlar - gerçekçi oyunlar.
2. Ölüp dirilme ve kız kaçırma oyunları.
3. Yılbaşı ve yılsonu oyunları.
4. Tarımsal oyunlar - çoban oyunları.
5. Hayvan taklitli oyunlar.
6. Dilsiz oyunları - kukla, şaka oyunları.
7. Tek ve çift izleli oyunlar - dizi oyunları (And,1985).

Kaynak: <http://koyseyirlikoyunu.nedir.com/#ixzz35f0Rlo52>

MEDDAH

Meddah (Arapça: مداح, *meddâh*) veya **kıssahan** bir topluluk önünde çeşitli hikâyeler anlatan ve taklit sanatı yapan kişiye denir. Bu oyuna ise meddah oyunu denir. Bir tek oyuncunun çeşitli kılıklara girerek bir oyunu canlandırmasıdır.

Meddah genellikle bir konu içinde geçen farklı karakterlerin seslerini, mimiklerini ve hareketlerini canlandırır. Genelde kahvehane gibi **halkın topluca bulunduğu alanlarda**, küçük bir sahne üzerinde **taklit ve güldürmek amaçlı** oyunlar yapar.

Meddahın anlatısını, **günlük yaşamdaki olaylar, masallar, destanlar, öyküler ve efsaneler** oluşturur. **Meddah oyun esnasında bir hata yaptıysa oyununun sonunda özür diler ve bir sonraki oyunun nerede oynanacağını söyler. Aşkî ve Sururî**, 20. yüzyıldaki önemli meddahlar arasındadır.

Meddah olayları canlandırırken seyircinin rahatça görebileceği şano türü **yüksek bir yere** oturur. Bir eline mendil bir eline değnek alır. **Mendili farklı karakterlerin seslerini taklit edebilmek için kullanır. Değneği ise çeşitli sesleri çıkarmak için kullanır.** (Vikipedi)

Meddah	Tek kişilik oyun. Günümüzde stand up yapanlar ona benzer.
Aksesuarları	Sopa ve mendil.
Üslubu	Taklit, konuşma ağzı.
İçerik	Köroğlı rivayetleri, meddahın kendi gördüğü ilginç bir olay, Battal Gazi ve Hamzanameler, Baltacı Mehmet Paşa, Dede Korkut Destanları, Manas Destanı, Oğuz Kağan Destanı, klasik masallar ve halk hikâyeleri vb.

C) ÖĞRETİCİ METİNLER

İslami Dönem Türk Edebiyatı öğretici metinleri hem düzyazı(nesir/mensur) hem de manzum olarak yazılmışlardır. Bunların bir kısmını daha önce de gördük. Örneğin Fuzulî'ye ait **Şikâyetname** düzyazı(mektup) biçiminde yazılmıştır. Fakat Ahmedî'nin **İskendernamesi** de öğretici bir metindir, ama mesnevi biçiminde(yani manzum) olarak yazılmıştır. Nesir örnekleri üslup bakımından **süslü, orta ve sade** nesir diye üçe ayrılmıştır. Klasik edebiyatta nesre **inşa**, nesir yazana **münşi**, nesirlerin toplandığı eserlere ise **münşeât** denirdi.

SÜSLÜ NESİR

Sanat yapma kaygısının ağır bastığı düzyazı metinlerdir. Sözler ve cümleler secili, dil şiirsel işlevde, edebi sanatları bol, yabancı sözcükleri çok olan süslü nesir eserleri genellikle edebi, ahlaki eserlerde kullanılmıştır. **Veysi, Nergisi, Sinan Paşa, Hoca Saadetin Efendi, Nabi** bu üslupla yazmışlardır.

SADE NESİR

Amacı, bir bilgi ve düşüncüyü aktarmaktan ibaret olan düzyazı metinlerdir. Dini, tasavvufi, ilmi, kültürel eserlerde kullanılan bu üslup, açık ve anlaşılır kısa cümlelere, halk diline önem verir. **Kadı Darir, Mercimek Ahmet, Eşrefoğlu Rumi,**

Peçevi, Lami Çelebi, Kaygusuz Abdal sade nesirde göze çarparlar.

ORTA NESİR

Hem öğreticilik hem de edebi dil kaygısı olanlar da orta bir yol tutmuşlardır. **Naima, Koçi Bey, Seydi Ali Reis, Kâtip Çelebi, Evliya Çelebi, Fuzulî** de orta nesirde göze çarparlar.

Öğretici metinler, tezkireler, tarihler, Seyahatnameler, Mektuplar, İlimi ve Dini eserlerden oluşur.

1. TEZKİRELER

Tezkire, şairler ve evliya(tasavvuf erenleri) hakkında yazılan biyografik kitaplardır. Şairlerle ilgili olanlarına **Şuara Tezkireleri**, dini kişilerle ilgili olanlarına da **Evliya Tezkireleri** denirdi.

Türk Edebiyatında şairlerle ilgili ilk tezkireyi Çağatay şair ve yazarı **Ali Şir Nevai**, "**Mecalisü'n-Nefais**" adlı eseriyle vermiştir. Anadolu sahasında ilk tezkireyi ise **Sehi Bey**, "**Heşt Behişt**" adlı eseriyle vermiştir. Bu eser sade nesirle yazılmıştır. Anadolu'da bunun dışında **Latifi** ve **Ahdi**'nin tezkireleri ünlüdür.

2. MEKTUP

Fuzulî'nin **Şikâyetname** adlı eseri **ilk mektup** örneğidir. Orta nesir örneğidir.

3. TARİH

Meşhur iki tarihçi vardır. Bunlardan **Peçevi**, sade nesir kullanırken **Naima** orta nesirde yazmıştır.

4. SEYAHATNAMELER

İlk gezi yazısı örneğini orta bir nesirle Seydi Ali Reis yazmıştır: **Miratü'l-Memalik**. Hindistan yolculuğu ve yolda karşılaştığı zorlukları anlatmaktadır. **Nabi**'nin **Tuhfetü'l-Harameyn** adlı gezi yazısı **17.Yüzyıl süslü nesrinin** örneğidir. **Evliya Çelebi**'nin dünyaca ünlü **Seyahatname**'si ise orta bir nesirle yazılmıştır.

5. İLMİ ESERLER

Kâtip Çelebi, **Tuhfetü'l-Kibar**(denizcilikle ilgili eser), **Mizanü'l-Hak**(dini meseleler), **Düsturü'l-Amel**(İbn Haldun etkisinde yazılmış tarih ve toplum felsefesi) eserlerini **orta nesirde** yazmıştır. Onun ayrıca **Cihannüma** adlı bir coğrafi eseriyle Arapça kaleme aldığı **Keşfü'z-Zünun** adlı **bibliyografik**(kaynakça) bir eseri de vardır. 14.500 eseri kaynakça olarak göstermiştir.

Koçi Bey, devlet işlerinin durumu hakkında yazdığı bir tür rapor olan **Risale**'sinden ilkin 4.Murat'a sunmuştur. Bu risale **orta nesir** diliyle kaleme alınmıştır. Fakat sonraki risaleyi Sultan İbrahim'e sunarken öğretmek amaçlı bir sade nesir kullanmıştır. Birinci risale meşhur olan risaledir.

Veysi'nin **Dürretü't-Tac** adlı siyeri süslü nesir örneğidir. **Nergisi**'nin **düzyazı hamsesi** süslü nesir örneğidir. **Sinan Paşa**'nın nasihatnamesi olan **Tazarrurname** adlı eseri süslü

nesir örneğidir. **Mercimek Ahmet**'in bir nasihatname örneği olan **Kâbusname Çevirisi** sade nesir örneğidir. **Eşrefoğlu Rumi**'nin "**Müzekkin-Nüfus**" adlı tasavvufi eseri sade nesirle yazılmıştır. Yine Anadolu'da yazılmış ilk siyer kabul edilen **Kadı Darir**'in "**Kitab-ı siyer-i Nebi**" adlı eseri de sade nesirle kaleme alınmıştır. **Yirmisekiz Mehmet Çelebi**, **Paris Sefaretnamesi** orta nesirle yazılmıştır.

Nabi	Tuhfetü'l-Harameyn(süslü nesir)
Veysi	Dürretü't-Tac ve Münşeât-ı Veysi(süslü nesir)
Sinan Paşa	Tazarrunname(Süslü Nesir)
Nergisi	Hamse-düzyazı eser-(süslü nesir)
Hoca Saadettin Ef.	Tacü't-Tevarih(süslü nesir)
Fuzuli	Şikâyetname(orta nesir)
Kâtip Çelebi	Tuhfetü'l-Kibar, Düsturü'l-Amel, Mizanü'l-Hak, Cihannüma(orta nesir)
Naima	Tarih(orta nesir)
Koçi Bey	Risalesi(orta nesir)
Seydi Ali Reis	Miratü'l-Memalik(orta nesir)
Evliya Çelebi	Seyahatname(orta nesir)
Kadı Darir	Kitab-ı siyer-i Nebi(sade nesir)
Mercimek Ahmet	Kâbusname Çevirisi(sade nesir)
Eşrefoğlu Rumi	Müzekkin-Nüfus(sade nesir)
Peçevi	Tarih(sade nesir)
Lamii Çelebi	Nefahatü'l-Üns(sade nesir)
Kaygusuz Abdal	Risale-i Kaygusuz(sade nesir) (?)

15. İlk mektup Şikâyetname, ilk seyahatname Miratü'l-Memalik'tir.
16. Nesir süslü, orta ve sade olmak üzere üçe ayrılır.
17. Oğuz Türkçesi ile verilen ilk eserler sade nesirle kaleme alınmışlardır. Mercimek Ahmed, Kadı Darir, Kaygusuz Abdal, Eşrefoğlu Rumi, Lamii Çelebi, Peçevi sade nesir kullanmışlardır.
18. Veysi, Nergisi, Sinan Paşa, Nabi, Hoca Saadettin Efendi süslü nesir kullanmışlardır. Diğerleri orta nesircidir.
19. Süslü nesir, uzun cümleli, secili, edebi sanatlı, yabancı sözcükleri fazla olan nesirdir.

SON KISMIN ÖZETİ

1. Halk hikâyeleri anlatmaya bağlı metinler grubundadır. Mesneviler de aynı gruba dâhildir.
2. Bu anlatılar, destanların bıraktığı boşluğu doldururlar. Destanlar tükenince yerine bu hikâyeler başlamıştır. 16.Yüzyıldan itibaren vardılar.
3. Hikâyeleri kalabalık yerlerde ozanlar ve meddahlar anlatmıştır.
4. Halk hikâyeleri nazım-nesir karışık yazılırlar.
5. Yiğitlik ve aşk konularında yoğunlaşırlar.
6. Az da olsa olağan dışılıklar göze çarpar.
7. Nesir kısımları şiirimsi bir anlatıma sahiptir.
8. Zaman ve mekân modern öykü kadar net değildir, ancak destanlardan daha da belirgindir.
9. Anonimdirler.
10. Halk hikâyelerinin süreci içinde anlatmaya bağlı metin olarak mesneviler de yazılmıştır. Daha önce gördüğümüz örneklere ek olarak Leyla vü Mecnun, Hayrabad, Hüsn ü Aşk gibi mesneviler yazılmıştır.
11. İslami Edebiyatta öğretici metinler hem nesir hem de manzum yazılmıştır.
12. Nesir inşa adını alır, nesir yazarlara münşi, nesirlerin toplandığı eserlere de münşeât denir.
13. Nesirler tezkireler, mektuplar, seyahatnameler, dini ve ilmi eserlerden oluşur.
14. İlk tezkireyi Ali Şir Nevai yazmıştır(Mecalisü'n-Nefais). Anadolu'da ilk tezkire Sehi Bey'e aittir(Heşt Behişt).

TÜRK EDEBİYATI-11

19. Asır'da Divan Edebiyatı bitmiştir. Şüphesiz bu bitiş, bıçak kesilir gibi belli bir tarihi göstermez. Fakat bu yüzyılda edebiyatın odağı başka bir zihniyete kaymıştır. Artık merkezde İslam veya din yoktur. Bunun yerine birey ve akıl merkeze oturmuştur. Birey derken, başkalarına hesap vermeden kendi düşüncelerini, duygularını dikkate alan özerk kişilikleri kastediyoruz. Bu kişileri yani bireyleri özerk yapan da akıldır. Bu yüzyılda da dini şiir yazarlar vardır; fakat bunu zihniyetin zorlamasıyla değil, özgür bir birey olduğu için yapmaktadır. Akıl, her zaman vardır. Geçmişteki şairler de akıllarını kullanıyorlardı. Fakat geçmişteki sanatçılarda akıllı çalıştıracak dış dünya bu kadar dikkat çekmiyordu. Onlar gül derken bir tabii manzarayı anlamıyorlardı, sevgilinin yanağını anlıyorlardı. Yeni dönemde ise akıllı çalıştıracak çıplak tabiatın fark edilmesi, insan ürünü yeni kentlerin, yeni binaların, yeni teknolojik somutlukların insana akli bir etkisi olmuştur. Sinema, tiyatro, mesirelik alanlar, kahvehaneler, cafeler, restoranlar, lokantalar, meslek hayatındaki farklı çeşitlenmeler insana yaşamak için akıl gerektirdiğini fısıldamıştır. Dış dünya sanki bir kitap gibi olmuştur ve insanoglu onu anlamak için aklını kullanmaya mecbur olmuştur. Bu yüzden Yeni Dönemin zihniyeti, **Birey ve dış dünya ilişkilerinden doğan akıl** olmuştur.

ÜÇ ANA DÖNEMİN ZİHNİYET TABLOSU

Destan Dönemi (Başlangıçtan 10.Yy.a kadar.)	İslami Dönem (11.Yy.dan 19.Yy.a kadar)	19.Yüzyıl ve Sonrası (19.Yy.- Günümüz)
Mitoloji ve Kavmi(Irki) birliktelik	İslamiyet/Tasavvuf	Akıl/Dış Dünya/Birey

1.EDEBİYAT, SOSYAL VE SİYASİ HAYAT İLİŞKİSİ

Edebi Metin, sosyal, siyasal ve tarihi şartlardan hareketle ortaya konan sanat eseridir. Bir toplumda ne tür siyasal gelişmeler varsa, sosyal halk nasıl yaşıyorsa, tarihi gereklilikler bütünü içinde tarihi durum neyse edebi eseri meydana getiren yazar/şair de o şartlardan etkilenir ve edebi eseri oluştururken bu etkileri edebi esere yansıtır. Edebi eserin **tarihi bir belge** sayılmasının sebebi budur.

Edebi eseri iyi anlamanın yolu edebi eserin ayna tuttuğu dönemin sosyal, siyasal ve tarihi şartlarını bilmekten geçer.

Sosyoloji, psikoloji gibi bilimler insanı anlatırlar. Fakat bu bilimlerin anlattığı insan **genel insandır**. Bu yüzden soyut bir karakteri vardır. **Edebi eser ise soyut olarak anlatılan genel insanı kanlı canlı örnekleriyle bize aktarır.** Dönemin zihniyeti

çinde yaşayan insan, sosyal durumu ve psikolojik iniş çıkışlarıyla edebi eser içinde yer alır. Daha açıkçası, edebi eserdeki insan, bilimlerin anlattığı insanın bir örneğini oluşturur. Fakat edebi eserdeki bu somutluğu, *sosyo-psikolojik* arka planıyla algılamak zannedildiği kadar kolay değildir. Sosyoloji ve psikoloji kendilerine özgü yöntemlerle insanı genel bir soyutluğa oturtmuşlardır. **Yazar bu durumu sezgileriyle fark eder, bunu insanlarda görür ve onları edebi bir kurguya yerleştirerek somutlar.** Yazar bu bilimlerle ilgilenmiş de olabilir. Sonuçta farklı kanallardan da olsa yazar da kendince bir sonuca ulaşmıştır. Fakat o daha çok yaşam içinde şahit olduğu somutlukları edebi esere taşır. Böylece sosyoloji ve psikolojinin soyut genellemeleri ete kemiğe bürünmüş olur.

2.YENİLEŞME DÖNEMİ

OSMANLI'YI GÜÇLÜ KILAN SOSYAL-SİYASİ DÜZENİN BOZULMA NEDENLERİ

Osmanlı İmparatorluğunda en başta Osman Gazi soyundan Padişah bulunurdu. Padişah'a "yeryüzünde Allah'ın istediği adil düzeni kurma görevi verilen kişi" anlamında **Zillullah**(Allah'ın gölgesi) denirdi. Padişah'tan sonra askerler, ilim sahipleri, zanaatçılar ve en sonda da halk gelirdi. Sistem merkez ve taşra teşkilatı biçiminde çalışırdı. Taşra teşkilatı merkeze bağlı ve ona yardımcı bir işleyişe sahipti. Sistem oluşturulurken Roma, Bizans gibi başka imparatorlukların sistemlerinden de yararlandı. Güçlü bir devlet yapısı kuran Osmanlılar, böylece Doğudaki Moğol ve Timurlu barbarlara karşı dayanabildiler. 16.Yüzyıl'ın sonlarına kadar bu düzeni devam ettiren Osmanlılar, Batı'dan da üstündüler. Batıdaki gelişme ve değişimleri, diplomatlar, seyyahlar, tacirler, sonradan Müslüman olanlar, mülteciler ve sığınmacılar aracılığıyla öğrenen Osmanlılar böylece her şeyi zamanında takip edebiliyorlardı. Askeri yenilik ve harp teknolojileri başta olmak üzere, haritacılık, madencilik, eczacılık, tıp gibi alanlarda da gayretli bir devamlılık sağlanmıştı. Sultanlar Batıdaki topçu ustalarını da getirterek Batı'ya ne kadar açık olduklarını her zaman ispatlamışlardı. Peki, ne oldu da bu sistem bozuldu?

a)Psikolojik Neden

Bozulmanın ilk sebebi büyüklük kompleksi diyebileceğimiz "bize bir şey olmaz!" umursamazlığıdır. Bu aşırı kendine güven duygusu, Osmanlı'nın savunma ve güvenlik reflekslerini zayıflatmıştır. Örneğin Viyana başarısızlığından sonra Osmanlılar, Nemçe(Avusturya) askerlerinin kendilerine asla rakip olamayacaklarını söyleyerek onları küçümsemişlerdir. 1789 Fransız İhtilali'ni araştıran, dönemin Hariciye Nazırı Atıf Efendi, raporunda Avrupa Aydınlanmasının öncüleri olan Voltaire, Rousseau gibi aydınların yaptıklarına cümbüş diyerek küçümsemiştir.

Bu başlık altında söylenmesi gereken bir şey de hangi Avrupa'yı fark edemediğimizdir. 1440'lı yıllarda içinde felsefi-bilimsel bilgilerin bulunduğu Antik bilgiler Avrupalılarca kendi dillerine çevrildi. 1456'da ilk matbaayı kurdular. Yaklaşık yarım

yüzyıl sonra(1519) reform hareketi başlar. Daha 15.Yüzyıl'da Avrupa'da 1700 matbaada 20 milyona yakın kitap basıldı. 17.Yüzyıl'da Aydınlanma Çağı başladı. Bacon, Hobbes, Voltaire, Montesquieu, Kant gibi felsefeci ve düşünürler insanlara hurafeleri bırakıp akla güvenmelerini öğütlediler. Akıl ve pozitif bilimler Avrupa'da el ele verdi. 18.Yüzyıl'da Sanayi Devrimi yapıldı. Avrupa bütün dünyaya kolayca ulaşabileceği vasıtalar için buhar gücünü kullandı, böylece Dünya'nın her yeri açık bir Pazar haline geldi. Birey ile dış dünya(bütün yeryüzü, uzay, evren) temas haline geldi, akıl ve akli kullanmak zihniyet olarak belirdi. Bütün bunların Batı ordularını hem silah teknolojisi hem de askeri disiplin bakımından takviye ettiğini söylemeye gerek yok. Osmanlının yenilmeye başladığı Avrupa ve Rusya böyle bir gelişme kaydetmiş güçlerdi. Fakat Osmanlılar, kendilerine o kadar güveniyorlardı ki bütün bu gelişme sürecini gözden kaçırdılar.

b)Yönetimle İlgili Sebepler

Dış dünyayı önemsememek, emir-komuta zincirinde miskinliğe yol açmıştır. Riyakârlık, kulluk, entrikacılık sarayın merkezine kadar yerleşti. Dedikodularla Kanuni oğlunu öldürttü, buna sonradan pişman olsa da iş iştenden geçti. Liyakate önem verilmeden makamlar adam kayırma ve rüşvetle dolduruldu. Saray kadınları ve ağaları padişahları istismar etti. Şehzadeler iyi yetiştirilemedi.

c)Ekonomik Sebepler

Gümrüklerin aşağı çekilmesiyle iç sanayinin çökmesi. O dönemde Avrupa fabrikalarla seri üretime(kapitalizm) geçmişti. Seri üretim bizde gümrükler düşük olduğu için bizim iç üretimimize darbe vurmuş, sanayisi pamuklu dokuma olan Osmanlı'da binlerce kişinin işsiz kalmasına sebep olmuştur. Uzmanlaşma olmaması, işbölümü fikrinin yokluğu, pazarlama anlayışının geriliği Avrupa seri üretimiyle bütünleştiğinde şirketlerimizin çökmesine sebep olmuştur. Yükselme döneminde işimize çok yarayan kapitülasyonlar da zaman geçtikçe ekonomimizi bozan bir felaket halini almıştır.

d)Askeri Sebepler

Daha Viyana bozgunundan sonra askeri komutanlar arasında çekememezlik başladı. Avrupa'nın Rönesans sonrası güçlenen disiplinli, donanımlı, ateş gücü yüksek orduları karşısında bizde Yeniçeriler, içerde disiplini kaybettiler ve bir baskı unsuruna dönüştüler. Onlar askerlik dışı işlerle uğraşmaya başladılar. Yeniçeri Ocağına askerliğe kifayetsiz kişiler alınmaya başladı. Askeri listeye göre maaş veren devleti istismar ediyorlar, defterlerdeki listeleri fazla göstererek hazineyi soyuyorlardı. Yenilikçi III. Selim'i de onlar öldürttüler. Tımar sisteminin bozulmasıyla eyaletlerde asker yetiştirilememiş, beri yandan içerde gereksiz asker alımları olmuştur.

e)Sosyal Sebepler

Askeri yenilgiler, iç isyanlar, ekonomik huzursuzluklar halkın devlete güvenini kaybetmesine sebep olmuştur. Köylerde vergi yüzünden üretim şansı bulamayan halk, şehirlere hücum etmiş, kaosu daha da artmasına sebep olmuşlardır.

f)Eğitim Alanındaki Noksanlıklar

Eğitim alanı, çağın bilimsel gelişmelerine ayak uyduramadı, zaten onlardan haberi de olmadı hiç. Adam kayırma yüzünden çocuk yaşta kişilere makam verilerek "beşik uleması" tabirinin kullanılmasına sebep olundu.

g)Denizlerde Üstünlüğün Kaptırılması

Osmanlı Devleti 16.Yüzyıl'dan itibaren Akdeniz, Atlas Okyanusu ve Hint Okyanusunda üstünlüğü İspanya, Portekiz ve daha sonra da İngiltere, Hollanda ve Fransa'ya kaptırmıştır. Deniz yollarını ele geçiren Batılılar bu yollarla ticaret yollarını da ele geçirmiş dünyayı bir açık-Pazar haline sokarak zenginleşmişlerdir. Avrupa etkisiyle modernleşen Rusya da kendi bölgesindeki sınırlarımızda askeri-ekonomik denetimi ele alınca Osmanlı devleti otomatikman gerilemiştir. Amerika kıtasından Avrupa'ya akan altınların Osmanlıda da akçenin değerini düşürücü etkileri olmuştur.

SKOLASTİK ZİHNİYET VE İLMİ(BİLİMSEL) ZİHNİYET

Avrupa Orta Çağı'na Skolastik zihniyet hâkimdir. Skolastik zihniyet pozitif bilimlerin gereksiz veya ikinci planda olduğunu iddia eden Avrupa Ortaçağ anlayışıdır. Bilimsel zihniyetse akli, akli bilimleri, deney ve gözlemi dikkate alan zihniyettir. Bu iki zihniyet Avrupa'da çatışmış ve Aydınlanma dönemi ile birlikte ikincisi yani akıl/bilim zihniyeti üstün gelmiştir. Bizde akla önem veren belirtiler Tanzimat dönemiyle başlar. Böylece Batıdaki zihniyet devriminin **Rönesans+Rasyonalizm+Modernizm+Pozitivizm+Fransız İhtilali fikirleri+Aydınlanma** gibi kavramlar ışığı altında oluştuğu ve böylece skolastik anlayışın aşıldığı söylenebilir.

SAVAŞLARDA YENİLME SEBEPLERİ

Savaşlarda yenilgilerin sebebi **Batı ordularının harp teknolojisi, disiplini ve stratejilerindeki bariz üstünlükten kaynaklanmaktadır.** Bunun dışında **padişahların orduya kumanda etmemesi, askerliğin bir geçim kaynağı sayılması, askerinin siyasete karışması** gibi sebepler de devlet düzeninin bozulmasının etkileridir. Arkasına aldığı ekonomik güçle modernleşen Batı ve Rusya orduları sosyal düzeni bozulmuş Osmanlı toplumunun ordularını çoğu zaman bozguna uğratmıştır. 2.Viyana bozgunundan sonra ordularımızın hemen her zaman ve her zeminde üstünlüğünü yitirmesi karşısında **ilk ıslahatlar da ordu alanında** başlamıştır.

YENİLEŞME, ÇÖKÜŞÜN SEBEBİ DEĞİL SONUCUDUR. ORDU DÜZENİNİN BOZULMASI, DEVLET DÜZENİNİN BOZULMASININ SONUCUDUR.

BATIYI GÖRENLER

Batıyı tanıyanlar oradaki **hayata ve sosyal düzene, Batıda geliştirilen hukuk ve eğitim düzenine** ilgi duymuşlardır.

1.İbrahim Şinasi: Dünya ve din işlerinde **akılcı** bir kavrayıştan yanadır. Bu konudaki düşüncelerini Reşit Paşa için yazdığı Münacaat gibi şiirlerinde dile getirmiştir. Allah'a inanmak için bile "vahdet-i zatına aklımca şahadet lazım" demiştir.

2.Âkif Paşa: Âdem Kasidesi adı verilen şiirinde ilk defa “yokluk” fikrini işlemiştir. Bu tutum, felsefi bir sorgulama olduğu için **akli** görülmüştür.

3.Namık Kemal: İrade sahibi insanı savunmuş, Yeni Osmanlılar denen Jön-Türkler içinde **kurumsal bir kuvvetler ayrılığı**ni öne sürmüştür. O, **eğitime** önem verilmesini, dilin yabancı dillerden arınarak kolay hale getirilmesini böylece **okuma yazma öğrenen halkın irade insanı haline geleceğini** savundu.

4.Sadullah Paşa: 19.Asır adlı şiiriyle tanınan Sadullah Paşa, bu şiirinde Batının **bilimsel hamlelerinin** hayreti içinde olduğunu belirttiği şiirinde **akıl ve pozitivist** düşünceden yanadır.

OKUMA PARÇASI

Tanzimat Öncesi Batılılaşma Hareketleri

Tanzimat Öncesi Batılılaşma Hareketleri Osmanlı İmparatorluğu, 17. yüzyıla dek dünyanın büyük devletlerinden biriydi. Ancak bu yüzyılın sonlarında ülke küçülmeye başladı. Karlofça antlaşmasıyla başlayan toprak kaybı, devlet adamlarını derin derin düşünmeye yöneltti. Toprak kayıplarının, nedeni ordunun savaş alanlarında yenilmesi idi. Bu tespit, olgunun bir yüzünü, askerî yönünü dışa vuruyordu. Oysa sadece askerî örgütler değil devletin çeşitli kurumları çağın ihtiyaçlarını karşılamaktan uzaklaşmıştı. Ancak bunu görmek isteyenlerin sayısı son derece azdı. O nedenle Osmanlı İmparatorluğunda ki çağdaşlaşma hareketi askerî alanda başlatıldı. Amaç imparatorluğu eski gücüne kavuşturmaktı.

Tanzimat devrine gelinceye kadar ülkede bazı yenilik hareketlerine girildi. Ancak bunlar plânlı programlı çalışmalar olmadığı için, sadece yeniliği başlatan devlet adamının yaşamıyla özdeşleşti. Yenilikçi kişinin ölümü ile yenilikler de ortada kaldı.

Askerî Alanda Yapılan Yenilikler

Gerilemeden kurtulmak için yapılan yenilikler önce askerî alanda görülür. Bu yolda ilk çabalar Hendesehane (1731)yi açan I. Mahmut'a dek gider. Hendesehane'de orduya fen öğrenimi yapmış elemanlar yetiştirilmeye başlanırsa da Bu kurum, yeniçerilerin muhalefeti yüzünden çok geçmeden kapanır. Daha sonra Padişah III. Mustafa, Osmanlı donanmasının Ruslarca yakılması üzerine denizcilikte yenilik yapmanın gerekliliğini anlar. Bu amaçla 1773'te Fransızların yardımıyla Mühendishane-i Bahr-i Hümayun'un kurulmasını sağlar.

Çağdaş bilgilerle donatılmış Mühendishane-i Bahr-i Hümayun, kütüphanesiyle, araç gereciyle, eğitim kadrosuyla Türkiye'de kurulmuş batı tarzındaki ilk okul özelliğini kazanır.

III. Selim padişah olunca, devletin yaşaması için kalıcı yeniliklerin yapılmasını kararlaştırdı. Bu amaçla görevde olanlardan, daha önce devletin çeşitli kademelerinde bulunanlardan birer rapor istedi. Elde edilen raporları oluşturduğu bir danışma meclisinde tartıştı. Sonunda Yeniçeri Ocağının yanında Nizam-ı Cedid adıyla yeni bir askerî gücün oluşturulmasına karar verdi. Böylece modern bir ordunun

temelleri atıldı. Ardından bu orduya hizmet verecek elemanları yetiştirmek için Mühendishane-i Berr-i Hümayun açıldı (1795). Daha sonra da hem donanma, hem bütün ülke için hekim yetiştirmek üzere Tıphane kuruldu (1806). III. Selim'in çalışmaları, yeniliklere açık olmayan bozuk düzenden yarar sağlayan unsurların tepkisine yol açtı.Bunlar isyan ederek III. Selimi öldürdüler; yenilikleri durdurmaya çalıştılar. Ancak, Alemdar Mustafa Paşa'nın ordusuyla İstanbul'a gelerek olayları yatıştırması II. Mahmut'u tahta geçirerek kendisinin de sadrazamlık görevini üstlenmesi yeniliklerin devam ettirilmesine olanak sağladı.

*II. Mahmut, yıllardan beri ülkede yapılacak yeniliklere ayak bağı olan Yeniçeri Ocağını 1826'da, yeniçerilerin ayaklanmasını bahane ederek kaldırdı. Onun yerine çağdaş ölçülere uygun **Asakir-i Mansure-i Muhammediye** adıyla yeni bir ordu kurdu.*

Yönetim Alanında Yapılan Yenilikler

İlk kez III. Selim döneminde Paris, Berlin, Viyana gibi Avrupa başkentlerinde elçilikler açıldı (1793).

Osmanlı İmparatorluğunun Batı ülkelerinde elçilikleri yoktu. Bu nedenle batılı devletlerdeki gelişmelerden, onların Osmanlı İmparatorluğuna yönelik amaçlarından doğru bilgi almakta zorlanıyordu. Bu nedenle III. Selim belli başlı bazı Batılı devletlerin başkentlerinde elçilikler açmayı kararlaştırdı. II. Mahmut bunu daha da geliştirdi. Böylece Batılı devletlerden aracı somut bilgiler alınmaya başlandı. Buralara giden elçiler ve onların yanında bulunanlar yabancı dil öğrendiler.

Avrupa başkentlerine gönderilen elçiler, elçilik görevlerinin dışında yeniliklere de katkıda bulundular. Devlet bürokrasisini düzene sokmak isteyen II. Mahmut, Fransa'yı örnek alarak hükümet sistemi oluşturdu. Hariciye, Dahiliye başta olmak üzere çeşitli nazırlıklar kurdurdu. Şeyhülislamlık makamını Fetvahane adıyla devlet dairesi konumuna getirdi. Ayrıca Dâr-ı Şûra-yı Askerî, Dâr-ı Şûra-yı Bab-ı Ali ve Meclis-i Vâlâ adlı meclisler oluşturdu. Daha sonra kamu hizmeti görenlerle ilgili yasalar çıkarıldı: Tarik-i İlmîyeye Dair Ceza Kanunname-i Hümayunu, Memurîne Mahsus Ceza Kanunu (1838). Böylece hukuk devletine gidiş için adımlar atılmaya başlandı.

Toplumsal Alanda Yapılan Yenilikler

Yenilikler toplumsal alanda da kendini gösterdi. Bu dönemdeki yeni işlerden biri, 1831'de Türkiye'de ilk kez nüfus sayımının yapılmasıdır. Ancak askerlik yükümlülüğü olmadığı için kadınlar sayılmamıştır. 1834'te posta sistemi kurulmuştur.

Toplumsal alandaki yenilikler yaşam tarzında ve kıyafette de kendini gösterdi. Yeni ordunun ceket ve pantolondan oluşan bir üniforma giymesi bu dönemde kararlaştırıldı.

Sonra buna fes eklendi.

Daha sonra bir yönetmelik çıkarılarak, sivil kesim de yeni kıyafete yöneltildi. Ulema dışındaki memurlar için fes zorunlu tutuldu. Yalnızca ulemanın cübbe ve sarık kullanmasına izin verilirken, bunun dışındakiler için redingot, pelerin, pantolon, siyah derili potin kullanılması uygun görüldü. Önce Sultan II.

Mahmut ve saray çevresi bu giysileri giydi. Sonra memurlar da böyle giyinmeye başladılar.

Öte yandan divan ve yastıkların yanında Avrupâî tarzda masalar, sandalyeler ve koltuklar kullanılmaya başlandı. Artık sarayda yabancı diplomatlar Avrupa protokolüne göre kabul ediliyordu. Padişah yeniliklere öncülük ediyor opera ve balelere gidiyor, yabancı elçiliklerde verilen resepsiyonlara katılıyor sakalını keserek yurt içinde gezilere çıkıyordu.

Kültürel Alanda Yapılan Yenilikler

Bu dönemde yapılan kültür alanındaki yeniliklerin başında matbaanın kurulmasını saymak gerekir. Çünkü yazılı kültürün gelişmesi, paylaşılması ve üretilmesi buna bağlıdır. İmparatorluk içinde Paris Elçiliğinde görevli Mehmet Sait Efendi ile İbrahim Müteferrika'nın ortak çabasıyla 1727'de ilk kez Türkçe basım yapan bir matbaa kurulmuştur.

Bu dönemde pek çok yeni okul açıldığını görüyoruz. Yukarıda andığımız askerî okullardan başka da askerî ve sivil okullar açıldı. II. Mahmut döneminde orduya hekim yetiştirmek üzere Askerî Mekteb-i Tıbbiye açıldı (1827). Sonra, bando için müzik elemanı yetiştirmek üzere Mızıkâ-i Hümayun (1831), ordunun subay kadrosunu hazırlamak için Mekteb-i Harbiye (1834) gibi yüksekokullar kuruldu.

Bu okullarda yabancı dile büyük önem veriliyordu. Kimilerinde derslerin bir bölümü Türkçe, bir bölümü Fransızca idi. Zaten 1821'de kurulan Tercüme Bürosu da âdeta bir yabancı dil okuluydu. Öte yandan yurt dışına daha çok Fransa'ya öğrenci gönderiliyordu. Böylece aydınlar arasında Fransızca hızla yayılıyordu. Elçilik heyetlerinden birçok kişi de dil öğrenerek ülkeye dönüyordu. Böylece gerek yeni okullar, gerekse elçiliklerde çalışanlardan dil öğrenenler sayesinde Batı kültürü de yavaş yavaş Osmanlı İmparatorluğuna girmeye başladı.

1824'te eğitimle ilgili önemli bir yenilik yapıldı: İstanbul içinde ilköğretime zorunluluk getirildi.

1838'de ilk ortaöğretim kurumu olan rüştiyelerin açılması kararlaştırıldı. Ancak uygulama 1847'de gerçekleştirilebildi. Yalnız, Mekteb-i Maarif-i Adliye, Mekteb-i Ulûm-u Edebiye adlarıyla açılan iki orta dereceli okul ile bu eğitim için hazırlığa başlandı (1838-1839).

Medrese dışındaki eğitim Nafia Nezaretine bağlandı. Devlet, gereken elemanları medrese dışında kendi kurduğu okullarda yetiştirmeye başladı.

Türkiye'de gazetecilik 1831'de çıkarılan Takvim-i Vekayi ile başlamıştır. II. Mahmut döneminde kültürel alanda yapılan yeniliklerden biri de Takvim-i Vekayi adıyla resmî nitelikte bir gazetenin çıkarılmasıydı. İzmir'de ve İstanbul'da Fransızca, hatta Mısır'da Arapça gazeteler çıkarılıyordu. Mahmut'un bunlardan örnek alarak resmî nitelikte de olsa böyle bir adımı atması isabetli olmuştur. Her ne kadar söz konusu gazete devletin resmi işlerine ağırlık vermiş ise de zaman zaman Avrupa devletlerindeki gelişmelerden, teknolojik yeniliklerden söz etmiş ve bazı çağdaş kavramları Osmanlı aydınına tanıtmıştır. (www.edebiyol.com)

TANZİMAT FERMANININ İLAN EDİLME SEBEPLERİ

Tanzimat fermanının ilanı iç ihtiyaçlar ve dış ihtiyaçlara bağlı bir aciliyetler olduğu söylenebilir. Osmanlı Devleti, politik-askeri sorunları çözmek için dış desteğe muhtaçtır, içerde ise hem birlik ruhunu oluşturmak hem de reformlara devam edebilmek amacı vardır:

- 1.Mısır meselesinde Batının desteğini almak.
- 2.Boğazlar konusunda Batının desteğini almak.
- 3.Azınlıklar lehine getirilen düzenlemelerle Batının iç işlerimize karışmasını önlemek.
- 4.İç siyasi birliği tesis ederek içerdeki sesleri kesmek.
- 5.Askerî ve teknik alanda başlayan ıslahatları hukuki ve siyasi alana yaymak.

II. ÜNİTE

TANZİMAT DÖNEMİ EDEBİYATI(1860-1896)

1.TANZİMAT DÖNEMİ EDEBİYATININ OLUŞUMU

TANZİMAT FERMANI(1839)

- Tüm vatandaşların can, mal ve namus güvenliğinin sağlanması,
- Yargılamada açıklık, hiç kimse yargılanmadan idam edilemeyecek (Hukuk devleti özelliğini yansıtır),
- Vergide adalet,
- Erkeklerle dört yıl mecburi askerlik,
- Rüşvetin ortadan kaldırılması,
- Herkesin mal ve mülküne sahip olması, bunu miras olarak bırakabilmesi.(Özel mülkiyet güvence altına alındı. Müsadere kaldırıldı)

Fermada verilen bütün sözlerin tamamen yerine getirilememesine rağmen bu çabalar, çağdaşlaşmaya ve cumhuriyet fikrine ön ayak olmuştur. Tanzimat Fermanı'nın okunmasından I. Meşrutiyet'in ilanına kadar geçen dönem, Osmanlı tarihinde Tanzimat Dönemi (3 Kasım 1839 - 22 Kasım 1876) olarak anılır.(Vikipedi)

Ferman Abdülmecid'in emriyle Mustafa Reşit Paşa tarafından Gülhane Hatt-ı Hümayunu adıyla Gülhane Parkında yabancı elçilerin de çağrıldığı bir ortamda okunmuş, böylece Osmanlı Devleti'nin çağdaş bir hukuk devleti olma yolunda olduğu mesajı verilmek istenmiştir.

NOT: Tanzimat Fermanı kökten değişme değil, sınırlı yönetsel bir değişimdir.

SURİÇİ İSTANBUL'U İLE BEYOĞLU İSTANBUL'UNUN KARŞILAŞTIRILMASI(19.YÜZYIL)

İstanbul'da surların içinde kalan ve bugünkü Fatih, Eminönü ilçelerini kapsayan yere Suriçi denmektedir. Burada camileri, dini yapılar, han, hamam, eğitim kurumları, kültür ve yaşayışıyla Osmanlı-İslam kültür uygarlığını yansıtan bir semttir.

Beyoğlu ise Sarayburnu'nun karşısında gelişen ve eskiden Pera denilen yerdir. Bu semtte genellikle yabancılar, azınlıklar yaşardı.

SURİÇİ	BEYOĞLU(PERA)
Müslüman ağırlıklıdır.	Hristiyan-Yahudi ağırlıklıdır.
İslami mimari ağırlıklıdır.	Batı mimarisi ağırlıklıdır.
Dinsel-geleneksel yaşam ön plandadır.	Eğlence ve Avrupalı yaşam ön plandadır.
Doğunun simgesidir.	Batının simgesidir.

EDEBİYATTA TANZİMAT

Tanzimat fermanı politik bir süreçtir. 1839-1876 dönemlerini kapsar. Edebiyatta Tanzimat, 1832'de açılan Tercüme Odası'ndan yetişen Fransızca bilen kişilerin tercüme faaliyetleri, özellikle Fransız Edebiyatından çeviriler yapması beklenmiş, böylece 1839-1860 tarihleri arasında "**hazırlık dönemi**" geçirilmiştir. Tanzimat kültürünün ilk aydınları olan Ali Paşa, Fuad Paşa, Safvet Paşa, Mustafa Refik, Namık Kemal, Edhem Pertev Paşa, Sadullah Paşa hazırlık döneminde yetiştiler. Çünkü Tercüme Odası siyasi olduğu kadar Batılılaşma kültürünü de oluşturan bir çevreydi. Bu sürede Batı'dan(Fransa'dan) çevirilerle Batılı edebi türler tanınmıştır. **Tanzimat Edebiyatı, Şinasi'nin Âgâh Efendi ile birlikte çıkardıkları Tercüman-ı Ahval gazetesi ile başlamıştır(1860).** Bu gazete *ilk özel gazetedir*. Tanzimat Fermanı, nasıl hukuki-siyasi bir yenilikse; Tanzimat Edebiyatı da edebiyatta bir yeniliktir, Tanzimat Edebiyatı, Tanzimat Fermanı'nın açtığı süreçten etkilenerek ortaya çıktığı için Edebiyat tarihçilerince bu adla adlandırılmıştır.

TANZİMAT EDEBİYATÇILARI NASIL YETİŞTİLER?

Tanzimat edebiyatçıları karar vererek bir araya gelmiş edebi bir grup değildir. Onları birlik halinde gösteren edebiyat tarihidir. Onların çoğu **devlet hizmetinde yüksek görevler almış devlet adamlarıdır.** Fransızca öğrenmişler, Avrupa'ya gitmişler, Batılı devlet adamı, sanatçı, araştırmacılarla tanışmışlar, eski edebiyatı da Osmanlı kültürü içinde öğrenmişlerdir. Hepsi politikayla da uğraşmış, bu yüzden başları derde de girmiş, görevlerinden azledilmişler veya sürgüne gönderilmişlerdir. **Tanzimat döneminin politik-kültürel ortamında yetiştikleri için hemen hepsi yenilik taraftarıdır.** Ortak anlayışları halkın adam edilmesi, kültürünün yükseltilmesi, okuma-yazma alışkanlığının yayılmasıdır.

TANZİMAT EDEBİYATÇILARI GAZETECİLİĞE NEDEN ÖNEM VERDİLER?

Tanzimatçıların zihniyeti halkı adam etmek olduğu için halka en doğrudan ulaşabilecekleri önemli vasıta gazeteydi. Üstelik ticaret bakımından gazete kitaptan daha avantajlıydı. Halkın dilini kullanmak bakımından da gazetecilik bir olanak gibi görünüyordu. Tanzimatçılar gazete aracılığıyla böylece halka ulaşabileceklerdi. Gazeteler kitap, tiyatro haberlerinin verilebildiği, romanların tefrika edilebildiği, şiirlerin yazılabildiği ve edebi konular hakkında da bilgilerin verilebildiği bir olanak sağlıyordu. Toplumsal konuların edebi türlerle anlatılabilmesi de gazetede görünür olabilecek bir konuydu.

GAZETELER

Gazete	Çıkaran kişi	İçerik
Takvim-i Vekayi	Resmi(ilk) 1831	Resmi konular
Ceride-i Havadis	William Churchill'in çıkardığı ilk yarı resmi gazete	Normal gazete içeriği
1840		
Tercüman-ı Ahval	Şinasi ve Âgâh Efendi. (ilk Özel)	Edebi-toplumsal

1860	gazete)	içerikli
Tasvir-i Efkâr	Şinasi 1862'de çıkardı. Daha sonra Namık Kemal'e bırakıldı. Ondan sonra da Rezaizade devam etmiştir.	Namık Kemal ilk defa burada yazdı.
Muhbir	Ali Suavi 1866, daha sonra Avrupa'da çıkmıştır.	
Hürriyet	Ziya Paşa, Namık Kemal 1869	
İbret	Namık Kemal	
Diyojen	Teodor Kasap	ilk mizah dergisi
Devir(1872), Bedir(1872)	Ahmet Mithat Efendi	
Tercüman-ı Hakikat	Ahmet Mithat	1878
Hadika(1878)	Namık Kemal	
Sıraç(1873)	Ahmet Mithat Efendi	
Basiret(1869)	Ziya Paşa, Namık Kemal	
Sabah(1876)	Şemsettin Sami	
Vakit(1875)	Ahmet Mithat Efendi	

TANZİMAT'TA GÖRÜLEN YENİ TÜRLER

Bu dönemde **gazete, tiyatro, roman, öykü, makale, eleştiri, fıkra, günlük** gibi daha çok Batı'da görülen türlerin ilk örnekleri verilmiştir. Bu anlamda bir ilkler tablosu çıkarmak mümkündür.

İlk resmi gazete	Takvim-i Vekayi
İlk yarı resmi gazete	Ceride-i Havadis
İlk Özel Gazete	Tercüman-ı Ahval(Şinasi, Âgâh Ef.)
İlk Makale	Tercüman-ı Ahval Mukaddimesi (Şinasi)
İlk noktalama işaretlerinin kullanıldığı eser	Şair evlenmesi(Şinasi)
İlk tiyatro	Şair evlenmesi(Şinasi)
İlk folklorik eser	Durub-u Emsal-i Osmaniye(Şinasi)
İlk şiir tercümesi	Tercüme-i Manzume(Şinasi)
İlk edebi(sosyal) roman	İntibah(Namık Kemal)
İlk tarihi roman	Cezmi(Namık Kemal)
Yazılan ilk Türk romanı	Taaşuk-ı Talat ve Fitnat (Şemseddin Sami)
İlk çeviri roman	Telemaque (Fenelon)(Yusuf Kâmil Paşa)
İlk hikâye denemesi	Letaif-i Rivayat(Ahmet Mithat Efendi)

İlk hikâye	Küçük Şeyler(Sami Paşazade Sezai)
Oynanan ilk tiyatro	Vatan Yahut Silistre(Namık Kemal)
İlk köy romanı	Karabibik(Nabizade Nazım)
İlk psikolojik roman denemesi	Zehra (Nabizade Nazım)
İlk köy şiiri	Köylü kızların Şarkısı (muallim Naci)
İlk kafiyesiz şiir	Validem (Abdülhak Hamit Tarhan)
Aruzla yazılan ilk manzum tiyatro	Eşber (Abdülhak Hamit Tarhan)
Heceyle yazılan ilk manzum tiyatro	Nesteren (Abdülhak Hamit Tarhan)
İlk Pastoral şiir	Sahra (Abdülhak Hamit Tarhan)
İlk realist roman	Araba Sevdası (Recaizade Mahmut Ekrem)
İlk mizah dergisi	Diyojen (Teodor Kasap)
İlk polisiye roman	Esrar-ı Cinayat (Ahmet Mithat Efendi)
İlk uyarılma tiyatro yazarı	Ahmet Vefik Paşa(moliere'den)
İlk mizahi sözlük	Lehçetü'l-Hakayık (Direktör Ali Bey)
İlk Antoloji	Harabat(3 cilt) Ziya Paşa
İlk edebiyat teorisi	Talim-i Edebiyat (Recaizade Mahmut Ekrem)
İlk günlük örneği	Seyahat Journali (Direktör Ali Bey)
İlk eleştiri yazısı	Lisan-ı Osmanî Edebiyatı Hakkında Bazı Mülâhazatı Şamildir (Namık Kemal)
İlk eleştiri yapıtı	Tahrib-i Harabat (Namık Kemal)

TANZİMATTA SANAT ANLAYIŞI

Tanzimat döneminde sanat anlayışı **toplumsal fayda** etrafında kümelenir. Yazar ve şairlerin amacı Batılı dikkatleri halka kazandırmak, halkı okuma-yazma alışkanlığına ulaştırmak, halka özgürlük, adalet, vatan, millet, eşitlik, kardeşlik gibi fikirleri aşılama, onlara kendi haklarını gözetme yollarını öğretmek gibi sosyal(toplumsal) amaçlardır. Bu yüzden Tanzimat'ın ilk dönemi için asıl amaç **“Sanat toplum içindir.”** anlayışıdır.

Bütün bunlara bakıldığında Tanzimat döneminin **asıl zihniyeti** halka bir şeyler öğretmek, Batı'dan geri kaldıkları için onları adam etmektir. Dolayısıyla birey/akıl/çevre ilişkileri ön plana çıkarak yenileşme zihniyeti başlamış demektir.

Not: Toplumsal(halkçı) sanat anlayışı ve zihniyeti daha çok Şinasi-Namık Kemal-Ziya Paşa'nın öncü olduğu 1.Tanzimatçılar için geçerlidir. 2.Tanzimatçılar bu amaçları bırakmışlardır.

2.ÖĞRETİCİ METİNLER

Öğretici metinler Tanzimat nesrinin oluşmasıyla iç içe Tanzimat döneminde var olmuşlardır. Tanzimat nesri hem dilin sadeleşmesi bakımından hem de makale, eleştiri, fıkra gibi yeni türlerin tanınması bakımından önce gazetelerde kendini göstermiştir. Tanzimat nesri böylece Osmanlı inşa

özelliklerinden kısmen ayrılarak yeni bir nesir(düzyazı) özellikleri oluşturmuştur. **Uzun cümlelerin terk edilmesi, süslü Osmanlıca anlatımının bırakılması, noktalama işaretlerinin kullanılması, sade bir dilin kullanılmaya başlanması yeni nesir dilinin özellikleridir.** Bu yeniliğin oluşmasında en etkili olan dil ve edebiyat **Fransız cümle yapısıdır.** O dönemde edebi anlamda Batı dendiğinde kastedilen şey, Fransa, Fransız edebiyatıdır.

Not: Tanzimat nesri, tam anlamıyla Osmanlı inşasından kopmadığı için eski ile yeni özellikler bir arada görülebilmektedir. Bu durum şiirde de vardır. Bu eski-yeni beraberliğine **“ikicilik”** denir ki benzer bir durum geçiş dönemi özelliği taşıyan Karahanlı döneminde de görülmüştür.

Makale/Eleştiri Türü

İlk makaleyi Şinasi yazmıştır. **“Tercüman-ı Ahval Mukaddimesi”** adlı makale Tercüman-ı Ahval'de yayımlanmıştır. Tasvir-i Efkâr gazetesinde ise Namık Kemal'in **“Lisan-ı Osmanînin Edebiyatı Hakkında Bazı Mülâhazatı Şamildir”** adlı eleştiri/makale türü yazısı yayımlandı. Daha sonra Hürriyet gazetesinde Ziya Paşa, **“Şiir ve İnşa”** makalesini yayımlamıştır ki bu makale yine eleştiri özelliğini de taşır. Gerçekte bu dönemde makaleler, eleştiri/polemik üslubuyla karışık ilk örnekler olduğu için dört başı mamur makale özelliği göstermezler.

Tanzimat öğretici metinlerine eski-yeni tartışmaları(polemikleri) damga vurmuştur. Ziya Paşa, **“Şiir ve İnşa”** makalesinde divan şiirinin dilini eleştirerek bu dilin milli olmadığını, yapay olduğunu savunur. Ona göre bizim gerçek edebiyat ve dilimiz halk edebiyatı ve dilidir. Ne var ki Ziya Paşa, bir müddet sonra **“Harabat”** adlı antolojisinin mukaddimesinde(ön sözünde) bu fikirlerini değiştirerek halk edebiyatını kötüler, divan dilini yüceltir. Namık Kemal, **“Lisan-ı Osmanînin Edebiyatı Hakkında Bazı Mülâhazatı Şamildir”** adlı makalesinde(yahut eleştirisinde) Ziya Paşa'nın **“Şiir ve İnşa”**da yaptığı gibi Osmanlı dilini eleştirir. Ancak Ziya Paşa fikrinden dönünce Namık Kemal onunla polemige girer ve onun Harabat Mukaddimesi'nde divan şiirinin dilini öven fikirlerini iki eserde tenkit eder(eleştirir): **Tahrib-i Harabat ve Takib-i Harabat.** Bu eleştirilerini **Celal Mukaddimesi'nde** de devam ettiren Namık Kemal, oryantalist Ernest Renan'ın İslam'a yönelttiği eleştirileri de **“Renan Müdafaaamesi”** adlı eseriyle eleştirir. Bu tip eleştirel/polemik üsluplu eski-yeni tartışmaları İkinci Tanzimat döneminde de devam edecektir.

Anı(Hatıra)

Tanzimat döneminde Batılı anlamda anı eserleri de verilmeye başlanır. Bunda etkili olan şey, Türk yazar ve politikacılarının Batılı yazar ve politikacıların benzer eserlerinden etkilenmeleridir. İlk yazılan anı eseri de Âkif Paşa'nın **“Tabsıra”** adlı anı eseridir. Namık Kemal, **“Magosa Mektupları”**nda Magosa anılarını anlatır. Ziya Paşa, **“Defter-i Amal”**da anılarına yer verir.

Gezi Yazısı

Tanzimat'ta Batılı anlamda anı, Ahmet Mithat Efendi'nin iki eseriyle başlar. **Avrupa'da Bir Cevelan**(İstanbul-Stockholm yolculuğu) ile **Sayyadane Bir Cevelan**(Beykoz-İzmir yolculuğu)

ilk yazılan gezi eserleridir. Direktör Ali Bey'in gezi eseri "**Seyahat Jurnalı**" ise günlük biçiminde yazıldığı için **ilk günlük eseri** sayılmıştır.

Mektup

Tanzimat mektupları sade dilin özgün özelliklerini barındırır. Âkif Paşa'nın "**Şeyh Müştak'a Mektup**" 1885 tarihlidir. Namık Kemal, "**Ebuzziya'ya Mektuplar**", Ahmet Mithat Efendi de kayınpederi Muallim Naci'ye "**Muhaberat ve Muhaverat**" adlı mektupları yazmıştır. Şinasi'nin de annesine yazdığı mektuplar vardır.

Diğer Türler

Bu dönemde sözlük çalışmaları da dikkat çeker. Şinasi "**Kamus-ı Osmani**"'yi yazar. Şemseddin Sami, ilk Türkçe ansiklopedi olan "**Kamusü'l Alam**"ı yazar. Türkçe isminin geçtiği ilk sözlüğü **Kamus-ı Türki** adıyla yazan da Şemseddin Sami'dir. O, ayrıca iki sözlük daha yazmıştır: **Kamus-ı Fransevi ve Kamus-ı Arabi**. Direktör Ali Bey, ilk mizahi sözlük olan **Lehçetü'l-Hakayık** adlı eseri yazar. Ahmet Cevdet Paşa'nın "**Kısas-ı Enbiya**" adlı eseri ise Tanzimat döneminde yazılmış ilk biyografik eser sayılır.

ÖĞRETİCİ METİNLERİN GENEL ÖZELLİKLERİ

- 1.Halka düşünce vermek için kaleme alınmışlardır.
- 2.Konular genişlemiş hemen her konuda öğretici metin yazılabılmıştır.
- 3.Somut ve gözleme dayalı metinler yazılmış, genellikle açıklama, tartışma, örneklendirme gibi anlatım türleri kullanılmıştır.
- 4.Hürriyet, eşitlik, kanun ve hukukun üstünlüğü, adalet, bilim, teknik, edebiyat, sanat konuları daha çok işlenmiştir.
- 5.Dil, Osmanlı nesrine göre sadedir, ancak günümüz dikkate alındığında yeterli değildir.
- 6.İlk defa bu dönemde noktalama işaretleri kullanılmış, konuşma çizgileri gösterilmiştir.

OSMANLI NESRİ-TANZİMAT NESRİ KARŞILAŞTIRMASI

- 1.Divan nesri klasiktir(tek tip), Tanzimat nesri ise makale, fıkra, eleştiri, mektup gibi türlere göre yazılır.
- 2.Divan nesri ahlaki, dini, tasavvufi ve tarihi konuları kapsarken Tanzimat nesri adalet, eşitlik, özgürlük, kanun, hak, hukuk, sanat, edebiyat gibi konuları işler.
- 3.Divan'da dil süslü, Tanzimat'ta sadedir.
- 4.Divan'da daha bireysel bir üslup, Tanzimat nesrinde ise toplumsallık ön plandadır.
- 5.Divanda nesir tezkireler, tarihler, dini eserler, gazavatnameler gibi türler, Tanzimat'ta ise gazete üzerinden nesir yayılmıştır.
- 6.Divan'da Doğu kültürü, Tanzimat'ta Batı kültürü baskındır.
- 7.Divan edebiyatında konu dolaylı işlenmiş, Tanzimat'ta doğrudan konuya geçiş yapılmıştır.
- 8.Divanda noktalama kullanılmamış, Tanzimat'ta kullanılmıştır.
- 9.Divanda şiir nesirden öndedir, Tanzimat'ta iki türe de önem verilmiştir.

3.COŞKU VE HEYECANI DİLE GETİREN METİNLER(ŞİİR)

Tanzimat edebiyatının zihniyeti **halka faydalı olmak, ona bir şeyler öğretmek** olduğu için Tanzimat şiiri de buna göre oluşmuştur. Öncelikle divan şiirinin yüksek zümreye hitap eden soyut dünyasını terk etmişler, nesirde işledikleri konuları şiirde de işlemişlerdir. Tanzimat şiirinin 1. döneminin genel özellikleri şunlardır:

1.Tanzimat Dönemi Şiiri:

1. Şiir, toplumsal konular olan **adalet, eşitlik, kanun, hak, vatan, millet** gibi konuları iletmek için bir araç durumundadır. Böylece onların sanat anlayışı "**Sanat toplum içindir!**" cümlesiyle özetlenebilir.
2. Divan şiirine göre şiirin konuları genişlemiştir.
3. İlk kez her şiire ayrı başlıklar koyma geleneği başlamıştır. Artık divan nazım biçimlerinin adları olan gazel, kaside gibi isimler koymamışlar, "Hürriyet Kasidesi", "Vatan Mersiyesi" gibi isimler koymuşlardır.
4. **Nazım birimi beyit** olarak devam etmiştir.
5. Divan şiirindeki parça güzelliği yerine **bütün güzelliği** dikkate alınmıştır.
6. Somut hayatın kendisini anlatmışlar, imgeci anlayıştan uzak durmuşlardır.
7. Üsluptan çok, içeriğe(konuya) önem vermişlerdir.
8. **Klasisizm'e** önem veren Şinasi dışında bu dönem şairleri **Romantizm** akımına bağlıdır.
9. Dilde sadeleşmeyi savunmuşlar, fakat bunu tam olarak başaramamışlardır.
10. Nazım biçimi olarak divan şiirinin nazım biçimlerini kullanmışlar, fakat içeriği değiştirmişlerdir. Bu durum daha çok "**biçimde eski, içerikte yeni**" ifadesiyle özetlenir. Eski-yeni bir arada olduğu için ikilik özelliği görülür.
11. **Aruz ölçüsünü** kullanmaya devam etmişler, heceyi kullanmak istemişlerse de pek kullanmamışlardır.
12. İlk dönem sanatçıları divan şiirinden gelen "**göz için kafiye**" anlayışını devam ettirmişlerdir.

DİVAN ŞİİRİ TANZİMAT ŞİİRİ KARŞILAŞTIRMASI

DİVAN	TANZİMAT-I
Aşk, tabiat, tasavvuf, ahlak, övgü vb. konular işlenmiştir.	Hürriyet, eşitlik, kanun, hak, vatan, millet vb. işlenmiştir.
Arap-İran nazım biçimleri olan gazel, kaside, terzib-i bend gibi nazım biçimleri kullanılmıştır.	Divan nazım biçimleri kullanılmış, ancak aynı konular işlenmemiştir.
Süslü, ağır, imgeci, edebi sanatları bol bir dil kullanmışlar.	Daha sade bir dil kullanmışlardır.
Sanat sanat içindir anlayışına bağlıdır.(Bireyci)	Sanat toplum içindir anlayışına bağlıdır.(Toplumcu)
Şiirlerde parça güzelliği(her beyit ayrı bir konu anlayışı) hâkimdir.	Şiirlerde bütün güzelliği(her şiir tek bir konu) anlayışı hâkimdir.
Seçkin(üst) zümreye hitap	Halka hitap etmişlerdir.

etmişlerdir.	
Heceye itibar etmemişlerdir.	Az da olsa heceye ilgi duyulmuştur.

ETKİLENİLEN EDEBİ AKIMLAR

KLASİSİZM(17.YÜZYIL-FRANSA)

Batıda “1660 Ekolü” diye bilinir. Daha çok **şiiir ve tiyatro** alanında görülmüştür. Ya da Klasik akıma bağlı olanlar daha çok şiiir ve tiyatro yazarlarıdır.

Klasisizm akımı, Rönesans döneminde, burjuvaların ortaya çıkıp saraylara(monarşik ortama) girdiği ve yeni kültürü taşıdıkları bir zamanda ortaya çıkmıştır. Akılcılığı öne çıkaran filozof **Descartes**, bu akımın felsefi öncüsüdür. Bu yüzden bu akımda **akıl, sağduyu** ön plana çıkmıştır. Duygular denetim altına alınmıştır. Akıma göre insan aklının kabul etmediği hiçbir şey doğru değildir. Bu yüzden insan duygularına, tutkularına, ihtiraslarına bağlı olmamalı, onlara karşı rasyonel bir irade gücü göstermelidir.

Akımın kurucusu **Boileau**(Bovalo)’dur. Klasisizm’de **konular, mitoloji ve tarihten** alınır. Çünkü klasikler en mükemmel sanatın eskide olduğunu düşünmüşlerdir. Klasikler için önemli olan “**akıl, sağduyu ve tabiat**” ifadesindeki tabiat insan tabiatıdır, gerçek tabiat değildir. Çünkü temel konu, aklın ışığında insanı, **ideal**(mükemmel, erdemli) insanı bulmak ve anlatmaktır. Örneğin cimri, cömert, riyakâr, içten insan her dönemde vardır. O, klasiktir. Akıma adına veren klasisizm “her dönemde olmak” anlamını buradan alır.

Klasik sanatçılar, **nesnel bir üslupla yazmışlar, kişiliklerini eserlerde gizlemişlerdir**. Bu yüzden kişisel duyguları anlatmaktan uzak durmuşlardır. Onlar eserlerinde klasik tipler yaratmış, izleyiciyi bu soyut, evrensel veya klasik tipe çevirmişlerdir.

Klasikler **mükemmel anlatımı** öne çıkarmışlardır. Sanatsallıktan uzak anlatımı kusur olarak görmüşler, **kuralcı ve disiplinli bir anlayışla** eser yazmışlardır. Onların dili, en mükemmel dil olmalıdır. Süslü anlatımdan uzak durmuşlar, anlaşılır ancak kusursuz bir anlatımı seçmişlerdir. Anlaşılır bir dil için **dilin milli olması da şarttır**.

Klasik tiyatrodaki **konular tarihten ve mitolojiden** alınmıştır. **Üç birlik kuralına(olay-yer-zaman birliği)** uymuşlar, **kişiler tanrı, yarı tanrı veya üst zümredendir. Kaba-saba sözlere ve çirkin olaylara sahnede yer vermemişler, trajedi veya komedi** yazmışlardır.

KLASİK SANATÇILAR

BOİLEAU: L’art Poetika(Şiiir sanatı) eseriyle bilinir. Klasisizmin öncüsü kabul edilir.

FENELON: Telemaque adlı romanıyla bilinir. Bu roman Tanzimat’ta çevrilen ilk romandır. **Yusuf Kâmil Paşa** çevirmiştir.

RACİNE(RASİN): Yunan trajedi yazarı Euripides(Öripid)den etkilenmiş bir trajedi yazarıdır. Eserlerinde tutkularına esir

olmuş tipleri anlatır. **Davacılar** adlı eseriyle ünlüdür. **Andromak**, Berenice(Berenis), Bajazet(Beyazıt), **İphigenie**(İfijeni), Phaidra(Fedra) diğer eserleridir.

LA FONTAİNE: Fabllarıyla ünlüdür.

CORNEİLLE(KORNEY): Klasik trajedi yazarıdır, eserlerinde ideal insanı anlatmıştır. Aşk, onur, tutku gibi konuları işlemiştir. **Le Cid, Horace, Cinna** eserlerinden bazılarıdır.

MOLİERE(MOLYER): Töre ve karakter komedyası türünün oluşmasını sağlayan komedi yazarıdır. Toplumun gülünç ve kusurlu yanlarını anlatmıştır. Eserlerinin bir kısmı Tanzimatçı yazar Ahmet Vefik Paşa tarafından uyarlanmıştır. **Hastalık Hastası, Kibarlık Budalası, Cimri, Bilgiç Kadınlar, Scapin’in Dolapları, Tartuffe, Gülünç Kibarlar, Kadınlar Mektebi, Kocalar Mektebi, Zorla Evlenme(Zoraki Nikâh), Zoraki Hekim gibi eserleri vardır**.

LA BRUYERE(LÖ BRÜYER): Ahlakçı yazardır. **Karakterler** adlı eseri ünlüdür.

MADAM DE LA FAYETTE(MADAM DÖ LÖ FAYET): Batıda ilk psikolojik roman sayılan **Cleve Prensesi** adlı romanı yazmıştır.

LA ROCHEFOUCAULT(LÖ ROŞEFUKO): **Özdeyişler** adlı eseriyle öne çıkmıştır.

BOSSUET: Hitabet ve polemikteki üslupçu anlayışıyla klasik sayılmış bir vaizdir.

Not: Tanzimatçılardan Şinasi, Ahmet Vefik Paşa, Direktör Ali Bey, Yusuf Kâmil Paşa klasik akıma yakın sayılırlar. Kısmen klasiklerdir.

ROMANTİZM(18.YÜZYIL-FRANSA)

Klasisizm nasıl monarşik(kralcı) kültürden doğmuşsa Romantizm de **özgürlük, eşitlik, demokrasi** arayışından doğmuştur. Çünkü Romantizm, 1789 tarihli Fransız İhtilali’nin açtığı özgürlük ortamından doğmuştur. Burjuva(kent soylu) aydınların özgürlük, eşitlik, haklar konusundaki sivilleşmesinin ürünüdür. **Böylece Romantizm’in Klasisizm’e bir tepki olarak doğduğunu görürüz**. Fransa’da doğan akım daha sonra bütün Avrupa’ya yayılmıştır.

Romantik sanatçı, Klasisizm’in sıkı kuralcılığına başkaldırıdır. Akılcılığın kuruluşuna karşı duyguların, hayalin, melankolinin isyanıdır. Klasisizm’de sanat yapıtının itici gücü akıl, Romantizm’de ise duygudur.

Victor Hügo, Romantizm’in babasıdır. Akımın ilkelerini **Cromwell** adlı oyununun ön sözünde(mukaddimesinde, girişinde) izah etmiştir. **Hernani** adlı oyunu da bu akım doğrultusunda başarılı bir başka eserdir.

Romantizm, Fransız İhtilali sonrasında ortaya çıktığı için **ulusçuluk etkisinde gelişmiş**, konularını da **milli kaynaklardan, milli tarihten ve halkın günlük yaşamından almıştır**. Yapıtlarda **milli destanlar, Hristiyanlık mucizeleri** öne çıkmıştır.

Sanatçılar klasik edebiyattaki ideal(soyut, evrensel) insan yerine **somut insanı** anlatmışlardır. İnsanın hem olumlu hem

de olumsuz yönleri olabileceğini göstererek onun zıtlıklarla dolu olduğunu vurgulamışlardır. Böylece **iyi-kötü, güzel-çirkin gibi zıtlıklar ele alınmıştır**. Yine de romantikler tam olarak ideal insandan kurtulamamışlardır. Çünkü iyileri hep iyi, kötülerini hep kötü olarak ele almışlar, iyileri eserin sonunda ödüllendirmişler, kötülerini cezalandırmışlardır. Yani tam olarak gerçekçi olamamışlardır.

Romantik sanatçılar, **eserlerde kişiliklerini gizlememişler, tabiat tasvirleriyle dolu anlatılarında hüznün, melankoni, kötümserlik, kuşku gibi kişisel durumlarını anlatmışlardır. Melankoni, bu çağda bir hastalık gibi yaygınlaşmıştır.**

Romantikler, konunun biçimden daha önemli olduğunu düşünmüşlerdir. Klasiklerin üslupçu tutumundan kaçınmışlardır. Dağınık bir anlatım eserlerde göze çarpmaktadır. Romantizm bütün edebi türleri etkisi altına almıştır.

Victor Hügo, kuralcı tiyatrolar olan trajedi ve komediye bırakmış onun yerine **dram tiyatrosunu** öne sürmüştür. Çünkü dram tiyatrosu ne trajedi gibi acı dolu ne de komedi gibi gülünç doludur. **Acı-gülünç zıtlığı romantik bir zıtlık olarak dram tiyatrosunu oluşturmuştur.** Dram tiyatrosunda kurallar serbesttir. Üç birlik kuralına uyulabilir de uyulmayabilir de. Kaba saba sözler gösterilebilir de gösterilemez de. Oyuncuların mitolojiden seçilmesi gibi bir zorunluluk yoktur. Kısaca dram yazarı yazdığında özgürdür.

ROMANTİK SANATÇILAR:

1.VİCTOR HÜGO: Fransız romancı, şair ve oyun yazarıdır. Sefiller, Notre Dame'ın Kamburu, Deniz İşçileri gibi romanları vardır. Cromwell piyesinde Romantizm'in ilkelerinden bahsetmiştir. Hernani de başarılı bir piyesidir.

2.JEAN JACK ROUSSEAU: Romantik sanatçı, düşünce adamı. Tabiat düşüncesini savunmuştur. Uygarlığın insanı bozduğunu düşünür. Eserleri, **Bilimler ve Sanatlar Üstüne Söylev, Emile ya da Eğitim Üzerine, Toplum Sözleşmesi, İtiraf**

3.ALEXANDER DUMAS PERE: Romantizm'in popülist yazarıdır. Oğlu da aynı adı taşıdığı için adına Pere(baba) eklenmiştir. **Üç Silahşorlar, Monte Cristo Kontu, Demir Maske, Siyah Lale** gibi romanlar yazmıştır. Oğlu Alexander Dumas Fils ise "**Kamelyalı Kadın**" eserinin yazarıdır.

4.ALFRED DE MUSSET: *Bir Zamane Çocuğunun İtirafı* adlı otobiyografik romanı ile bilinen Fransız yazardır. Dünya edebiyatında **ıstırabın romantik şairi** olarak bilinir.

5.LAMARTİN: İstanbul'u ziyaret etmiş, Türk dostu diye bilinen romantik Fransız şairdir. **Göl** şiiri meşhurdur. Şiir eserleri **Sırdaslıklar, İçekapanışlar'**dir. Romanları: **Graziella, Raphael.**

6.CHATEAUBRIAND(ŞATOBİRYAN): Kızılderililerin hayatından etkilenerek yazdığı "**Atala**" ve kendi yaşamını anlattığı "**Rene**" romanları Romantizm'in ilk romanlarıdır. Şiirlerinde doğa tutkunluğu ön plandadır. Fransız'dır.

7.SHELLEY: İngiliz Edebiyatının en büyük lirik-romantik şairlerindendir. Karısı meşhur Mary Shelley'dir. Frankenstein romanını yazmıştır.

8.GOETHE: Alman romantizminin kurucusudur. Şiir, roman ve tiyatro yazdı. Lirik ve felsefi bakışa sahiptir. Faust, Genç Werther'in Acıları, Doğu-Batı Divanı gibi eserleri vardır.

9.SCHİLLER: Alman romantiği... İnsanın Estetik Eğitimi Üzerine Mektuplar adlı eseri ünlüdür. Sanatın insanın yabancılaşması ve bölünmüşlüğü olduğunu savunur. Bazı dramaları şunlardır: Wilhelm Tell, Don Carlos, Haydutlar, Maria Stuart.

10.ALFRED DE VİGNY: Fransız romantik. Tabiat ve insanların umursamazlığı üzerine karamsar şiirler yazmıştır.

11.PUŞKİN: Rus romancı ve şair. Şiirlerinde romantiktir. Diğer eserlerinde gerçekçidir.

12.LORD BYRON: Shelley'le birlikte İngiliz edebiyatında romantik ihtilalcilerdendir. Adaletsizliğe karşı çıkmış, aristokrasiden hoşlanmamıştır.

13.KEATS: İngiliz romantik şair.

TÜRK EDEBİYATINDA ROMANTİKLER:

Namık Kemal, Ahmet Mithat Efendi, Recaizade Mahmut Ekrem(şiirde), Abdülhak Hamit Tarhan.

3.OLAY ÇEVRESİNDE OLUŞAN METİNLER ANLATMAYA BAĞLI METİNLER

Anlatmaya bağlı eserler roman ve öyküdür. Divan edebiyatında anlatmaya bağlı eser yalnızca mesneviler, destanlar ve halk hikâyelerinde göze çarpar. Roman ve (modern) öykü Tanzimat'ta ortaya çıkmıştır.

Roman ve öyküler ya tarihi konuları ya da sosyal konuları ele almışlardır. Tarihi konular geçmişin başarılarına sığınma kaygısı taşıırken sosyal konular doğu-batı çatışmasından kaynaklanan yozlaşmalar, yanlış evlilikler, zoraki evlilikler, eğitim, köy-kent karşılaştırması, kız çocuklarının okutulması gereği, mirasyedilik, kadın hakları, esaret veya cariyelik, mürebbiyeler, yasak aşklar çerçevesinde kalmıştır.

İlk romanlar roman tekniği bakımından acemiliklerle doludur:

-Uzun ve gereksiz betimlemeler. Mekân ve kişi tasvirleri uyumsuzdur.

-Yazarın kendini belli edecek derecede araya girip kurgu akışını bozması. Meddah anlatma geleneğinin romanın anlatımına karışması.

-Tesadüflere aşırı yer vererek romanın kurgusal gerçekliğini bozma.

-Eser sonunda kıssadan hisse verme zorunluluğu.

Romanlarda tip öne çıkmıştır. Yani iyiler hep iyi, kötülere hep kötüdür. İyiler ödüllendirilmiş, kötülere cezalandırılmıştır. Bu durum Tanzimat'ın birinci döneminde henüz romana dair gerçekçiliğin oturmadığının göstergesidir.

Tip olarak ikisi çok öne çıkmıştır. Yanlış batılılaşmayı temsil eden, ne kendi kültürüne bağlı kalabilmiş ne de Batılı olabilmemiş tip olarak "alafranga züppe" tipi ile onun karşısında savunulan ideal tip(alaturka tip) öne çıkmıştır. Alafranga tip yanlış batılılaşma bağlamında Cumhuriyet romanına kadar devam

edecektir. Bu konudaki ilk eser de Ahmet Mithat Efendi'nin **Felatun Beyle Rakım Efendi** romanıdır.

Romanlarda mekân genelde İstanbul'dur. Fakat Kırım, Antalya gibi istisnai mekânlar da göze çarpar.

Eserler genel olarak acı veren ve duygusal eserlerdir.

İlk eserlerin hepsi romantizmden ikinci dönem Tanzimatçılar realizmden ve natüralizmden etkilenmiştir.

Ahmet Mithat Efendi, Şemsettin Sami, Nabizade Nazım halka, diğer romancılar daha çok aydın kesime hitap etmişlerdir.

İkinci dönem romancıları roman tekniği ve gerçekçiliği bakımından daha başarılıdır. İlk Tanzimatçılar roman ve öykü türünün ilk örneklerini verdikleri için acemice davranmışlardır.

Roman ve öykünün yazılmasında tercüme ve adapte eserler etkili olmuştur.

ilk olgun öykü)	Samipaşazade	Sezai
	yazmıştır.	

GÖSTERMEYE BAĞLI METİNLER(tiyatro)

Tanzimat'a kadar Türk tiyatrosu Karagöz, Orta Oyunu, Meddah gibi tüluata dayalı olarak vardır. Modern anlamda tiyatroyu önce azınlıklar sergilemişler, özellikle Beyoğlu çevrelerinde Avrupalı tiyatrolar sergilenmiştir. Türk kadının sahneye çıkamaması, ekonomik yük gibi sebeplerle Türk modern tiyatrosu zamanında gelişmemiştir. Türk kadının sahneye çıkışı, 1919 yılındaki "**Yamalar**" adlı oyunla olmuştur. İlk kadın oyuncu da Afife Jale'dir.

OKUMA PARÇASI(Vikipedi)

Tanzimat döneminde oynanan ilk oyunlar, daha çok Avrupa kentlerinde moda olan melodram, duygulu komedi, romantik trajedi, tarihsel oyunlar ve kolay beğenilir vodvillerdi. Bu yüzden de izleyicilerin yaşam biçimine oldukça aykırıydı. Daha önce Karagöz ve ortaoyunu ile koşullanmış olan izleyicinin kısa zamanda tiyatro kültürü ve görgüsü edinebilmesi kolay değildi. Üst localardaki izleyicilerin aşağıya su dökmeleri, sahneye portakal fırlatmaları sık rastlanan olaylardandı. Ayrıca salonda sigara dumanından göz gözü görmez, ıslıktan ve gürültüden geçilmezdi. Bunda seçilen oyunların kendi yaşamlarına yabancı, ağır bir dille ve bozuk bir şive ile oynanmasının da payı vardı. Önce bu türden oyunların çevirilerini sahneleyen tiyatro adamları, halkı ısındırmak için uyarlama ve öykünme yoluna da gittiler. Bu arada Şinasi, Namık Kemal, Direktör Âli Bey, Ahmed Midhat Efendi, Ebüzziya Tevfik, Teodor Kasap, Ahmed Vefik Paşa ve Abdülhak Hamid gibi ilk Türk oyun yazarları da yazdıkları ve uyarladıkları oyunlarla Güllü Agop, Mardiros Mınakyan, Tomas Fasulyeciyan ve Ahmed Fehim (1856-1930) gibi tiyatro adamlarının çabalarına destek oldular.

Bu dönemin oyunlarında genellikle vatan ve özgürlük aşkı, evlilik ve aile düzeninin eleştirilmesi, inançlar ve boş inançlar, batıya açılmanın getirdiği sorunlar irdelendi. Batılı biçimlere yerli içerik bulmaya çalışan *Tanzimat* tiyatrosunun ahlakçı, öğretici bir tutumu olmakla birlikte, eğlendiriciliği de elden bırakmadığı görülür. Özellikle müzikli oyunlar Dikran Çuhacıyan'ın kurduğu Opera Tiyatrosu'nda büyük ilgi görmeye başlayınca, bu türün Güllü Agop tarafından da ele alınmasına yol açmıştır. Çuhacıyan'ın sahneye koyduğu *Leblebici Horhor Ağa* adlı müzikli oyun büyük başarı kazanmıştı. Güllü Agop'un temsilleri arasındaysa Ahmed Midhat Efendi'nin *Çengi ile Zeybekler* adlı oyunları yer aldı. Müzikli oyunların çoğu yabancı yapıtlardan uyarlanmaktaydı.

Bu sırada ortaoyunundan, batı tiyatrosunun etkisiyle kendine özgü bir tiyatro türedi. Tuluat olarak bilinen bu tür sahnede metinsiz ve suflörsüz oynanıyordu. Bu işe ilk başlayan eski bir ortaoyunu ustası olan Kavuklu Hamdi'dir. *Tuluat* tiyatrosunun Kavuklu Hamdi'den sonra ikinci büyük sanatçısı Abdürrezzak'ı, Ali Rıza Efendi, Hakkı Efendi ve Kel Hasan izledi. İsmail Dümbüllü, Münir Özkul ve Ferhan Şensoy'la da zamanımıza kadar geldi. Abdülmecid'den sonra II. Abdülhamid'in baskı dönemi ve sansürün olumsuz etkisiyle oyun yazarlarının, oyuncularının siyasal ve ekonomik baskı

Telemak Tercümesi(ilk çeviri roman)	Yusuf Kâmil Paşa Fransız Klasiklerinden Fenelon'dan çevirmiştir. Bu eser, ahlak kitabı olarak görüldüğünden okullarda okutulmuştur.
Taaşuk-ı Talat ve Fitnat(İlk yerli roman)	Şemsettin Sami yazmıştır. İsmine bakıldığında Leyla ile Mecnun gibi eski tarz bir aşk öyküsü üslubu görülür. Teknik bakımdan kusurlu bir romandır.
İntibah(İlk edebi roman)	Taaşuk-ı Talat ve Fitnat edebi bakımdan kusurlu olduğu için ilk edebi roman olarak bu romanı saymışlardır. Konusu sosyal olduğu için ilk sosyal roman da denir. Namık Kemal yazmıştır.
Cezmi(İlk tarihi roman)	Kırım ve İran'da geçen tarihi bir konu işlenir. Namık Kemal yazmıştır.
Sergüzeşt	İkinci Tanzimatçılardan Samipaşazade Sezai'nin yazdığı, teknik bakımdan oldukça iyi, realist romandır.
Araba Sevdası(İlk realist roman)	İkinci Tanzimatçılardan Recaizade'nin yazdığı ilk realist romandır.
Karabibik(Köy gerçekçiliğine değinen ilk roman)	İkinci Tanzimatçılardan Nabizade Nazım yazmıştır.
Zehra(İlk psikolojik roman denemesi)	İkinci Tanzimatçılardan Nabizade Nazım yazmıştır.
Felatun Beyle Rakım Efendi	Ahmet Mithat Efendi'nin yazdığı alafanga züppe tipini ilk işleyen romandır.
Letaif-i Rivayat(İlk öykü denemesi)	Ahmet Mithat Efendi'nin öyküleridir.
Kissadan Hisse	Ahmet Mithat Efendi'nin yazdığı diğer öykülerdir.
Küçük Şeyler(Batılı anlamda)	İkinci Tanzimatçılardan

altında kalmaları, bu dönemin ikinci yarısında oyun seçiminde belli bir zevksizliği de getirmiştir.

Tanzimat döneminde Gedikpaşa Tiyatrosu'nda oynayan Namık Kemal'in *Vatan yahut Silistre* oyunu seyircilerin özgürlük duygularını coşturup olaylara yol açınca, Namık Kemal ve bazı arkadaşları sürgüne gönderildi. Bundan böyle izin alınmadan oyun oynatılması kuralı kondu. Ayrıca vatan, dinamit, hürriyet, adalar, birader, Makedonya, Girit, Kıbrıs ve burun gibi sözcükler de sakıncalı görüldüğü için yasaklandı. Gene aynı tiyatrodaki Ahmed Midhat Efendi'nin *Çerkez Özdenleri* (1884) adlı oyunu sarayın kuşkusunu çektiği için, tiyatro bir gecede yıkıldı. Bundan sonra uzunca bir süre sansür, sürgün ve jurnalcılık yüzünden doğru dürüst tiyatro çalışması yapılmadı.

GELENEKSEL TÜRK TİYATROSU VE MODERN TÜRK TİYATROSU KARŞILAŞTIRMASI

Geleneksel	Modern
Sadece güldürmek esasına dayalıdır.	Güldürmek yanında farklı düşünceler ve duygular vermek.
Belli konular, şive taklitleri, yanlış anlamalara dayalı bir üslupla verilir.	Konuları daha genişletir. Tahlil ve tasvirler de yer alır.
Edebi akımların etkisi görülmez.	Edebi akımlardan etkilenmiştir.
Kahramanlar tip'tir.	Karakterlere de tipler kadar yer verilir.
Yazılı metinleri yoktur.	Yazılı metinleri vardır.
Sahne, dekor, kostüm gibi özellikleri yoktur.	Tiyatro binaları kurularak dekor, kostüm gibi özelliklere riayet edilmiştir.
Olay örgüsünde ayrıntı yoktur.	Olay örgüsünde ayrıntılara yer verilir.

TANZİMAT TİYATROSU YAZARLARI

1. İlk tiyatroyu Şinasi yazmıştır. Şair Evlenmesi adlı bu tiyatrodaki görücü usulü ile evlenmenin sakıncaları anlatılmaktadır. Töre komedyası olarak kaleme alınmıştır. (1860)
2. Birinci Tanzimat döneminin en verimli yazarı Namık Kemal'dir. Onun 1873'te yazdığı ve ilk oynanan tiyatro eseri sayılan *Vatan Yahut Silistre* eseri vatan ve kahramanlık temalarını işler. Bu eser 600'den fazla kez sahnelenmiş ancak bu eser yazarın sürülmesine sebep olmuştur. Namık Kemal daha sonra Celalettin Harzmeşah, Zavallı Çocuk, Akif Bey, Gülnihal, Kara Bela gibi oyunlar yazmıştır.
3. Namık Kemal, tiyatro ile ilgili görüşlerini Celalettin Harzmeşah piyasinin ön sözünde yazmıştır. Ona göre tiyatro hem eğlence veren hem de bir şeyler öğreten bir türdür.
4. Ahmet Mithat Efendi, yazdığı yedi tiyatroyu da romanlarında olduğu gibi halka bir şeyler öğretmek ve onları eğlendirmek maksatlı yazmıştır. Eyvah'da çok eşliliği eleştirir, Açıkbaş'ta yine alafrangalık üzerinde durur.
5. Rezaizade Ekrem, Afife Anjelik, Vuslat gibi tiyatrolarında romantik aşkı, Çok Bilen Çok Yanılır'da da bir töre komedisini ele alır.

6. Bütün Tanzimat döneminin en verimli yazarı Abdülhak Hamit Tarhan'dır. Yaklaşık 25 oyun yazmıştır. Oyunları oynamak için değil okunmak içindir.

7. Bir devlet adamı ve diplomat olan Ahmet Vefik Paşa, Bursa'da bir tiyatro binası yaptırmış, Moliere'den çeviri ve adaptasyonlar yapmıştır.

8. Direktör Ali Bey, Vefik Paşa'nın izinden giderek Moliere'den Ayyar Hamza ve Letafet piyeslerini uyarlamıştır.

TANZİMAT DÖNEMİNİN İKİNCİ DÖNEMİ

1. İkinci Abdülhamid'in baskısı altında gelişen bir edebiyattır.
2. Birinci Tanzimatçıların toplum için sanat anlayışı bırakılarak "sanat sanat içindir." anlayışına dönülmüştür.
3. Konular bireyseldir: Aşk, ölüm, karamsarlık, doğa, felsefi ve metafizik düşünceler.
4. Hece ölçüsü denenmekle birlikte aruzun egemenliği devam etmiştir.
5. Kulak için kafiye anlayışı uygulanmaya başlanmıştır.
6. Divan şiirinin beyit usulü kırılmıştır.
7. Öykü ve romanda Batı tekniği yakalanabilmiştir.
8. Romantizm şiirde devam etse de diğer türlerde yerini realizm ve natüralizme bırakmıştır.
9. Gazetecilik gerilemiştir.
10. Bu dönem Servet-i Fünun şiirinin hazırlayıcısı işlevi görmüştür.
11. Yeniliklere karşı olmamakla birlikte İkinci Tanzimatçılardan Muallim Naci, eski tarz şiiri (divan şiiri) devam ettirmiştir.

TANZİMAT ŞAİR VE YAZARLARI

BİRİNCİ DÖNEM TANZİMATÇILAR

İbrahim Şinasi, Namık Kemal, Ziya Paşa, Ahmet Mithat Efendi, Direktör Ali Bey, Şemseddin Sami, Ahmet Vefik Paşa

1. İBRAHİM ŞİNASİ

Tanzimat Edebiyatı'nın **kurucu babasıdır**. İlk yerli gazete olan **Tercüman-ı Ahval**'i çıkardı. **İlk makaleyi yazdı, ilk tiyatro metnini yazdı, noktalama işaretlerini ilk defa o kullandı, ilk fabl çevirisini yaptı (Eşek ile Tilki), Batı'dan ilk şiir çevirisini yaptı, ilk folklorik (halk bilimi) eserini yazdı. Şinasi, sade bir dil kullanmaya çalışmış, akım olarak klasisizmi takip etmiştir.**

ESERLERİ:

Durub-ı Emsal-i Osmaniye: Osmanlı Atasözleri derlemesidir. İlk folklorik çalışmadır.

Müntehat-ı Eşarım: Seçme şiirlerim anlamına gelen eserde Şinasi'nin şiirleri vardır.

La Fontaine'den Çeviriler: Edebiyatımızda ilk fabl çevirileri.

Tercüme-i Manzume: Fransız edebiyatından yaptığı şiir çevirileri. Eser ilk şiir çevirisi olarak kayda geçmiştir.

Şair Evlenmesi: İlk yazılan tiyatro metnidir. Klasik akıma uygun olarak üç birlik kuralına uygun yazılmıştır. Töre komedisidir. Orta oyunu ve meddah tarzından da etkiler taşır. Tek perdelik

bir töre komedisi olan eser görücü usulü ile evliliğin sakıncalarını anlatmaktadır.

Kamus-ı Osmani: Osmanlıca sözlük.

2.ZİYA PAŞA

Toplumcu şair, düşünür ve devlet adamı. Eski-yeni arasında ikilemde kalmış, bu yüzden Namık Kemal tarafından eleştirilmiştir. **Şiir ve inşa** makalesinde/eleştirisinde halk dilini savunurken **Harabat ön sözü**nde yeniden divan edebiyatı ve dilini savunmuştur. Bu yüzden Namık Kemal tarafından eleştirilmiştir.

Şiirleri **metafizik-felsefi içerikli** ya da **zamanın yolsuzluklarına, adaletsizliklerine hicivlerle** doludur.

Bağdatlı Ruhi'nin terhib-i bend'i'ne en güzel nazireyi yazmıştır. Onun terci-i bend ve terhib-i bend'deki beyitleri özlü söz tadında günlük hayatımıza kadar girmiştir:

Nush ile uslanmayı etmeli tekdir

Tekdir ile uslanmanın hakkı kötektir

Ali Paşa için yazdığı hiciv nitelikli şiiri **Zafername** nazım-nesir karışık yazılmıştır.

Moliere'den Tartuffe piyesini hece ölçüsü ve sade bir dille Türkçeye çevirmiştir.

ESERLERİ:

Şiir: Eşar-ı Ziya, Zafername, Terci-i Bend, Terhib-i Bend.

Rüya: Edebiyatımızda mülakat türündeki ilk eserdir. Karşılıklı konuşma biçiminde yazılmıştır. Ali Paşa'yı eleştirir.

Defter-i Amal: Roussau'nun "İtiraf" adlı eserinden etkilenen yazarın anı türündeki eseri.

Harabat Antolojisi: Türk, Arap, Fars şiirlerinden oluşan Türk Edebiyatının ilk antolojik eseridir.

3.NAMIK KEMAL

Tercüme Odası memurlarından olup Encümen-i Şuara'ya katılmıştır. Yeni Osmanlılar cemiyetini kaçırdığı Avrupa'da kurmuştur.

Onun fikir hayatı Şinasi'yi tanıdıktan sonra başlamıştır. Gazetecilik ve Avrupa tecrübesi fikirlerinin olgunlaşmasına sebep olmuştur. Yazdığı Vatan Yahut Silistre adlı piyesinden sonra Magosa'ya sürülmüş, eserlerinin çoğunu orada yazmıştır. Eski edebiyata karşı olan Namık Kemal, siyasi görüşü olarak Osmanlılık akımına bağlıdır. Bu anlamda yazdığı vatan şiirlerinden dolayı "**vatan şairi**" olarak anılmıştır. Yazdığı eleştirel makalelerde Ziya Paşa'yı eleştirerek halk edebiyatının sadeliğini savunmuş, Tahrib-i Harabat ve Takib-i Harabat eserlerini Ziya Paşa'nın Harabat Mukaddimesi(Ön sözü)ndeki divan şiirini savunan görüşlerine karşı polemik(eleştiri) olarak kaleme almıştır. Vatan, hürriyet konularında ilk yazar şairdir. **Hürriyet Kasidesi** şiiri ünlüdür.

Namık Kemal romantiktir. Coşkulu anlatımı, tesadüflere yer vermesi onu realist özelliklerden uzaklaştırmış romantizme

yaklaştırmıştır. Şiirlerini divan edebiyatının nazım biçimleri içinde yeni konuları işlemek biçiminde kaleme almıştır.

ESERLERİ:

İNTİBAH: Edebi özellikleri taşıdığı için ilk edebi roman, sosyal bir konuyu işlediği için ilk sosyal roman olarak kabul edilmiştir.

Ali Bey, zengin bir ailenin tek evladı, yirmi bir yaşlarında zeki, çalışkan ve yakışıklı bir delikanlıdır. Babası oğlunun eğitimine çok önem vermiştir. Babası oğlunu, oğlu da babasını çok sevmektedir. Ama babasını kaybettikten sonra hayatında büyük değişiklikler oldu. Annesi, babasının ölümünü unutmaması için Ali Bey'i Çamlıca'ya gezmeye götürmeye başlar. Ali Bey bu gezilere iyice alışır ve arkadaşları ile Çamlıca'ya eğlenmeye gider. Orada güzel bir kadın görür. Adı Mehpeyker'dir. Ali Bey Mehpeyker'i gördükten sonra onu düşünmekten geceleri uyuyamaz, işlerini ihmal eder. Ama Mehpeyker'in bir fahişe olduğunu bilmez. Arkadaşları kadının bir fahişe olduğunu Ali Bey'i ikna etmeyi başarırlar. Ama kadın o kadar büyük bir etki bırakmıştı ki; Ali Bey onu bırakmak istemez.Ama annesi de bunu öğrenmiştir. Eve bir cariye satın alır. Adı Dilaşub'tur. Kız Mehpeyker'den daha güzeldir. Ali Bey Dilaşub'la evlenmeyi kabul eder ve de evlenir. Mehpeyker bunu öğrenir ve Ali Bey'den intikam almak için yemin eder. İlk önce Dilaşub'un bir fahişe olduğunu ortaya atar ve de Ali Bey'i buna inandırır. Ali Bey Dilaşub'u evden kovar. Mehpeyker kızı evine alır ve kızın fahişe olmasını ister. Ama kızı kandıramaz ve kız kadının evinde kalır ama namusuyla. Mehpeyker'in intikam ateşi hala sönmemiştir. Ali Bey'i öldürmesi için bir kiralık katil tutar. Katil ve kadın her şeyi planlamışlardır. Ama Dilaşub her şeyi duyar. Ali Bey'i kurtarmak için onun yerine geçer. Katil Ali Bey zannederek Dilaşub'u sırtından vurur. Ali Bey de polislerle gelir ve yerde Dilaşub'un cesedini görür. Çok üzülmüştür. Ali Bey de Mehpeyker'i yakalar ve öldürür. Hapse girdikten altı ay sonra hayata veda eder.

CEZMİ: İlk tarihi romandır. Konu Osmanlı tarihinden alınmıştır. Cezmi hem şair hem de savaşçıdır. II.Selim zamanında İran savaşlarına katılır. Kırım hanları Adil ve Gazi Giray ile tanışır. Savaşta onlar İranlılara esir düşünce Cezmi'nin serüveni başlar. Roman İslam birliği fikrini vermek için yazılmıştır.

ELEŞTİRİLERİ: Tahrib-i Harabat, Takib-i Harabat, Renan Müdafaaanamesi. (Son eser, oryantalist Ernest Renan'ın İslam'a saldırılarına cevap olsun diye yazılmıştır.)

VATAN YAHUT SİLİSTRE(TİYATRO)

Olaylar 1853 yılında Osmanlı Devleti ve Rusya arasında başlayan Kırım Savaşı'nda gönüllü olarak orduya katılan İslam Bey ile onun peşinden Silistre'ye giden Zekiye adlı genç kızın aşkı etrafında gelişir. Silistre Kalesi, 15 Mayıs 1854'te Rus ordusu tarafından kuşatılmıştır. İmparatorluğun her yerinden gelen gönüllüler kaleyi savunmaktadır. Zekiye, erkek giysileri giyip Adem ismi ile gönüllülerin arasına karışır. İslam Bey

yaralandığında ona bakar. İslam Bey, yaralı olmasına rağmen yanında Zekiye ile birlikte düşman cephanesini ateşlemeye gider. Kuşatma, haftalar boyu süren yoğun saldırılardan sonra Müslüman askerlerin kahramanca direnişi sayesinde kaldırılır. Döndüklerinde kuşatmanın kaldırıldığını gören Zekiye ile İslam Bey bu mutluluk içinde yapılan düğünle evlenir.

CELALETTİN HARZEMŞAH(TİYATRO)

Oyun, Ab-ı Sükûn adasında "*şahane fakat eski*" bir çadırda *Celâlettin* ile ilk eşi *Neyyire* arasında bir konuşma ile başlar. Harzemşahlar'dan Mehmet, bir Moğol ticaret kervanını yağma ettirince Cengiz ordularının saldırısına uğramış, yenilmiş, Hazar denizindeki bu adaya sığınmıştı. Ölümü üzerine yerine büyük oğlu Celâlettin Harzemşah geçti. Moğollarla savaşa giren, yenilgiye uğrayan, Hindistan'a kaçmak zorunda kalan, Sind nehrini geçerken de esir düşmemek için karısını ve oğlunu nehre atan, ancak on beş kişiyle kendisini kurtarabilen Celâlettin, Hindistan'da bir ordu topladı, Tebriz'e kadar geldi. Kalenin hükümdarı *Mihricihan* adındaki kadın, Celâl'e âşık oldu, kaleyi teslim etti ve evlendiler. Moğollarla savaşı sürdüren Celâlettin son yenilgisinde dağa kaçtı, dağda bir taş üzerinde otururken, Moğolların tarafına geçen komutanlarından birinin adamı eliyle öldürüldü, gömleğini kâğıt ve karısının parmağını kalem yaparak vasiyetnamesini yazdırdı. Kocasının öldüğünü gören Mihricihan da kalbine bir hançer saplayarak orada can verdi.

GÜLNİHAL(TİYATRO)

Tanzimat Dönemi'nin en önemli yazarlarından Namık Kemal "*Gülnehal*"de hem bir aşk öyküsünü hem de memleketin içinde bulunduğu kötü durumu anlatır.

İsmet ve Muhtar birbirine âşıktır. Birçok şey yaşamış, görmüş geçirmiş bir insan olan İsmet'in dadısı Gülnehal, bu iki gencin mutluluğu için yaşamaktadır. Ancak Sancak Beyi olan ve halka kötülük ve işkence eden Kaplan Paşa, amcasının oğlu olan Muhtar'ı kıskanmakta ve birbirini seven bu iki genci ayırmaya çalışmaktadır.

1873 yılında sürgündeyken yazdığı bu eserde Namık Kemal, o dönemdeki baskıyı anlatırken iktidar mücadelesinin, kıskançlığın insanı içine düşüreceği durumları da çok iyi anlatır. İki gencin buluşmasına Gülnehal sebep olmuştur.

AKİF BEY(TİYATRO)

Bir deniz subayı olan Akif Dilruba adında ahlakça zayıf bir kadınla evlidir. Dilruba, kocasının Sinop muharebesinde öldüğüne dair yalancı tanıklar bularak başka biriyle evlenmek üzereyken, Akif ve babası Çürüksu'ya gelirler. Durumu öğrenen Akif, kadını hemen boşar, ama ayrılığın dayanamadığı ve kıskandığı için, öç almak üzere kadının evine gidince, Dilruba'nın yeni kocasıyla vuruşmak zorunda kalır, ikisi de ölür, Akif in babası da evlat acısıyla Dilruba'yı öldürür.

ZAVALLI ÇOCUK(TİYATRO)

Halil Bey kardeşinin çocuğu olan Atâ'yı evine almış ve onun Tıbbiye'ye devamını sağlamaktadır. Atâ on dokuz, Halil Bey'in kızı Şefika ise on dört yaşına gelmiştir. Yakında tamamıyla erkekten kaçacak olan Şefika, Atâ'yı sevmektedir. İlk perdede

bu sevginin karşılıklı olduğunu karşılıklı konuşmalardan anlaşılır.

İkinci perde Şefika'yı görüp beğenen bir paşanın onunla evlenmek istemesiyle başlar. Kız bu durumu biraz tutuk bir şekilde karşılar. Anne kızın evlenmesi için ailenin içinde olduğu durumu açık açık anlatır. Şefika, evlenme haberinin Atâ'ya geçilmesiyle evlenmeye karar verir; ancak Atâ o gün eve müjdeli bir haber vermek için beklenmedik bir şekilde gelir. Bu durum Şefika'nın yürek acısını ve bunu saklama çabasını ağırlaştırır.

Üçüncü perdede Şefika vereme yakalanmıştır. Hastalığı çok şiddetli geçirmektedir. Hekim onun ertesi günü görebileceğinden bile emin değildir. Şefika, Atâ'nın onu bu halde görmesini engellemeye çalışır; ancak bu babası Atâ'yı eve çağırır. Atâ, Şefika'nın halini görünce eczanelen keskin bir zehir getirir, onu içer ve acı çekerek can verir. Bunun üzerine Şefika'da zayıflığından gücü tükenerek ölür.

KARA BELA(TİYATRO)

Kara Bela, Türk tiyatro edebiyatının teorisyeni olarak kabul edilen Namık Kemal'in 1976 yılında Magosa Kalesi'nde yazdığı beş perdelik bir trajedidir.

Eserde, harem ağalarının entrikaları üzerine kurulu yerli bir dram anlatılmaktadır.

Not: Namık Kemal'in diğer eserleri tarihi, biyografik düzyazılardır. Evrak-ı Perişan, Devr-i İstila, Barika-i Zafer, Osmanlı Tarihi, İslam Tarihi, Kaniye Muhasarası.

4.AHMET MİTHAT EFENDİ

İlk Tanzimatçılarından olan yazar, halkı aydınlatmada, okuma yazma kültürünün artmasında gösterdiği gayretlerden dolayı **Hace-i Evel**(ilk öğretmen) olarak anılmıştır. Türk Edebiyatının **ilk popülist yazarıdır**. 200 civarında eser verdiği için kendisine "Kırk Beygir gücünde **Yazı Makinesi**" lakabı verilmiştir.

Popülist yazar: Ciddi edebi kaygı taşımayan ve halkın rağbet ettiği eserleri yazan yazarlar için kullanılan bir ifadedir. Bu tür yüzeysel eserlere de popüler(tutulan) eser denir ki Batı'da "bestseller" diye karşlanır. Ahmet Mithat'tan sonra Hüseyin Rahmi Gürpınar da aynı yolu takip etmiştir.

Ahmet Mithat Efendi, halkın okuma yazmasını artırması için onlara hizmet eden bir hizmet yazarı gibidir. Çok çeşitli türlerle(roman türleri gibi) halkın popüler bilgisini de artırmayı düşünmüştür. O, Batının ilerlediğinin bilincindedir. Ancak Batıya körü körüne bağlanmayı eleştirmiş, Batı kültürünün züppesi olmuş tipleri "**alafanga züppe**" sıfatıyla eleştirmiştir. Roman tekniği bozuktur, acemicedir, dili bakımından

sıradandır. Bir anlatıcı olarak da sık sık araya girip kurguda olmaması gereken nasihatler falan eder. Ey Kari, Ey Karie(Ey okuyucu, Ey Bayan Okuyucu) gibi ifadelerle okuyucuya bilgiler verir. Romanlarında tesadüfler de boldur. Bunlar Tanzimat romanlarının genel teknik kusurlarıdır.

ESERLERİ:

FELATUN BEYLE RAKİM EFENDİ(ROMAN)

Yanlış Batılılaşma konusundaki roman, Felatun Bey'i alafanga züppe tipi olarak almış karşısına da olumlu tip olan Rakım Efendi'yi konumlandırmıştır. Rakım Efendi, hayallerine ulaşmış, Felatun Bey'se hatalarına katlanmak zorunda kalmıştır.

YENİÇERİLER(ROMAN)

Tarihi bir roman denemesi sayılabilir.

DİĞER ROMANLARI: Hasan Mellah, Hüseyin Fellah, Pariste Bir Türk, Henüz On Yedi Yaşında, Dürdane Hanım, Müşahadat, Jön Türk, Dünyaya İkinci Geliş(Bilim-kurgu romanı), Voltaire Yirmi Yaşında(Biyografik Roman), Acaib-i Alem(Gezi romanı) vb.

HİKÂYELERİ: Kissadan Hisse, Letaif-i Rivayat(ilk öykü örneği)

TİYATROLARI: Açıkbaş(alafrangalık konusu işler), **Eyvah**(çok eşlilik eleştirisi), **Çerkez Özdenler**(Çerkezlerin hayatını anlatan bu tiyatro yüzünden Osmanlı Tiyatrosu 1884'te kapatılmıştır.)

AVRUPA'DA BİR CEVELAN: Gezi Yazısı

SAYYADANE BİR CEVELAN: Gezi yazısı

GAZETELER: Bedir, Devir, Tercüman-ı Hakikat

5.AHMET VEFİK PAŞA

Devlet adamı, çevirmen, araştırmacı, **milli meselelere duyarlı** bir yazardır. Elçilik binalarına bayrak asma geleneği onunla başlamıştır.

Ahmet Vefik Paşa Moliere'den yaptığı çeviri ve adaptasyonlarla bilinir.

ADAPTASYON: Türkçesi uyarlamadır. Yabancı bir eseri, çevirmenin kendi kültürüne uygun biçime sokarak çevirmek

Moliere'den uyarladığı eser sayısı 16'dır. Bunlardan **Zoraki Nikâh ve Zoraki Tabip** sahnelenmiştir. Victor Hügo ve Voltaire'in eserlerini tercüme etmiştir. Bursa'da valiye kendi adına bir tiyatro binası yaptırmış, Ermenilerden oluşan bir tiyatro grubu kurmuştur. Türk tiyatrosunun kurucusu kabul edilir. Sanatçının dili sadedir.

Ahmet Vefik Paşa, Türk tarihinin Osmanlı ile sınırlı olmadığını düşünmüş, bu konudaki görüşlerini Fezleke-i Tarihi Osmani adlı eserinde belirtmiştir. Sanatçı aynı zamanda eğitimcidir. Öğretmen okulları açmış, öğretim metotları üzerine yönergeler göndermiştir. Okullar için ders kitapları hazırlamıştır.

ESERLERİ:

LEHÇE-İ OSMANİ(SÖZLÜK)

Türkiye Türkçesinin Tanzimat dönemindeki ilk sözlüğüdür. Yaşayan Türkçe sözcükler ile kullanılması alışkanlık kazanmış Osmanlıca sözcükleri almıştır.

ŞECERE-İ TÜRK

Ebulgazi Bahadır Han'dan çevirdiği eserdir. Orta Asya tarihini anlatır.

MÜNTEHEBAT-I DURUB-I EMSAL: Atasözleri derlemesidir.

MOLIERE'DEN ADAPTASYONLARI: Azarya, Dekbazlık, Meraki, Tabib-i Aşk, Yorgaki Dandini, Zoraki Nikâh, Zoraki Tabib.

MOLIERE'DEN ÇEVİRİLERİ: Adamcıl, Savruk, Tartüffe, Don Civani, Dudu Kuşları, İnfial-i Aşk, Kadınlar Mektebi, Kocalar Mektebi, Okumuş Kadınlar.

6.DİREKTÖR ALİ BEY

Düyun-ı Umumiye'de direktör olduğu için Direktör sıfatını almıştır. Gazete yazıları ve seyahat notlarıyla öne çıkmıştır. **Diyojen**'de yazıları çıkmış, yazdığı tiyatro oyunları Güllü Ağop ve arkadaşları tarafından sahnelenmiştir. Ermeni tiyatro oyuncularına diksiyon dersleri vermiştir. Türk edebiyatında ilk mizahi sözlük olan **Lehçetü'l-Hakayık**'ı yazmıştır. Onun yazdığı "**Seyahat Jurnalı**" Türk edebiyatında ilk günlük kabul edilir.

7.ŞEMSETTİN SAMİ

Kendisi Arnavut'tur. Galatasaray Spor Kulübünün kurucusu Ali Sami Yen'in babasıdır. Bektaşî tarikatına bağlıdır. Arnavutluğun Osmanlıdan ayrılmasına karşı çıkmıştır. Zamanının **en büyük dil bilgini** kabul edilmiştir. Çıkardığı sözlüklerle tanınır. Sabah gazetesini çıkararak herkese örnek bir yayın yapmıştır.

İlk yerli roman olan **Taaşuk-ı Talat ve Fitnat**'ı yazmıştır. Bu roman tam olarak edebi özellikler taşımaz. Daniel Defoe'dan Robenson Crusoe'yu, Hügo'dan Sefiller'i çevirmiştir.

Arnavut sorunlarını ele aldığı **Besa** adlı oyunu Gedikpaşa'da sahnelenmiştir.

Çıkardığı sözlük ve ansiklopedik çalışmalarıyla tanınmıştır.

Kamus-ı Fransevi: Fransızca sözlük. II. Abdülhamit bu eserden dolayı İftihar Madalyası vermiştir.

Kamusü'l-A'lam: Türkçe ilk ansiklopedi.

Kamus-ı Arabi: Kapsamlı Arapça-Türkçe sözlük.

Kamus-ı Türki: İlk modern Türkçe sözlük. Adında Türk ismi geçen ilk sözlük.

Bunların dışında **Kutadgu Bilig ve Orhun Abideleri**'nin izahlı çevirilerini yapmıştır.

TAAŞUK-I TALAT VE FİTNAT ÖZETİ

Talat, bir kalemde çalışmaktadır, işe gider gelirken tütün almak için uğradığı Hacı Babanın dükkanında onun üvey kızı Fitnat'ı görür ve ona aşık olur. Fitnat da kafes aralıklarından gördüğü Talat'a âşık olmuştur.

Titiz ve huysuz bir adam olan Hacı Babanın, evlatlığının dışarıya çıkıp kimseyle görüşmesine izin vermediğini öğrenen Talat, tek çareyi Fitnat'a nakış gösteren Şerife Kadınla tanışmakta bulur. Bunun için de kız kılığına girerek ve Ragibe adını alarak Şerife Kadının evine nakış öğrenmeye gider. Şerife Kadın, Fitnat'la

Ragibe'yi

tanıştırır.

Talat, Fitnat'ın da kendisine aşık olduğunu anlayınca, ona kendisini Talat'ın kız kardeşi olarak tanıtır. Talat her gün kıyafet değiştirerek Fitnat'ın evine gitmektedir.

Şerife Kadın, Üsküdar'da Toptaşı'nda bir konak sahibi zengin ve dul bir adam olan Ali Bey'le Fitnat'ı evlendirmeyi düşünür. Fitnat ise bu haberi duyunca çılgına döner. Ragibe'ye bu haberi verdiği gün gerçek ortaya çıkar: Ragibe, Talat'ın kendisidir. İki genç şayet evlenemeyecek olurlarsa intihar etmeye karar verirler.

Fitnat'a evdekiler bir hile yapar ve onu Ali Beyle nikahlarlar ve yazlığa gidiyoruz diyerek düğün evine götürürler. Gerçeğin farkına varan Fitnat, kendini Ali Bey'e teslim etmez. Aralarındaki tartışma esnasında Ali Bey, Fitnat'ın boğazından kopan ve elinde kalan muskayı açıp okuduğunda onun öz kızı olduğunu öğrenir. Ali Bey telaşla Fitnat'ın odasına geri döndüğünde vakit çok geçtir, genç kız bir çakıyla intihar etmiştir. Bu arada Talat da gelir. O da sevgilisini kanlar içinde görünce dayanamaz ve ölür. Şuur kaybı geçiren Ali Bey de sadece altı ay yaşar.

İKİNCİ TANZİMATIN YAZAR VE ŞAİRLERİ

Nabizade Nazım, Samipaşazade Sezai, Recaizade Mahmut Ekrem, Abdülhak Hamid Tarhan, Muallim Naci

1.RECAİZADE MAHMUT EKREM(ÜSTAT LAKAPLI)

Öğretmen, devlet adamı, çevirmen, şair, romancı ve tiyatro yazarıdır. Edebiyat teorisi üzerinde de çalışmıştır. Kendisi "üstat" olarak anılmıştır. Fikirleri Tanzimat sonrası başlayan Servet-i Fünun edebiyatının başlamasına sebep olmuştur. Öğretmen ve tenkitçi(eleştirmen)dir.

Namık Kemal Avrupa'ya gidince bir müddet Tasvir-i Efkâr gazetesini yürütmüştür. "Sanat sanat içindir." anlayışına bağlı kalmıştır. Ona göre şiir ahlaka(toplumsal konulara) hizmet etmek zorunda değildir.

Aşk, doğa, ölüm, hüzün konularına yönelen şairin bu kederli romantizminde ölen çocuklarının(3 çocuğu ölmüştür) da etkisi vardır.

Recaizade'nin dili ağırdır. Divan nazım biçimlerini kullanan şair bazen bu biçimleri kendine göre değiştirmiştir. Şiirlerini aruz ölçüsüyle yazmış, bir ara heceyi de denemiştir.

Araba Sevdası adlı romanı ilk realist romandır. Eserde mirasyedi kişiler eleştirilmiştir.

Sanatçı **eski-yeni edebiyat tartışmalarının** merkezinde yer almıştır. Divan şiirinin temeli olan "göz için kafiye" anlayışını terk ederek "kulak için kafiye" anlayışını savunmuş, böylece Muallim Naci ve çevresiyle polemiklere girmiştir. Bu konudaki fikir ve eleştirilerini **Zemzeme** adlı şiirlerinin ön sözünde ve

Takdir-i Elhan adlı eleştirel eserinde açıklamış, Muallim Naci de **Demdeme** adlı eleştirel eserinde ona karşılık vermiştir.

Yeni Edebiyat konusundaki görüşleri doğrultusunda Galatasaray'dan öğrencisi olan Ahmet İhsan Tokgöz'ü Servet-i Fünun dergisinin başına getirmiş, editörlüğüne de Tefvik Fikret'i geçirmiştir. Böylece kendisi etrafında toplanan yeni gençlerle Servet-i Fünun'un doğmasına büyük etkisi olmuştur.

Recaizade, edebiyat teorisi ile de uğraşmış, ilk teorik bilgiler eseri olan Talim-i Edebiyat'ı yazmış, kendisine böylece Üstat Ekrem denilmiştir.

ESERLERİ:

Hikâyeleri: Muhsin Bey Yahut Şairliğin Hazin Bir Neticesi, Şemsa, Saime

Tiyatroları: Afife Anjelik, Çok Bilen Çok Yanılır, Vuslat Yahut Süreksiz Sevinç, Görev Çağrısı, Atala Yahut Amerikan Vahşileri.

Şiir: Nağme-i Seher, Yedigâr-ı Şebab, Zemzeme, Nefrin.

Eleştiri: Takdir-i Elhan, (Zemzeme Ön Sözü)

Diğer Eserleri: Tefekkür(şiir-düzyazı), Pejmürde(şiir-düzyazı), Nijad Ekrem(şiir-anı)

ARABA SEVDASI(İLK REALİST ROMAN)

Bihruz Bey zamanındaki İstanbul'da yaşayan, pek şık giyinmesini seven ve validesinin yardımıyla geçinen, kibirli ve kendini dekolte gören, genç bir beydir. Her yıl olduğu gibi, baharın gelmesiyle Bihruz Bey'in de içi hoş olur ve sık sık gezintilere çıkar. Bir gün gelir ve lando diye tabir edilen ve bir o kadar da şık olan sarı renkli at arabasına biner. Arabasından indiğinde güzel bir lando daha gelir ve içerisinden iki hanım iner. Biri Periveş adında güzel, yirmi yaşlarında, sarışın bir hanım ve diğeri de Bihruz Bey'in sarışın hanımın hizmetkârı sandığı yaşlıca bir kadındır. Bihruz Bey, blond diye tabir ettiği sarışın hanıma gönlünü kaptırır. Bu hanımların arakalarından yürür ve hanımların bu yere bir sonraki Cuma geleceklerini öğrense de gelecekleri saati öğrenmek nasip olmaz. Bir anda Keyfi Bey'in çıkması ile Periveş hanım hızlıca kaçar ve Bihruz Bey her ne kadar takip etmeye çalışsa da izini kaybeder. O günden sonra bu sarışın güzel, Bihruz Bey'in aklından hiç çıkmaz.

Bihruz Bey sarışın hanım için bir mektup ve alıntı bir şiir yazıp, gönderir. Fakat daha sonra şiirde anlamını bilmediği bir sözcüğün, ona değil de sarışın yerine esmere hitap ettiğini öğrenince kahrolur. Bu sırada borçlarının kabarması üzerine paraya ihtiyaç duymaktadır. Bu yüzden köşkü satmayı düşünse de validesi buna izin vermemektedir. Keyfi Bey ile konuşurken Keyfi Bey'in yalandan söylediği sarışın güzelin (blondun) öldüğü haberini alır. Bunun üzerine Bihruz Bey sanki çok büyük bir aşk yaşamışlar gibi kendini kahreder, günlerce ağlar.

Daha yeni kendine geldiği anda dışarı gezintiye çıkmıştır. Üsküdar vapuruna yaklaşır fakat onu kaçıır. Vapur henüz iskeleden ayrıldığı anda Periveş hanımın vapurda oturduğunu görür. Bir anda büyük bir heyecana kapılır ve sevinçten gözleri ışıldar. Keyfi Bey'in yalanını suratına çarpmak hevesiyle Keyfi Bey'in yanına gider fakat Keyfi Bey ikinci bir yalanla o gördüğü kişinin Periveş Hanım olmadığını ve ona çok benzeyen bir çalışanı olduğunu söyler. Bunu üzerine Bihruz Bey tekrar yıkılır. Bu esnada alacaklılar Bihruz Bey'i sıkıştırmaktadır.

Bihruz Bey'in arabacısı olan Andon bir gün Bihruz Bey'in emri üzerine onu bekler ve Bihruz Bey'in geri dönmemesi üzerine köşke doğru yola koyulur. Bu esnada arabayı çizdirerek ufak bir kaza yapar. Bundan Bihruz Bey'in haberi olmadan kurtulmak amacıyla arabayı tamir fabrikasına götürür. Fabrikasında Bihruz Bey'in arabasını gören Kondaraki, onca uyarılara rağmen Bihruz Bey'in borcunu ödememesi üzerine arabaya ve hayvanlara el koyar. Bunun üzerine Andon çaresiz köşke gider ve olanları Bihruz Bey'e anlatınca işten kovulur. Kondaraki daha sonra Bihruz Bey'e nispet olurcasına Andon'u işe alır. Bihruz Bey validesinin isteği üzerine İstanbul'dan ayrılmayı düşünürken bir yıl daha burda geçirmeye karar verir. Bu esnada Müsyü Piyer ara sıra gelmekte ve beraber çalışmaktadırlar. Bir gün Bihruz Bey çarşıda gezerken o sarışını tekrar görür ve blondunun çalışanı olarak sandığından âşık olduğu sarışın kadının mezarını öğrenmek maksadıyla hanımın peşine koyulur. Ara bir sokaktan geçerken nazik bir şekilde durumu izah eder. Sonra da âşık olduğu o sarışın hanımın aslında o çalışan kadın olduğunu ve o gün geldikleri güzel arabayı kiraladıklarını diğer bir tabir ile zengin olmadıklarını öğrenir. Bunun üzerine yalan aşkından dolayı Bihruz Bey bir daha yıkılır. Sarışın hanım da alay ederek yoluna devam eder.

2.ABDÜLHAK HAMİT TARHAN(ŞAİR-İ AZAM)

Devlet adamı, elçi, milletvekili, şair, tiyatro yazarı, yenilikçi bir sanatçı olan Hamit, döneminde "en büyük şair" anlamına gelen **şair-i azam** lakabıyla anılmış, divan şiirinin biçimsel özelliklerini de kırmış, romantik bir yazar ve şairdir.

Tanzimat'la başlayan yenileşme onunla sağlam temellere oturmuştur. Batılı anlamda şiir onunla başlar. Divan şiirinin nazım biçimlerini keyfine göre bozup değiştirmiş, beyit anlayışını yıkmıştır. Ekrem gibi o da "Sanat, sanat içindir." anlayışına bağlıdır. Hem hece hem de aruzla şiirler yazmış, piyeslerinin de birçoğunu manzum yazmıştır. Bazıları da manzum-mensur karışıktır.

Hamit şair ve tiyatro yazarıdır. Tiyatrolarını daha çok okunmak için yazmıştır. Onun tiyatroları sahnede oynanmaya müsait değildir. Tiyatrolarındaki dil ağırdır.

Macera-yı Aşk	İlk piyesi
Eşber	Aruzla yazılan ilk tiyatro
Nesteren	Heceyle yazılan ilk tiyatrodur. Oyunda zalim bir hükümdara isyan anlatılır. Hamit bu oyun üzerine Paris'teki görevinden alınmıştır.
Sahra	İlk pastoral şiir
Validem	İlk kafiyesiz şiir
Makber	Hanımı Fatma Hanım'ın ölümü üzerine yazdığı metafiziksel bir ölüm konusunun işlendiği mersiyedir.
Duhter-i Hindu	Uzak ülkede(egzotik) geçen bir olay anlatılır.

Finten	Hamid'in en başarılı oyunudur. 19.Yüzyıl İngilteresi'nde geçen oyunda Macbeht'ten etkilenme vardır.
Divaneliklerim Yahut Belde	Batı nazım biçimleri kullanılmıştır.

Şairin dili çoğu zaman savruktur. Aşırı hayalleri anlatmak için dile dikkat edememiştir. Fakat güzel mısraları da eşsizdir. Mehmet Akif, "Hamit'in şiiri harabeye benzer, bazen eşsiz inciler bulabilirsiniz!" der.

Hamit, tetazlar şairidir. Görünende görünmeyen güzellikleri aramıştır. Coşkulu, kabına sığmaz bir üslubu vardır. O, şiir ve tiyatro örnekleriyle bir **salon edebiyatı** anlayışını benimsemiş görünmektedir. Konuları, aşk, ölüm, metafizik, tabiat, vatan, millettir. Şiirleri epik-lirik türdedir.

DUHTER-İ HİNDU: Abdülhak Hamit Tarhan; mensur oyun; yazar bu oyununda uzak bir ülkede geçen bir olayı anlatmıştır...

EŞBER: Abdülhak Hamit Tarhan; aruzla yazılan ilk manzum oyun, 1880 ...

FİNTEN: Abdülhak Hamit Tarhan; mensur oyun; yazarın en başarılı oyunudur; 19. yüzyıl İngiltere'nde geçen bu oyunda Macbeth'in etkisi vardır...

İÇLİ KIZ: Abdülhak Hamit Tarhan; mensur oyun...

İLHAN: Abdülhak Hamit Tarhan; manzum oyun...

LİBERTE: Abdülhak Hamit Tarhan; manzum oyun...

MECERA-YI AŞK: Abdülhak Hamit Tarhan; mensur oyun; yazarın ilk tiyatro eseridir; yazarın Tarhan'daki hayatını anlattığı bir eserdir...

NESTEREN: Abdülhak Hamit Tarhan; manzum oyun; yazar bu eserinde zalim bir hükümdara başkaldırmayı anlatır; bu eserden sonra yazarın Paris Büyükelçiliği'nde İkinci Kâtipliği görevinden alınır...

SABR U SEBAT: Abdülhak Hamit Tarhan; mensur oyun...

SARDANAPAL: Abdülhak Hamit Tarhan; manzum oyun...

TARIK YAHUT ENDÜLÜS FETHİ: Abdülhak Hamit Tarhan; mensur oyun...

TEZER: Abdülhak Hamit Tarhan; manzum oyun...

ZEYNEP: Abdülhak Hamit Tarhan; yarısı manzum, yarısı mensur oyun...

ŞİİRLERİ

BUNLAR O'DUR: Abdülhak Hamit Tarhan; şair bu şiirinde ölüm teması üzerinde durmuştur

DİVANELİKLERİM YAHUT BELDE: Abdülhak Hamit Tarhan; şiir; yazar bu şiirini Batı nazım biçimleriyle yazmıştır; şiirde yazarın Paris izlenimlerini anlatılır...

GARAM: Abdülhak Hamit Tarhan; şiir; şair bu şiirinde hüznü bir aşk hikâyesini anlatmıştır...

HACLE: Abdülhak Hamit Tarhan; şiir; şiirde ölüm teması ele alınmıştır...

İLHAM-I VATAN: Abdülhak Hamit Tarhan; şiir; şair bu şiirinde yurt sevgisini konu edinmiştir...

MAKBER: Abdülhak Hamit Tarhan; şiir; yazar bu şiirini, ilk eşi Fatma Hanım'ın Beyrut'ta ölümü üzerine yazmıştır, şiirde derin bir ölüm teması işlenmiştir; yazarın en meşhur şiiridir...

ÖLÜ: Abdülhak Hamit Tarhan; şiir; şiirde ölüm teması ele alınmıştır...

SAHRA: Abdülhak Hamit Tarhan; şiir; edebiyatımızdaki ilk pastoral şiirdir; yazarın ilk şiiridir; yazarın bu eserinde pastoral nitelikli şiirleri vardır; bunlar gözleme dayanmayan, kır ve köy hayatının övgüsü olan şiirleridir...

TAYFLAR GEÇİDİ: Abdülhak Hamit Tarhan; şiir kitabı...

VALİDEM: Abdülhak Hamit Tarhan; şiir; edebiyatımızdaki kafiyesiz ilk şiirdir; şair bu şiirinde annesini anlatmıştır...

3.SAMİPAŞAZADE SEZÂİ

Devlet adamıdır, sarayda büyümüş, Batı kültürünü elçilikleri sırasında edinmiştir. "Sanat, sanat içindir." anlayışına bağlıdır. Roman ve öykülerinde realizmin etkisi görülür. Batı edebiyatını savunur, divan şiirine karşıdır. Hamit ve Ekrem'in yakın dostudur.

Alphonse Daudet'den etkilenmiş, böylece **Küçük Şeyler** adlı Batılı anlamda olgun ilk öyküleri yazmıştır. Daudet'den Jack, Arlezyalı adlı iki eser çevirmiştir.

Sergüzeşt romanı, realist özellikler taşıyan bir romandır. Roman, Dilber adlı bir esirin başından geçenleri anlatır. Böylece yazar **kölelik kurumunu** şiddetle eleştirir. Romanın başarısı, yazarın Batı gerçekçiliğini tanıdığı içindir.

Yazarın üç perdelik **Şîr** adlı bir oyunu vardır. **Gezi** ve **sohbet** yazılarını **Rumuzü'l-Edep** adlı eserinde toplamıştır. **İclal**'de ise mektupları, yeğenine yazdığı mersiyesi, anıları vardır.

4.MUALLİM NACİ

Ahmet Mithat Efendi'nin eniştesidir. Onun çıkardığı **Tercüman-ı Hakikat gazetesindeki yazılarıyla tanındı**. Öğretmenlik, hafızlık, hattatlık yaptı.

Naci, **eski-yeni tartışmalarında Ekrem'in rakibi olmuştur**. Aruzlu **gazelleriyle** tanınmıştır. O eski edebiyatı savunur, fakat yeniye karşı olmak anlamında eskiki değildir. O, eskinin birdenbire ortadan kaldırılmasından, her şeye kıymetsizmiş gibi davranılmasından şikâyetçidir. Gazetecilikle uğraşmış, tiyatrolar yazmış, şiirler çevirmiştir.

Naci'nin Ekrem'le girdiği polemikleri Ekrem bahsinde anlattığımız için geçelim.

Naci'nin şiirleri **Nedim ve Nabi** etkisi taşır. Aruzu ustalıklı kullanmıştır ve dili devrine göre sadedir. Tabiat tasvirleri ve divan şiirinin biçimini değiştirme gibi özellikler az da olsa onda da görülür.

Naci de Ekrem gibi kendisini takip eden gençlere yol gösteren bir şairdir. **Türkçeyi bozmadan aruza uydurma ustalığı bakımından Tevfik Fikret ve Mehmet Akif'i etkilemiştir**. Hügo, Sully Prudhom, Musset, Emile Zola'dan çeviriler yapmıştır.

ESERLERİ:

ŞİİRLERİ: Ateşpare, Fûruzan, Şerare, Sümbüle, Yedigâr-ı Naci, Terkib-i Bend-i Muallim Naci.

ELEŞTİRİ: Demdeme, Muallim, Yazmış Bulundum.

Anı: Ömer'in Çocukluğu, Medrese Hatıraları.

Tiyatro: Heder, Musa bin Ebil-Gazan

Mektup: Muhaberat ve Muhaverat, Şöyle Böyle, Mektuplarım.

Edebiyat Tarihi: Osmanlı Şairleri, Esami

Edebiyat Bilgileri: Islahat-ı Edebiye

Sözlük: Lûgat-ı Naci

5.NABİZADE NAZİM

Gerçekçi ve natüralist özellikleriyle bilinen bir *İkinci Tanzimat* yazarıdır. Şiirleri bu döneme özgü olarak romantiktir. Edebiyata şiirler başlamış, fakat asıl başarısını hikâye ve romanda vermiştir. İki romanı önemlidir. Karabibik ilk köy romanı özelliği taşır. Zehra ise ilk psikolojik roman denemesidir.

KARABİBİK

Karabibik, babadan kalma on iki dönümlük tarlasının dört dönümünü satarak askerlik görevi yerine verilen parayı ödeyen, kalan sekiz dönümlük tarlasıyla yaşamını sürdürmek zorunda olan bir köylüdür. Sekiz dönümlük tarlasından başka bir varlığı olmayan ve çok fakir olan Karabibik bu tarlayı ekerek geçimini sağlamaktadır. Tarlasını sürmesi için Koca İmam'ın öküzlerini kiralar. Kızı Huri'yi Koca İmam'ın kayınçosu Sarı İsmail'le evlendirebilse öküzleri kiralamaktan kurtulacaktır, ancak Sarı İsmail başka bir kadın ile evlenince bu umudu da suya düşer. Çaresiz kalan Karabibik en sonunda Rum bir tefeci olan bakkal Yani'den yüksek faizli borç para almak durumunda kalır ve bununla bir çift öküz alır. Artık tarlası da vardır, öküzleri de. Bu durumda muhakkak kızını alacak birisi bulunacaktır. Ve sonunda kavgalı olduğu toprak ağası Yosturoğlu'nun yeğeni Hüseyin kızı Huri'yi sever. Bir süre sonra Yosturoğlu'nun yeğeni Hüseyin Huri ile evlenir. Karabibik artık mutludur. Bir süre sonra hastalanır, ancak kızının mürüvvetini gördüğü için huzurludur.

ZEHRA

Zehra zengin bir aile kızıdır. Küçük yaşta annesini yitirir. Sevgi ve şefkatten yoksun kalır. Bu yüzden sinirli, kıskanç ve geçimsizdir. Her şeye öfkelenir. Büyüyünce, babası onu iş yerinde katip olarak çalıştırdığı Suphi ile evlendirir. Zehra bir süre kocasıyla iyi geçirir. Sonra eski huyları depresir. Eşini herkesten kıskanır, durmadan onu rahatsız eder.

Suphi'nin annesi, ev işlerine yardımcı olmak üzere, Hüsnücemal adında güzel bir cariye alır. Bu durum Zehra'yı iyice çileden çıkarır. Karısından bıkan ve bunalan Suphi bu kez Hüsnücemal'e bağlanır. Sonra da onunla evlenir. Ayrı bir eve taşınırlar. Zehra'nın babası ölünce Suphi onu boşar.

Zehra oç almak için bir Rum kadını Suphi'ye musallat eder. Yosma Ürani kısa zamanda amacına ulaşır. Suphi'yi kandırır, kendisine bağlar. Suphi'nin gözü artık Hüsnücemal'i görmez. Şimdi akli Ürani'dedir. Bu yüzden, varını yoğunu ona yedirir. Sonunda iflas eder. Bunun üzerine Ürani ona sırt çevirir. Hüsnücemal üzüntüsünden intihar eder. Suphi tulumbacılığa

kadar düşer, öyleyken Ürani'yi unutamaz. Sevgilisinin başka bir erkekle yaşadığını duyunca tepesi atar. Gizlice onları izler ve ikisini de yakalayıp öldürür. Fakat delil yetersizliğinden kurtulur. Trablusgarp'a sürgün edilir.

Bu arada Zehra Suphi'nin kâtibi Muhsin ile evlenmiştir ama mutlu değildir. Yeni kocası bir süre sonra ölür. Zehra yalnız kalır. Ayrıca, Suphi'nin başına gelenleri de öğrenince sinirleri büsbütün bozulur. Çünkü, için için, hala onu sevmektedir. Bir gün sokakta giderken, bir dilenci kadının ansızın düşerek öldüğünü görür. Dikkatle bakınca Suphi'nin annesi olduğunu anlar. Kendini tutamaz, kadının üstüne kapanarak ağlar. Ardından, hastalanıp yatağa düşer. Bir ay kadar ateşler içinde yatar, sonra da ölür.

İKİNCİ TANZİMAT'TA GÖRÜLEN EDEBİ AKIMLAR

Şiirde romantizm devam etmiştir. Rezaizade, Abdülhak Hamit, Nabizade ve Samipaşazade Sezai şiirlerde romantik olurken roman ve öyküde Realist ve Natüralist olmuşlardır.

REALİZM(GERÇEKÇİLİK) AKIMI(19.YÜZYIL)

19.Yüzyıl'ın ikinci yarısında Fransa'da ortaya çıkmıştır. Temelde Romantizm'e karşı çıkmıştır. **Realistler tanınmış meşhur romancı ve öykücülerdir.**

Tanzimat'ın getirdiği yenileşme döneminde etkili olan **Pozitivizm** akımı Realizm'in de felsefi temelini oluşturur. Bu felsefe olay ve olguların metafiziksel/dinsel açıklamalara göre değil, bilim-deney-gözlem gibi ölçülere göre değerlendirilmesi gerektiğini savunur. Pozitivizmin kurucusu Auguste Comte'dur. **Pozitivizm, edebiyata realizm olarak yansımıştır.**

Realizm, duyguları, hayalleri dikkate almaz. Gözleme, belgeye önem verir. Bilimsel verileri dikkate alır. Bu doğrultuda realizm:

-konuları gerçek yaşamdan almıştır.

-olağan dışı olaylara, kişilere yer vermemiş.

-duygu ve imge yerine toplumsal gerçekleri dayanak almıştır.

İnsan kişiliğinin oluşumunda çevrenin etkisini dikkate almış, çevre bir süs unsuru olarak değil, kişiliği oluşturan ortam olarak betimlenmiştir.

Klasikler insanı olması gerektiği gibi(ideal), romantikler canlarının istediği gibi, realistlerse **olduğu gibi** anlatmışlardır.

Realistler eserlerinde kişiliklerini saklayarak **nesnel görünmüşler**, iyi-kötü her şeyi anlatmışlardır. Onlara göre roman, bir aynadır; **ayna neyi gösteriyorsa onu anlatmalıdır**. Sanat; din, ahlak, ideoloji gibi şeylere hizmet etmek zorunda değildir.

Realizm'de **açık, yapmacıksız** anlatım sanatlı bir dille verilmiştir. Realistler, **"Sanat sanat içindir."** anlayışına bağlıdır. Eserlerde **biçim güzelliğini** öne almışlardır. Kılı kırk yararcasına yapılan gözlemleri aktarmak için en **kusursuz dili** dikkate almışlardır.

Realizmin kurucusu Fransız **Balzac**'tır.

REALİST SANATÇILAR

1.HONORE DE BALZAC: Fransız romancıdır. Mutsuz kadınlar, içine kapanık kişileri anlatmıştır. Eserlerinde kendi yaşamından izler görülür. Eserleri: Şuanlar(tarihi roman), Köy Hekimi, Goriot Baba, Vadideki Zambak, Eugenie Grandet vb.

VADİDEKİ ZAMBAK

17.Yüzyıl'da yaşanmış çileli bir aşk öyküsüdür. Kocasıyla mutlu olamayan Henriette ile dışlanmış bir genç olan Felix'in aşkıdır bu. Bu, imkânsız ve yasak bir aşktır.

GORİOT BABA

Realizmin baş romanı kabul edilir. Goriot Baba, bir karakter romanıdır. İyilik dolu, sevgi dolu saf bir adamdır. Çocukları tarafından istismar edilerek bir otelde yalnız başına ölür. Romanda Goriot Baba'nın kızları Delphine ve Anastasie kötülük ve nankörlüğün, Goriot Baba ise iyiliğin temsilcisidir.

2.STENDHAL

İki romanıyla ünlüdür. Psikolojik romanlar yazmıştır. Bu romanın öncüsüdür.

KIZIL İLE KARA(KIRMIZI VE SİYAH)

Kızılar, askerler(üniformalar), siyahlar ise ruhbanlar(elbiseler)dir. Napolyon'un sürgüne gönderilmesi ile başlayan restorasyon dönemini anlatır. Yükselme arzusu içindeki genç Jülien'in içten pazarlıklı ve Napolyon hayranlığını saklamaya çalışan bunalımı psikolojik tahliller halinde anlatılır.

PARMA MANASTIRI

Rönesans döneminde bir prenslikte yaşanan entrikalar anlatılır. Roman kahramanı Fabrice Del Dongo, romantik, aşka bağımlı bir soyludur. Onun tutkuları betimlenirken 19.Yüzyıl İtalya ve Fransası da eleştiri süzgecinden geçirilir.

3.GUSTAVE FLAUBERT

Dünyaca tanınmış realist romancı. Realizmin kurucularından sayılır. Kusursuz bir gözlem yeteneği ve dili vardır. Onun

Madam Bovary adlı yapıtı realizmin ilk romanı kabul edilir. Salambo adlı romanı için 10 yıl çalışmış, Afrika'da araştırmalar yapmıştır.

MADAM BOVARY

Madame Bovary, Gustave Flaubert tarafından 19. yüzyılda yazılmış bir romandır.

Birçok yetke tarafından ilk çağdaş realist roman sayılan *Madame Bovary* ilk kez 1857 yılında basılmıştır. Yapıt, döneminde büyük yankılar uyandırmış, kitabın tümünün yayımlanması için Flaubert'in mahkemeye gitmesi gerekmiştir. Romantizmin idealist yaklaşımına bir tepki olarak ortaya çıkan roman, realizm akımının ilk ve en önemli örneklerindendir. Bu kitaptan sonra bovarizm akımı oluşmuş ve psikolojide tatminsizlik, memnuniyetsizlik anlamına gelen bir rahatsızlık olarak yer almıştır.

Time tarafından 2007 yılında açıklanan dünyanın en ünlü yazarlarına göre "Tüm Zamanların En İyi On Kitabı" listesinde, Lev Tolstoy'un *Anna Karenina* adlı yapıtının ardından ikinci seçilmiştir.

Kitap, iyi kalpli olmasına karşın sıradan bir doktor olan Charles Bovary'nin yüksek idealleri ve aşırı bir lüks tutkusu olan romantik karısı Emma Bovary'nin, yaşamının tekdüzeliğinden sıyrılmak için girdiği durumları ve yaşadığı çeşitli gayrimeşru aşk ilişkilerini konu alır. Yazar Flaubert karakterlerin iç dünyalarını açıklarken realizmin gözlemci yönünü kullanmıştır. Başkarakter Emma Bovary'nin sergilediği davranışlar ve zinaları, o dönemde büyük yankı uyandırmış ve bu yüzden yazar Flaubert uzun yıllar boyu çeşitli eleştiri ve suçlamalara maruz kalmıştır.(Vikipedi)

Madam Bovary, tatminsiz bir tiptir. Umutsuzluk içinde intihar etmiştir. Servet-i Fünun'daki veremli tiplerin esin kaynağı Bovary tipidir.

4.CHARLES DICKENS

İngiliz realizminin öncülerindendir. 19.Yüzyıl katı burjuvazisi içinde saf halkın dramını ele almıştır. Eserlerinde çalıştırılan çocukların korkunç hayatlarını ele almış, kişileri toplumsal çevre içinde gerçekçi olarak anlatabilmiştir.

İKİ ŞEHRİN HİKÂYESİ

İki Şehrin Hikayesi, Charles Dickens'ın 1859 yılında gazetelerde tefrika edilmek üzere yazdığı, konusu Fransız Devrimi esnasında ve öncesinde Paris ve Londra'da geçen romandır. 200 milyonun üzerindeki satışı ile tüm zamanların en meşhur edebiyat eserleri arasındadır.^[1]

Roman devrime öncülük eden yıllar boyunca soylular tarafından ezilen fransız köylüsünün durumunu, buna karşılık devrimin ilk yıllarında soylulara yönelik vahşeti ve Londra'daki hayat üzerinden aynı dönemdeki toplumlar arasındaki benzerlikleri betimler. Bu olaylarla birlikte birkaç karakterin hayatı da anlatılır. Charles Darnay ve Sydney Carton en önemli karakterlerdir. Darnay erdemli kişiliğine rağmen devrimin gazabına rastgele kurban seçilen eski bir Fransız aristokratır, Carton ise Darnay'in eşine duyduğu karşılıksız aşk dışında boşa geçirdiği hayatını kurtarmak için çabalayan harcanmış bir avukattır. 45 bölümlük roman Dickens'ın *All the Year Round* isimli edebiyat dergisinde 31 haftada yayınlandı.(vikipedi)

OLIVER TWIST

Oliver Twist bir yetimhanede dünyaya gelir. Yetimhane müdürü Bay Bumble, ona adını koyar. Çocukluğunu Bayan Mann'ın yanında geçirir. 11 yaşındayken Bay Sowerbery'nin yanına evlatlık verilir. Bay Sowerbery cenaze işleriyle uğraşan biridir. Oliver burada kendini mutlu hissetmez ve evden kaçır. Yedi günlük yorucu bir yolculuktan sonra Londra'ya gelir. Aç ve yorgun olan Oliver Londra'da Jack Dawkins ile tanışır. Jack Oliver'e yardım eder, kalması için onu kendi kaldığı yere getirir. Burada Fagin ve arkadaşlarıyla tanışır. Bu Oliver'in hayatındaki dönüm noktasıdır. Farkında olmadan hırsız çetesinin içinde kendisini bulmuştur. Bir gün Dawkins hırsızlık yaparken Oliver paniğe kapılır, kaçmaya başlar. Mendilinin çalındığını anlayan Brownlow, Oliver'dan şüphelenir ve onu yakalar. Oliver bütün hayatını Brownlow'a anlatır. Brownlow ona acıyıp ailesini bulabilmesi için yardım edeceğine söz verir. Oliver'in dürüst biri olup olmadığını anlamak için Brownlow onu bir kitapçıya yüklü bir parayla kitap almak için gönderir. Yolda Fagin'ın arkadaşı olan William Sikes onu kaçıtır ve Fagin'e getirir. Fagin, Oliver'ı tamamen ele geçirebilmek için suç işleme gerektğini bilmektedir. Bunun için William'ın yapacağı bir soyguna Oliver'in de katılmasını ister. Hırsızlığın yapıldığı gece Oliver pencereden içeri girerken evin hizmetçisi tarafından vurulur. William ve arkadaşları kaçmaya başlar. Oliver'ı evin yakınlarındaki bir hendeğe bırakıp oradan uzaklaşırlar. Oliver iki gün sonra kendine geldiğinde, yarı baygın şekilde en yakındaki eve gider. Burası iki gün önce soyulan evdir. Ev halkı Dr Losborn'u çağırır. Dr. Losborn Oliver'in hayat hikayesini dinler ve ona yardım etmek için elinden geleni yapar. Yaptığı araştırmalar sonucu Oliver'in asil birinin oğlu olduğunu ve kendisine büyük bir mirasın kaldığını öğrenir. Oliver için bütün kötü günler geride kalmıştır. Artık her şey yoluna girmiştir. Mutlu bir hayat onu beklemektedir.

DAVİD COPPERFIELD

David doğmadan altı ay önce, babası ölmüştür. Onu, ince yapıyla annesiyle dadısı Pegotty, şefkatli elleriyle büyütmişlerdir. O, henüz çocukken genç ve güzel annesi, Murdstone adlı sert yaratılışlı biriyle evlenir. Evdeki hava, hele üvey halanın da gelmesi üzerine büsbütün değişir. Sıkı bir baskı altına giren David, gözden düşmüş, sanki kenara itilmiştir. Derslerinde bile başarı gösteremez. Azarlanır, dövülür, nihayet yatılı bir okula verilir. Bir süre sonra, annesi doğum sonucunda çocuğuyla birlikte ölür. Kimsesiz kalan David'le, dadısı Peggottuy'den başka ilgilenen yoktur. O da evlenince, üvey baba ve hala tarafından şaraphanede işçilik yapmak üzere Londra'ya

gönderilir. Orada, yoksul Miscowber'lerin evinde kalır. Şaraphaneyi bir türlü sevmeyen bir gün kaçar, annesinin bazen söz açtığı, büyük teyzesi Tortwood'u (Betsey) bulur; ona sığınır. Büyük teyze, David Copperfield için karar almak üzere, Murdston'a bir mektup yazar; onlar da gelirler. Murdstone'lar giderler. David yeni hayatına, okula gönderilerek başlar. Artık iyi bir öğrencidir. Arkadaşları vardır. Meslek seçimi zamanı gelince, teyzesinin de isteğiyle avukat olmak üzere bir büroya devama başlar. Bu arada, teyzesini ölür. Dora adlı güzel bir kızla evlenir. Çok geçmeden roman yazmaya ve yayınlamaya başlar; kısa zamanda tanınır. Ama Dora hastalanır ve ölür. David dostlarıyla avunur; en sonunda okuldan arkadaşlık kurduğu ve anlaştığı, kendini öteden beri seven, Agnes ile evlenir; artık mutludur... Romanda, David Copperfield'den başka, birçok kişi ve ailelerin hayatları ve kişilikleri de yer alır. Bunlardan Steerforth, David'in okul arkadaşısıdır; Emily adlı güzel bir kızla kaçar. İki ailenin çöküntüsüne yol açar. Yoksul Micowber'ler kendilerine güvenen, fakat bir türlü başarıya ulaşamayan bir ailedir. Sonunda Avusturalya'ya göç ederler. Yarmuth'taki Peggotty ailesi, temiz, dürüst bir balıkçı ailesidir. Steerforth'un Emily'i kaçırmaya üzerine birçok kötü durumlarla, felaketlerle karşılaşır; onlar da Avusturalya'ya giderler. Nihayet, Uriah Hep ise, bencilliği, Agnes'in babasını sömüren iyi yüzlüğü dolayısıyla adaletin pençesine düşer.

BÜYÜK UMUTLAR

Hikayenin kahramanı Philip adında bir gençtir. Fakir bir köyde ablasının yanında yaşamaktadır. En büyük arkadaşı ablasının eşi köyün demircisi Joe Gargery dir. Pip in hayatı anne ve babasının mezarını ziyaret ettiği bir gece değişmeye başlar. Ormanda karşısına bir adam çıkar ve kendisine yiyecek getirmesini ister. Charles Dickens bu adamı korkunç heybetli ve çirkin bir adam olarak tasvir etmiştir. Bu adam bir süre sonra romanda tekrar meydana çıkacak ve bu kez Pip'in hayatını değiştirecektir. Bu adamın hapishaneden kaçan biri olduğu anlaşılmaktadır. Adam Pip'ten yiyecek bir şeyler ister; Pip adamdan öylesine korkar ki onun bu isteğini reddedemez. Fakat geri döndüğü sırada orada başka bir yabancı adam daha görür. İlk adam ile kavga etmektedirler. Diğer adam kavgadan sonra kaybolur. Abel Magwitch; yani hapishaneden kaçan mahkûm çok geçmeden yakalanır. Pip, bu hadiseyi çabucak unuttur.

Bayan Havisham, evlatlığı Estella ile yaşayan yalnız bir kadındır. Pip'in ablasından Pip'i evine göndermesini ister. Bayan Havisham, nikah esnasında kocası olacak adam tarafından reddedilmiştir. Düğün gecesinin sabahında yenecek kahvaltılı masadaki pasta ile birlikte yıllarca durur. Pip, Bayan Havisham'ı ziyaret ettiğinde, onun garip davranışlarına bir anlam veremez. Bayan Havisham Pip'ten, sık sık gelerek üvey kızı ile vakit geçirmesini ister. Estella'nın soğuk ve kibirli tavırları Pip'i rahatsız etmektedir; fakat Estella'ya kızmasına rağmen, Pip, ona âşık olmuştur. Pip çok hırslı bir insan olduğundan bir gün bu fakir hayatından kurtulacağını düşünür. Tam bu sırada Pip'e esrarengiz biri tarafından bir miras bırakılır. Pip bu mirasın Bayan Havisham tarafından ona verildiğini düşünür. Pip Londra'da, Herber Pocket adında biriyle aynı odada yaşar. Avukatı Bay Jaggers kendisine yardım edenin kim olduğunu söylemez. Pip artık Londra da yaşayan bir centilmen olmuştur. Bu hayata öylesine kapılmıştır ki onu

ziyarete gelen ablasının iyi yürekli kocasını aşığılar. Fakat Joe gittikten sonra pişmanlık duyar. Hâlbuki Joe fakir hayatında onun en büyük destekçisidir. Pip Londra da mirasçısının bir zamanlar yardım ettiği kaçak mahkûm olduğunu öğrenir. Hayatının düğümü çözülmeye başlar. Çocukluk aşkı Estella da evlenmiş hatta kocasını kaybetmiştir. Fakat bu olaylar silsilesinden kurtulup köyü ziyarete geldiği esnada Estella ile karşılaşır. Artık ayrılmaları için bir neden yoktur.

5.DANİEL DEFOE

Robenson Crusoe adlı romanıyla tanınır. Bu eser, gerçekçi etkilerin görüldüğü ilk roman denemesi olarak bilinir.

ROBENSON CRUSOE

Güney Afrika sahillerinde batan bir gemiden kurtulan Robenson'un hayatta kalma mücadelesini anlatan romandır.

6.HERMAN MELVILLE

ABD'li roman yazarı... Moby Dick adlı meşhur romanın yazarıdır.

MOBY DICK

“*Bana İsmail deyin*” cümlesi ile başlayan roman, anlatıcı İsmail'in ağzından *Kaptan Ahab* adlı roman kişisinin *Moby Dick* adlı balinanın peşinde yaşadığı macerayı anlatır.

İlk kez Ekim 1851'de Londra'da Richard Bentley tarafından ve Kasım 1851'de New York Harper&Brothers Yayınevi tarafından basılmıştır. Sonradan klasikleşen roman ilk yayımlandığı dönemde ilgi görmemiş, sadece 3000 adet satılmıştı. Yirminci yüzyılda ün kazandı, üzerine incelemeler yazıldı ve defalarca sinemaya uyarlandı.

Simgesel okumalara açık bir kitap olan Moby Dick ile ilgili olarak Ahab ve Moby Dick arasındaki çatışmanın birey ile doğa, Ahab ve gemi mürettebatı arasındaki çatışmanın birey ile toplum arasındaki gerilimi yansıttığı söylenir. Ahab karakterinin 20. yüzyılın diktatörlerinin habercisi olduğu; geminin Amerikan toplumunu, acımasız Ahab'ın ise acımasız kapitalizmi ifade ettiği şeklinde okumalar yapılmıştır.

7.ERNEST HEMINGWAY

ABD'li romancı ve öykücü. Savaşa katıldığı için ölüm ve savaş korkusunu iyi gözlemlemiştir. Önemli romanları:

ÇANLAR KİMİN İÇİN ÇALYOR

Özgürlük evrenseldir temasını işleyen roman İspanyol iç savaşına katılan patlayıcı uzmanı Robert Jordan'ın gözünden savaşın anlamsızlığını sorgular.

SİLAHLARA VEDA

Teğmen Frederic Henry , İtalyan sınırında ,bir İtalyan ambulans birliğinde çalışan genç bir Amerikalıydı. Yeni bir saldırı başlamak üzeredir. Henry izinden karargaha döndüğünde arkadaşı teğmen Rinaldi, İngilizlerin orada yeni bir hastahane kurmak için birkaç İngiliz hemşire gönderdiklerini söyler. Sonra da Henry' i Catherina Barkley adındaki hemşireyle tanıştır.

Henry , işten vakit bulabildikçe, Catherine' i görmeye gitmektedir. Bu içtenlikli tavırlı İngiliz kızından hoşlanmakta ise de ona aşık

değildir. Henry, cepheye gitmeden önce genç hemşire, kendisine bir madalyon verir.

Milano'da doktorun Henry'yi muayene etmesine fırsat kalmadan hemşireler, genç adamın içki içmesini yasak etmişlerdir ama genç adam bir kapıcıyı kandırarak gizlice içki aldırıp yatağının altına saklar. Catherine Barkley de Milano'daki hastaneye gelmiştir. Henry ona aşık olduğunu hatırlar. Doktorlar, Henry'yi dizinden ameliyat etmeden önce, altı ay sırtüstü yatakta yatması gerektiğini söylerler. Henry, ameliyatı ertesi günü yapabileceğini söyleyen bir başka doktora muayene olmak ister, bu arada Catherine de işlerini bol bol Henry'nin yanında kalabilecek şekilde ayarlamaktadır.

Ameliyat'tan sonra Henry ,Milano'da bir zaman daha kalır. Catherine de onun yanındadır. Lokantalara gidip yemek yerler , araba gezintileri yaparlar. Henry geceleri yalnızlıktan sıkılmakta ,huzuru kaçırmaktadır. Catherine sık sık odasına gelip geceyi onunla birlikte geçirmeye başlamıştır.

Yaz yerini sonbahara bırakmış, Henry' nin yaraları iyileşmiştir. Ekim' de Henry hastahaneden çıkıp iyileşme devrini izinli olarak dışarıda geçirecektir. Catherine' le Henry , izni birlikte geçirmeyi tasarlamaktadırlar. Ama genç adam, hastahaneden çıkmadan yeniden yaraları açılır. Başhemşire Henry' nin hastahaneden taburcu edilmemek için bile bile içki içip yaraların azmasına neden olduğunu ileri öter. Henry cepheye gitmeden önce Catherine' le birlikte geceyi bir otel odasında geçirirler. Genç kız ona hamile olduğunu söyler .

Henry cepheye döner, üç ambulansı hastane malzemesiyle doldurup güneye, Po vadisine gitme emrini almıştır. Askerlerin morali çok bozuktur. Rinaldi , Henry ' nin dizinde yapılan ameliyatın başarılı olduğunu sürer. Henry'in daha nikahlanmadan evli bir erkek gibi davranmaya başladığını söyler. Cepheye , İtalyanlar Alman birliklerinin Avusturya birliklerini takviye ettiğini öğrenince Caporetto' dan geri çekilmeye başlarlar. Bu, tarihin en korkunç geri çekilmelerinden biridir. Henry hastahane malzemesiyle yüklü ambulanslardan birini kullanmaktadır. Güneye doğru geri çekilirlerken ambulans yoldaki tıkanıklık yüzünden uzun zaman beklemek zorunda kalır. Henry, yolda iki İtalyan çavuşunu arabaya alır. Gece şiddetli yağın yağmur altında geri çekilme hareketi saatlerce devam eder.

Şafak sökerken Henry Udine'e daha çabuk varabilmek amacıyla kestirme yolların birine sapar . Ambulans yolun çamurlarına saplanır. Çavuşlar arbadan inip yalnızca yollarına devam etmek isteseler de Henry onlara arabanın çamurdan çıkarılmasına yardım etmelerini söyler. Çavuşlar buna yanaşmazlar ve kaçarlar. Henry ateş edip bir tanesini yaralar. Öbürü tarlalara doğru kaçarak kurtulur. Henry'nin yanında yürüyen bir İtalyan ambulans şoförü, yaralı bir İtalyanı başının arkasından vurarak öldürür. Henry ve üç arkadaşı yürüyerek Udine'nin yolunu tutarlar. Udine karşından görüldüğü sırada Henry'nin grubundaki askerlerden biri bir, İtalyan , kurşunuyla ölür. Öbürleri bir ahırda saklanıp ortalıktan el ayak çekildikten sonra tekrar yola koyulurlar. Udine' nin içinden geçip Taglimento nehrine doğru uzanmakta olan askerlere yetişeceklerdir.

Artık İtalyan ordusu tam bir keşmekeş içinde bulunmaktadırlar, Askerler silahlarını yere fırlatmakta, subaylar hırsıyla apoletlerini söküp atmaktadırlar. Taglimento nehrinin üzerinden geçen tahta köprü'nün öbür yanında bir askeri mahkeme kurulmuştur. Orduya ve rütbeye hakaret eden subaylar hemen muhakeme edilip kurşuna dizilmektedirler. Henry' de bunların arasındadır, ama bir kolayını bulup nehre atlayarak kurtulur. Venedik ovasına yürüyerek geçer, sonra bir yük trenine atlayıp Milano'ya gelir. Yattığı hastahaneye uğrar , İngiliz hemşirelerin Stresa' ya gönderildiklerini öğrenir.

Caporetto ' dan geri çekildikleri sırada Henry, silahlara veda etmiştir. Milano' da bir Amerikan arkadaşından sivil elbiseler satın alır. Trenle Stresa' ya gider, orada izine çıkmış olan Catherine' i bulur. Henry' i kaldığı otelin barmeni , resmi makamların onu orduyu terk suçundan ertesi sabah tevkife hazırladıklarını haber verir. Onlara sandalını kiralamayı önerir. Bununla Catherine ve Henry İsviçre' ye geçebilirdi. Henry , bütün gece kürek çeker. Sabahlayın elleri yara bere içindedir , öyleki ,kürek çekmek şöyle dursun , küreklere dokunmasına bile imkan yoktur. Henry' nin karşı koymasına

aldırılmadan Catherine küreğe geçer. Sağsalım İsviçre' varırlar, hemen tutuklanırlar. Henry , kürek çekmesini seven bir sporcu olduğunu ve kış sporları yapmak için İsviçre' ye geldiklerini söyler. Henry' le Catherine' nin tamam oluşu, başlarının derde girmesini önler.

Sonbaharın geri kalan günlerinde ve kışın Montreux dolaylarında bir otelde kalırlar. Evlenme işini de konuşurlar, ama Catherine çocuğunu dünyaya getirmedikçe nikah memurunun karşısına çıkmak istemez. Kayak yaparlar , gezerler, gelecek için güzel şeyler düşlerler.

Catherine' nin doğum yapacağı zaman yaklaşıncı bir hastahaneye yakın yerde bulunmak amacıyla Lusanne' ye giderler. İlkbaharda Montreux' ye dönmeyi düşünürler. Hastahane Catherine' in sancıları çok fazla olduğu için doktor, onu bayıltmak zorunda kalmıştır. Saatlerce süren sancılardan sonra Catherine ölü bir çocuk dünyaya getirir. Hemşire, Henry' i karnını doyurması için dışarıya göndermiştir. Tekrar hastahaneye döndüğü zaman Catherine' in bir kanama geçirdiğini öğrenir. Odasına gidip Catherine' ölünceye kadar onun yanında kalır. Henry' nin yapacağı bir şey yoktur, konuşacak bir kimsesi, gidecek bir yeri de yoktur. Catherine ölmüştür artık. Hastahaneden çıkar ağır ağır oteline doğru yürür. Yağmur yağmaktadır.

İHTİYAR BALIKÇI

Denize açılan bir ihtiyar balıkçının büyük bir balık yakalamasını işleyen gerçekçi bir öyküdür. Romanda ihtiyarın yanında balıkçılık öğrenmek isteyen bir çocuk da romanın diğer kahramanıdır.

8. JOHN STEINBACK

İrgatlık ve işçilik yapan ABD'li yazar, gözlemlerine dayanarak realist romanlar yazmıştır. Gazap Üzümleri romanıyla Pulitzer ödülünü almıştır.

GAZAP ÜZÜMLERİ

1929 Dünya Ekonomik Bunalımı, aslında Amerika'da başlamıştır. Küçük toprak sahiplerinin bankalar ve tüccarlar tarafından aldatıldığı, insanların kuraklık, yoksulluk, zorbalık veya sadece açlık yüzünden evlerini terk etmek zorunda kaldığı ve 1930'larda 3 milyon insanın Kaliforniyaya yeni bir yaşama başlamak için yerleştiği zor yıllarda, bireysel ailenin parçalanışı anlatılırken aynı zamanda bütün göçmenlerinde tek bir aile haline gelişi vurgulanmaktadır. (VİKİPEDİ)

FARELER VE İNSANLAR

George ve Lennie adlı iki toprak işçisi Lennie'nin hastalığı yüzünden gittikleri her yerden kovulmak veya kaçmak zorunda kalırlar. Bütün amaçları kendilerine mahsus bir toprak alabilmektir. Son gittikleri yerde Lennie kocasını sevmeyen bir kadını hastalığı yüzünden öldürmek zorunda kalır. George, çiftçiler onu bulmadan vurmak zorunda kalır.

9. GOGOL

Rus romancı ve öykücü... Önceleri romantik olsa da daha sonra Palto adlı öyküsü ve Ölü Canlar adlı romanı realizmin yapıtları arasına girmiştir.

ÖLÜ CANLAR

Çiçikov, Rusya'da şehir şehir dolaşıp, feodal kanunlara göre toprak sahiplerinin malı olan köle köylüleri satın almaktadır. Ancak istediği köylüler çalışmasını iyi bilen ya da sağlıklı olanlar değil, tam aksine ölü olanlardır. Dönemin eleştiri oklarını üzerine çeken feodal yapısına karşı koyan roman, bu bakımdan belli kesimlerin sözcüsü olmuştur.

PALTO

'Palto', (Rusça: Шинель) Nikolay Vasilyeviç Gogol'un 1842 yılında yayımlanan kısa hikâyesidir.

Yazar gerçekçi bir üslupla kaleme aldığı bu hikâyesinde küçük adam temasını ele alır. Sıradan insanların çektiği sıkıntılar, maruz kaldığı eşitsizlikler ve çektikleri acılar hikâyenin başkahramanı Akakiy Akakieviç'in yaşantısıyla tüm çıplaklığı ile gözler önüne serilir. Bu yapıtı dönemin Çarlık Rusyası'nda büyük tepki alır ve Gogol Rus insanını aşağılamakla suçlanır.

Gogol hikâyeyi bir toplantıda anlatılan bir olaydan esinlenerek yazmıştır. Anlatılan olay av meraklısı sıradan bir memurun yıllarca para biriktirerek aldığı tüfeğini dereye düşürmesi ve sonrasında girdiği bunalımla ilgilidir. Bu bunalımdan ancak arkadaşlarının aldığı yeni bir tüfekle kurtulmuştur.

Bu yapıt "Gerçekçi Rus Edebiyatı"nın mihenk taşı olarak nitelendirilebilir. Dostoyevski Gogol'a ve eserine ilişkin "Hepimiz onun Palto'sundan çıktık" diyerek eserin önemini dile getirmiştir.

Rusya'da yaşanan sosyal sınıf baskısının alt sınıf insanların üzerinde bıraktığı etkiyi anlattığı bu hikâyede, kahramanımız Akakiy Akakieviç'in binbir zorlukla aldığı yeni paltosunun çalınması üzerine bir bakandan yardım istemesi ve bunun üzerine işittiği azar, Akakieviç üzerinde çok büyük bir etki yapacaktır. Akakieviç'in hastalanıp ölmesine kadar giden bu hikâye aslında bitmemiştir. Akakiy Akakieviç'in ölümünden sonra hayalet olarak kasabada görüldüğüne ve geceleri insanların paltolarını aldığına dair çıkan söylentiler en son olarak bakanın paltosunun çalınmasıyla sona erecektir. Akakiy Akakieviç biraz da olsa huzura ermiştir.(VİKİPEDİ)

10.TURGENYEV

Rus öykücü ve romancı. **Babalar ve Oğullar** romanıyla meşhurdur. Rusya'da demokratik ve burjuvazi yaşam özelemlerini nihilist bir karakter üzerinden anlatan roman Bazarov adlı kahramanın içinde yaşadığı kuşak çatışmasını ele alır. Nihilizm(hiçleme) gerçekte geleneği hiçlemedir. Kırsal ve kentsel çatışma Bazarov'un nihilizme varan bunalımına böylece onun bu bunalım sonucu ölmesine sebep olur.

11.DOSTOYEVSKİ

Rus ve dünya edebiyatının en büyük romancılarından biridir. Çıkışını "İnsancıklar" romanıyla yaptı. Çarı devirip cumhuriyet düzeni kurma çalışmalarına destek verdiği için kürek mahkûmluğuna gönderildi. Hapishanede yaşadıklarını "Ölü Bir Evden Hatıralar" adlı eserinde yazdı. Sara, yoksulluk, kumarbazlık hayatı içinde ince duyarlılıklar elde etti.

Romanlarında güçlü psikolojik tahliller göze çarpar. Bıkıp usanmadan yoksulların, merhamete muhtaç olanların, garip tiplerin romanlarını yazdı. Adaletsizliğe, yoksulluğa, egoizme, zulme, nihilist ahlakın getirdiği yozlaşma ve savrulmalara isyan

ettiği eserlerinde yine de tevekkülden geri durmamıştır. Realist ve kendine özgü bir üsluba sahiptir.

ROMANLARI

1.SUÇ VE CEZA

Kendini üst zümreden gören Raskolnikov adlı bir üniversite öğrencisinin alt zümreden gördüğü tefeci bir kadını öldürmesiyle vicdani bir baskı altına girmesini konu alan roman kişinin suç ve cezayı kendisinin belirleyemeyeceğini, üst zümreden olmanın hiçbir hakka kapı açmayacağını anlatır. Bu yönüyle Batıdan Rusya'ya giren seçkin düşünce eleştirilir. Rus toplumunun değerleri savunulur. Kimse kimseyi öldürme hakkına sahip değildir, canı veren Tanrı'dır, alacak olan da odur.

2.KARAMAZOV KARDEŞLER

- **Bölüm 1 - Küçük Sevimli Bir Aile**

Ailenin genel hatları ile anlatıldığı giriş bölümünde Dimitri tam payını alamadığı annesinin mirasından payını almak için kente gelmiştir. İvan da eğitimini tamamladığı için kenttedir. Alyoşa ise bir süre önce kendini Staretze adadığı manastırda kalmaktadır.

- **Bölüm 2 - Uygunsuz Bir Ziyaret**

Karamazov ailesi Staretz Zosima'yı görmek için manastıra gelir. İvan ve Fyodor Pavloviç'in zaten sadece alay amaçlı bu ziyareti gerçekleştirdikleri ziyaretin ironik yanı bu fikrin Ateist İvan'dan çıkmış olmasıdır. Dimitri ve babası kavga ederek büyük bir rezaletle manastırdan ayrılırlar. Buna rağmen hiç azalmayan ziyaretçi kalabalığı arasında kötürüm kızını iyileştiren Zosima'ya teşekkür eden bir kadın da vardır. Ziyaretçiler Staretz'in mucizeleri karşısında kilometrelerce uzaktan ona danışmaya gelmektedir.

- **Bölüm 3 - Şehvet Düşkünleri**

Bu bölüm Fyodor Pavloviç, Dimitri ve Gruşenka arasındaki aşk çıkmazını anlatır. Gruşenka'yı elde etmeye çalışan Fyodor Pavloviç binlerce rubleyi bu yolda harcamaya hazırdır. Bu ahlaksızlığa yanaşmayan Dimitri ise birgün eve girip babasını tehdit eder. Bu arada Katerina'ya bir evlilik sözü vermiştir.

- **Bölüm 4 - Yaralar**

Çocuklara düşkün olan Alyoşa bir grup okul çağındaki çocuğun bir arkadaşlarını hırpaladıklarını görünce müdahale eder ve hırpalanan çocuktan (İlyuşa) bir ısırık da kendi parmağına alır. Bir süre sonra İlyuşa'nın babasının ağabeyi Dimitri tarafından dövüldüğünü ve yerlerde sürüklendiğini, İlyuşa'nın kendisine bu yüzden saldırdığını öğrenir. İlyuşa'nın babasından af dilemek için evine gidip para teklif ettiğinde reddedilip evi terk eder.

- **Bölüm 5 - Lehte ve Aleyhte**

Karamazov Kardeşler'in 5. bölümü için Dostoyevski'nin çalışma notları

Rusya'da iyice hareketlenen felsefi akımları konu alan bu bölümde İvan'ın nihilizmle ilgili düşüncelerine bu bölümde yer verilir. [İspanya](#)'da devam eden büyük bir [engizisyon](#) hükümdarlığı olduğunu ve dünyaya hükmettiğini kurgulayan İvan *Büyük Engizisyoncu* olarak adlandırdığı 90 yaşındaki bir din adamının tüm Hristiyanlığa hükmettiğini ve tüm insanları istediği gibi yönlendirip onları işledikleri günahların vebalinden kurtardığını anlatır. Engizisyoncular bu yolla tüm insanların mutluluğunu sağladıklarını savunurlar. İşte bu

hükümdarlığın varlığı sırasında Dünyaya dönen İsa çeşitli mucizelerle insanları kendisine inandırdıktan sonra engizisyoncu tarafından zindana atıldıktan sonra Büyük Engizisyoncu'nun anlattıklarını hiçbir şey söylemeden dinler ve sessizce yanına gelerek şefkatle öpüverir. Hemen gitmesini ve hiç görünmemesini bu taktirde onu bağışlayacağını söyleyen engizisyoncuyla dinlemeyip ertesi gün idam edilmek üzere hücrelerinde oturmayı sürdürür. Hikayeyi dinledikten sonra Alyoşa İvan'ın *edebi hırsızlık* diye sönlenmesinin arasında İvan'ın yavaşına bir öpücük kondurur.

• Bölüm 6 - Rus Keşiş

Bu bölüm ölüm döşeğindeki Staretz Zosima'nın kendi ağzından hayat hikâyesini ve öğütlerini içerir. Asi bir gençlik yaşayan Staretz öyküsüne Ağabeyinin ölümü ile başlar. Evlerinin yakınında yaşayan tanrıtanımayan bir filozofla tanışan ağabeyi bir süre sonra önemli bir hastalığa yakalanır ve annesiyle arasında geçen kısa konuşmalar arasında onlara öğüt vermeyi ihmal etmez. Dünyadaki her şeye sevgi duymalarını öğütleyen ağabeyin ölümünden sonra Staretz subay olmak için askerî okula girer ve burada hastalık halini alan düello modasına katılmak üzereyken vazgeçip okulunu bırakarak bir manastıra girer. Bu arada başından geçen birkaç olay da inancını ve düşüncelerini olgunlaştırmaktadır. Evine itirafta bulunmaya gelen bir katile teslim olmasını öğütleyerek manastır eğitimini sürdürmüştür. Ölüm döşeğinde anlattığı bu hikâyeler arasında İvan'ın anlattığı hikâyedeki Ateist tezi çürütecek düşüncelerini de ortaya koyarken sevgi öğütleri ile ölür.

• Bölüm 7 - Alyoşa

Staretz'in ölümü ile gerçekleşecek bir mucize bekleyen halk manastırın önünde toplanır. Bu arada keşişler dualarını okumakta Staretz'i gömmeye hazırlanırken gerçekleşecek mucizeyi merakla beklerken hiç beklenmedik bir şekilde cenaze, normalinden çok daha önce ve müthiş bir yoğunlukla kokmaya başlar. Staretz'in mucizelerine körü körüne bağlı olan Alyoşa bu olayla sarsılır. İnsanların ayaklarına dayanamaz ve cüppesini çıkarıp manastırı terk eder. Bir arkadaşının kendi hassasiyetini kullanıp yol göstericilik etmesi ile Gruşenka'nın evine yollanır. Burada inancını yitirme durumuna gelen Alyoşa tekrar bir değişim geçirerek inancına geri döner ve kendisini baştan çıkarma tasarısından vazgeçen Gruşenka'dan etkilenerek evden çıkar.

• Bölüm 8 - Mitya

Dimitri(Mitya) Katerina'nın kendisine uzun zaman önce verdiği bir miktar parayı kendisine ödeyemeden Gruşenka ile evlenemeyeceğini, her zaman Katerina'ya borçlu kalacağını ve Gruşenka'nın ise kendisi için üç bin ruble hazırlayan babasını seçeceğini düşündüğünden önce varlıklı komşularından borç ister. Bir yandan da Gruşenka'yı gözetim altında tutmaya çalışır; fakat Gruşenka'yı bulamadan çıktığı evden giderken bir de eline piriñçten bir havaneli geçirmiştir. Babasının evine doğru yola koyulur. Duvardan bahçeye atlar. Tam bu sırada romanın olay örgüsü kesintiye uğrar. Mitya bahçeden kaçmakla uğraşmaktadır. Kendisini yakalamaya gelen uşağın kafasına cebindeki havaneliyle vurur. Yaşayıp yaşamadığına bakarken her tarafı kan içinde kalmış halde bahçeden çıkıp kaçar. Gruşenka'yı ve birkaç eğlence düşkünü de yanına alarak nereden geldiği belli olmayan bir parayla arabasını şarap ve yemekle doldurarak eğlenecekleri hana doğru yola çıkar. Bu arada Gruşenka Mitya'yı gerçekten sevdiğini anlamıştır. Handa çılgınca eğlenirken polisler ve sorgu memurlarınca gözaltına alınırlar. Mitya sorguya alınır. Zira babasının öldürülmesi nedeniyle cinayetin tek sanığıdır.

• Bölüm 9 - Soruşturmanın İlk Aşaması

Fyodor Pavloviç'in öldüğü gece eve Mitya'dan başka kimse uğramamış. Bel ağrısından şikayet eden uşağa hazırladığı sakinleştirici kacakarı ilacını içiren ve kendisi de nasibini alan uşağın karısı ve uşak bütün gece uyumuşlar, nasıl olduysa sesleri duyup gelen uşak Mitya tarafından bayıltılmıştır. Smerdyakov ise geçirdiği *sara* krizi ile kendinden geçmiş halde yatağından kalkmamıştır. Başka görgü tanığının olmadığı cinayet davasında Dimitri tek sanık olarak cezaevine sevkedilir.

• Bölüm 10 - Oğlanlar

Kolya, Alyoşa'nın son görüşünden beri hastalanmıştır. Bu arada Avrupa'daki fikir akımları(*Nihilizm*) hakkında fikir sahibi olan bir arkadaşı (Kolya) ile sıkça görüşmektedir. Alyoşa da ziyaretlerinden birinde Kolya ile karşılaşır ve fikirlerini dinleme fırsatı bulur.

• Bölüm 11 - İvan Fyodoroviç

İvan Alyoşa ile görüşmesinden bu yana kendisini yıkıcı bir biçimde sorgularken deliliğe sürüklenir. Smerdyakov'la görüşmeye başlar. Onu son görüşünde Smerdyakov, Fyodor Pavloviç'in öldürüldüğü gece sara krizi geçiriyor gibi davranarak herkesi aldattığını ve cinayeti işledikten sonra gerçekten kriz geçirerek tüm ev sakinlerini kandırmayı başardığını itiraf eder ve çaldığı parayı çıkarıp suç ortağına, İvan'a, verir. Suç ortağı saymasındaki gerekçe ise İvan'ın da babasının ölmesini istemesi ve babası tehdit altındayken evi terk etmesi nedeniyle Smerdyakov'un bunu ondan istediğini düşünmesidir. İvan'ın böyle bir şey tasarlamadığını anlayan Smerdyakov intihar eder. İvan evine gittiği zaman şeytanın kendisini rahatsız ettiğini gördüğü düşlere kapılır. Alyoşa'nın intiharı bildirmesinin ardından bilincini kaybeder.

• Bölüm 12 - Hukuki Bir Hata

Katerina Dimitri'nin savunması için ülke çapında tanınan bir avukat olan Fetükoviç'i tutmuştur. Dostoyevski bu bölümde aynı zamanda babalık kavramını Fetükoviç'in ağzından sorgular. Fetükoviç savunması sırasında Fyodor Pavloviç'i şehvet düşkünü, sorumsuz ve ilgisiz bir baba olarak nitelendirir. Fetükoviç'in tüm avukatlık yeteneği, soğukkanlı ve etkileyici hareketleri ve deneyimi ile Dimitri'yi savunmasına rağmen, heyecanlı savcının yaptığı çocukça ve Dimitri'yi bayağı ithamların altında bırakan sözleri jüri üzerinde daha etkili olur. Katerina'nın *histeri* krizi sırasında açığa çıkardığı Dimitri'nin babasını öldüreceğini yazdığı mektup da kararın alınmasında kritik etkiye bulunur. Dimitri hapse ve ardından sürgüne mahkûm edilir.

• Epilog

Katerina mahkemede yaptıklarına rağmen İvan'ın bilincini yitirmeye başlamadan önce Dimitri'yi kaçırmak için yaptığı planları uygulamayı üstlenir. İvan'a aşık olmasına rağmen Dimitri'nin son çağrısına uyararak ziyarete gider ve anın etkisiyle yeni kişilere aşık olmalarına rağmen birbirlerine olan sevgilerinin gerçekliğini açıklarlar. Konuşmanın ardından Gruşenka'nın gelmesiyle Katerina odadan çıkar ve sahne sona erer. İlyuşa geçirdiği hastalık sonucu ölmüştür. Alyoşa cenazeden sonra çocuklara bir konuşma yapıp, birbirlerinin hatalarından sorumlu olmayı ve hiç kopmamalarını öğütler. Arkadaşlarının anısının onları koruyacağını bildirir. Roman çocukların *Yaşa, varol Karamazov* tezahüratı ile sona erer.

3.KUMARBAZ

Fransa'da yaşamakta olan bir Rus Generali ve ailesinin yanında öğretmen olarak çalışan Aleskey İvanoviç iki hafta süren bir ayrılıktan sonra, General'in yanına geri döner. Bu

süre zarfındaotele birkaç tanıdık sima gelmiştir. Bunlardan birisi İvanoviç'in hiç hoşlanmadığı Fransız, diğeri ise İvanoviç ile sıkı bir dostluğu olan Mister Astley'dir. Zamanla Fransız'ın otelde bulunuş nedenini anlamaya başlamıştır. General'in, Fransız2a yüklü bir miktar borcu vardır ve bu borcu da uzun süredir hasta olan Rusya'daki zengin halasından kalacak mirasla ödemeği düşünüyordur. İvanoviç'in General'in üvey kızı Polina'ya olan sevgisi gün geçtikçe artıyor ve ona daha çok bağlanıyordu. Fakat Polina ona karşı tutarsız davranışlar sergililer. Kimi zaman samimi, kimi zaman da küçümser tavırlar takınır. Ayrıca Fransız ile Polina arasındaki yakınlaşma da İvanoviç'in gözünden kaçmamıştır.

Zaman zaman Plina ve İvanoviç yürüyüşe çıkıyor ve dertleşiyordu. İşte bunlardan birinde Polina'nın yine asiliği tutmuş ve İvanoviç'e, kendisine bağlılığını göstermesi için, şehrin hatırı sayılır kişilerinden olan Baron ve Barones'e Almanca birşeyler söylemesini emreder. Fakat onun bu sözleri Baron tarafından kaba olarak değerlendirilir. Bu olayın ardından Baron'un şikayeti üzerine General İvanoviç'i işinden atar. Fakat bu esnada beklenmedik bir olay gerçekleşir. General ve ailesinin uzun süredir ölecek diye haber beklediği Rusya'daki halaları gelmiştir. Bu olay İvanoviç'in işine yaramıştır. Çünkü Büyükanneonu seviyor ve güveniyordu. Büyükanne zengin, bir o kadar da huysuz bir kadındır. Zamanla Büyükanne oradaki kumarhanelere gitmeye başlar. Tabiki yanında da bu konu hakkında daha önceden bilgisi olan vardır. İki günlerde herşey yolundadır, fakat günler geçtikçe Büyükanne kaybetmeye başlar. Sonunda Büyükanne'nin paraları tükenmiş ve Rusya'ya dönmeye karar vermiştir. Giderken yanında Polina'yı da götürmek ister ama Polina kabul etmez. Bir gün İvanoviç odasına geldiğinde odasında Polina'yı görür. Daha önce hiç yaşanmamış bu olay karşısında İvanoviç şaşkınlığını gizleyemez. Polina İvanoviç'e, yüklü bir miktar paraya ihtiyacı olduğunu söyler. O anda İvanoviç'in aklına birşey gelmiştir. Kumar. Elindeki bütün parayla rulet oynar ve şansının yardımıyla iki yüz bin ruble kazanır. Fakat otele döndüğünde Polina'yı perişan bir halde bulur. O günden sonra Polina ,Mister Astley'in yanında tedavi olmaya başlar. İvanoviç'de General'in sevgilisiyle Pariste iki aylık güzel bir hayat yaşar. Daha sonra eski sefil hayatına geri döner. Günler böyle geçip giderken İvanoviç Hamburg'da Mister Astley ile karşılaşır. Bu karşılaşmanın ardından İvanoviç, Polina'nın kendisini ne kadar çok sevdiğini anlar ve yeni bir hayata başlar.

4.BUDALA

Romanın kahramanı Prens Mışkin, saralıdır. Tedavi gördüğü İsviçre'den döndüğünde elindeki giysi çıkınından başka hiçbir şeyi yoktur. Yaşamı kendi iç dünyasını seyre dalmakla geçmektedir. İnsanlarla her türlü alışverişten arınmıştır. Budalalık derecesinde iyi olan Prens Mışkin, tam bir ermiş kişidir, sevmekten başka bir şey gelmez elinden. Müthiş bir zeka sahibidir. Çevresindekiler, onu her zaman yadırgarlar, ama onsuz da edemezler. Kendisi de saralı olan Dostoyevski, romanının kahramanına kendi kişiliğinden pek çok şey koymuştur. Prens Mışkin'in anıları, aslında Dostoyevski'nin anılarıdır. Prens Mışkin'in romanının bir yerinde anlattığı, siyasal görüşlerinden dolayı kurşuna dizilme cezası alan bir adamın öyküsü, aslında Dostoyevski'nin başından geçmiş bir olaydır. Bir tutku romanı olan Budala, Dostoyevski'nin yazdığı ilk büyük aşk romanıdır.

5.İNSANCIKLAR

Kitap fakir bir devlet memuru olan Makar Alekseyevich ile uzaktan akrabası olan Varvara Alekseyevna arasındaki ilişkiyi konu alır. Mektup şeklinde yazılan bu kitap aslında klasik bir ifade ile dönemin Rusyası'nın aynasıdır. İnsanların nasıl ekonomik sorunlar yaşadığını, bunları nasıl karşıladıklarını ve bu sıkıntılar içinde birbirleri ile olan dayanışma ve yardımlaşmaları konu alır. Aslında hikâyede gizlenmiş bir aşk hikayesi de vardır. Makar ve Varvara sürekli birbirleri ile mektuplaşır, birbirlerine destek olurlar. Makar elinde olan azıcık bir varlığı bile Varvara için harcamaktan ve ekonomik sıkıntıya girmekten çekinmez. Ama sonunda ikisinin de tüm kaynakları tükenir ve umutsuzluğa sürüklenirler. Varvara zengin bir adamla tanışır ve onunla evlenmeye karar verir. Başta Makar da bu konuya olumlu yaklaşır ama Varvara gittikten sonra onsuz yaşayamayacağını anlar.

6.CİNLER(ECİNNİLER)

Roman Stepan Trofimoviç ve Varvara Petrovna'nın dostluklarına ilişkin bir girişle başlar. Stepan Trofimoviç, birkaç kez üniversitelerde ders verdiği için profesör diye anılan bir entelektüeldir. Nikolay Stavrogin'e ders vermek için yıllarca Stavroginlerin konağında yaşar Nikolay'ın eğitiminin ardından da Varvara Petrovna'dan tamamen ayrılamaz ve ondan aldığı maaş, verilen bir ev ile bir yardımcı sayesinde eski patronundan hiç kopmaz. Bu arada Stavrogin'a karşı hiç itiraf edemediği ve saklamaya çalıştığı bir aşk da içinde büyükmektedir.

Petersburg'a ve Avrupa'ya gidip gelen Stavron'i Varvara Petrovna çok nadir görebilmektedir. Bu arada Stepan Trofimoviç'in oğlu Pyotr Stepanoviç'le arkadaşlık kurmuştur. Şatov'un çalışmak için gittiği Amerika'dan dönmesi için ona yardım eden de Stavrogin'dir. Bu gençlerin birbirleri ile ilişkileri nihilist örgütlere dayanmaktadır.

Stavrogin, kente Petersburg'dan ilk gelişinde anlaşılmasız bir tutum takınır. Katıldığı toplantılarda saygın büyüklere hararet sayılabilecek davranışlarda bulunur. Herkes tarafından deli olarak görülmeğe ortadan kaybolur. Bu arada İsviçre'de yaşarken Liza ile kimsenin çözemediği bir ilişki yaşamıştır.

Kentin en dedikoducu sakinlerinden Liputin Stepan Trofimoviç'in evine gelir. Yanında Kirilov'da vardır. Kirilov felsefesinden kısaca bahseder:

Açıklamada Tanrı'nın varlığı yokluğu konusundaki tartışma farklı bir boyut alır. Kirilov [İsa](#)'nın varlığını reddetmez. Ancak ona göre acı ve korkuyu yenebilen insan ancak insanlığın zaafının dışına çıkabilir. Bu insan duygusal ve fiziksel olarak değişir ve tanrı olur. İnsanoğlunun geçirdiği evreler ve çağlar o zaman tanrı olan insana göre ,insan-tanrı'ya, göre şekillendirilecektir. Tarih, gorillerden insan-tanrı'ya kadar olan çağ ve sonrası olarak ikiye bölünecektir. Tanrı ancak bu sayede varolabilir. Bu korkuyu yenebilmenin ve korkusuz olabilmenin tek yolu ise intihar etmektir. Kirilov'a göre o güne kadar intihar edenlerin hepsi umutsuzluktan veya yaşamın birtakım zorbalıklarından kurtulmak için intihar etmiştir. Korkusunu yenerek intihar eden tek kişi Kirilov olacaktır. Bu sayede tanrılığa ulaşacaktır.

Liza Stavrogin'in ortadan kayboluşundan sonra kente gelir. Şatov'u bulup Mariya Lebyadkin ile ilgili bilgi almak ister. Mariya Lebyadkin ise bir kilisedeki bir ayin sırasında Varvara Petrovna'yı bulmuş, yardımsever Stavrogin tarafından Stavroginler'in konağına getirilmiştir. Anlatıcı (Stepan Trofimoviç'in dostu) ve Stepan Trofimoviç de konağa çağırılmıştır. Zira Stepan Trofimoviç Varvara Petrovna'nın teklifi ile Darya Pavlovna ile evlendirilmek istenmektedir

(Stepan Trofimoviç bunu Darya ile Nikolay'ın İsviçre'de yaşadıklarının günahının kendisine yüklenişi olarak algılar). Liza ve Mavkiriy Drozov da konakta Stepan Trofimoviç ile birlikte Mariya Lebyadkin'in Stavroginler'le ilişkisini çözmeye çalışmaktadırlar. Tam bu sırada, Stavrogin yanında Pyotr Stepanoviç ile çıkagelir. Herkes Mariya Lebyadkina ile ilgili bilgi isterken Stavrogin, Lebyadkina'yı alıp götürür. Pyotr Stepanoviç bir açıklama yapar. Açıklamaya göre, Stavrogin Petersburg'da tanıştığı Lebyadkina'yı korumaya almıştır. Aralarında bir evlilik olmamıştır. Ancak Ağabey Lebyadkin, yıllardır bu dostça ilişkiden yararlanıp para koparmaktadır. Asıl gerçek ise bu konuşmadan sonra ortaya çıkar. Stavrogin Petersburg'da Lebyadkina ile evlenmiştir.

Pyotr Stepanoviç Avrupa'daki örgüt yönetiminden emirler aldığını söyleyerek kentte bir beşli grup kurmuştur. Grubun üyeleri kendilerini gizlilik içinde yürütülen hücre sisteminin yüzlerce parçasından biri sanırken, aslında Pyotr Stepanoviç'in ütopyik düşüncesinin uygulayıcılarının tamamını oluşturmaktadırlar. Pyotr Stepanoviç'in fikri geniş çaplı bir ihtilalle Rusya'daki yönetimi ele geçirmek, bunu yaparken de yok edecekleri tanrının yerine bir başka ikonu ,tam bir erkek güzeli olan Stravrogin'i getirmektir. Kentte yapacakları ise bu geniş çaplı ihtilalin yalnızca bir provasıdır.

Pyotr Stepanoviç bundan sonra hızla çalışmalarına devam eder. Valinin Karısı Yulina Mihailovna ile samimiyet kurup işi vali konağında kalmaya kadar götürür. Vali Von Lembke ise bu nihilistin karısını kontrol altına almasına tahammül edememekte ancak çekingen karakteri ile suskun kalmaktadır. Pyotr bir süre sonra Yulina Mihailovna'nın aklına bir şenlik fikri sokar. Biletler satışa sunulur. Salon seçilir ve tüm kentin genç kızlarının ilgisini çeken bir eğlence tertip edilir.

Lebyadkin kız kardeşini de alıp kentin dışında bir eve taşınır. Pyotr Stepanoviç'in amacı ağabey-kardeşi azılı suçlu Fedka'ya öldürterek Stavrogin'i Liza ile evlenmesi için serbest bırakmaktır. Bu plan şenlik sırasında uygulanır. Tüm kent göz alıcı süslemeleri, içecekleri, yiyecekleri ile göz kamaştıran eğlence salonuna dolmuştur. Bu arada Pyotr Stepanoviç ortadan kaybolmuştur. Kentte bir anda birkaç koldan çıkarılan yangınlar başlar. Birçok ev kül olur ve yanan evlerden birinde Lebyadkin ile kız kardeşinin cesedi bulunur.

İyice kaosu hakim olduğu kentte Pyotr Stepanoviç'in planı başarı ile devam etmektedir. Oluşturduğu beşlisinin dördünü organize ederek, beşinciye yani kendilerini ele vermek üzere olan hain Şatov'u öldürmek ve suç yazdıracağı bir itiraf mektubu ile zaten intihar edecek olan Kirilov'un üstüne yıkmaktır planının son aşaması. Kirilov'la görüşür. Ertesi günü intihar etmesini bildirir. Bu arada Fedka ile aralarında bir diyalog geçer. Fedka ile beraber yaptığı ve Fedka'nın üzerine yıktığı kilise soygunu tartışma konularıdır. Tartışmanın sonunda planının uygulanmasına köstek olan Fedka da sözde ihtilalin uygulanışına kurban gider. Fedka'nın ölümü de Şatov cinayeti gibi ertesi gün intihar edecek olan Kirilov'un üzerine yıkılacaktır.

Ertesi günü Şatov'u ilgilendiren beklenmedik bir olay olur. Kendisini uykudan uyandıran bağırsık çağırışın üç yıldır görmediği karısına ait olduğunu görür. Şatov'a'yı içeri alır. Hasta olduğunu fark eder. Kirilov'dan yiyecek ve buz gibi odada oturan Şatov'a'nın ısınması için çay ister. Ricası iyi yürekli dostu tarafından gecenin bu saatinde bile geri çevrilmez. Bir süre sonra gece karanlığında dakikalardır fark edemediği karısının hamileliğini fark eder ve gelip giden doğum sancıları karşısında ne yapacağını şaşırır. Silahını satarak bir ebe çağırır. Doğan çocuk Stravrogin'dendir. Şatov her şeye rağmen hala sevdiği karısı gibi kendisinden olmayan bebeği de benimser. Karı koca birbirlerine söz verip ayrılmamaya karar verirler. Artık bebeği beraber büyüteceklerdir.

Doğumun ve karısına duyduğu sevginin etkisi ile tanrıya bağlanan Şatov beşlilerden biri tarafından çağırılır. Devrim için kullanılan baskı makinesi alınacaktır. Şatov makinenin gömülü olduğu yere geldiğinde Pyotr Stepanoviç ve grubun diğer üyeleri üzerine atılırlar. Şatov tam her şeyin kendisi için rayına oturduğu sırada öldürülüp bir havuza atılır. Artık beşlileri ele verecek olan hain öldürülmüştür. Pyotr Stepanoviç son aşamanın da uygulanması için Kirilov'un evine gider. Uzun uğraşlar sonucu itiraf mektubunu yazdırır. Fakat Kirilov insan-tanrı olma yolunda intihar etmekte şimdi kararsızdır. Kararını değiştirmek ister. Yenmeye çalıştığı korku onu sarmış ve planından vazgeçmenin eşiğine getirmiştir. Sinirlenen Pyotr ile aralarındaki boğuşma sırasında Pyotr hafif bir sıyrık alır. Kirilov bu arada odasına kapanmış ve silahını başına dayayıp tetiği çekmiştir.

Pyotr Stepanoviç kenti terk eder. Planı başarıya ulaşmamıştır. Asla ayrılmayacaklarını sandığı beşlinin kalan üyeleri suçlarını itiraf ederler. Liza Mariya Lebyadkinler'in öldürüldükleri yeri görmek isterken, cinayetin kendisi yüzünden işlendiğini sanan halkın hışımına uğrar. Başına aldığı darbeler sonu ölüdür. Şatova kucağında bebeği kocasını ararken hastalanıp ölüdür. Bebek ise annesinden de önce soğuk alıp hayatını kaybetmiştir. Bu arada tüm bu olaylarla kent çalkalanırken Stavrogin Petersburg'a gider.

Tüm bu haberler daha Stavroginlerin evine ulaşmamışken, Darya hakkında düşündükleri yüzünden Varvara Petrovna ile ilişkisi kopan Stepan Trofimoviç yollara düşer. Amacı bir tüccarın çocuklarına öğretmenlik yapmak veya ilerleyen yaşında *bir duvar dibinde kendisine yaraşır soylu bir ölüm tatmaktır*. Bu düşünceler arasında köylü bir çiftte rastlar. Çift kendisini rastgele istekleri doğrultusunda bir kasabaya getirir. Stepan Trofimoviç, kasabada bir zamanlar yaşadığı kentte de gördüğü incil satan bir kadınla karşılaşır. Kadınla beraber bir başka kasabada konaklarlar. Stepan Trofimoviç burada kendisini gündün güne tüketen bir hastalıkla boğuşmaya başlar. Bu arada bir inanç arayışına girmiştir. İncil satıcısı kadına derin bir sevgi beslemeye başlamıştır. Birkaç gün sonra kasabaya gelen Varvara Petrovna kendisini derin bir sevgi ve ilahi bir bağlılığa dönüşen inancı ile bulur. Stepan Trofimoviç tutulduğu hastalığa dayanamaz ve beslediği imanla ve başında dua okumak için bekleyen bir papazla can verir.

Stepan Trofimoviç defnedildikten sonra Stavrogin'in kente döndüğü haberi gelir. Odasına gelenler tavana bağlanmış bir halatla intihar ettiğini görürler.

Piskopos Tihon'la Stavrogin Aslında romanın olay örgüsüne göre önceki bölümlerin arasına koyulması gereken bölüm, Stavrogin'in Petersburg'da yaptığı ahlaksızlıkları yansıttığı için sansüre uğramıştır. Dostoyevski de bu sansüre başkaldırmamış ve bölümü romandan çıkarmıştır. Bölümün gerçek yerinin neresi olduğu tartışılmaktadır.

Stavrogin katedrale kabul edilir. Ünlü Tihon'un odasına çıkarılır. Tihon'a elindeki birkaç kağıdı verir. Kağıtlarda Stavrogin'in itirafları yazılır. Tihon dakikalarca kağıtlarla ilgilenir: Stavrogin Petersburg'da kaldığı evde evin kapıcılarının yoksul küçük kızları ile bir ilişki yaşamıştır. Küçük kız bu olayın ardından intihar etmiştir. Ardından Stavrogin sefil bir yaşamı seçer ve Lebyadkina ile bu sefil hayat için evlenir. Petersburg'un en berbat batakhanelerine girer. Kendisine işkence eder. Yazdıklarında her ne kadar küçük kızın intiharından etkilenmediğini kanıtlamaya çalışsa da piskopos Stavrogin'in aslında çektiği bu dayanılmaz vicdan azabını dindirmek için sefil bir hayat seçtiğini ortaya çıkarır. Bu vicdan azabının onun iyi yürekli biri olduğu sonucunu çıkararak imana teşvik eder. Stavrogin başta etkilenmişse de sonra tekrar kafasının dikine giderek kapıyı çarpıp çıkar. (VİKİPEDI)

7.DELİKANLI

Dostoyevski'nin 1875 yılında yazdığı Delikanlı, yazarın 'Büyük Bir Günahkarın Yaşamı' adıyla yazmayı tasarladığı ve hiçbir zaman yazamadığı bir romanın ön çalışmasıdır

8.YERALTINDAN NOTLAR

Dostoyevski'nin iç monolog biçiminde yazdığı ve mekanik düşünceye bağlı Rus aydınını eleştirdiği eseridir. *Romanın ilk bölümü bu romanın ardından zamanla "Yeraltı Adamı" olarak tanınan karakterin itirafları, serzenişleri, hakaretleri, hayıflanmaları kısaca iç dünyası üzerine bir monologdur. Çevresindeki insanlardan tiksinen, nefretle insanları anan, insanları belki de hiç sevmemiş gibi görünen kapalı bir karakterin fazlasıyla açık ifadeleridir. İkinci bölümde ise Yeraltı Adamı'nın yeraltından bir anlık çıkışı ve daha önceden arkadaşı olduğu anlaşılacak kişilerle bir hesap görmeye çabalamasını izleriz.* (alıntı, Vikipedi)

12.TOLSTOY

Realizmin en büyük romancılarından. Mizacı bir iç bunalımı vardır ve onu hiçbir zenginlik tatmin etmez. Malını mülkünü fakirlere dağıtarak onlar gibi yaşamış, Rusya'da büyük bir ahlak felsefesi oluşturmuştur. Homeros tadında üslubuyla ona Rusya'da "peygamber yazar" adı verilmiştir.

ROMANLARI

1.SAVAŞ VE BARIŞ

Beş yüzden fazla karakterin olduğu roman Napolyon'un Rusya'ya yürümesini savaş olarak, Rusya'da yaşanan aşkları ise barış olarak tezatlık içinde verir. Napolyon Rusya'ya yürür, ancak onun girdiği kentler boşaltılarak Napolyon'a yaptığı fetih tutkusunun beyhudeliği gösterilmek istenir.

2.ANNA KARENİNA

Romanın başlangıç cümlesi:

" Все счастливые семьи похожи друг на друга, каждая несчастливая семья несчастлива по-своему..

(Bütün mutlu aileler birbirine benzer; her mutsuz aileninse kendine özgü bir mutsuzluğu vardır.)

Romanın başkarakteri Anna Karenina, Rus aristokrasisine mensup şık ve güzel bir kadındır. Yüksek bir devlet memuru olan Aleksey Aleksandroviç Karenin ile evli ve bir çocuk sahibi olan Anna Karenina'nın sevgisiz ve monoton bir evlilik hayatı vardır.

Anna Karenina bir gün, eşini aldattığı ortaya çıkan ağabeyi Prens Stepan Arkadyaviç'in (Stiva) Moskova'daki evine, karı-kocayı barıştırmak üzere gider ve orada Vronski adlı bir genç kont ile tanışır. Vronski, Stiva'nın eşi Darya Aleksandrovna (Doli)'nin kızkardeşi Prenses Yekaterina Aleksandrovna Şçerbatski (Kiti)'ye kur yapan bir gençtir. Kiti, kendisine evlenme teklif eden Konstantin Dmitriyeviç Levin adlı bir başka genci, Vronski nedeniyle reddetmiştir. Levin ve Vronski arasında kararsız kalan Kiti, sade bir çiftçi olan Levin yerine parlak geleceği olan Vronski ile evlenmesini uygun bulan annesinin etkisiyle Levin'in teklifini geri çevirmiştir. Levin, köyüne dönüp Kiti'yi unutmaya çalışır. Ne var ki Vronski, Anna ile tanıştıktan sonra Kiti'ye

ilgisini kaybeder, Anna'ya kur yapmaya başlar. Vronski'nin ilgisini kaybetmesi ve ona karşı karşılıksız sevgi uğruna değer verdiği Levin'i yitirmesi, Kiti'nin üzüntüden hastalanmasına sebep olur. Ailesiyle birlikte gittiği bir Alman kaplıcasında sağlığına kavuşur ve Vronski'ye olan duygularını unuttur.

Anna kendisi ile birlikte Moskova'dan Petersburg'a dönen ve aşkın ilanı eden Vronski'ye kayıtsız kalamaz. Dedikodulara aldırılmadan genç kont ile aşk yaşar ve bu ilişkisinden hamile kalır. Petersburg'da katıldığı bir engelli at yarışından hemen önce bu haberi alan Vronski yarışta atının tökezlemesi sonucu feci biçimde düşer. Yarışı kocasının uzaktan gözlemi altında izlemekte olan Anna, sevdiği adamın öldüğünü düşünür ve yarışmadan sonra heyecanla kocasına Vronski ile yaşadığı aşkı itiraf eder. Karenin, bu itirafa rağmen itibarının sarsılmaması için boşanmayı reddeder ve Anna'dan bu ilişkiye son vermesini ister. Fakat Anna her şeye rağmen ilişkisine devam edince boşanma kararı alan Karenin, karısının çocuk doğurduğu ve ölmek üzere olduğu haberi üzerine onunla barışır; hem onu hem Vronski'yi affeder. Vronski, utancından kendisini öldürmek düşüncesine kapılır ve silahla kendisini yaralar. Bir süre sonra Anna da, Vronski de iyileşecek, Anna kocasından ayrılıp bu evlilikten olma oğlunu ona bırakmaya; Vronski'den olma kızını yanına almaya; Vronski ise ordudan ayrılmaya karar verir. İki sevgili İtalya'ya kaçıp bir süre gözlerden uzakta yaşar.

Bu arada Doli, çocukları ile birlikte Levin'in köyüne yakın bir köyde yazı geçirmeye gider. Burada verdiği uğraşların ardından, Levin'in Kiti ile evlilik umudu artar. Moskova'da bir davet sırasında Kiti'ye yeniden evlenme teklif eden Levin sonunda mutluluğuna kavuşur. Çift evlenir, mutlu bir evlilikleri ve bir çocukları olur.

Oğlunun özlemi ile Avrupa'dan dönen Anna ise Rusya'da toplumdan dışlanır; gittikçe huysuz, kıskanç bir kadına dönüşür ve Vronski ile arası bozulur. Gittikçe içe-dönük bir kişi olan Vronski'nin artık kendisini sevmediği düşüncesiyle bunalıma giren Anna, yaptıklarından büyük bir pişmanlık duyar ve intihar eder. Anna'nın ölümünden sonra ruhsal çöküntü yaşayan Vronski ise çareyi orduya gönüllü yazılmakta bulur.

3.HACI MURAT

Tolstoy bu romanında, Rus - Kafkas savaşlarını incelerken savaşın şiddeti, yaşam sevgisi gibi konuları işliyor. Bu iki olay arasında bağlar kuruyor.Çoğu yerde savaşın gereksizliği ve acımasızlığını anlatmaya çalışıyor. Romanımızın başkahramanı Hacı Murat'tır. Hacı Murat çepen asıllı ve yıllarca Ruslarla savaşmış düşmanları tarafından bile methedilen bir kahramandır.Şeyh Şamil'le yaşadığı bazı sorunlar yıllar süren arkadaşlıklarını bitirmiş ve Hacı Murat Ruslara sığınmıştır.

DİĞER ROMAN VE ESERLERİ

Gençlik, Ayaklanış, Sergey Baba, Tanrı Bizim İçimizdedir, Tesadüf, İki Süvari, Kazaklar, İvan İlyiç'in Ölümü, Yaşayan Ölülük, Diriliş, Sanat Nedir, İtiraf, İnsan Ne ile Yaşar.

13.MARK TWAIN

Samuel Langhorne Clemens (30 Kasım 1835 – 21 Nisan 1910), daha çok takma adı Mark Twain olarak bilinir, Amerikalı mizahçı, satirist, roman yazarı, yazar ve öğretmen.

Tom Sawyer'ın Maceraları adlı ünlü çocuk romanının yazarıdır. Bir diğer ünlü eseri olan *Huckleberry Finn'in Maceraları* romanı kimi edebiyatçılar tarafından Amerikan edebiyatının ilk büyük eseri olarak değerlendirilir.

Eserlerinde gülmenin güzelliğini, esaretin ne kadar kötü bir şey olduğunu anlatmaya çabalamış ve "iki kulaç derinlik" anlamında bir denizcilik terimi olan Mark Twain imzası ile 30 kitap yayımlamıştı.

Daktilo makinesini ilk satın alanlardan birisi olan Mark Twain, *daktilo ile yazan ilk romancı* olarak anılır ancak hangi eserinin (*Tom Sawyer* mi yoksa *Mississippi'de Yaşam* mı) daktiloda yazılan ilk roman olduğu konusunda görüş ayrılıkları vardır.

Yaşadığı dönemde halk arasında popüler birisiydi. Kariyerinin zirvesinde döneminin en önemli Amerikan ünlüsü olduğu düşünülür.

Arkadaşı William Faulkner Twain'i "*İlk gerçek Amerikan yazarıdır ve biz hepimiz onun sadece varisleriyiz*" diyerek onurlandırmıştır.(VİKİPEDİ)

14.GONÇAROV

Oblomov adlı romanıyla ünlüdür. Rus yazarıdır. Roman doğu-batı zıtlaşmasını ele alır. Bir derebeyi olan Oblomov, feodal düzen değişince ekmeğini kendi kazanan insanlar arasında uyşukluğuna veya tembelliğine çare bulamaz. Bir çeşit iradesini yitirir.

TÜRK EDEBİYATINDA REALİSTLER

İkinci Tanzimat Yazarları: Rezaizade Ekrem(roman-öyküde), Samipaşazade Sezai(roman-öyküde), Nabizade Nazım(roman-öyküde)

Servetifünun'da: Mehmet Rauf, Halit Ziya Uşaklıgil

Milli Edebiyat: Ömer Seyfettin, Refik Halit, Reşat Nuri, Yakup Kadri, Halide Edip,

Cumhuriyet döneminde: Sait Faik, Memduh Şevket Esenal, Toplumcu gerçekçiler vb.

NATÜRALİZM(AŞIRI GERÇEKÇİLİK-DOĞALCILIK)(19.YÜZYIL)

Edebiyatta gerçekliği aşırıya vardiyan **deneyci, Darvinci, soyaçekimci** edebiyat akımı.

Bir yandan da kapitalist eşitsizliğin getirdiği yoksun kitleler oluşmuş ve deneyci edebiyata bol malzeme çıkmıştır. Akımın felsefesini **determinist Hippoly Taine** oluşturmuş, **edebi akımı ise Emile Zola oluşturmuştur.** Taine'e göre gözlem yeterli değil, deney verileri de dikkate alınarak eser yazılmalıdır.

Natüralistler insanı fizyolojik yönüyle ele almışlardır. Kişiliği ele veren fizyolojik deneyci görünümüdür. Bunlar ise çevrenin ve soyaçekimin neticesidir. Kalıtsal(soyaçekimsel) özellikler çevre ile birleşerek kişinin karakterini oluşturur.

Natüralistler, realistler gibi sadece gerçekliği değil, çirkin gerçekliği de ele almışlar, sarhoşları, fahişeleri işlemişler, kaba ve küfürlü dil kullanmaktan çekinmemişlerdir.

Natüralist yazar, gerçekleri seçmez. Eline ne gelirse yazar, **dil estetiğine dikkat etmez.** Kahramanlar, seçtikleri çevrenin dilini konuşur, **sokak dili de romana girer.** Natüralistler, realistler önem verdiği gibi **biçime önem vermezler.**

NATÜRALİST SANATÇILAR

1.EMİLE ZOLA

Natüralizmin öncüsüdür. Deneysel edebiyatın ilkelerini belirlemiş bu ilkelere uygun eserler vermiştir. Üç önemli romanı vardır:

NANA

Tiyatrocülükten fahişeliğe geçen bir kadın üzerinden fahişeliği anlatan romandır.

GERMİNAL

Germinal, ürün ve bereket demektir. Roman 19.Yüzyıldaki maden işçilerinin dramını anlatır.

MEYHANE

Romanda kenar semtlere ait kokuşmuşluk, fahişelik, pislikler üzerinden ahlak dersi verilmek istenmiştir.

2.GONCOURT KARDEŞLER(İKİ KARDEŞ)

Edmond ve Jules adlı iki kardeş yazardır. Eserlerini birlikte yazmışlardır. Natüralizm'in Zola'dan sonraki en önemli

temsilcileridir. Flaubert'in realizmini aşırı gerçekçiliğe çevirmişlerdir. "**Germine Lacerteux**" adlı roman, "ilk doğal roman" sayılmıştır. İki kardeş aynı zamanda artistik nesrin de öncüsü sayılır.

3.GUY DE MAUPASSANT

Roman ve öykü yazarıdır. Olay hikâyesinin öncüsüdür.(Maupassant tarzı öykü). Maupassant, gerçekte **realisttir**; fakat **seçtiği karamsar tipler onu natüralizme yaklaştırmıştır.**

4.ALPHONSE DAUDET

Kısmen natüralist sayılır. Yoksul insanları betimlerken natüralizme yaklaşmıştır.

Hikâyeleri: **Değirmenimden Mektuplar, Pazartesesi**

Hikâyeleri.

Roman: Jack, Tarasconlu Tartarin.

5.HİPPOLY TAINE

Fransız eleştirmen, determinist* görüşlü natüralist.

***DETERMİNİZM:** Felsefede aynı sebepler her zaman aynı sonuçları doğurur diye tanımlanan düşünce.

TÜRK EDEBİYATINDA NATÜRALİZM

Nabizade Nazım, Hüseyin Rahmi Gürpınar, Beşir Fuat

BİRİNCİ VE İKİNCİ TANZİMAT DÖNEMİNİN KARŞILAŞTIRMASI

1.TANZİMATÇILAR	2.TANZİMATÇILAR
Sanat toplum içindir zihniyetine bağlıdır. Amaçları halkı eğitmektir.	Sanat sanat içindir zihniyetine bağlıdır.
Aruz ölçüsü kullandılar, heceyi çok az kullandılar.	Aruz ölçüsü kullandılar, heceyi 1.Tanzimatçılardan daha çok kullandılar.
Dilde sadeleşmeyi savundular, ancak başaramadılar.	Dili ağır kullandılar.
Daha çok klasisizm ve romantizme uydular.	Şiirde romantik, romanda realist ve natüralisttiler.
Roman ve öyküde ilk acemi örnekleri verdiler.	Roman ve öyküde daha olgun örnekleri verdiler.
Toplumsal konuları işlediler. Vatan, millet, adalet, hak, hukuk, alafraza züppelik, kadın hakları, yanlış evlilikler, eğitim, kölelik vb.	Bireysel konuları işlediler. Ölüm, tabiat, metafizik ve felsefi konular, hüznün. Roman ve öyküde ilk Tanzimatçılara uygun konular işlemişlerdir.
Şiirde eski nazım biçimlerini(gazel, kaside) kullandılar.	Şiirde eski nazım biçimlerinin biçimini, beyit usulünü bozmaya çalıştılar.
Göz için kafiye kullandılar.	Kulak için kafiye kullandılar.
Gazeteciliğe önem verdiler	Gazetecilik azalmaya başladı
Fransız edebiyatı örnek alındı.	Fransız edebiyatı örnek alındı.

III. ÜNİTE

SERVET-İ FÜNUN EDEBİYATI(EDEBİYAT-I CEDİDE) 1896-1901 VE FECR-İ ATİ TOPLULUĞU(1909-1912)

1.SERVET-İ FÜNUN EDEBİYATI'NIN OLUŞUMU

SERVET-İ FÜNUN DERGİSİ VE EDEBİYAT-I CEDİDE İSMİ ÜZERİNE

Servet adlı bir gazeteyi yöneten D.Nikolaidi gazetesinin eki olarak *Servet-i Fünun*(Bilimlerin Zenginliği) adlı bir dergiyi *Ahmet İhsan Tokgöz* yönetiminde çıkarır(1891). Yani Servet-i Fünun dergisi başlangıçta bir bilim dergisidir.

O sıralarda yayınlanan bir başka dergi de *Malumat* adlı dergidir. Bu dergi kendisinden izin almadan *Recaizade Ekrem*'in *Şemsa* adlı öyküsünü yayımlar. Recaizade Ekrem de *Malumat* dergisini Servet-i Fünun'da eleştirir. Bu olay üzerine Galatasaray'dan Ekrem'in öğrencisi de olan Ahmet İhsan Tokgöz, Recaizade'den Servet-i Fünun dergisinin bir edebiyat dergisi haline gelmesi için yardım ister. Bunun üzerine Ekrem de derginin yönetimine *Tevfik Fikret*'i getirir. Böylece bilim dergisi olan Servet-i Fünun bir edebiyat dergisi kimliğine kavuşmuş olur. (256. Sayısından itibaren)

"Edebiyat-ı Cedide" **yeni edebiyat** anlamına gelir. Gerçekte o dönemde Tanzimatçılara da bu ad veriliyordu. Servet-i Fünuncular yenilik iddiasında oldukları için, "Zaten bir yeni var, bu neyin yenisi?" anlamında eleştirildiler. Onlara alay maksatlı "Yeni Edebiyat-ı Cedide"(Yani -yeni yeni edebiyat-) dediler. Fakat zamanla **yeni** lafı kullanılmadı, böylece onların adı Edebiyat-ı Cedide kaldı.

TANZİMAT SONRASI ESKİ-YENİ ÇATIŞMASINDA "İLİMLİLER"İN YERİ

Eski-yeni çatışması Tanzimat'ın ilk zamanlarından beri vardır. İkinci Tanzimatçılardan Ekrem ile Muallim Naci arasında da bu polemik devam etmiştir. Bu çatışma, 1890'lardan itibaren bu iki büyük sanatçının etrafında takipçiler oluşmasına sebep olmuştur. Recaizade etrafında toplananlara **yenilikçiler**, Naci etrafında toplananlara da **ılımlılar** adı verilmiştir. Tam olarak eskiyi yani divan şiirini olduğu gibi savunanlar da Elhac veya Hacı İbrahim Efendi'nin içinde bulunduğu gruptur.

Demek ki eski-yeni çatışmasında Naci ve taraftarları tam olarak eskiyi savunmazlar. Onlar da çeviri yapmakta, yeni ürünler vermektedir. Onlar(ılımlılar) sadece eskiyi kökten inkâr etmenin yanlış olduğunu anlatmak, böylece eskiyi radikal olarak değil de ılımlı olarak savunmak istemişlerdir. Bazı kaynaklar bu üç gruba ortak olarak **ara nesil** adını vermişlerdir.

Aşağıda ara nesille ilgili tablo verilmiştir:

1.Ara Grubu(Yenilikçiler)	Nesil	Recaizade Ekrem ve onu takip eden grup. Batılılar gibi yaşarlar, giyinirler, onların zevklerini paylaşırlar.
2.Ara Nesil Grubu(İlmliler)	Muallim Naci	ve taraftarlarıdır. Eskiye reddetmezler, yeniye de reddetmezler. İki yanın da hakkını vermeye çalışan

		ılımlı bir anlayış geliştirmeye çalışmışlardır.
3.Ara Grubu(Klasikçiler)	Nesil	Divan şiirinin kültür ve sanat anlayışını devam ettirmeye çabalayan, giyim ve kültür bakımından onlara benzerler. Tipik öncüleri, Hacı İbrahim Efendi 'dir.

SERVET-İ FÜNUN EDEBİYATININ OLUŞUMUNA KATKIDA BULUNAN RECAİZADE EKREM VE GRUBUNUN(YENİLİKÇİLERİN) ÖZELLİKLERİ

1.Servet-i Fünun dergisi etrafında birleşmişlerdir. Önceleri, *Malumat*, *Mirsat*, *Mektep*, *Hazine-i Fünun* gibi dergilerde yazan bu grup, Ekrem'in davetiyle Servet-i Fünun'da toplanırlar. Öncüleri **Tevfik Fikret**'tir. **Cenap Şahabettin**, **Hüseyin Siret Özsever**, **Hüseyin Suat Yalçın**, **Hüseyin Cahit Yalçın**, **Ali Ekrem Bolayır**(Namık Kemal'in oğlu), **Süleyman Nazif**, **Süleyman Nesip**, **Mehmet Rauf**, **Celal Sahir Erozan**, **Faik Ali Ozansoy**, **Safveti Ziya** vb. Daha sonra Ekrem'in davetiyle **Halit Ziya** da katılmıştır.

2.Çocukluk yıllarından itibaren Fransızca başta olmak üzere Batı dillerini öğrenmişlerdir. Çeviriler yapıyor, edebi eserleri asıl yazdıkları dilde okuyabiliyorlardı.

3.Batı edebiyatı zevkiyle yetişmişlerdir. Çünkü Batı edebiyatını takip ediyor, onlara benzer eserler üzerinde çalışıyorlardı. Batılı eğitim veren okullarda okumuşlardı.

4.İstanbul'da Batılılar gibi yaşıyorlardı. Giyim-kuşam bakımından Batılılara benziyorlardı.

ABES-MUKTEBES TARTIŞMASI

1895'te Hasan Asaf adlı genç bir şair *Malumat* dergisinde *Burhan-ı Kudret* adlı bir şiirini yayımlar. Aynı dergide yazı yazan Mehmet Tahir Efendi, şiiri bazı bakımlardan eleştirir; özellikle şu beytin kafiyesini eleştirir:

Zerre-i nurundan iken **muktebes**س

Mihr ü mehe etmek işaret **abes**ث

Dizelerinin son sözcükleri Arap alfabesine göre iki ayrı harfle (**se** ث ve **sinle** س) yazıldığı için, uyaklı sayılamayacağını ileri sürdü. Yanıt veren Hasan Asaf kendisini savunurken Recaizade Ekrem'in "**Kafiye sem (kulak) içindir, basar (göz) için değildir**" sözünü anarak onu tanık gösterdi. Tartışmaya Recaizade Ekrem de katıldı; uyakta yazılış biçiminin değil ses değerinin gözetilmesi gerektiğini belirtti. Tartışmalar hakarete varacak derecede büyüdü, *Malumat* dergisinin toplatılmasına sebep oldu. Bu tartışma Ekrem'e eski-yeni tartışmalarının bitmeyeceğini göstermiş, onun yeni bir edebi grup oluşturma fikrini daha da pekiştirmiştir.

SANAT ANLAYIŞLARI

Tanzimatçılar toplum için sanat anlayışına bağlıydılar. Onlara göre edebiyat, toplumu eğitecek faydalı bir meşguliyettir, bir araçtır. Servet-i Fünuncular ise sanatın toplumsal yönünü değil, estetik(zevk) yönünü öne çıkardılar.

Onların **sanat için sanat** anlayışına bağlı olmalarının sebepleri şunlardır:

1.II. Abdülhamit'in getirdiği baskı ve sansürcü anlayış yüzünden toplumsal konulardan söz edemediler. 1877'den sonraki baskıcı, jurnalcı, sansürcü ortam yüzünden suya sabuna dokunmaz gördükleri estetik konularına

yoğunlaşmışlardır. Baskı sistemi, bu sanatçıları egzotik(uzaklaşmayla ilgili) kaçış fikirlerine yöneltmiş, Yeni Zelanda[*] gibi uzak yerlerde yaşama düşü kurmuşlar, gerçeklerden kaçarak hayal-hakikat çatışması yaşamışlardır.

2.Kendi ruh(mizaç) yapıları da toplumsal konulardan bahsetmeye uygun değildi. Çoğu içe kapanık, karamsar, çekingen karakterli kişilerdi.

3.Batılı eğitim onların bireysel olana yönelmelerini sağlamıştır.

4.Tanzimat'ın başından bu yana gelen birikim de onlara yeni bir alan açmaları için yol gösterici olmuştur.

5.Servet-i Fünuncular memurluk gibi orta tabakadan kimselerdi, bu yüzden büyük sosyal olayların olduğu ortama uzak düşmüşlerdir.

*"Yeşil Yurt" ideali Servet-i Fünun Dergisi'nde toplanan ve yine aynı isimle anılan akımın önde gelen temsilcileri tarafından ortaya konulmuştur. Başlangıçta uzak diyarların özlemi olarak ortaya çıkan bu düşünce somut olarak bir yer ile ilişkili değildir. Bu özlem ilk olarak Tevfik Fikret'in Hüseyin Cahit ile birlikte Dr. Esad Paşa'yı ziyaret ettiği bir günde filizlenir. Sohbet'in konusu her zamankinden farklı değildir: "İstibdat". Çare, İstanbul'dan topluca göç etmektir. Başlangıçta, nereye ve nasıl gidileceğine ilişkin bir düşünce yoktur. Tevfik Fikret, Mehmet Rauf'tan gidilebilecek yerler konusunda araştırma yapmasını ister. Aynı zamanda bahriye yüzbaşı olan Mehmet Rauf'un çeşitli ülkelerin deniz subayları ile arkadaşlığı olduğu bilinmektedir. Yeni Zelanda fikri de ilk olarak görüştüğü İngiliz Donanması'na bağlı Imogene gemisinin süvarisi olan Kaptan Bain'in o sıralar göçmen kabul eden Yeni Zelanda'dan bahsetmesi ile ortaya çıkar. Bain, onlara Yeni Zelanda'nın aradıkları hayat için uygun olduğundan bahseder ve bir takım broşürler verir. Broşürlerin Mehmet Rauf tarafından tercüme edilmesi ile birlikte "Yeşil Yurt" özleminin artık bir nesnesi de vardır. Bu olaydan "Yeşil Yurt Hikayesi" adlı yazısında, Mehmet Rauf şöyle bahseder: "Captain Bain b teşebbüsümüzü alkışla karşıladı: "Azizim Rauf," dedi. "İngiltere'de muhaceret için bugünlerde herkes bilhassa Yeni Zelanda'ya gidiyorlar. Orası gayet mümbit ve mahsuldar, iklimi ab ü havası pek latif bir yerdir. Eğer istersen sana muhaceret heyetleri için neşrolunan rehberlerden getirteyim. Okur, tetkik eder, ona göre karar verirsiniz."

Servet-i Fünuncuların Yeşil Yurt hayali kurmalarının temelinde o dönemin şartları yatmaktadır. Akımın üyeleri bireyselliği ve sanatı ön plana çıkararak edebiyatçılarıdır. Eserlerinde ortak özellik olarak karamsarlık ve içe kapanıklık görülmektedir. Bununla birlikte birbirilerine çok bağlıydılar ve kişisel farklılıkları olsa da bir ortak duruş gösteren sanatçılarıdır. Hüseyin Cahit bu baği "Ülkü!" olarak niteliyor, "Yüce bir sanat ülküsü, yurt ülküsü!" Bu ortak duruşun temelindeki en baskın sebep olarak devrin siyasi ortamıdır. Dönem, II. inci Abdülhamid dönemidir. Ülke içeriden ve dışarıdan büyük bir baskı altındadır. 1876 yılında parlamento feshedilmiştir, "İstibdat" dönemi sürmektedir. Dönemin, baskıcı siyasi atmosferi sanatçıları bunaltmaktadır. Hüseyin Cahit anılarında durumdan "Hafiyelerle, sansürcülerle, sürgünler ve baskılarla çevrili bu yaşam içinde vicdanca rahat bir dakika geçirmek pek zordu" diye bahseder. Aydınlar, bu karanlık dönemi önceleri sadece padişahın eseri olarak görmekte, padişahın ve padişahın şahsında rejimin değişmesiyle sorunların hallolacağını kurgulamaktaydılar. Yeşil Yurt girişimi temelde bir çeşit gerçeklerden kaçıştır. Onlar aydınlık bir dünyanın hayalini kurarken, gerçek dünya tüm ağırlığıyla omuzlarındadır. Mehmet Rauf, "Yeşil Yurt Hikayesi" isimli yazısında, "Her gün menfur tecelliyatına şahit olduğumuz saray şenatleri bizi zehirliyor, artık burada yaşamayı imkansız hale getiriyordu" der. Hüseyin Kazım Kadri de aynı konuya hatırlarında, "Yanıp tutuşuyorduk. Fakat ne yapacağımızı da bilemiyorduk. Nihayet, yine Fikret bir çare buldu: bu memlekette hicret etmek!" demektedir. Hüseyin Cahit Yalçın oraya eşleri ile birlikte gidip sosyalist bir cemaat olarak yaşayacaklarından,

mülkiyetin olmayacağından bahsederken birbirilerine karşı kardeşçe yaklaştıklarını anlatır. Bir makalesinde gidilecek yerin adını verir: "Memleketi terk edip Nouvelle Zelanda adasına gidecektik."

Fikre kendilerini tamamen kaptırmışlardır. Hatta aralarında fikir ayrılıkları da baş gösterir. Hüseyin Cahit, edebi hatıralarında Tevfik Fikret ile aralarında geçen tartışmayı şöyle anlatır: Nuvelzeland teşebbüsünde yalnız bir noktada Tevfik Fikret ile aramda bir ihtilaf çıkıyordu. Fikret, ilelebet adada yerleşmek ve hiç memlekete dönmek fikrinde idi. Ben: - Hayır, diyordum. Abdülhamid ölür de memlekette meşrutiyet teessüs ederse Nuvelzeland'da kalamam, mutlaka buraya dönerim! Fikret bunu oyunbozanlık addederek kızdı. Hele o zaman gelsin düşünürüz diye bu ihtilafın halini ileriye bırakıyorduk.

Hüseyin Kazım Kadri Yeni Zelanda hayalini anlatırken projenin maddi gereklerine değinir. Göç için gerekli parayı Esad Paşa sağlayacaktır. Paşanın Ankara'da ailesine ait bir çiftliği vardır. İki günde ancak gezilebilen bu çiftliğin satışından gelen para Yeni Zelanda'ya gidecek Türk kolonisinin sermayesini oluşturacaktır. Hüseyin Cahit ve Hüseyin Kazım Kadri keşif için adaya gidecek ve oradan gelecek bilgiler ışığında proje hayata geçirilecektir. Onun için "Hayat-ı Muhayyel" olan projeden bahsederken, "Oradaki her şey, hatta sema bile yeni idi" der.

Yeşil Yurt hayalini kuran edebiyatçıları içinde akımın en güçlü ve en kıdemli ismi olan Tevfik Fikret başı çekmektedir. Mehmet Rauf, Hüseyin Kadri, Dr. Esad Paşa, Hüseyin Cahit, Süleyman Nesip, Ahmet Hikmet Müftüoğlu da bu hayali kuran edebiyatçıları arasındadırlar. Halid Ziya Uşaklıgil yazılarında Seylan Adası'nın ismini vererek bu hayale değinmiş olmakla beraber hayale dahil değildir. O, bu hayalden Tevfik Fikret'i suçlayarak bir çeşit kendini aldatma olarak bahseder. Kırk yıl adlı hatırasında şunları yazar: Hüseyin Cahit'in "Hayat-ı Muhayyel" kitabı edebiyatçıları arasında daima hazretini muhafaza edecek olan Yeşil Yurt herkeşce bilinen bir hulya yuvasıdır. O zaman yaşayabilmek için mevcudiyetini mutlaka bir ümide bağlamak ihtiyacı olan ve nihayet bütün manasile bir şair olan Fikret için bu hulyanın adeta maddiyet, fi'liyet kesbetmiş bir hakikat kuvvetini almasına hiç şaşmamıştık; fakat bunun peşine aramızdan başka takılanlar da olduğuna bakınca, ben kendi kendime, acaba onu oyalamak, hayalinde açılan ümid dünyasını söndürecek bir hakikat nefesi üfürmüş olmamak için mi mümaşat ediyorlar diye düşünür, ve nihayet müşvik bir dostluk demek olan bu işfali ma'zur, hatta makbul bulurdum. Nihayet anlaşıldı ki onun sekri havasının intişarı dairesine girerek onlar da sarhoş olmuşlardı.

Dr. Esad Paşa'nın Ankara'dan eli boş dönmesi Yeni Zelanda hayaline asıl darbeyi vurur. Çiftlik için alıcı çıkmamıştır. Yeni Zelanda'ya topluca göç hayali suya düştükten sonra Hüseyin Kazım Kadri, Manisa'nın sarıçam köyü'ndeki arazisine bir çiftlik yaptırarak Yeşil Yurt'u burada kurmayı teklif eder, gereken parayı da Dr. Esad Paşa yerine kendisi karşılayacaktır. Tevfik Fikret bu hayale de yürekten sarılır. Hatta oraya yapılacak köşkün planlarını dahi çizer. Hüseyin Cahit, yeni yeri araştırmak için görevlendirilir, İstanbul'dan kaçak olarak yola çıkarak maceralı bir yolculukla yeni yeri keşfe gider ve oradan iyi haberlerle döner. Anlaşmazlıklar sonucu oraya da gidilemez. Yeşil Yurt, Servet-i Fünuncular için bir hayal olarak kalacaktır...

Not: bu metni derlemek için birçok kaynaktan faydalandım. Hepsinin adını tek tek vermeyeceğim. Metinde zaten dönemin edebiyatçıları yazdıkları, eser isimleri ile birlikte vardır. Ancak tüm kaynaklar arasında ağırlığı diğerlerinden fazla olan Rahim Tarım'ın ismini vermeden geçemeyeceğim. Konuyla ilgili okuduğum ilk makale kendisine aittir. Metin Kitap-lık Dergisi'nin Nisan 2006 tarihli 93'üncü sayısında, "Yeşil Yurt" adlı dosyada da bulunabilir. <http://www.ykykultur.com.tr/kitaplik/93/main.html>

Detaylarla ilgilenmek isteyenler için makalenin sonunda geniş bir

Rahim Tarım, Servet-i Fünun edebî topluluğu'nda Yeşil Yurt Özlemi", Mimar Sinan Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi Sayı:2, İstanbul 1995, S. 185-203
www.yasamdersleri.com

2. ÖĞRETİCİ METİNLER

1.EDEBİ ELEŞTİRİ(EDEBİ TENKİT)

Servet-i Fünun'da tenkit(eleştiri) iki yönlüdür. **Ciddi anlamda eleştiri türü ile ilgilenmek**, bir de **savunma amaçlı tenkit**. Ciddi anlamda eleştiri türü ile ilgilenen yazar **Ahmet Şuayb** adlı kişidir.

Ahmet Şuayb, neredeyse tek başına polemik dışı edebi tenkit üzerine yoğunlaşmıştır. Ahmet Şuayb, Hippoly Taine'in eleştiri kuramını okumuş, fakat bu kuramı tamamen doğru bulmamıştır. Bu anlamda Şuayb, Batı'yı körü körüne almak yerine onu eleştirerek almak bakımından da dikkate değer bir kişiliktir. Taine'e göre edebi eser, yazıldığı ırkın, anın ve çevrenin determinist(kaçınılmaz) şartlarına bağlıdır. Şuayb, bu noktada sanatçının özgün kişiliğinin bu şartları aşabileceğini öne sürerek Taine'i eleştirir.

BATIYI HEM ÖĞRENMEK HEM DE ELEŞTİRMEK BAKIMINDAN AHMET ŞUAYB BENZERSİZ BİR KİŞİDİR.

□

Ahmet Şuayb, Servet-i Fünun sanatçıları da eleştirerek onların objektif(nesnel) olamadıklarını öne sürer. Ona göre Servet-i Fünuncular eserlerde kişisel duygularını gereksiz yere fazlasıyla işleyerek hem objektif olamamışlar hem de bıktırıcı bir ağılayış ve uyuşukluğa sebep olmuşlardır.

AHMET ŞUAYB'İN ESERLERİ

1.Hayat ve Kitaplar: Batılı yazar ve düşünürlerin eserlerini eleştirel gözle incelediği eser. Servet-i Fünun'da yayımlanmıştır.

2.Esmar-ı Matbuat: Batılı bir anlayışla eleştiri türünün örneklerini verdiği eser.

Ahmet Şuayb dışında edebi eleştirinin ne olduğunu bilen bir diğer kişi Cenap Şahabettin'dir. Ona göre gerçek eleştiri, eserin kusurlarını değil, olumlu yönlerini ortaya koyma başarısıdır.

Servet-i Fünun'da saldırılara cevap veya savunma amaçlı eleştiri topluluğun kendi iç kavgaları ile dışarıdan saldırılara verilen cevaplardan oluşur.

DEKADİZM TARTIŞMASI

Servet-i Fünun'un dilinin ağır olması, imgelere dayanması ve edebiyatın üst zümreye hitap etmesi elbette Tanzimatçıların eleştirilerine sebep olmuştur. Ahmet Mithat Efendi, Servet-i Fünuncuların divan edebiyatını yeniden dirilttiklerini öne sürerek "Bunlar halkın anlamayacağı bir dille eskilerin söylediklerini tekrarlayan kişilerdir" anlamında onları **dekadan** olarak suçlar, onların yaptığına da **dekadizm**(eskiyi tekrar) denir. Ahmet Mithat'a Cenap Şahabettin, Süleyman Nesip, şiir yoluyla Tevfik Fikret, Hüseyin Cahit Yalçın cevaplar vermişlerdir. Böylece dekadizm polemiki yaklaşık dört yıl kadar devam etmiştir. Bu tartışmalar çoğu zaman ağır hakaretlere varmıştır.

Dekadizm veya dekadizm tartışmasından anlayacağımız şey, toplumcu yanı olan Tanzimatçıların bireyci yanı olan Servet-i Fünuncularla zihniyet olarak uyuşmamalarıdır. Yani bu bir eski-yeni tartışmasıdır. Tanzimatçıların takıldığı dil ve imgelere örnekler:

Saat-i semen-fam(yasemin renkli saatler)

havf-i siyâh (siyah korku)

ûd-ı mükevkeb (yıldızlı ud)

nây-ı zümürüd (zümürüt ney)

leyâl-i girîzân (kaçıcı geceler)

Servet-i Fünuncuların kendi aralarındaki tartışmalar da polemiklerin bir diğer yanını oluşturur. Ali Ekrem Bolayır, "Şiirimiz" adlı bir makale ile Servet-i Fünun içinde bir özeleştiri yapmak ister. Tevfik Fikret buna alınır, makaleyi söz verdiği halde olduğu gibi değil de sansürleyerek yayımlar. Bunun üzerine Ali Ekrem de bu durumu Servet ve Malumat dergilerinde ilan ederek Fikret'i suçlar, makalenin sansürlü halini de Malumat'ta yayımlar. Makalede Cenap ve Fikret'in şiirini eleştirmiş, onlar da buna cevaplar vermişlerdir. Bu kalem tartışması kırıncılıkları artırmış, topluluğun dağılması yolunda bir çatlak oluşturmuştur.

SERVET-İ FÜNUN TENKİDİNİN ÖZELLİKLERİ

1.Edebi eserin varoluş gayesi estetikdir.

2.Edebi eser, ahlaka veya başka yararlılıklara hizmet edemez.

3.Eleştiri kişiseldir, kesin bir kuralı olamaz.

4.Hippoly Taine'in eleştiri kuramı önemlidir. Buna göre edebi eseri oluşturan kaçınılmaz etkenler, oluşturduğu ırkın özellikleri, zaman ve çevredir.

ELEŞTİREL MAKALELER VE ESERLER

1. **Bizde Hikâye ve Bizde Roman**(makale/eleştiri) Mehmet Rauf.

2."Şiirimiz" (makale/eleştiri) Ali Ekrem Bolayır

3. **Müntekid-i Hakiki** (eleştiri) Cenap Şahabettin

4. **Hikmet-i Bedayiye Dair** (16 makale) Hüseyin Cahit Yalçın.

5. **Kavgalarım** (Hüseyin Cahit Yalçın'ın Ahmet Rasim ve Ali Kemal'le yaptığı tartışmalardan oluşan eseri)

6. **Hayat ve Kitaplar** (eleştiri eseri) Ahmet Şuayb

7. **Esmar-ı Matbuat** (eleştiri eseri) Ahmet Şuayb

2.GEZİ YAZISI

Bizde daha önce Seydi Ali Reis, Evliya Çelebi gibi gezi yazısı yazarlar vardır; fakat gezi yazısının olgun örneklerini Cenap Şahabettin vermiştir. Doğu ve Batı ülkelerini gezen sanatçılar oralara ya görevli olarak gitmişler yahut sürgüne gönderilmişlerdir.

GEZİ ESERLERİ

Avrupa'da Ne Gördüm(Ahmet İhsan Tokgöz)

Hac Yolunda(Cenap Şahabettin)

Âfâk-ı Irak(Cenap Şahabettin)

Suriye Mektupları(Cenap Şahabettin)

Avrupa Mektupları(Cenap Şahabettin)

3.ANI(HATIRA)

Servet-i Fünun'da hatıra denince önde gelen isim **Halit Ziya Uşaklıgil**'dir. Dürüst, tarafsız, ayrıntılı hatıralar yazan büyük nesircimizin anı türündeki eserleri şunlardır:

1. **Kırk Yıl(5 cilt):** Kırk yaşına kadarki olaylar anlatılır. Servet-i Fünun döneminin tarihi belgeleri gibidir.

2.**Saray ve Ötesi(3 cilt):** Kâtip olarak görev yaptığı dönemde gördüklerini anlatmıştır.

3.**Bir Acı Hikâye:** Oğlu Vedat'ın ölümünden duyduğu ıstırapları betimleyen anıdır.

Diğer Hatıra Eserleri:

Matbuat Hatıralarım: Ahmet İhsan Tokgöz'ün

2.Abdülhamit dönemini anlatan hatıraları.

Edebi Hatıralar: Mehmet Rauf'un sanatla ilgili anıları.

Siyasal Anılar: Hüseyin Cahit Yalçın, Meşrutiyet dönemi anılarını anlatır.

Edebi Hatıralar: Hüseyin Cahit Yalçın, Serveti Fünun dönemi hatıralarını anlatır.

SERVET-İ FÜNUN DÖNEMİNDE DERGİLER VE ÖĞRETİCİ METİNLER

Tanzimat edebiyatında gazetenin gördüğü işlevi Servet-i Fünun'da dergiler almıştır. Bu dönemdeki dergiler başta **Servet-i Fünun** olmak üzere **Malumat**, **Mirsat**, **Hazine-i Fünun**, **Maarif**, **Mektep** gibi dergilerdir. Bu dergilerin en büyük işlevi ciddi eleştiri türünün, polemiklerin, Türkçe veya çeviri makalelerin yayımlanmasıdır. **Böylece edebi anlamda tenkid edebiyatımıza girmiştir.**

3. COŞKU VE HEYECANI DİLE GETİREN METİNLER(ŞİİR)

Küçük, muttarid, muhteriz darbeler
Kafeslerde, camlarda pür ihtizaz
Olur dem-be-dem nevha-ger, nağme-saz
Kafeslerde, camlarda pür ihtizaz
Küçük, muttarid, muhteriz darbeler...

Sokaklarda seylabeller ağlaşır
Ufuk yaklaşır, yaklaşır, yaklaşır;

Bulutlar karardıkça zerrata bir
Ağır, muhtazır dalgalanmak gelir;

Bürür bir soğuk gölge etrafı hep,
Nümayan olur gündüzün nisf-i şeb.

Söner şimdi, manzur olurken demin
Heyulası karşımda bir âlemin.

Açılmaz ne bir yüz, ne bir pencere;
Bakıldıkça vahşet çöker yerlere.

Geçer boş sokaktan, hayalet gibi,
Şitaban u puşide-ser bir sabi;

O dem leyl-i yâdımında, solgun, tebah,
Sürür bir kadın bir rida-yı siyah

Saçaklarda kuşlar -hazindir bu pek! -
Susarlar, uzaktan ulur bir köpek.

Öter guş-ı ruhumda boş bir enin,
Boğuk bir tezd-ı sukun u tanin;

Küçük, pür heves, gevherin katreler
Sokaklarda, damlarda pür ihtizaz
Olur muttasıl nevha-ger, nağme-saz
Sokaklarda, damlarda pür ihtizaz
Küçük, pür heves, gevherin katreler...

Kafiye: hem göz kafiyesi hem kulak kafiyesi kullanılmıştır. Giriş ve bitiş kısmındaki bentler dışında mesnevi tarzı kafiye kullanılmıştır. Hep-şeb(kulak kafiyesi)

Aliterasyon: r, ş, s, n, k, t, d, b, l, c, ç (yağmurun akışını verir)

Asonans: a, i, ü

Ritim: Ölçü(feulün/feulün/feulün/feul), mesnevi kafiyeli beyitlerle sağlanmış.

Yapı: Mesnevi tipi beyitler iki dördlük arasına sıkıştırılmış. İlk dördlük yağmurun yağmaya başlamasını, son dördlük yağmurun sonlanışını, aradaki beyitler ise yağmur

esnasındaki tabii görüntüleri kasvetli bir üslupla anlatıyor. Konu sosyal değildir. Kişiseldir ve metaforik yorumu açıktır. Şiirde **anjambmanlar** da göze çarpar. Baştan ikinci ve sondan ikinci beyitlerde şiiri düzyazıya yaklaştıran ifadeler(anjambmanlar) görülür.

İmgeler: muhteriz darbe(çekingen darbe), navha-ger ve nağme-saz olmak(ağıtlı, ezgili olmak), seylabeller ağlaşır(seller ağlaşır), muhtazır dalgalanmak(can çekişen dalgalanma), yerlere vahşet çökmesi, hayalet gibi, leyl-i yad(hatıramın gecesi), guş-ı ruh(ruhun kulağı), boş bir enin(boş bir inilti), boğuk bir sükun ve tanin(çınlama) tezd-ı. Pür heves damla.

Yorum: Tabiat müzikle doludur. Yağmur müzikli, ritimli başlar. Tabiat parnas şiirlerle doludur. Sonra müzik(yağmur) hızlanır, adeta ağlamaya dönüşür müzik, her yere soğuk, karanlık ve vahşi bir görüntü çöker. Gören göz(şair gözü, özne) tabiatı kasvetli görür. Buradan kişisel hayatımızın kederlerine yollar vardır. Kuşlar sığıntı halinde saçaklardadır, uzaklardan bela kokusu almış köpekler ulur. Kasvetli hayalimizden çıkan kadın siyah örtüler çeker, içimizde inlemelerle dışarıdan gelen çınlamalar ve sessizliğimiz birbiriyle zıtlaşır. Yağmur sonlanırken yine parnas görüntüler oluşur. Çekingen darbeler inciden damlalara dönüşür. Artık çekinmezler, heves doludurlar. Bir şiir yazılmıştır. Tabiat bir müzik söylemiştir.

Şiir ve Şair: Tefik Fikret bir tabiat şairidir. Tabiat onun için parnas ve sembolik görüntülerin yığınağıdır. Bu şiir itibariyle onun sosyal konulardan ziyade ferdi ilgilerinin olduğu söylenebilir.

SERVET-İ FÜNUN ŞİİRİ

1.Şiirde köklü değişiklikler yapılmıştır.

2.**Tablo altına şiir yazma** çok önceleri başlamış olsa da Servet-i Fünun'da artmıştır. Kendisi de bir ressam olan **Fikret** bu konuda öncüdür. Bir diğeri **Ali Ekrem Bolayır**'dır. Tablo altına şiir yazma daha sonra fotoğraflara ve kartpostallara geçmiştir. Bu tutum, Servet-i Fünun'da tabiat düşüncesinin uyanması olarak yorumlanabilir.

3.İmgeler **tabiatan veya Fransız şiirinden** etkilenecek oluşturulmuştur. Servet-i Fünun şairleri eski edebiyatı terk ederek tabiatın hâkim olduğu yeni bir imge düzenine geçiş yapmışlardır. Fransız şiirinden en çok etkilendikleri de **Baudelaire**'dir.

4.Divan nazım biçimleri kullanılmamıştır. Bunun yerine **sone, terzarima, triyole** gibi Fransız nazım biçimleri alınmıştır. Müstezat nazım biçimi de bozularak serbest şiire yaklaştırılmış, böylece **serbest müstezat** oluşturulmuştur.

5.**Aruz vezni kullanılmış**, ancak bir şiirde **birden fazla kalıp kullanmak** biçiminde bir yenilikle kullanılmıştır. Aruz ölçüsü ustaca(kusurları yok denecek kadar az) kullanılmıştır.

6.**Kafiye kulak içindir**, kaidesi uygulanmıştır.

7.Cümlelerin dize veya beyitte bitmesi kaldırılmış, şiirde cümlelerin istediği yerde bitmesine izin verilmiştir. **Şiiri düzyazıya yaklaştırmak demek olan bu uygulamaya anjambman** denmiştir.

8.Şiirde **bütün güzelliği** ele alınmıştır.

9.Siyasi baskı yüzünden sosyal konuları işleyemez olmuşlar, daha çok, **aile, aşk, tabiat, karamsarlık, hüzn(melankoli), hayal-hakikat çatışması** gibi bireysel konular işlemişlerdir. Fakat **şiirde her konunun işlenebileceğini** kabullenmişlerdir.

10.Ritim, ses, ahenk ve musikiye önem vermişlerdir. Bunda bağlı oldukları **Parnasizm ve Sembolizm** akımı etkili olmuştur.

11.Çok ağır bir dil kullanmışlardır. Şiirde ahengi yakalamak için yabancı sözlüklerden bilmedikleri sözcükleri bile kullanmışlardır.

12.Şiirlerde ah, of, oh gibi ünlemleri ve **ki, ve** gibi bağlaçları heyecan verdikleri için çokça kullanmışlardır. Bunlar Fransız şiirinden gelmedir.

13.Şiirde tabiat betimlemeleri, parnas görüntülere ve tablolaştırmalara büyük yer vermişlerdir.

SERVET-İ FÜNUN'UN BAĞLI OLDUĞU AKIMLAR

Roman ve öyküde realizm ve natüralizme bağlı olan sanatçılar şiirde Parnasizm ve Sembolizm'e bağlıdır. Şimdi bu iki akımı görelim:

PARNASİZM(19.Yüzyıl)

Romantizme karşı ortaya çıkmış bir edebi akımdır. Romantizmin aşırı duygusallığına karşı daha çok şiirde ortaya çıkmıştır. Parnasizm, realizmin şiirdeki uzantısıdır. Parnasizm **şiirdeki realizm** diye tarif edilebilir. Fransa'da 1860'ta "**Çağdaş Parnas**" adlı şiir dergisinin etrafında toplanan sanatçılarca kurulmuştur. Parnasizm, adını Yunanistan'da ilham perilerinin yaşadığına inanılan bir dağdan almıştır. *Parnasyenler Klasisizm akımı çevreleriyle evlilik bağları kurdukları için tarihe ve mitolojiye düşkündürler.*

Parnasizm **dışı mücevherlerle süslü ama içi boş bir mücevher kutusuna** benzetilmiştir. Şiirin dış özellikleri olan **müziğe, sese, mısra güzelliğine, ritime, seslerin uyumuna, sözcüklerin sıralanışına** özel bir önem verilmiş böylece **kusursuz dış güzelliği olan şiirler** yazılmak istenmiştir. Artistik biçim güzelliği bunların en değer verdiği şeydir.

Parnas şiirinde konudan çok şiirin güzelliği önemlidir. Onlara göre **heykeltıraşın heykelle, müzisyenin resimle yapmak istediği plastik güzellik, şiirde de yapılmalıdır.** Şiirde yarar(konu) değil, güzel biçimler kurmak önemlidir.

Şairler realist felsefeye bağlı oldukları için felsefi düşünceler, bilim konuları işlenebilir. *Şair kendisini şiirde göstermez, nesnel davranır, bunun yerine tabiat manzaralarını ve dış dünyayı betimler.*

PARNAS SANATÇILAR

1.TEOPHİLE GAUTİER: Fransız şair. Şiirde biçimin düşünceden önemli olduğunu savunmuş, romantizmin aşırılıklarına karşı çıkmıştır. **Parnas şiir akımının kurucusudur.** Şiirleri ve birkaç romanı vardır.

2.THEODORE DE BANVILLE: Romantizm'den Parnas şiire geçiş yapan Fransız şairidir. Şiirlerinde teknik ustalık yanında ince bir alay ve düş gücü vardır. Sembolizm üzerinde de etkili olmuştur.

3.LECONTE DE LİSLE: Parnas şiirin önemli temsilcilerindendir. Politikaya küserek şiir sanatına yönelmiştir. Biçim güzelliği, nesnellik, seslerin uyumu onun şiirinin en başta gelen özelliğidir.

4.SULLY PRUDHOMME:1901 Nobel edebiyat ödüllü Fransız şair. Parnas şiirini ince düşünce çözümlenmeleriyle yazdı. Bu şiirin zirvelerindendir.

5.JOSE MARIA DE HEREDIA: Sonnet'in ustalarındandır. Fransız şair geçmiş dönemleri canlı tablolar halinde şiirleştirerek Yahya Kemal üzerinde etkili olmuştur. İki şair de geçmiş kaçış temaları üzerinde durmuştur.

6.FRANÇOİS COPPE: Fransa'da ikinci derecede bir şair sayılan Coppe, ilk dönem şiirlerini daha çok parnas şiir olarak yazmıştır. İkinci döneminde daha çok sosyal konulara yönelen ve merhamet konulu şiirler yazan Coppe bizde bu yönüyle **Tevfik Fikret**'i etkilemiştir. Fikret'in sosyal içerikli şiirler yazmasında Coppe'nin etkisi olduğunu Mehmet Kaplan söylemektedir.

SEMBOLİZM(SİMGEÇİLİK)

19.Yüzyıl'ın sonlarında Fransa'da doğmuş fakat bütün Avrupa'ya yayılmış bir edebi akımdır.

Sembolizm'in etkili olmasında Almanlara yenilen Fransızların içinde bulunduğu karamsarlıkla Alman filozofu Schopenhauer'in genç kuşak üzerinde etkili olmuş olan Dünya bir tasavvurdan ibarettir düşüncesi etkili olmuştur. Akımın adını akımın bildirisini hazırlayan Jean Moreas koymuştur. Moreas da Heredia gibi Yahya Kemal üzerinde etkili olmuştur; ancak Moreas daha sonra sembolizme uzak düşmüştür.

Schopenhauer dışında Kant, Bergson, müzisyen Wagner de bu akım üzerinde etkilidir. Bu filozofların ortak yanı, sezgiye düşünceye pay bırakarak, determinist, pozitivist kuruluğa karşı nefes alma aralığı(sezgi ve öznellik) bırakmış olmalarıdır.

Sembolizm dünyayı bir semboller yığını(tasavvurlar) olarak görmüşlerdir. Onlara göre görünenler değil, görünmeyenler önemlidir. Bu yüzden parnas şiirin aksine onlar gerçeği olduğu gibi anlatmamışlar, hayale, lirizme, öznelliğe ve sezgiye önem vermişlerdir.

Sembolizm dış dünyayı olduğu gibi değil, algıladıkları gibi anlatmışlardır. Algı(izlenim) ise kişiden kişiye göre değişir.(öznellik). Bu yüzden semboller aynı olsa da ifade edilen şey kapalıdır. Şiirde anlam kapalı olmalıdır. **Anlamı gölgelemek, silikleştirmek, açıklığını bozmak** bu şiirin önemli yanlarıdır. Sembolizme göre tabiatla insan ruhu arasında gizli bağlar vardır.

Sembolizm şiirde musikiye önem vermişlerdir. Onlara göre şiirin açık sözden çok müzikal olması gerekir. **Kişisel algı, tabiatın insana müzikal olarak gelmektedir.**

Sembolizm, **bir şeyler anlatmak için değil, sezirmek için** yazmışlardır. Bunu da ancak anlamı sembolün ardına gizleyerek yapmışlardır.

Sembolizm, **serbest şiire** düşkündürler. Çünkü sembollerle gelen müzikal yapı kendi bestesini kendi istediği gibi ancak serbest şiirde verebilir.

Sembolizm; **öznellik, hayale önem verme, gün batımları, ay ışığı, sararmış yapraklar, lirizm, sessizlik, alaca karanlık, serbest şiir, toplumdan uzak yaşama** gibi özelliklerle tanınırlar.

Türk Edebiyatında en çok **Cenap Şahabettin ve Ahmet Haşim** bu akımdan etkilenmiştir.

SEMBOLİZM SANATÇILAR

1.CHARLES BAUDELAİRE: Fransız şiirinin ve dünya şiirinin en büyük şairlerinden biridir. Servet-i Fünun'dan başlayarak günümüze kadar neredeyse bütün Türk edebiyatını da etkilemiştir. Şiirlerini "Kötülük Çiçekleri" adıyla toplamış bu şiirler dilimize bazen şer çiçekleri bazen de elem çiçekleri adlarıyla çevrilmiştir.

Mensur şiirlerini "Paris Sıkıntısı" adı altında çıkaran şair modern bir estetik kurmuştur. Klasik geleneğe karşı çıkarak avangard(başkaldırı ve öncü) bir şiirden yana olmuştur. Şiirde

biçim kusursuzluğu, kapalı anlatım, ahenge dayalı sezdiricilik önemli özelliklerdir.

2.ADGER ALLEN POE: Sembolizm'in ve Amerikan edebiyatının önemli temsilcisidir. Şiirlerinde ve eserlerinde gizemci, gotik(akıl dışı), fantastik öğeler göze çarpar. Mistisizm, reenkarnasyon, günahın cezasını çekmek gibi konular onun ortak konularıdır. Romanlar da yazmış, birçok roman türünün ilk örneğini vermiştir. Annabel Lee şiiri ile meşhurdur.

3.VERLAİNE: Önceleri Parnasyen bir şairken daha sonra Sembolizme geçmiş Fransız şairidir. Şiirlerinde kapalı bir anlatım, müzikalite egemendir. Hayal dünyası, yarı aydınlık ortam, renkli görünüşler onun şiirinin imajlarıdır. Empresyonist sanatçılar arasında da gösterilir.

4.MALLARME: Fransız şair. Nesnelere üzerine nesnelere sembolleştiren kapalı ve çoğul anlamlı şiirleriyle tanınır. Baudelaire'den ve Poe'den etkilenmiştir.

5.ARTHUR RİMBAUD: Sembolizm şairi. Şiirlerinde görülmemiş hayaller vardır ve bu hayaller sürrealistleri etkilemiştir. Gökyüzünde gezen arabalar, gölün dibinde salonlar, gizemli alemler onun benzersiz hayali dünyalarıdır. Ona göre şiir ırmak gibi hep ileri akmalı, geçmişe(geleneğe) dönmemelidir.

6.PAUL VALERY: Fransız şair, yazar, düşünür... Saf şiirin otonom dünyasını kurmak istemiş, şiirin ardında bir anlam aramak gerektiğini savunmuştur. **Şiir sanatı(poetika)** ile de geniş ve derinlikli biçimde uğraşmıştır.

7.MAURICE MAETERLİNK: Belçikalı sembolik yazar. İnsanın ölüm karşısında çaresizliğini anlatmış, 1911'de Nobel ödülüne layık görülmüştür.

8.REGNIER: Belçikalı sembolizm şairi. O Jean Moreas gibi sembolizm şiiri seçse de eskiyi de muhafaza etme yanlısıdır.

SERVET-İ FÜNUNDA KULLANILAN NAZİM BİÇİMLERİ

1.SERBEST MÜSTEZAT: Müstezad nazım biçimiyle ilgisi yoktur. Şiirde aruz ölçülerinin çeşitli kalıplarıyla ve isteğe göre serbest yazılan bir nazım biçimidir. Uzunlu kısıklı mısralar aruz ölçüsüyle yazılır. En ünlü örneği Haşim'in "O Belde" şiiridir.

2.SONNET: Batı edebiyatından gelme bir nazım biçimidir. On dört mısradan oluşur. İlk iki bendi dörtlük, son iki bendi üçlükten oluşur. Kafiye düzeni: abba, abba, cccd, eed biçimindedir. Özgün fikir veya duygu son bentlerde verilir. Dante, Petrarca, Shakespeare büyük sonnet şairleridir. İtalyan, Fransız ve İngiliz edebiyatlarında kullanılır.

3.TERZARİMA: Edebiyatımızda sonnet kadar yaygın kullanılmamıştır. Örüşük kafiye düzeni ile yazılan bir nazım biçimidir. aba, bcb, cdc, ded biçimindedir.

4.TRİYOLE: Edebiyatımızda fazla kullanılmamış, ab aaaa bbbb biçimli bir nazım biçimidir. Son dizide duygu yoğunluğu artmalıdır.

MENSUR ŞİİR(MENSURE)

Nesir cümleleriyle yazılmış şiirlere denir. Ses, söyleyiş, tema bakımından şiirden farklı değildir. Kafiyesi, ölçüsü yoktur. Ancak sanatçı şiirden daha rahat bir biçimde duygularını ifade edebilir. Şiire göre yapaylığa daha kolay düşülebilen bir edebiyat türüdür.

Mensur şiir 19.Yüzyıl edebiyatında ortaya çıkmış, sonra da bize geçmiştir. Bu tür şairane düzyazılar edebiyatımızda bulunmasa bile eski nesrimizde ve halk öykülerinde benzer bir anlatım biçimi olduğu da yadsınamaz.

Mensur Şiir Yazarları ve Eserleri:

Halit Ziya Uşaklıgil	Mensur Şiirler
Halit Ziya Uşaklıgil	Mezardan Sesler
Mehmet Rauf	Siyah İnciler
Yakup Kadri(Servet-i Fünuncu değildir)	Erenlerin Bağından, Okun Ucundan

4.SERVET-İ FÜNUN HİKÂYESİ

Bu dönemde hikâyeler Tanzimat'a göre **daha olgun ve realizm/natüralizm** doğrultusundadır. Hikâyeler **Maupassant tarzıdır**(olay öyküsü).

Konuları, **aşk, ölüm, intihar, hayal kırıklıkları, kıskançlık, kötümserlik, ihanet, hayal-hakikat çatışması, karşılıksız aşklar, toplumdan kaçış, marazi(melankolik) kederler, ince hastalıklar** vb.dir.

Hikâyelerin mekânı **İstanbul veya İzmir** gibi kentlerdir. Modern, Batılı hayat tarzları anlatılır. Dil kentsoyludur. Olaylar ev, köşk gibi kapalı mekânlarda geçer. Bunda baskı döneminin etkin olduğu sanılmaktadır.

Hikâye konusuyla teorik anlamda ilgilenen Halit Ziya'dır. Onun **Hikâye** adlı teorik eseri, öykü ve roman teorisi üzerine bir araştırma eseridir. Eserde roman ve öykünün Batıdaki ve bizdeki gelişmesi ele alınır.

HİKÂYE TABLOSU

Emin Nihat Bey	Müsameretname(Bin bir gece masalları gibi yazılmış hikâyemsi)
Ahmet Mithat Efendi	Letaif-i Rivayat(ilk öykü denemesi)
Samipaşazade Sezai	Küçük Şeyler(ilk olgun hikâyeye)
Ahmet Hikmet Müftüoğlu	Haristan ve Gülistan, Çağlayanlar
Halit Ziya Uşaklıgil	Bir İzdivacın Tarih-i Muaşakası, Bir Muhtıranın Son Yaprakları, Küçük Fıkralar (3 cilt), Bir Yazın Tarihi, Solgun Demet, Sepette Bulunmuş, Bir Hikâye-i Sevda, Hepsinden Acı, Onu Beklerken, Aşka Dair, İhtiyar Dost, Kadın Pençesi, İzmir Hikâyeleri
Mehmet Rauf	İhtizar, Âşıkane, Son Emel, Hanımlar Arasında, Bir Aşkın Tarihi, Üç Hikâye, Kadın İsterse, Pervaneler Gibi, İlk Temas İlk Zevk, Aşk Kadını, Gözlerin Aşkı, Eski Aşk Geceleri.
Hüseyin Cahit Yalçın	Hayat-ı Muhayyel, Hayat-ı Hakikiyye Sahneleri, Niçin Aldatırlarmış?

SERVET-İ FÜNUN ROMANI

Servet-i Fünun romanı tıpkı öyküde olduğu gibi Tanzimat'a göre **daha olgun örneklerle** ortaya çıktı. Bu dönemin önde gelen kişisi **Halit Ziya Uşaklıgil**'dir. Onu **Mehmet Rauf, Hüseyin Cahit ve Saffeti Ziya** takip eder.

Bu dönem romanında olaylar gerçeklerden **kaçış, hayal-hakikat çatışması, aşk, aile hayatı çerçevesinde** kurgulanır. Olay örgüsü **kişiler arası çatışma ve kişinin kendi içindeki çatışma** ile biçimlenir. Olaylar, gerçek hayatta olmuş veya olması mümkün olaylardır.

Kahramanlar **aydın çevreden** seçilmiştir. **Yüksek zümreden** birileridir. İstanbul'da Boğaziçi çevresinde yaşarlar, iyi eğitilmiş, Batılı yaşama sahip, zengin çevresi olan kişilerdir. Bu özellikler aynı zamanda romanı yazan yazarların da özellikleridir.

Romanlar 2.Abdülhamit baskısının altında yazıldığı için mekân daha çok kapalı mekânlardır. Bu mekânlar kahramanların **psikolojik özelliklerini** yansıtır bir biçimde betimlenmiştir.

Servet-i Fünuncular şiirde olduğu gibi romanda da bireysel temaları işlediler. **Bireyin iç çatışmaları, marazi aşklar, hayal-gerçek çatışmaları, gerçeklerden kaçış temaları** öne çıkmıştır.

Roman dili konuşma dilinden uzaktır. Arapça-Farsça sözcük ve tamlamalarla doludur. Fransız sentaksının(cümle yapısının) özellikleri görülür. Dil, üslup, mekân ve kişi betimlemelerinde çok süslüdür.

Romanda Tanzimat döneminde görülen aksaklıklar, üslup bozuklukları, acemilikler artık görülmez.

Olay örgüsü ve konuşma akışları ustacadır.

Yazarlar romanlarda kişiliklerini saklamışlar, **realizm ve natüralizmin** ilkelerine uygun olarak nesnel davranmışlardır.

Devrik cümleler, eksilteli cümleler çokça kullanılmıştır.

Ara cümlelere yer vermişler, cümle içinde **ve** bağlacını, “**ah, oh**” gibi ünlemleri çokça kullanmışlardır. Sıfatlar isimlerin önüne değil arkasına sıralanmıştır.

Fiillerde kipleri değiştirerek monotonluğu kırmaya çalışmışlardır.

Romanlara bakıldığında ayrıntılı bir **gözlem yeteneğinin** olduğu göze çarpar. Bunda sanatçıların realist veya natüralist dikkatleri rol oynamıştır.

YAZARLAR VE ROMANLARI

Halit Uşaklıgil	Ziya	Sefile, Nemide, Bir Ölünün Defteri, Ferdi ve Şürekâsı, Mai ve Siyah, Aşk-ı Memnu, Kırık Hayatlar, Nesl-i Ahir
Mehmet Rauf		Eylül(ilk psikolojik roman), Ferda-yı Garam, Genç Kız Kalbi, Karanfil ve Yasemin, Böğürtlen, Define, Son Yıldız, Ceriha, Kan Damlası, Halas, Yara
Hüseyin Yalçın	Cahit	Nadide, Hayal Çinde
Ahmet Müftüoğlu	Hikmet	Gönül Hanım

SERVET-İ FÜNUN'UN YAZAR VE ŞAİRLERİ

1.TEVFİK FİKRET

Edebiyat ve şiire Galatasaray'da okurken başlamıştır. Muallim Naci, Rezaizade Ekrem ona ders vermişlerdir. Ömrü boyunca disiplinli bir adam olan Fikret okul döneminde de öyleydi.

Servet-i Fünun'a geldiğinde Robert Kolej'de öğretmenliğe de başlamıştır. Öğretmenliğinin dışındaki bütün vaktini dergiye ayırmıştır. 1900'den sonra Fikret sosyal ve kişisel bakımdan ıstıraplı bir hayat sürmüştür. Babasını ve kız kardeşini kaybetmiş, adına Aşyan dediği ve planlarını kendisinin çizdiği bir ev yaptırarak orada adeta inzivaya çekilmiştir. Fikret gizli bir şeker hastasıdır da. Öldüğünde naşı Aşyan'ın bahçesine gömülür.

Düzenli bir hayatı vardır. İyi bir aile reisidir. Çalışkan, disiplinli, hassas, kırılğan, gururlu, içinde derin trajediler yaşayan biridir. Ömrünün yarısını iyimser ve dindar, diğer yarısını kötümser ve dinsiz geçirmiştir.

Bütün ömrü boyunca romatizma ve şeker hastalığı ile uğraşmış, gençliğinde de verem geçirmiştir.

Şekle veya resme düşkündür, ev ve bahçe planları yapmış, resimler yapmış, hat sanatı ile uğraşmış, kendi kitaplarının süslemelerini yapmış şekil düşkünü(simetri meraklısı) biridir.

Şiirini iki aşamada inceleyelim:

1.Gençliği(1880-96): Divan şiirinin, Naci, Ekrem ve Hamit'in etkisinde kaldığı dönemdir. İlk dönem şiirlerinde din, bahar, aşk, şarap gibi konuları işler. İyimser bir edası vardır. 1893'ten itibaren Batı edebiyatına ilgi duyarak estetiğin göze ve kulağa hitap etmesi gerektiğini düşünür. Şiirde ahenk unsurlarına önem vermeye başlar. Tablolardan gelen tabiat görüntülerini kullanarak şiirler yazmaya başlar.

2.Olgunluk Dönemi(1896-1915): Bu dönemin 1901'e dek kısmı Servet-i Fünun dönemine rastlar. Sanat için sanat anlayışına bağlıdır. Bu dönemde tabiat, fakirlik, merhamet, hayal, oğlu Haluk için yazdıkları, aile, aşk, portreler, sanat, din ve vatan şiirleri göze çarpar. Fikret bu dönemde tablo altına şiir yazma geleneği oluşturur. Fakirlik ve merhamet şiirleri François Coppee'den ilhamla yazılmıştır. Hayal şiirleri egzotik şiirlerdir. İdeal bir ülke tasavvurudur. Böyle bir ülkeye kaçıp orada mutlu-mesut yaşama hayali Servet-i Fünunculara öteden beri vardır. Onlar özellikle **Yeni Zelanda**'ya kaçmak istemişlerdir.

1901'den sonra Fikret sosyal konulara döner. Sis, Tarih-i Kadim gibi sosyal içerikli şiirleri dergilerde basılmaz, ancak elden ele dolaşarak okunur. Fikret'in şiirlerinde Parnasizm, Empresyonizm, Sembolizm özellikleri yer yer görülür. O içine kapanık bir şairdir, bir eylem adamı değildir. Namık Kemal'e, Mehmet Akif'e benzemez. Şiirlerinde tasvir gücü kadar(parnasizm), derinlik de(sembolizm ve empresyonizm) vardır.

Tevfik Fikret manzum öyküler de yazmıştır. **Balıkçılar, Nesrin, Ramazan Sadakası, Hasta Çocuk** gibi şiirleri manzum hikâye ile yazılmıştır. Bu yönüyle Mehmet Akif'e benzer.

ESERLERİ:

- 1.Rübab-ı Şikeste:** Servet-i Fünun döneminde yazdığı şiirler.
- 2.Haluk'un Defteri:** Oğlu Haluk'a hitaben yazdığı şiirler.
- 3.Şermin:** Çocuklara hitaben yazdığı ve hece ölçüsüyle yazılmış şiirleri.

Önemli şiirleri de şunlardır:

Sis, Tarih-i Kadim, Yağmur, Ferda, Promete, Doksan beşe Doğru, Han-ı Yağma

Sis: Şairin İstanbul kentine nefretle bakışını ifade eden bir dışavurum şiiridir. Yahya Kemal kendi şiiriyle(Sis'te Söyleniş) cevap vermiştir:

Bir devri lanetiyle boğan Şairin Sis'i,
Vicdan ve ruh elemelerinin en zehirlişi

Tarih-i Kadim: Daha çok dinin ve geleneğin etkisinde oluşmuş tarihe nefretini kustuğu şiiridir.

Yağmur: Yağmurun yağışını kasvetli olarak anlattığı estetik öğelerle süslü şiiri.

Ferda: Gençlik için yazdığı şiir.

Promete: İnsan aklının ve biliminin sembolü olan Promete üzerinden gençliğe yazdığı bir şiir.

Doksan Beşe Doğru: 1912'de İttihat ve Terakki'nin etkisiyle kapatılan meclisi şair, 2. Abdülhamit'in kapattığı meclise benzeterek yine nefret dolu yazdığı eleştirel şiiridir.

Han-ı Yağma: Devlet başındaki vurguncu, fırsatçılar için yazdığı hiciv dolu şiirdir. Daha çok 1908-1912 yılları arasındaki özgürlük havasını istismar edenleri kastetmektedir.

2.CENAP ŞAHABETTİN

Darülfünûn'da Türk Edebiyatı Tarihi dersleri okuttu. İlk şiiri 1885'te daha öğrenciyken Saadet gazetesinde yayınlandı. Önceleri Muallim Naci'nin etkisiyle divan edebiyatı tarzı şiirle uğraştı. Daha sonra Rezaizade Mahmut Ekrem ve Abdülhak Hamit Tarhan'dan etkilenerek Batı tarzı şiire yöneldi. Servet-i Fünun dergisinde şiirleri yayımlandı. Tevfik Fikret ve Halit Ziya Uşaklıgil'le birlikte Servet-i Fünun edebiyatının üç önemli isminden biri oldu. Gelenekçi şairlerin en çok saldırdığı yenilikçi şairdi. Diğer Servet-i Fünuncuların tersine bireysel şiiri tercih etti. Edebiyat-ı Cedide'nin en aşırı örneklerini verdi. Şiire "nesir-musikisi" dedi. Şiirlerinde kullandığı "Sâât-i semenfâm", "çeng-i müzehhep", "nay-i zümürüt" gibi deyimler, imgeler döneminin sanat dünyasında önemli tartışmalar yarattı. Heceleri müzik düzeyinde uyumlu kullanmayı savundu. Bu tarzda yazdığı en iyi iki örnek: "Yakazat-ı Leyliye" ve "Elhan-ı Şita" şiirleridir.(Vikipedi)

Fikret gibi o da Servet-i Fünun'un önemli bir şairidir. Cenap Şahabettin, **şiir işçiliğine göre şiirlerini yazmıştır. Ona göre kalp(ilham) ancak işçilikle terbiye gördükten sonra iyi şiire kaynak olabilir.**

O, şiirde ahenge ve ses gücüne inanmıştır. Müzikalite onun şiirinin önemli bir özelliğidir. Fikret'ten ayrıldığı nokta şiirini ilhamla değil, kurguyla yazmasıdır.

Baudelaire'den hareketle şiirde renklerin, seslerin, kokuların bir öz içinde kaynaştığını düşünür.

Cenap, hece ölçüsünü ahenkli bulmaz. Bu yüzden hep **aruzu** kullanmıştır.

Cenap, şiirlerinde pitoresk görüntüler oluşturur; bunlar estetik ama heyecan yaratan şiirler değildir. Tasvirleri, alegoriler, semboller, tabiat görüntüleri yahut ev içi tasvirinden oluşur.

Müzikte **deruni içsel bir yan** bulmuştur.

Cenap Şahabettin, müzikal sözcükleri tuhaf imgelerle, sözlüklerden bulduğu yabancı sözcükleri kullanarak oluşturmuştur ki bu yöntem Servet-i Fünun'un genel alışkanlığıdır.

Cenap Parnasizm'in ve Sembolizm'in etkisinde kalmıştır, daha çok parnasyendir.

ESERLERİ

1.ŞİİR: Tamat, Seçme Şiirleri, Bütün Şiirleri.

2.TİYATROLARI: Körebe

3.GEZİ YAZILARI: Hac Yolunda, Avrupa Mektupları, Suriye Mektupları, Âfâk-ı Irak.

4.MAKALELERİ: Evrak-ı Eyyam, Nesr-i Harp, Nesr-i Sulh

5.ÖZDEYİŞ(AFORİZMA): Tiryaki Sözler

6.İNCELEME: Vilyam Şekspir

3.SÜLEYMAN NAZİF

Servet-i Fünuncu olmakla birlikte daha çok Namık Kemal geleneğini sürdürür. Şiirleri içli ve hüznüldür. Gizli Figanlar kitabı, Namık Kemal ve Hamit etkisiyle yazılmıştır. Servet-i Fünun'da şiirlerine kalite gelse bile o daha çok sosyal temaların şairidir. Ona göre edebiyat ince duyguların değil, sosyal vicdanın sesidir. Vatan şiirleri ve kaybedilen topraklar onun şiirinin bel kemiğidir.

Aruzla yazmış, sadece Cenk Türküsü adlı şiirini heceyle yazmıştır.

Süleyman Nazif'in nesri, şiirlerinden daha güçlüdür. Hitabet ustasıdır. Türkçülerle şiddetli tartışmalara girmiştir. Eserlerinin merkezinde öfke ve heyecan vardır. Namık Kemal, Fuzuli ve

Mehmet Akif hakkında inceleme yaparak Edebiyat Tarihi'ne katkıda bulunmuştur.

Şiirleri: Gizli Figanlar, Fırak-ı Irak, Malta Geceleri

Önemli Düz Yazıları: Batarya ile Ateş, Tarihin Yılan Hikâyesi, Çal Çoban Çal vb.

4.ALİ EKREM BOLAYIR

Namık Kemal'in oğludur. Daha çok şairdir. Servet-i Fünun'da iken tabiat, kadın, aşk ölüm temalı şiirler yazar. 1908'den sonra ise babasının peşinden giderek özgürlükçü, milli, sosyal şiirler yazmıştır. Çocuklar için şiirler yazarak Fikret'in Şermin'le açtığı yolu devam ettirir. Dini şiirler de yazarak Servet-i Fünun'da pek az yazılan bu konunun boşluğunu doldurur. Hece şiirleri de vardır.

Şiir: **Kaside-i Askeriye**(Hürriyet Kasidesi'ni andıran bir kaside)

Şiir Demeti: Çocuk şiirleri

4.HÜSEYİN SUAT YALÇIN

Servet-i Fünun'da adını daha fazla duyduğumuz **Hüseyin Cahit Yalçın'ın ağabeyidir.** Servet-i Fünun şiir estetiğini kabullenerek **aşk ve kadın temalı şiirler yazmış ancak Cenap ve Fikret'in gölgesinde kalmıştır.**

1908'den sonra birçok şair gibi sosyal konulara yönelmeyip **mizahi şiirler** yazmıştır. Meşrutiyet'ten sonra milli tiyatro yazma akımına o da katılmış, Yamalar adlı oyununda ilk Türk tiyatro kadın oyuncusu Afife Jale oynamıştır. Şiirlerini **Lane-i Melal** adı altında toplamıştır.

5.HÜSEYİN SİRET ÖZSEVER

Servet-i Fünun'un lirik şairidir. Aşk, kadın, doğa, aile konularında şiirler yazdı. Fuzuli, Şeyh Galip, Lamartine, Alfred de Musset, Baudelaire gibi şairleri beğenir. **16 yıllık sürgün hayatı yüzünden şiirlerinde karamsar bir bakış vardır.**

Fikret'le arkadaşlığı onun şiirini geliştirmesini sağlamıştır. **Hem aruz hem de hece şiirleri** yazmıştır. Hüzün, melal, karamsarlık bakımından ona Türk Baudelaire'i denir. Şiirleri: Leyal-i Girizan, Bağbozumu, Kıvılcımlı Kül

6.FAİK ALİ OZANSOY

Süleyman Nazif'in kardeşidir. Sanat ve edebiyat kültürünü ailesinden almıştır. Servet-i Fünun şiir anlayışını benimsemekle birlikte çok sevdiği Hamit etkisi de vardır onda. Meşrutiyet'ten sonra birçok şair gibi sosyal konulara yönelmiştir. Milli şiirler kaleme alır. Aşk ve kadın konusunu işlediği şiirlerinde romantik bir üsluba sahiptir. Üslubunu kaybedeceği korkusuyla sadeleşme akımından uzak durur. Servet-i Fünun'dan sonra **Fecr-i Ati'nin** kurucuları arasına karışmıştır.

7.CELAL SAHİR EROZAN

Hem Servet-i Fünun hem Fecr-i Ati hem Milli Edebiyat hem de Cumhuriyet edebiyatı dönemlerine uygun şiirler yazmış her devre ayak uydurmuştur.

8.HALİT ZİYA UŞAKLIGİL

Öğretmen, idareci, estetikçi, romancı ve öykücü sanatçısıdır.

İzmir'de Nevruz dergisini ve Hizmet gazetesini çıkarmıştır. 1896'da Servet-i Fünun'a katılmıştır. 1901'de yazarlığı bırakmıştır.

Halit Ziya, 1866 yılında İstanbul'da doğmuş ve 1883'ten 1943'e kadar altmış yıl devam eden uzun yazı hayatıyla nesrin hemen hemen tüm alanlarında eser vererek Türk edebiyatına büyük katkılarda bulunmuş usta bir yazardır. Türk edebiyatına en büyük katkısı o döneme kadar teknik kusurlarla anılan Türk romanını bu kusurlardan arındırmasıdır.

Edebi Kişiliği

Edebiyat hayatına İzmir'de başlayan ve burada değişik gazetelerde yazılar yazan Halit Ziya, işlerinden dolayı İstanbul'a gelmiş ve burada Servetifünun Edebiyatına katılarak bu topluluğun edebiyat anlayışını benimsemiştir. Eserleriyle Servetifünun'un nesir anlayışını da belirleyen sanatçı, daha çok bireysel konuları, özellikle de aşkı, işlemiştir. Ancak bu eserlerinde realist tutumunu da elden bırakmaz. Halit Ziya'daki realizm, sadece konuyu ele alıpta değil eserin tamamındadır. Çevre tasvirleri, ruh tahlilleri ve olay örgüsü tamamen bir gerçeklik duygusuyla işlenir.

Kahramanlarını çok çeşitli sosyal çevrelerden ve mesleklerden seçmiş, Fransız realist romancılarında görülen başarılı insan – çevre kompozisyonunu eserlerinde yansıtmaya çalışmıştır. Yazar, ferdin dünyasıyla sosyal çevre arasındaki münasebeti vermeye çalışır. Romanlarında İstanbul'u mekân olarak kullanan sanatçı hikâyelerinde Anadolu'yu da kullanmıştır. Halit Ziya, eserlerinde dönemin ve topluluğun edebiyat görüşüne uygun olarak ağır ve süslü bir dil kullanır. Bu dil sanatçının mensur şiirlerinde daha da ağırlaşır.

Kısaca özetleyecek olursak;

- Servetifünun Edebiyatının roman ve öykü alanındaki en önemli ismidir.
- Modern anlamda Türk romanının kurucusudur. Türk edebiyatında Batılı anlamda ilk romanları yazmıştır.
- Realizmin bütün ilkelerini başarılı bir şekilde uygulamıştır. Natüralizmden de etkilenmiştir.
- G. Flaubert, H.de Balzac, A. Daudet, Goncourt Kardeşler gibi Fransız realist ve natüralist yazarlardan etkilenmiştir.
- Halit Ziya'nın alışılmışın dışında bir söz dizimi vardır.
- Anlatımı tekdüzelikten kurtarmak için devrik cümle ve eksiltili cümle kullanmış, bazı sıfatları isimlerin sonuna getirmiş, cümlelerin sonunda değişik zamanlı fiiller kullanmıştır. (Fransız cümle yapısı)
- Sanatlı ve ağır bir dil kullanan sanatçı Arapça, Farsça sözcük ve tamlamalara sıkça yer vermiştir.
- Romanları teknik açıdan güçlüdür, kusursuzdur.
- Roman ve öykülerinde kişiliğini gizlemiştir.
- Gözlemci gerçekçiliği başarılı bir şekilde uygulamıştır.
- Romanlarında ruh çözümlemelerine önem veren sanatçı, kahramanların iç ve dış dünyalarını anlatırken olabildiğince nesnel davranmıştır.
- Kişileri yetiştikleri çevreye göre konuşurmuştur.

- Romanlarında aydın, öğrenim görmüş, sanat ve edebiyattan anlayan kişileri ve çevrelerini; öykülerinde ise halkın yaşayış ve adetlerini işlemiştir.
- Romanlarında sadece İstanbul'u anlatmış; öykülerinde ise Anadolu ve köy yaşamına, kasabalardaki yaşayışa yer vererek İstanbul dışına çıkmıştır. Öykülerinde dili romanlarına göre daha sadedir.
- Eserlerindeki kişiler kendi çevresinde yaşayan kişilerdir.
- Eserlerinde bireysel konuları işlemiştir. Sürekli yakınma, karamsarlık, hayal kırıklığı, mutluluğu arayıp bulamama ve aşk romanlarının başlıca konularıdır.
- Servetifünun Edebiyatının en kültürlü yazarlarındandır. Almanca, Fransızca, İngilizce, İtalyanca, Farsça ve Arapça bilir.
- Türk edebiyatında ilk mensur şiir örneklerini vermiştir. Mensur şiir tarzının öncülüğünü yapmıştır.
- Cumhuriyet'ten sonra dilini sadeleştirmiştir.

Eserleri

- **Roman:** *Mai ve Siyah, Aşk-ı Memnu, Kırık Hayatlar, Sefile, Nemide, Ferdi ve Şürekâsı, Bir Ölünün Defteri, Nesli Ahir*
- **Öykü:** *Bir Yazın Tarihi, Solgun Demet, Aşka Dair, Hepsinden Acı, Kadın Pençesi, Bir Şi'ri Hayal, İzmir Hikâyeleri, Bir Muhtıranın Son Yaprakları, Onu Beklerken*
- **Mensur Şiir:** *Mensur Şiirler, Mezardan Sesler*
- **Anı:** *Saray ve Ötesi, Kırk Yıl, Bir Acı Hikâye*
- **Tiyatro:** *Kâbus, Fare, Füzûzan*
- **Makale-Deneme:** *Sanata Dair*

Halit Ziya Uşaklıgil Eser Özetleri

Mai ve Siyah: Edebiyatımızda Batılı anlamda gerçekçi ilk romandır. Şair, mizaçlı bir genç olan Ahmet Cemil'in ümitlerinin nasıl yıkıldığı anlatılır. Ahmet Cemil, okulu bitireceği sırada babasını kaybeder ve kendisiyle annesinden ve kız kardeşinden ibaret olan ailesini geçindirmek zorunda kalır. Bu işi başarabilmek için bir taraftan bazı kitapları çevirip satar, bir taraftan da özel dersler verir. Bütün bu ıstıraplı hayat şartları arasında, büyük ümitler bağladığı eserini de bitirmeye çalışır. Okulu bitirince gazetelere yazı yazarak geçinmeyi tercih ettiği için memur olmaz. Eseri basılacak, okunacak, meşhur ve zengin olduktan sonra, okul arkadaşı olan Hüseyin Nazmî'nin kız kardeşi Lamia'yı isteyecektir. Bu sevdadan kendisinden başkasının haberi yoktur. Bütün bu geleceğe ait olan şeyleri mavi, mehtaplı bir gecede hatırandan geçirir. Fakat sonra bütün ümitleri birer birer söner; kız kardeşi birçok eza (sıkıntı verme) ve cefadan sonra ölür, sevgilisi Lamia da bir başkasıyla nişanlanır. Bütün bu olumsuzluklardan sonra Ahmet Cemil, yazdığı ve bütün ümitlerini bağladığı eserini kendi eliyle yakar ve annesini alarak bir gece İstanbul'dan -Yemen'e bir kaza kaymakamlığı için- ayrılır. Böylece umutlu betimlemelerle başlayan roman karamsar betimlemelerle sona erer. (**Hayal-gerçek çatışması**)

Aşk-ı Memnu: Eşi ölen Adnan Bey'in, iki küçük çocuğu bulunmasına rağmen ikinci bir evlilik yapmasıyla işlediği hatanın öyküsünün anlatıldığı realist bir romandır. Adnan Bey'in yeni evlendiği genç ve güzel karısı Bihter, İstanbul'un meşhur yüzlerinden Firdevs Hanım'ın kızıdır ve Adnan Bey'e sırf zenginliğinin hatırı için verilmiştir. Fakat bu zenginlik onun ihtiyaçlarını gidermez. Adnan Bey'in yalısında sürekli kalan, Behlül isimli genç ve macera arayan bir yeğen vardır; bu yeğen, yengesinin kalbinde "memnu (yasak) bir aşk" uyandırır. Fakat Behlül, bundan çabuk bıkarak yine eski hayatına döner, bu maceracı hayattan da bıknınca Adnan Bey'in kızı olan Nihal'i sever, onunla evlenmek üzere hazırlanırken Bihter'in aralarındaki ilişkiyi itirafıyla bu macera duyulur. Bihter intihar eder, Behlül kaçır; Nihal de, o kadın gelmeden önce olduğu gibi, babasıyla mutlu olmaya çalışır.

9.MEHMET RAUF

Servetifünun romanının bir diğer önemli ismi olan Mehmet Rauf, 1875 yılında İstanbul'da doğar. Edebiyata ilgisi küçük yaşta başlayan sanatçı, 1896 yılından sonra Servetifünun Edebiyatına katılmış ve burada küçük hikâyeler, mensur şiirler ve makaleler yazarak yazı hayatına başlamıştır.

Edebi Kişiliği

Mehmet Rauf'un edebî kişiliği dönemin güçlü yazarı Halit Ziya'nın etkisi altında gelişir. Sanatçının üzerinde Halit Ziya dışında Fransa'da psikolojik roman alanında öncü olan Pal Bourget'in de etkisi vardır. Mehmet Rauf Eylül romanını yine bu etkiyle yazar.

Mehmet Rauf, ferdin iç dünyasını esas alan konuları ile Servetifünun hareketinin genel karakterine daha uygun romantik duyguları, hayalleri ve romantik aşkları işlerler. Bu psikolojik içeriğe sosyal hayattaki Batılılaşma hareketine ait bazı unsurlar karışmış olsa da onun eserlerinde sosyal unsurlar sadece basit çevre tasvirleri olarak kalmıştır.

Sanatçı, tüm gücüyle ele aldığı kahramanların iç dünyasına yönelir ve burada psikolojik tahlillerde bulunur. Bu çalışmaları ona edebiyatımızdaki ilk psikolojik roman olan "Eylül"ü yazdırmıştır. Eserlerinde şahıs kadrosunu dar tutmuş ve olay örgüsünü ikinci plana atmıştır. Sanatçının bir diğer önemli eseri ise mensur şiirlerinin yer aldığı "Siyah İnciler"dir.

Kısaca özetleyecek olursak;

- Halit Ziya'dan sonra Servetifünun romanının en önemli ismidir.
- Eserlerinde Servetifünun anlayışına uygun romantik aşkları, duyguları, hayalleri, kişilerin iç dünyasını, hüznü ve karamsarlık konularını işlemiştir. Eserlerinde toplumsal konulara yer vermemiştir.
- Romanlarında, psikolojik tahlillere önem vermiş ve bunda başarılı olmuştur. Çevre ve kişi betimlemelerine pek önem vermemiştir.
- Halit Ziya'nın etkisinde kalan yazar, gerek roman tekniği gerek dil ve anlatımının sağlamlığı bakımından

onun kadar başarılı olamamışsa da daha sade bir dil kullanmıştır.

- Roman ve öykülerinde kendi hayatından kesitler vardır. Eserlerindeki kahramanlar aracılığıyla duygu ve düşüncelerini anlatmıştır.
- Realizm ve natüralizmden etkilense de aşk, sevgi konularını işlediği için eserlerinde romantizmin de etkisi vardır.
- Türk edebiyatının ilk psikolojik romanı sayılan "Eylül" en ünlü romanıdır.

Eserleri

- **Roman:** *Eylül, Ferda-yı Garam, Genç Kız Kalbi, Karanfil ve Yasemin, Define, Böğürtlen, Halas, Kan Damlası, Son Yıldız*
- **Öykü:** *Kadın İsterse, Âşıkane, Bir Aşkın Tarihi, Son Emel, İhtizar, Pervaneler Gibi*
- **Mensur Şiir:** *Siyah İnciler*
- **Tiyatro:** *Sansar, Pençe, Cidal*

Eylül Romanı Özeti

Eserin konusu kısaca şöyledir: Suat ve Süreyya evliliklerinin üzerinden beş yıl geçmesine rağmen Süreyya'nın ailesiyle birlikte oturmaktadırlar. Fakat evin havası, artık Süreyya'ya da Suat'a da sıkıcı gelmektedir. Babasından da; ona böyle bir hayat sürdürdüğü için nefret etmektedir. Süreyya, bir an önce bu evden ayrılıp, denize bakan sakin bir evde yaşamının, en azından yazı orada geçirmenin hayalini kurmaktadır. Suat da iyice sıradanlaşan evliliklerini tekrar canlandırmak için bir değişikliğe ihtiyaçları olduğuna inanmakla birlikte, yine de halinden pek yakınmaz. Fakat kısa bir süre sonra Süreyya'nın hayali gerçekleşir ve Suat'ın babasından aldığı para sayesinde Boğaziçi'nde bir yalı kiralatılır... Çok mutlu yaşamaya başlarlar. Bu arada onların dostu olan Necip, Süreyya'nın yeğenidir. Necip yalnız bir adamdır. Bir süre önce Süreyya'nın kız kardeşiyle aralarında bir aşk yaşanmıştır. Yalnızlığını paylaşacak bir eş aramaktadır. Bir gün sahilde Süreyya ile karşılaşır. Süreyya onu evine davet eder, Necip bu isteği geri çevirir. Ayrıldıklarında fikrini değiştirip ilk vapura atlayıp Süreyya'nın yanına gider. Suat ve Süreyya onu karşılarında görünce çok mutlu olur. Evlerini gösterirler, sohbet ederler. Daha sonra dışarı çıkarlar, gezerler, dolaşırlar. Daha sonra Necip, Suat ile yakınlaşır ve bu Süreyya'nın dikkatini çeker. Necip Suat'a âşık olmuştur. Bu durumdan rahatsız olan Necip, kendiyi iç hesaplaşmalar yaşar ve Suat'ın bir eldivenini hatıra olarak çalar ve onlardan uzaklaşır. Yazın sonunda Süreyya babasının yanına döner ve bu arada Necip hastalanır. Ziyarete gelen Suat ve Süreyya onun yatakta görünce üzülürler. Suat mutfaktan bir şeyler getirirken Necip'in yastığının altında eldiveninin tekini görür ve durumu anlar. Sonunda o da Necip'e âşık olur. Bir gün Süreyya'nın evi yanar ve Suat da içeridedir. Necip, Suat'ı kurtarmak isterken her ikisi de alevlerin içerisinde kaybolarak hayatlarını kaybeder.

10.HÜSEYİN CAHİT YALÇIN

İstanbul'da bir aileye mensup olan Hüseyin Cahit 1875 yılında Balıkesir'de doğdu. Edebiyat hayatına hikâye, roman ve

mensur şiir yazarak başlayan Hüseyin Cahit, daha sonra gazetecilik, eleştiri ve çeviri alanlarında eserler vermiştir. Edebiyat-ı Cedide'nin önemli isimlerinden biri olan sanatçı, Mektep ve Servet-i Fünun dergilerinde çalışmış; Meşrutiyetten sonra Tevfik Fikret ve Hüseyin Kazımla Tanin gazetesini çıkarmış ve siyasi hayata atılmıştır.

Edebi Kişiliği

Hüseyin Cahit'in edebî hayatı Servetifünun edebiyatından öncesinde, Ahmet Mithat Efendi'nin telif ve tercümelerini okuduğu dönemde başlar. Bu dönemde okuduğu hikâye ve romanlardan esinlenerek "Nadide" adlı ilk romanını da yayımlamıştır. Daha sonraları ilgi duyduğu ve edebî kişiliğinin oluşmasında önemli etkilere sahip olan Fransız edebiyatının da etkisiyle birçok nesir türünde eser verse de o Servetifünun Edebiyatı içinde eleştiri yazılarıyla tanınmıştır.

İlk önce Muallim Naci döneminden kalma eski edebiyat taraftarlarına verdiği cesur cevaplarla Servetifünun Edebiyatının bir nevi sözcüsü durumuna gelmiştir. Daha sonraları Edebiyat-ı Cedidecileri Dekadanlıkla suçlayan Ahmet Mithat Efendi'yle de çok sert tartışmalara girmiştir. Hüseyin Cahit'in tüm yazıları elbette münakaşalardan oluşmaz. Sanatçı, Avrupa edebiyatına ait bazı yazılar kaleme alarak da bu edebiyatı tanıtmayı amaçlar. Bu münakaşa ve edebî çalışmaları 1910 yılında yayımladığı "Kavgalarım" adlı eserinde toplar.

Hüseyin Cahit'in kullandığı dil, diğer Servetifünun sanatçılarına göre daha sade ve yapmacıksızdır. Bu durum sadece yazarın eleştiri yazılarında değil, hikâye ve romanlarında da böyledir. Hüseyin Cahit'in dilindeki bu sadeliğin en önemli nedeni edebî kişiliğinin oluştuğu dönemde yöneldiği Fransız edebiyatından dolayı Arapça ve Farsça kelimelere tam anlamıyla hâkim olamamasıdır. Sanatçı bu durumu: "Rauf'un ve benim bu sadeliğimiz, doğrusunu isterseniz cehaletimizden ileri geliyordu. Cenap'ın Arapçasını, Fikret'in kamusunu bize verseniz, bak neler yazardık. En cahili Rauf'la bendim. Bundan dolayı Türkçe yazdık." sözleriyle açıklar.

Kısaca özetleyecek olursak;

- Servetifünun Döneminde eleştiri yazılarıyla tanınmıştır. Servetifünun'a yöneltilen eleştirilere verdiği yanıtlarla öne çıkmıştır. Eski edebiyata karşı yeniliği ve yeni edebiyatı savunan yazılar yazmıştır.
- Gazetecilik yönü de vardır. "Tanin" gazetesini çıkarmıştır.
- Realizm akımının etkisinde kalmıştır.
- Romancılığa başladığında Ahmet Mithat'ın etkisindedir.
- Hikâyeleri teknik açıdan pek başarılı değildir; ancak olayların anlatımında yazar başarılıdır.
- Eserlerinin konularını Rumlar ve diğer azınlıklardan alan sanatçı, eserlerinde İstanbul dışına pek çıkmamıştır. Oluşturduğu tipler Batıya özenen zengin ve aydın kişilerdir. Yerli ve orta sınıf kişilerine çok az yer vermiştir.

- "Sanat için sanat" anlayışını savunmuştur. Ona göre edebiyatın amacı sanattır; edebiyat bir araç değil, amaçtır.
- İklimin insanlar üzerinde etkisi olduğunu, bunun da dolaylı olarak edebiyata yansımalarını ortaya koyar. Edebiyat ile coğrafya arasında bir ilişki olduğuna inanır.
- Fransızcadan çevirdiği ve Fransız ihtilalını konu alan "Edebiyat ve Hukuk" adlı makalesi, Servetifünun dergisinde yayımlanınca bu dergi kapanmış ve Servetifünun Edebiyatı sona ermiştir.
- Fransız ve İtalyan edebiyatından bazı roman ve öyküler çeviren sanatçı, çeşitli konulardaki bilim eserlerini "Oğlumun Kütüphanesi" başlığı altında yayımlamıştır.

Eserleri

- **Roman:** *Nadide, Hayal İçinde*
- **Hikâye:** *Hayat-ı Muhayyel, Hayat-ı Hakikiyye Sahneleri, Niçin Aldatılmış*
- **Hatıra:** *Edebî Hatıralar, Siyasal Anılar*
- **Biyografi:** *Talat Paşa*
- **Eleştiri:** *Kavgalarım*

11.AHMET HİKMET MÜFTÜOĞLU

İstanbul'da doğdu. Aksaray ve Soğukçeşme Rüştüyelerinden sonra Galatasaray Lisesi'ni bitirdi. Çeşitli kurumlarda görevler yaptı. Galatasaray Lisesi'nde edebiyat öğretmenliğinde bulundu. Darülfünun'da Alman ve Fransız edebiyatı dersleri okuttu. İstanbul'da öldü. Dedesinin müftü olması sebebiyle Müftüoğlu adını aldı.

Edebi Kişiliği - Sanat Anlayışı:

Ahmet Hikmet Müftüoğlu, ilk defa, 1896'da Servet-i Fünun dergisinde yayımladığı bir hikâye ile bu gruba dâhil olmuştur. Daha sonra Türkcülük ve Yeni Lisan akımı etkisinde yazılar yazmaya başlamıştır. Yerli konuları millî bir dille, sade bir üslupla yazmıştır. Bu bakımdan Ahmet Müftüoğlu'nun edebî kişiliğini iki dönemde incelemek mümkündür: **Servet-i Fünun Dönemi ve Millî Edebiyat Dönemi.**

Ahmet Hikmetin edebiyat merakı daha lise yıllarında başlar. Bu alandaki merakının, aileden gelen bir haslet olduğunu ifade eder. İlk olarak **Asır Kütüphanesi** neşriyatı arasında çıkan "**Leyla yahut Bir Mecnunun İntikamı**" yayımlanır. Daha sonra Fransızcadan Tuvalet ve Letafet ve "**Bir Riyazinin Muaşakası**" adlarında iki eser tercüme ettiyse de, Doğu ile Batı kültürünün çok farklı olduğunu görerek bir daha eser çevirmez.

Servet-i Fünun devrinde, İkdam ve Servet-i Fünun dergilerinde yazdığı hikâye ve nesirlerini 1901 yılında **Haristan ve Gülistan** adlı eserlerde toplar. Bu iki eserinde Ahmet Hikmet Müftüoğlu, daha iyi tesir yapmak, gönülleri heyecanlandırmak için mübalağalı bir üslup kullandığını, ağır ve anlaşılması güç Servet-i Fünun dilini işlediğini ve hayal ürünü konular

anlattığını bizzat kendisi söyler. Kendisinin de ifade ettiği sebeplerden dolayı bu iki eseri fazla ilgi görmemiştir.

İkinci Meşrutiyetten sonra, zamanın modasına uyarak o da Millî Edebiyat akımına uyar. Bu akıma bağlı olarak yazdığı yazıların büyük kısmını **Çağlayanlar** (1922) adlı eserinde toplar. Bu eserinde yazar arı Türkçeciliğe yönelmiş fakat bu defa da kelime uydurma ve Servet-i Fünûn'dan kalma hayalcilikten kendini kurtaramamıştır.

Gönül Hanım adlı romanı Tasvir-i Efkâr gazetesinde tefrika edilmiş ve 1970'te kitap olarak bastırılmıştır. Ahmet Hikmet, yazılarında daha ziyade kelime bulmaya ve üsluba dikkat ettiği için, konulara dikkat etmemiş ve bu yüzden çağdaşları düzeyinde bir edebiyatçı olamamıştır.

Ahmet Hikmet Müftüoğlu, millî duyguları güçlü bir sanatçıdır. 1908'den sonra başlayan Türkçülük hareketlerinin kurucuları arasında yer almıştır. Türk Ocağı gibi oluşumların kuruluşunda görev almış, Türk Yurdu dergisinin yazı kadrosuna girmiştir.

Bu dönemde Türk dili ve Türk milliyetçiliği için yazılar yazar, edebî incelemeler yaptı, konferanslar verir. Darülfünun ve Galatasaray'daki derslerinde hep bu konuları işleyerek öğrencilerini yönlendirme çabası içinde olur.

Ahmet Hikmet, edebiyatımızdaki asıl yerini yazı hayatının ikinci devresinde yazdığı Türkçü ve milliyetçi hikâyeleri ile sağlar. Bu hikâyelerin bir kısmını Çağlayanlar isimli kitabında toplar fakat bir kısmı bazı dergilerde dağınık kalır. Hikâye, roman, makale, monolog türlerinde eserler verir.

Eserleri:

- **Hikâye:** Haristan ve Gülistan, Çağlayanlar
- **Roman:** Gönül Hanım
- **Düz yazı:** Hazine-i Fünûn, Dersaadet, İnci, Yeni İnci

SERVET-İ FÜNUN EDEBİYATININ DAĞILIŞI

1896'da yolan çıkan Servet-i Fünûn sanatçıları birkaç yıl sonra kendi aralarında bazı anlaşmazlıklar yaşamaya başladılar. Bazı eksiklikleri, yanlışlıkları dile getirdiler, içeriden gelmeye başlayan bu eleştirilere önceleri tahammül gösterildiyse de, Ali Ekrem'in "**Şiirimiz**" adlı eleştirisi, çok sert ve fazla kişisel bulunduğu için, dergide, Kasım-Aralık 1900'de bazı değişikliklerle basıldı. Bu yazısından dolayı, arkadaşlarından sert tepkiler alan Ali Ekrem, dergiden ayrıldı. Onu Ahmed Reşid, Sâmîpaşazâde Sezâî ve Menemenlizâde Tâhir takip etti. Böylece topluluk büyük bir yara almış oldu.

1901 yılının başlarında yönetimle ilgili bir konu yüzünden Ahmet İhsan ile Tefvik Fikret'in arasında anlaşmazlıklar çıktı. Tefvik Fikret'in dergiden ayrılması üzerine Servet-i Fünûn ciddi bir bulanımın içine düştü. Tefvik Fikret'in yerine yazı işlerini üstlenen **Hüseyin Cahit**, durumu bir süre idare etti. Ancak Hüseyin Cahit Yalçın'ın Fransız İhtilali'ni konu alan "**Edebiyat ve Hukuk**"* adlı çevirisinin 16 Ekim 1901'de

Servet-i Fünûn'da yayımlanması üzerine, dergi II. Abdülhamit tarafından kapatıldı ve sorumlular mahkemeye verildi. Mahkeme tarafından suçsuz bulunan Servet-i Fünûn, kapatılmasından bir ay sonra, 5 Aralık 1901'de tekrar yayımlanmaya başlandı. Ancak Hüseyin Cahit yazı işleri müdürlüğünden ayrıldı.

İkinci Meşrutiyetin ilanından sonra Servet-i Fünûn, gazete olarak yeniden çıkmış, sonra da haftalık dergiye dönüşmüştür. Servet-i Fünûncular II. Meşrutiyete kadar pek az eser yayımladılar. Ama bu arada koşullar değişmiş ve yeni bir nesil yetişmişti. Siyasal koşullar ağırlaşmış, sanatçıların bir kısmı, resmî görevlerle İstanbul'dan uzaklaştırılmıştı. Servet-i Fünûncular, karamsar, bezgin bir ruh hâline sahip oldukları için bu durumdan çok etkilendiler. Aralarındaki tartışmalar yüzünden birbirlerinden soğudular. Bir daha toplanamadılar. Servet-i Fünûn devri böylece kapanmış oldu.

*Bu çeviride geçen şu cümle derginin kapanmasına sebep olmuştur: "*Fakat bir gün geldi ki 1789 idaresiyle Fransa'da talak teessüs etti.*" Dergi yeniden yayın hayatına başladığında artık ondan Fecr-i Aticiler istifade edecektir.

SERVET-İ FÜNUN EDEBİYATININ GENEL ÖZELLİKLERİ

1.Servet-i Fünun edebiyatı 5 yıllık(1896-1901) bir süreyi kapsar. Servet-i Fünuncular, edebiyatımızda bilinçli olarak bir araya gelmiş ilk gruptur.

2.Servet-i Fünuncular Recaizade Ekrem'in etrafında kümelenen orta sınıf(öğretmen, memur) okur-yazardan oluşan kesimin edebiyatıdır. Onların bir araya gelmesine sebep olan şey, eski-yeni çatışmalarıdır.

3.Servet-i Fünuncular, Fransızca'yı bilen, Batılı bir eğitim almış, Batılılar gibi yaşayan kişilerden oluşurlar.

4.Servet-i Fünuncular, baskı döneminin şartlarında ürün vermişler, sosyal-siyasi konulara girememişlerdir.

5.Servet-i Fünuncular, estetik bir edebiyat vücuda getirmişler, sanat sanat içindir anlayışına bağlı olmuşlardır.

6.Servet-i Fünuncular bireysel konulara ağırlık vermişler, aşk, ölüm, marazi duygular, aile, hayali mekânlar(egzotizm), hayal-gerçek çatışması gibi konuları işlemişlerdir.

7.Kaçış fikrine sahiptirler; Yeni Zelanda'ya kaçmak istemişler, bu plan suya düşünce Manisa'nın Sarıçam köyüne gitmek istemişler, fakat bu da gerçekleşmemiştir.

8.Servet-i Fünuncular, Tanzimat'la başlayan yeni türlerin olgun örneklerini vermişlerdir. Roman, öykü, şiir, eleştiri gibi türlerde daha Batılı ve daha olgun örnekler ortaya koymuşlardır.

9.Tanzimat dönemindeki gazetecilik faaliyetleri bu dönemde yerini dergiciliğe bırakmıştır; başta Servet-i Fünun dergisi olmak üzere Malumat, Mirsat, Hazine-i Fünun, Maarif gibi

dergiler gazetecilikten daha fazla rağbet görmüştür. Dergicilik eleştiri gibi öğretici metinlerin gelişmesinde rol oynamıştır.

10.Servet-i Fünuncular öğretici metinlerde gezi, anı, eleştiri türlerinde özgün eserler ortaya koydular. Gezi’de Cenap Şahabettin, anıda Halit Ziya, eleştiride Ahmet Şuayb öne çıkan isimlerdi.

11.Şiirde Sembolizm ve Parnasizm’den gelen müziğe, ahenge ve ritme dayalı şiir anlayışı öne çıktı. Konular aşk, kadın, marazi duygular, hayal-hakikat çatışması, ölüm ve aile temaları etrafında kümelendi. Şiir düzyazıya(anjambman) yaklaştırıldı. Sosyal konular işlenmedi. Cenap Şahabettin ve Tefvik Fikret şiirde daha çok öne çıktılar.

12.Roman ve öyküde realizm ve natüralizme uygun örnekler verildi. Olay öyküsüne dair öyküler hem dil hem de konu bakımından daha bir halka dönüktü. Romanda olaylar İstanbul’da boğaz içi çevresinde geçti. Kahramanlar kentsoylu(okumuş ve Batılı) tiplerdi. Tanzimat’ta görülen roman kusurları giderildi, kusursuz roman örnekleri yazıldı. Halit Ziya ve Mehmet Rauf roman ve öyküde ön plana çıktı.

13.Düzyazıda Fransız cümle yapısı örnek alındı. Ah, oh gibi ünlemler; ki, ve gibi bağlaçlar, devrik cümleler kullanıldı. Anlatımda monotonluğu kırmak için fiillerin kipleri değiştirildi.

14.Mensur şiir denen şiirsel düzyazı türünde ilk örnekler verildi. Bu türde yine Halit Ziya ile Mehmet Rauf eser verdiler.

15.Kulak için kafiye anlayışını uygulamışlardır.

16.Aruz veznini kullanmışlar, ancak hece ile de ürün vermişlerdir. Aruz vezni tek kalıp değil, birden fazla kalıp olarak uygulanmıştır.

17.Şiirde divan şiirinin nazım biçimleri yerine serbest müstezetat veya Batıdan alınma sone, triyole, terzarima gibi nazım biçimlerini kullanmışlardır.

18. Ağır bir dil kullandılar, sanatlı ve artistik metinler oluşturmak için sözlüklerden kullanılmayan yabancı sözcükler bulup divan şiirinden bile daha ağır bir dille yazdılar.

19. Servet-i Fünuncular kırılgan ve içe dönük tiplerdi. Hüseyin Cahit’in “Edebiyat ve Hukuk” adlı makalesinden sonra dergileri kapatıldı, bir kısmı sağa sola memuriyete gidince bundan da etkilendiler; bir daha bir araya gelmediler.

SERVET-İ FÜNUNDA İLKLER

İlk mensur şiir	Halit Ziya, Mensur Şiirler
İlk psikolojik roman	Mehmet Rauf, Eylül
Sonnet’i ilk kullanan	Süleyman Nesip
Anjambmanı ilk kullanan	Tefvik Fikret
Çocuklar için yazılmış ilk şiir kitabı	Tefvik Fikret, Şermin

BAĞIMSIZ İSİMLER

1.AHMET RASİM

Servet-i Fünun döneminde bağımsız yazmış fıkra-sohbet ve anı yazarıdır. Şiirleri divan tarzındadır. Nedim etkisiyle şarkılar yazmıştır.

Eserlerinde yaşama sevinci, mizah, halkın eğitimi, gelenek, görenek ve inançlar, İstanbul kültür ve hayatı yer almaktadır. Kadın-erkek ilişkilerinde katı ahlakçı bir tutum izlemiştir. Ahmet Mithat Efendi’nin faydacı üslubundan etkilenmiştir.

Eşkâl-i Zaman, Gülüp Ağladıklarım eserleri fıkra türündedir. Şehir Mektupları mektup-anı türündendir. Muharrir Bu Ya eserinde ise sohbet havası hâkimdir.

2.HÜSEYİN RAHMI GÜRPINAR

Sokağın Romancısı ve edebiyatçısı olarak bilinen Hüseyin Rahmi Gürpınar, Ahmet Mithat Efendi’nin popüler roman geleneğini devam ettirmiş bir romancıdır.

Romanlarında külhanbeyleri, züppeler, fahişeler, beslemeler, mahalle kadınları, paşalar, memurlar, hanımefendiler vb. karakterleri yerel dilleriyle konuştu, sokak ağzını romana taşıdı.

Mekân olarak yalnızca İstanbul’u işledi.

Realizm ve Natüralizm’e göre yazdı.

Eserlerinde toplumsal eşitsizlikler(gerçekte kendisi bir sosyalisttir), kadın-erkek ilişkilerini, din sorunlarını ele aldı.

Kadın dedikoducu tiplerine yer verdi, aşkından zırlı zırlı ağlayan lise kızları anlattı.

Yabancı hayranlığını, mürebbiyeleri işledi.

Mizaha, argolu ifadelerle başvurdu.

Romanlarına müdahale ederek Ahmet Mithat Efendi gibi teknik kusurlarla yazdı.

Öykü ve oyun da yazan yazar daha çok romancı olarak bilinir.

Romanları: Şık, İffet, Mürebbiye, Metres, Tesadüf, Şipsevdi, Nimetşinas, Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç, Gulyabani, Cadı, Sevda Peşinde, Hayattan Sevdalar, Hakka Sığındık, Toraman, Tebessüm-i Elem, Efsuncu Baba, Ben Deli miyim, Billur Kalp, Evlere Şenlik, Utanmaz Adam, Kaynanam Nasıl Kurdu, Kokotlar Mektebi, İnsanlar Maymun muydu, Eşkiya İninde, Deli Filozof, Can Pazarı, Gönül Bir Yeldeğirmenidir Sevda Öğütür

FECE-İ ÂTİ TOPLULUĞU(1909-1912)

Tanzimatçılar, sosyal-siyasi sebeplerle(gerileme, halkı adam etme) ortaya çıkmışlardı. Servet-i Fünuncuları ise eski-

yeni çatışmaları(bkz. Abes-mektebes çatışması) bir araya getirmiştir.

Fecr-i Âti topluluğunu bir araya getiren sanatsal veya fikri bir ortaklık bulunmaz. Daha çok **Batıdaki edebi topluluklara özenerek** bir araya gelmiş bir topluluktur. Onlar, **“Sanat şahsi(kişisel)dir ve muhteremdir!”**kaidesini öne sürerken bile toplu olarak köklü bir amaçlarının olmadığını bir nevi itiraf etmiş gibidirler.

1901'den itibaren(Servet-i Fünun'un kapanışı) 1908'deki İkinci Meşrutiyet'e kadar istibdat devam ettiği için belli bir edebi faaliyet görülmez. 1909'de siyasi şartlar yumuşar, Servet-i Fünun'dan ayrılan bir kısım edebiyatçıyla yeni bir Avrupai edebiyat oluşturma heveslisi şair ve yazar bir araya gelir(12 Mart 1909). Adına Fecr-i Âti denen bu grup Şubat 1910'da edebiyatımızın ilk bildirgesini(beyannamesini)* çıkarırlar. Fecr-i Âti adını Faik Ali bulmuştur.

***Bildirge**(beyanname): *Sanatsal bir hareketin amaçlarını açıklayan bildiri metni*

FECCR-İ ÂTİ BİLDİRGESİ

Fecr-i Ati Encümen-i Edebisi Beyannamesi (Orijinal Metin)

“Şimdiye kadar memleketimizde edebiyat kelimesinin haiz olduğu ehemmiyet ve ciddiyeti anlayan ve bu ehemmiyeti halka ifham eden, tereddüt etmeden söyleyebiliriz ki, pek az kimse gelmiştir. Tarih-i edebimizi tetkik edersek en parlak devirlerde bile edebiyatın bütün ihata-i manasiyle anlaşılıp anlatılmadığını görürüz. Onun için biz de san'at ve edebiyat daima boş vakitlerin bir hem-dem-i lâtifî olmaktan pek fazla bir ehemmiyet alamamış ve bunların nasıl terbiye-i hissienin tekâmülüne hizmet etmek tarikiyle bir milletin pişve-yi terakkiyâtı olduğu takdir edilememiştir. Edvâr-ı kadimeden ayrılarak asr-ı hâzıra doğru gelince yavaş yavaş suret-i telakkinin bir istihaleye uğradığını görüyoruz. Kemal Bey ve hem-zamanları birçok münasebetlerle bu husustaki fikirlerini söylemişlerdir. Kemal Bey'in 'edebiyatsız millet dilsiz insan kabilindedir' sözü meşhurdur. Fakat efkâr-ı umumiyenin anlamamaktan ve anlamak için hiçbir rehber-i hayırkar vecdi bulamamaktan mütehassıl lâkaydisine böyle bir cümlelerin devasaz olması elbette mümkün değildir. Bu zamana mahsus edebiyatlarında bu hususta hidemâtı görülmekle beraber Osmanlı efkâr-ı umumiyesinin bu rehberi kat'i surette bulunduğu tarih i'tiraf etmeli ki Edebiyat-ı Cedide'nin geç ve faa'l zekâlarının Servet-i Fünun sahifelerinde ilk te'sis-i meslek ettikleri zamana tesadüf eder. Bu hey'et-i edebiyenin erkânı o mecmuanın sahifelerinde muhitini tenvir eden bir mazume-i muzî'e vazifesini görüyordu. Fakat hükümetin gittikçe artan zulmü onların kalemlerini ilk darbe-i anî ü kakhârı indirdi. Ve bunların ileride tekrar toplanmak ümidiyle hepsi dağılıp gittiler. Hürriyetin ilânıyla yeniden ziyâlarına intizar edildiği zaman ise pek az istisna ile artık onlar eski melike-i hayalleri olan san'at ve müştüler. Bunu söylemekle bizden evvel gelenlere itiraz eylemek arzusunda değiliz. Zira onların edebiyatımıza ettikleri hizmeti takdir etmemek her halde kadir-

şikenlik olur. Biz onlara mazi-i meslekleri için teşekkür ile hal ve istikbale atf-ı nazar edeceğiz.

İşte bu istikbale bakmak azim ve niyetiyle Fecr-i Ati teşekkül ediyor. Fecr-i Ati azası kendilerine herkesten ziyade edebiyat-perest ve azim-perver olmaktan fazla bir kıymet ve ehemmiyet atfetmek cesaretini almamakla beraber temelini attıkları müessesinin bu beyaban-ı ilm ü edeb içinde bir sâye-zâr-ı zümrüdin olmasına intizaren şimdilik Avrupa'daki emsâlinin küçük bir numunesini temsil ve irade etmesine çalışacaklardır. Lisanın, edebiyatın, ulum-ı edebiyeye ve ictimâiyenin terakkisine hizmet etmek, ayrı ayrı şurada burada tenemüv eden isti'dadları sinesinde cem ederek ittihad ve ictima'nın hâsil odedeği kuvvetle tekemmüle, müsâdeme-i efkârın parlatacağı bârika-i hakikatle tenvir-i efkâra çalışmak: İşte Fecr-i Ati'nin gaye-i azm ü merâmı?

Fecr-i Ati azasının semerât- mesaisini ihtiva edecek bir kütüphane te'sis etmek üzeredir. Edebiyat-ı Cedide'nin parlak zekalarına da matla-ı envâr olmak meziyetini haiz olan Servet-i Fünun Mecmuasında neşreder.

Bundan başka memleketimizin terakkiyat-ı fikriye ve hissiye sini te'min edecek âsâr-ı mühimme-i garbiyeyi kendi azasına ve mükâfatlı müsabakalarla haricden intihab olunacak zevata tercüme ve neşrettirmek, umumi konferanslar vererek halkın seviye-i zevk,i edebisinin a'lasına, hudud-ı malumatının tevsî'ine çalışmak, memâilik-i garbiyedeki müessesat-ı mümâsile ile te'sisi revâbit ve münasebât ederek memleketimizin tenemmüvat-ı edebiyesini Garb'a, Garb'ın envârını afak-ı şark'a nakledecek metin ve ulvi bir nakil vazifesini görmek Fecr-i Ati'nin cümle-i emellerindendir.

Tanzim hükümete i'ta olunan Nizamname'nin bir sureti yakında neşrolunacaktır.

Efkar, ı münevvere eshabının bu teşebbüs i hayrı bir nida-yı teşçi ve takdir ile karşılayacağına eminiz. Çünkü acı bir itiraf olmakla beraber söylemekten çekinmeyiz ki memleketimizin ilme, san'ata ihtiyacı pek şediddir. Bu ihtiyacı telafi için atılacak en küçük adım rehiya, i'tilaya doğru atılmış demektir; ve bundan mahrum olmak muazzez vatan için elim bir öksüzlüktür.”

Fecr-i Âti Encümeni Edebisi Nâmına Kâtibi Müfit Râtip, Encümenin Azâ-yı Hâzırası:

Ahmet Samim, Ahmet Haşim, Emin Bülent, Emin Lâmi, Tahsin Nâhit, Celâl Sâhir (Reis), Cemil Süleyman, Hamdullah Suphi, Refik Halit, Sahabettin Süleyman, Abdülhak Hayri, izzet Melih, Ali Canip, Ali Süha, Faik Âli, Fâzıl Ahmet, Mehmet Behçet, Mehmet Rüştü, Köprülüzâde Mehmet Fuat, Müfit Râtip, Yakup Kadri.

(Servet-i Fünun C: 38, No. 977. 11 Şubat 1325)

Beyannamenin Günümüz Türkçesine Çevrilmiş Hali

“Şimdiye kadar memleketimizde “edebiyat” kelimesinin kazandığı önemi ve ciddiyeti anlayan ve bu önemi halka

anlatan -tereddüt etmeden söyleyebiliriz ki- pek az kimse gelmiştir. Edebiyat tarihimizi incelersek en parlak devirlerde bile edebiyatın en geniş manasıyla anlaşılıp anlatılmadığını görürüz. Onun için bizde sanat ve edebiyat daima, boş vakitlerin güzel bir arkadaşı olmaktan pek fazla bir önem kazanmamış ve bunların, duyuların eğitilmesine hizmet ederek bir milletin ilerlemesine öncülük ettiği takdir edilememiştir. Geçmiş devirlerden ayrılıp asrımıza gelince yavaş yavaş bu anlayışın değişmeye uğradığını görürüz. Namık Kemal ve çağdaşları birçok münasebetlerle bu konudaki fikirlerini söylemişlerdir. Kemal Bey'in "Edebiyatsız millet dilsiz insan kabilindedir." sözü meşhurdur. Fakat kamuoyunun, anlamamaktan ve anlamak için hiçbir yol gösterici bulamamaktan hâsıl olan ilgisizliğine, böyle bir hamlenin deva olması elbette mümkün değildir. Bu zamana mahsus edebiyatların da bu hususta hizmeti görülmeyle beraber Osmanlı kamuoyunun bu yol göstericiyi kati surette bulduğu tarih, itiraf etmeli ki Edebiyat-ı Cedîde'mizin genç ve faal zekâlarının Servet-i Fünun sayfalarında edebî mekteplerini ilk kurdukları zamana, rastlar. Bu edebî topluluğun kurucuları o derginin sayfalarında çevresini aydınlatan ışıklı bir burç vazifesini görüyordu. Fakat hükümetin gittikçe Artan zulmü onların kalemlerine ilk sert ve ezici darbeyi vurdu. Bunlar, ilerde tekrar toplanmak ümidiyle hepsi dağılıp gittiler. Hürriyetin ilanı ile yeniden ışıklarının beklendiği zaman ise, pek az istisnası ile, onlar eski hayallerinin melîkesi olan sanat ve edebiyata karşı bir ilgisizlik bulutuna bürünmüşlerdi. Bunu söylemekle bizden evvel gelenlere itiraz etmek arzusunda değiliz. Zira onların edebiyatımıza ettikleri hizmeti takdir etmemek her halde kadirbilmezlik olur. Biz onlara geçmiş çalışmalarını için teşekkür ile geleceğe gözlerimizi çevireceğiz.

İşte bu geleceğe bakmak azim ve niyetiyle Fecr-i Ati kuruluyor. Fecr-i Ati üyeleri kendilerine, herkesten çok edebiyat sever ve kararlı olmaktan fazla bir değer ve önem vermek cesaretini bulmamakla, beraber temelini attıkları kuruluşun bu ilim ve edebiyat çölünde yeşil bir gölgelik olmasını beklerken şimdilik Avrupa'da ki benzerlerinin küçük bir örneği, göstermeğe çalışacaklardır. Dilin, edebiyatın, edebî ve sosyal ilimlerin gelişmesine hizmet etmek bir tarafa, şurada burada filizlenen kabiliyetleri, sinesinde toplayarak birlik ve beraberliğin doğuracağı kuvvetle gelişmeye, fikir çatışmalarının parlatacağı hakikat şimşegiyle fikirleri aydınlatmaya çalışmak: İşte, Fecr-i Ati'nin karar ve niyetinin maksadı!

Fecr-i Ati üyelerinin çalışmalarının meyvelerini ihtiva edecek bir kütüphane kurmak üzeredir. Edebiyat-ı Cedîde'nin parlak zekalarına da tanyeri olmak meziyetine sahip olan Servet-i Fünun dergisi eserleri yayınlayacaktır.

Bundan başka memleketimizin duygu ve düşünce hayatının gelişmesini temin edecek önemli batı eserlerini kendi üyelerine ve mükâfatlı yarışmalarla dışarıdan seçilecek kişilere tercüme ettirmek, halka açık konferanslar vererek halkın edebî zevkinin yükselmesine, bilgisinin sınırlarını genişletmeye çalışmak, Batı ülkelerindeki benzer kurumlarla ilişki kurarak memleketimizin edebî mahsullerini batıya, batının ışıklarını doğu ufuklarına nakledecek sağlam ve yüce bir köprü vazifesi görmek, Fecr-i Ati'nin dilekleri arasındadır.

Hazırlanan ve hükümete verilen nizamnamenin bir örneği yakında yayınlanacaktır.

Aydınlarımızın bu hayırlı teşebbüsü teşvik ve takdir edici bir ifadeyle karşılayacağına eminiz. Çünkü acı bir itiraf olmakla beraber söylemekten çekinmeyiz ki memleketimizin ilme ve sanata ihtiyacı çok fazladır. Bu ihtiyacı telafi için atılacak en küçük adım kurtuluşa, yücelmeye doğru atılmış demektir. Ve bundan mahrum olmak aziz vatan için acı bir öksüzlüktür."

Fecr-i Âti Topluluğu Edebiyatına Adına Yazan Müfit Râtip, Beyannamenin altında imzası bulunanlar:

Ahmet Samim, Ahmet Haşim, Emin Bülent, Emin Lâmi, Tahsin Nâhit, Celâl Sâhir (Reis), Cemil Süleyman, Hamdullah Suphi, Refik Halit, Sahabettin Süleyman, Abdülhak Hayri, izzet Melih, Ali Canip, Ali Süha, Faik Âli, Fâzıl Ahmet, Mehmet Behçet, Mehmet Rüştü, Köprülüzâde Mehmet Fuat, Müfit Râtip, Yakup Kadri.

(Servet-i Fünun C: 38, No. 977. 11 Şubat 1325)

Fecr-i Âti topluluğunun yayımladığı bildiri şöyle özetlenebilir:

- "Sanat şahsi ve muhteremdir." diyerek sanat eserinin bireysel bir anlayışla yaratılmasına, sanatsal değer taşımaya önem verdiklerini söylemişler, "Sanat için sanat" anlayışını sürdürdüklerini belirtmişlerdir.
- Edebiyatın hoş vakit geçirmek için kullanılan bir araç olmadığını, ciddiye alınması gerektiğini söyleyerek Servet-i Fünuncuları böyle bir anlayış içinde edebiyat eseri yarattıkları için takdir etmişlerdir.
- Servet-i Fünuncuları 1908'den sonra edebiyatı bırakmakla eleştirerek onları "geçmiş" olarak nitelendirmişler, onların söyleyecek sözlerinin kalmadığını, eskidiklerini öne sürmüşlerdir.
- Amaçlarının Türk edebiyatının geleceğini yaratmak olduğunu belirterek, edebiyatta o güne kadar yaratılan tüm değerleri "eski" olarak kabul etmişler, farklı ve yeni bir edebiyat ortamı oluşturmak istemişlerdir.
- Dilde, sanatta, edebiyatta ve sosyal bilimler alanında farklı ve yeni bir çalışma yapmak istediklerini açıklamışlardır.
- Batı'daki gelişmeleri ve Batı edebiyatını geriden değil, günü gününe izleyeceklerini söyleyerek Batı'nın önemli eserlerini Osmanlıcaya, Türk edebiyatının önemli eserlerini de Batı dillerine tercüme edeceklerini, Doğu ve Batı arasında bir kültür köprüsü kurmak istediklerini açıklamışlardır.
- Genç yetenekleri bir araya getirerek fikir tartışmaları yapacaklarını, düşünce ve edebiyat alanında konferanslar düzenleyeceklerini, bunlarla ilgili de halkı bilgilendireceklerini ortaya koymuşlardır.
- Topluluğun yayın organının Servet-i Fünun dergisi olmasına, Fecr-i Âti üyelerinin eserlerini "Fecr-i Âti Kütüphanesi" adı altında yayımlanmasına karar vermişlerdir.

Fecr-i Âticiler Servet-i Fünuncuların devamı(uzantısı) sayılırlar. Onlar gibi şiirde parnasizm ve sembolizmi, roman ve öyküde realizm ve natüralizmi takip ederler. Çünkü onların edebiyat ekseninde yetişmişlerdir.

Fecr-i Âti şairleri görünenden çok hissedilenin peşindedir. Seyredilen manzaralar onların şiirine renkli, canlı, hissedilmiş tablolar halinde yerleşir. Marazi duygular eşliğinde ışık ve renk öne çıkar. Aruz ölçüsü ve müzikal akış vurgulu biçimde kullanılır. Temaları aşk ve tabiat, insan hayatının farklı zamanları, günün değişik anlarıdır. Aşk konusunu romantik ve duygusal olarak ele almışlardır. Fransız edebiyatını takip etmişlerdir.

Ahmet Haşim bu şiir anlayışını devam ettirerek gide gide saf(öz) şiire varmıştır. Haşim etkisiyle yazan şairler Tahsin Nahid, Emin Bülent gibi birkaç şairdir.

Fecr-i Aticiler, servet-i Fünuncuları söyleyecek sözleri olmayan geçmiş ve artık yenilik getiremeyen bir çevre olarak eleştirdiler. Ne var ki dil, tema, biçim, zihniyet gibi yönlerden kendileri de hiçbir yenilik getiremediler. Serbest Müstezad biçimini daha da geliştirdiler. Tiyatroya daha fazla önem verdiler. Edebiyatımızda bildirgesi olan ilk topluluk olarak geçtiler. Şiirde empresyonizm akımından da etkilendiler. Dili daha da ağırlaştırdılar.

EMPRESYONİZM(İZLENİMCİLİK)

19.Yüzyıl'ın ikinci yarısında Fransa'da ortaya çıkmış bir akımdır. Önce resimde etkili olmuş sonra edebiyata geçmiştir.

Empresyonizmde doğa olduğu gibi değil, izlenimlere(içimizde uyandırdığı ilgilere) göre anlatılır. Bu bakımdan sanatçı gördüklerini doğrudan anlatmaz, onların çağrıştırdıklarını anlatır. Empresyonistler Sembolistler gibidirler. Sadece biçime önem vermezler onlar kadar.

Paul Verlaine, Rainer Maria Rilke, Arthur Rimbaud bu akımın şairleridir.

AHMET HAŞİM

Fecr-i Âti'nin "sanat şahsi ve muhteremdir!" görüşüne uygun olarak bu ideali gerçekleştirmiş tek şairidir. Diğer şair ve yazarlar başka gruplar içinde kalmışlardır.

Dergâh dergisinde çıkan "**Bir Günün Sonunda Arzu**" şiiri eleştirilere uğrayınca şair **Şiirde Mana ve Vuzuh** adlı makalesini yazmıştır. Daha sonra Piyale adlı şiir kitabının mukaddimesinde(ön sözünde) "**Şiir Hakkında Bazı Mülâhazalar**" adlı poetikasını yazmıştır. Bu yazı, edebiyatımızın ilk poetikası kabul edilir. Haşim'in şiir görüşleri şöyledir:

- Şiir duyulmak içindir.(Müzik gibidir, fonetik bir sanattır.)
- Şiirin dili, söz ile müzik arasında sözden çok müziğe yakındır.
- Müzik anlamdan önce gelir, şiir bir telkindir.

Haşim'in bu görüşleri onun şiirinin iki kaynağı olduğunu gösterir: **Sembolizm ve Empresyonizm**.

"Göl Saatleri" adlı şiir eserinin mukaddimesinde yazdıkları daha çok Empresyonizm'e uygundur.

Sanatçı, **dörtlülük ve serbest müstezad** dışında bir biçim kullanmamıştır. **Bütün şiirlerini aruzla yazmıştır**, şiirinde aruz kusurlarına rastlanır.

Şiirlerinde **aşk, doğa, anne sevgisi, gece, hastalık, ölüm, sığınma, çocukluk anıları, melankoli, anlaşılmazlık, egzotik özelemler(o belde), renk musikisi** hâkimdir.

Şairin dili çok ağırdır. Nesir dili daha sadedir. Deneme türünün ilk örneklerini o yazmıştır.

Şiirleri: Göl Saatleri, Piyale

Makale-deneme-fıkra: Gurabahane-i Laklakaan, Bize Göre

Gezi: Frankfurt Seyahatnamesi

EMİN BÜLEND SERDAROĞLU

Galatasaray lisesinde okudu. Galatasaray spor kulübünün kurucusu ve ilk kaptanıdır. 1. Dünya Savaşı'nda Suriye ve Çanakkale savaşlarına katıldı.

Bireysel, lirik ve destani temalarda yazmıştır. Biçime ve kafiyeye fazla önem vermemiştir. Yazdığı "Kin" adlı şiiri Ziya Gökalp, Ömer Seyfettin ve Atatürk'ün takdirini toplamıştır.

TAHSİN NAHİT

Şiirlerinde Haşim etkisi görülür. Kadın ve aşk temalarında yazmıştır. Aruzlu şiirlerinde serbest müstezadı kullanmıştır. Şiirlerini "**Ruh-ı Bi-Kayd**" adı altında topladı.

Tiyatroyla ilgilenmiştir. Tiyatrolarını başka yazarlarla ortak yazmıştır:

Jön Türk	Ruhsan Nevvare ile birlikte
Aşkımız	Ruhsan Nevvare ile birlikte
Sanatkârlar	Ruhsan Nevvare ile birlikte
Kösem Sultan	Şahabettin Süleyman'la
Ben Başka	Şahabettin Süleyman'la
Rakibe	Henry Kistmaeckers ile Eugene Delard'dan adaptasyon

FECR-İ ÂTİ'NİN DAĞILIŞI

- 1.Belli bir sanat anlayışlarının olmaması,
- 2.Siyasi-sosyal karışıklıklar yüzünden kimsenin sanatsal şiire ilgi duymaması,
- 3.Genç Kalemler dergisi etrafında oluşan Milli Edebiyat'ın daha çok ilgi çekmesi,
- 4.Eleştirdikleri Servet-i Fünunculara benzemekten kurtulamadıkları gibi özgün bir eser de ortaya koyamamaları,

Gibi sebeplerden dolayı dağılmışlardır. **M.Fuat Köprülü, Celal Sahir, Refik Halit, Yakup Kadri, Ali Canip, Hamdullah Suphi, Şahabettin Süleyman** topluluk dağıldıktan sonra Milli Edebiyat'a geçmişlerdir.

IV. ÜNİTE

MİLLİ EDEBİYAT DÖNEMİ(1911-1923)

1.MİLLİ EDEBİYAT DÖNEMİ'NİN OLUŞUMU

Tanzimat Fermanı ile Osmanlı devleti yenilikçi bir döneme girmiş olsa da Batı karşısındaki mağlubiyetlerimiz hemen her alanda devam etmiştir. Osmanlının yıkılışına doğru devleti ve milleti kurtarmak için birtakım fikir akımları oluşmuştur. Bunlar Osmanlılık, İslamcılık, Batıcılık ve Türkçülük akımlarıdır.

Fikir akımlarının ortak noktası hepsinin Osmanlının kötü durumunu düzeltmek amacını taşımasıdır.

OSMANLILIK

Osmanlının etnik yapısı Fransız ihtilalinden dolayı milliyetçilik akımını tehlikeli kılıyordu. Azınlıkların, dini ve ırki grupların dışarıdan desteklenmesiyle de isyanlar başlamıştı. Herkesi bir arada tutacak çimentonun Osmanlılık şuru olduğunu düşünenler bu akıma destek vermiştir.

Jön Türkler, Namık Kemal, Ziya Paşa, Âgâh Efendi, Ali Suavi gibileri Osmanlılık fikrine destek vermişlerdir.

Osmanlılığa bağlı olanların amacı dil, din, ırk, mezhep farkı ne olursa olsun herkesin Osmanlı kimliği altında birleşmesi gerektiği, böylece kötü günlerin geçeceği idi.

Osmanlılığın temel amacı, Osmanlının ihtişamlı günlerini yeniden kurabilmektir.

İSLAMCILIK

İslamcılık, Rusya'nın Pan Slavizm politikası, azınlık isyanları, siyasi otoritemizin zayıflaması gibi olumsuzlukları giderecek çimentonun İslam dini olduğunu savunan görüştür.

Amacı İslam'ın temel değerlerine bağlı kalmak, öze dönmek, din çatısı altında birleşmektir.

Temel düşüncesi, İslam'ın ilerlemeye karşı olmadığı, çalışmayı ve gelişmeyi dinin emrettiği, bütün Müslümanların kardeş olduğudur.

Mehmet Akif Ersoy, Said Halim Paşa, M. Şemsettin Günaltay vb. kişiler İslamcıdırlar.

BATICILIK

Ortaya çıkış sebebi, Batının fen, teknoloji, sanat gibi alanlarda Osmanlıdan ileri olmasıdır.

Amacı; fen, teknoloji, bilim ve sanat alanlarında Batıyı örnek almaktır.

Temel düşüncesi, Avrupalı gibi olmak için Avrupa'nın kültür ve yaşama biçimini almaktır.

Abdullah Cevdet, Tevfik Fikret, Celal Nuri vb. bu fikri desteklemişlerdir.

TÜRKÇÜLÜK

Balkan savaşları sonrasında Osmanlılık akımının çökmesi, Türk olmayan azınlıkların Osmanlıdan ayrılması bu fikri güçlendirmiştir.

Amacı yeryüzünün Türklerini bir çatı altında toplamaktır.

Dilde, dinde, hedefte(ülküde) birlik düşüncesi temel düşüncesidir.

Ziya Gökalp, Mehmet Emin Yurdakul, Enver Paşa vb. bu akıma bağlıdırlar.

MİLLİ EDEBİYAT ve MİLLİYETÇİ EDEBİYAT

Türkçülük akımına kadar birtakım öncüler var olmuştur. Ahmet Vefik Paşa, Şemsettin Sami gibi kişiler Türk tarihi, dili ile ilgili eserler kaleme almışlardır. 1789 ihtilali Osmanlı için bölücü bir fikir ortaya çıkarmış olsa da Türk milliyetinin kültür, dil, edebiyat ve tarihi çerçevesinde kendi değerlerinin araştırılmasını da tetiklemiştir. Bu doğrultuda milliyetçi bir edebiyat oluşmuştur.

Milli Edebiyat, 1911-1923 yılları arasında somut milli konuların ve sade bir dilin işlendiği edebiyat döneminin adıdır. **Milliyetçi edebiyat** ise soyut Türkçü ideolojinin işlendiği edebiyattır.

Milli Edebiyat'la Milliyetçi Edebiyat iç içe girmiştir. Çünkü Milli Edebiyat'a öncülük eden yazarlar aynı zamanda milliyetçi soyut konuları da araştırmışlardır.

Milli Edebiyat, milliyetçilik(Türkçülük) ideolojisinin sonucudur. 1908'den sonra Türk Derneği, Türk Yurdu gibi dernekler; Türk Yurdu, Genç Kalemler gibi dergiler milliyetçilik ideolojisinin gelişmesine katkıda bulunmuşlardır.

Milliyetçiliğin edebiyata yansması Nisan 1911'de Selanik'te çıkarılan Genç Kalemler Dergisi'nde Ömer Seyfettin'in "Yeni Lisan Makalesi" ile başlar. Bu makalede özetle ele alınan konular şunlardır:

1- Arapça ve Farsça gramer kurallarının kullanılmaması, bu kurullarla yapılan terkiplerin kaldırılması,

- 2- Arapça ve Farsça kelimelerin Türkçede söylendikleri gibi yazılması,
- 3- Başka Türk Lehçelerinden kelimeler alınmaması,
- 4- İstanbul konuşması esas alınarak yeni bir yazı dilinin meydana getirilmesi,
- 5- Dil ve edebiyatın doğu-batı taklitçiliğinden kurtarılması...

Bu harekete Yeni Lisan Hareketi denmiştir. 1911'de başlayan bu hareket 1923'e kadar verdiği ürünlerle edebiyatımızda "**Milli Edebiyat Dönemi**" olarak anılmıştır. Milli Edebiyat Dönemi Türkçenin geriye döndürülemez biçimde sadeleşmesi demektir. Bu sadeleşme, Cumhuriyet döneminde de devam etmiş, milliyetçi olmasalar bile bütün şair ve yazarları etkilemiştir. Milli Edebiyat'ın öncüleri **Ömer Seyfettin, Ali Canip Yöndem ve Ziya Gökalp** olmuştur.

2.MİLLİ EDEBİYAT DÖNEMİ ÖĞRETİCİ METİNLERİ

Bu dönemde **makale, fıkra, sohbet** türünde eserler verilmiştir. Mehmet Fuat Köprülü, Ziya Gökalp, Ömer Seyfettin, Refik Halit Karay eser veren yazarlardır. Bu dönemde mizahın da geliştiğini söylemiş olalım.

MAKALE

Genelde Tanzimatçılar gibi halka sade bir dille bilinç vermenin de amaçlandığı makalelerde şu konular ele alınmıştır:

- Dilde sadeleşmenin önemi,
- Milli konuların işlenmesi gereği,
- Osmanlı savaşları ve bunların olumsuzlukları,
- Geri kalmışlık ve çözümleri,
- Osmanlının etnik yapısı ve sonuçları...

Fuat Köprülü, **yaklaşık 1500 üzerinde makale** yayımlamıştır. Bu dönem makaleleri:

Yeni Lisan	Ömer Seyfettin
Milli Edebiyat Meseleleri	Ali Canip Yöntem
Cenap Beyle Münakaşaları	Ali Canip Yöntem
Türkleşmek Muasırlaşmak İslamlaşmak	Ziya Gökalp
Türkçülüğün Esasları	Ziya Gökalp
Türk Töresi	Ziya Gökalp
Doğru Yol	Ziya Gökalp

FIKRA

Günlük sosyal konular, bir kişi veya edebi bir konuyu işleyen fıkralar(köşe yazıları) yayımlanmıştır.

SOHBET

Sosyal ve siyasi konular nükteli bir üslupla ele alınmıştır.

EDEBİ ELEŞTİRİ

Daha çok Ömer Seyfettin ve Ali Canip Yöntem'in Milli Edebiyat çevresindeki savunma ve polemiklerinden oluşmaktadır.

EDEBİYAT TARİHİ

Fuat Köprülü, bu alanda başarılıdır. Tezkire anlayışını kesip Batılı anlamda tarihçiliği ve edebiyat tarihçiliğini kültür dünyamıza ilk defa kazandırmıştır. Türk Edebiyatı, Medeniyeti, Musikisi, Dini, Sanatı gibi çok çeşitli alanlarda tarihi süreci ele alan eserler kaleme almıştır.

3.COŞKU VE HEYECANI DİLE GETİREN METİNLER

Bu dönem şiiri üç eğilim göstermiştir.

a)Sade dil ve hece ölçüsüyle yazılan şiirler

Mehmet Emin Yurdakul ve Ziya Gökalp sade dil ve hece ölçüsüyle şiirler yazdılar. Bu ikisini daha sonra beş hececiler takip etmiştir. **Beş Hececiler** şunlardır:

F	E	H	O	Y
Faruk	Enis	Halit	Orhan	Yusuf
Nafiz	Behiç	Fahri	Seyfi	Ziya
Çamlıbel	Koryürek	Ozansoy	Orhon	Ortaç

Sade dilciler şu özelliklere sahiptirler:

- Sade bir dil ve hece ölçüsü kullandılar,
- Temalar milli coşkuyu artırıcı temalardır,
- Toplum için sanat anlayışına bağlı olarak didaktik şiir öndedir,
- Milliyetçilik ve Türkçülük çokça işlenen konulardır,
- Konular yalnızca İstanbul çevresini değil, Anadolu'yu da kapsar,
- Kafiyeler genelde kulak içindir,
- Halk şiirine özgü söyleyişle modern söyleyiş birlikte kullanılmıştır,
- Dörtlük nazım birimi yanında beşli, altılı, yedili vb. bentler de kullanılmıştır,
- Halk şiiri nazım biçimleri yanında Batı kaynaklı nazım biçimlerine de yer verilmiştir...

b)Saf(öz) Şiir

Fecr-i Âti şiir duyarlılığını devam ettiren Ahmet Haşim'le başlayan ve Yahya Kemal'in de katıldığı bir şiir hareketidir. Bu anlayış asıl meyvesini Cumhuriyet döneminde vermiştir. Haşim ve Yahya Kemal öncü sayılırlar.

Haşim'e göre şiirde mana aranmaz, çünkü mana belirsiz bir şeydir. Sosyal bilimlerde olduğu gibi belli bir manası yoktur şiirin. Bu yüzden şiir sosyal meseleler, siyaset veya ideoloji için kullanılmaz. O, saf duyguların şiiridir. Bu konudaki görüşlerini "Şiir Hakkında Bazı Mülahazalar" adlı makalesinde öne süren şair böylece Batı'da Valery, Verlaine gibi şairlerin savunduğu saf(öz) şiire varmış oluyor.

Yahya Kemal de şiirin asıl maddesinin söz olduğunu ileri sürmüş, sözün deruni bir ahenk olduğunu ifade ederek şiirin ritmine önem vermiştir. Öz şiirin genel özellikleri de şunlardır:

-Şiirde anlama değil müziğe önem verirler,

-Her mısranın müzikal olarak diğer mısralardan bağımsız yazılması öne çıkar,

-Toplumsal, siyasal ve ideolojik konulardan uzak konular işlenir,

-Şiirde ahenk, ritim, ses değerleri öne çıkar...

-Anlam kapalı ve çok yönlüdür...

c)Halkın Yaşam Tarzını ve Değerlerini Anlatan Manzumeci Şiir

Bu anlayışta öne çıkan şair daha çok **Mehmet Akif Ersoy**'dur. Kısmen **Mehmet Emin Yurdakul** da bu anlayıştadır. Savaşlar, azınlık isyanları, göçler, fakirlik, tembellik, çaresizlik, ekonomik sıkıntılar, ahlaksızlıklar vb. konularda manzum öykü tarzında yazılan manzumelerden oluşur. Halkın durumu, değerleri şiirlere dramatik olarak yansıtılır.

-Tema, doğrudan halkın yaşamıdır,

-Halka yol göstermek için halkın yaşamı ele alınır, çareler gösterilir,

-İslam dünyasının içinde bulunduğu duruma vurgu yapılır,

-Ahenk genelde ölçü ve kafiyeyle sağlanmıştır,

-İçten bir anlatım ve günlük konuşma dili kullanılmıştır,

-Şiirler "manzum hikâye" biçimindedir...

Not: Manzum Hikâye, edebiyatımızda Fikret ile başlamıştır.

4.OLAY ÇEVRESİNDE ELE ALINAN METİNLER

ANLATMAYA BAĞLI OLANLAR

A)HİKÂYE

Bu dönemde **Ömer Seyfettin, Refik Halit Karay, Reşat Nuri, Yakup Kadri, Halide Edip Adivar** hikâyeler yazmışlardır. Anadolu ve Anadolu insanını ele alarak milli bilinci açılmışlardır. Yapısal özellikleri şunlardır:

1.Anadolu ve Anadolu insanı ele alınmış, gözlemler Anadolu üzerine yapılmış, memleketçi bir öykü anlayışı geliştirilmiştir.

2.Kişiler; çocuklar, asker ve memurlar, işçiler, yoksullar, ihtiyarlar, zulme uğrayanlar, tarihi kahramanlar, kısaca toplumun her kesiminden kişiler öykülere girebilmiştir.

3.Genelde yazarlar kendi zamanlarının insanlarını anlatmışlarsa da tarihi zamanları da anlatmışlardır.

4.Anadolu'daki mekânlar, cepheler, Anadolu dışındaki Türklerin yaşadığı yerler mekân olarak seçilmiştir.

5.Toplumsal temalar işlenmiştir. Yaşam koşulları, savaş sıkıntıları, bağımsızlık, yanlış Batılılaşma, geçmişteki kahramanlıklar, vatan sevgisi, az da olsa aşk maceraları tema olarak işlenmiştir. Bu temalar işlenirken Milliyetçilik, Osmanlıcılık, Batıcılık gibi zihniyetler de etkili olmuştur.

6.Dil oldukça sadedir; bu dönem yazarları Anadolu, Balkanlar gibi çeşitli bölgeleri gezibildikleri için realist ve natüralist gözlemler yapabilmişlerdir. Tasvirler kusursuzdur.

7.Hikâyeler Maupassant(olay) tarzı ile yazılmıştır.

B)ROMAN

Hikâye yazarları genelde roman da yazmışlardır. Romanda da Anadolu insanı, milli bilinç ve duyarlılık verilmeye çalışılmıştır.

1.Olaylar İstanbul dışında geçmektedir. Tarihi olaylar tarihi mekânlarda geçmektedir.

2.Kişiler halktan ve Anadolu'dan kişilerdir.

3.Romanın yazıldığı zaman dilimi ve tarihi zamanlar zaman olarak ele alınmıştır.

4.Mekân; şehir, kasaba ve köyleriyle Anadolu'dur. Memleket romantizmi eserlerin genel özelliğidir, fakat anlatım üslubu realizmdir.

5.**Ömer Seyfettin, Halide Edip, Yakup Kadri, Refik Halit, Reşat Nuri, Aka Gündüz, Halide Nusret Zorlutuna** bu dönemde yazan romancılarıdır.

6.Konular; siyasi kavgalar, Türkçülük, yanlış Batılılaşma, kuşak çatışması, geri kalmışlık, eğitimsizlik, cehalet, yoksulluk... Vb.

7.Dil sadedir.

8.Etkilendikleri edebi akım realizmdir.

B)GÖSTERMEYE BAĞLI EDEBİ METİNLER

1.II. Meşrutiyetle birlikte tiyatro çalışmaları hız kazanmıştır.

2.İlk resmi tiyatromuz olan **Darülbedayi-i Osmani** Pierre Antuine tarafından kurulmuş, buradan **Muhsin Ertuğrul** yetişmiş ve kurumu idare etmiştir.

3.Darülbedayi’de drama, dans, edebiyat, okuma gibi bölümler kurulmuştur. Opera için müzik bölümü de eklenmiştir.

4.Darülbedayi, 1926’da kurulan İstanbul Şehir Tiyatroları’na kadar hizmetlerini devam ettirmiştir.

5.Temalar savaş şartları, milliyetçilik, istibdat eleştirisi, sosyal ve ailevi dramlar, yakın tarih, Türk dünyası idealleri çerçevesinde yoğunlaşmıştır.

6.Çok az da olsa vodviller ve komediler de oynatılmıştır.

7.Dil, konuşma dilidir, sadedir.

8.Bu dönemde eser vermekte öne çıkan yazarlar **İbnürrefik Ahmet Nuri ile Musahipzade Celal**’dir.

MİLLİ EDEBİYAT DÖNEMİNİN ŞAİR VE YAZARLARI

1.ÖMER SEYFETTİN

Gönen’de doğdu, baytarlık okudu, askeri okullara gitti, bir yıl Yunanlılara esir düşmüştür, Genç Kalemler, Halka Doğru ve Türk Yurdu dergisinde yazarlık yaptı, Kabataş’ta öğretmenlik görevinde bulundu.

1.Selanik’te çıkan Genç Kalemler dergisindeki yazılarıyla tanınmıştır.

2.Yeni Lisan makalesi Milli Edebiyat’ın başlangıcı kabul edilmiştir.

3.Hikâyelerini Yeni Mecmua dergisinde yayımlayarak ününü iyice artırmıştır.

4.Kendini ağırlıklı olarak hikâyeye veren ilk sanatçı olduğu gibi Maupassant tarzının da en yetkin örneklerini vermiştir.

5.Hikâyelerinde milli bir duygu oluşturmak, savaşlar ve yoksulluklar içindeki bezgin halka umut aşılamak istemiştir.

6.Yeni Lisan’da savunduğu gibi sade bir dille yazmıştır.

7.Hikâyelerinin konuları:

-Tarihi hikâyelerinde halka moral vermek istemiştir.

-Bazılarında askerlik yıllarında Balkanlarda yaşadıklarını anlatmıştır.

-Bazılarında da toplumun aksak yönlerini, dini istismar edenleri anlatmıştır.

-Kimi öyküleri de sosyal ve siyasi konulardaki fikirlerine dayanır.

-Kimisinde çocukluk anıları vardır.

-Bazıları da efsane ve masallara dayanır.

ESERLERİ:

HİKÂYELER: Harem, Yüksek Ökçeler, Gizli Mabel, Beyaz Lale, Asilzadeler, İlk Düşen Ak, Mahcupluk İmtihanı, Dalga, Nokta, Ezeli Bir Tekerrürdür, Bomba, Falaka, Bahar ve Kelebekler, Kaşığı, Pembe İncili Kaftan, Yüzakı, Kurumuş Ağaçlar, Aşk Dalgası.

ROMAN: Efruz Bey, Ashab-ı Kehfimiz, Yalnız Efe

ŞİİR: Şiirler(Doğduğum Yer)

İNCELEME: Milli Tecrübelerden Çıkarılmış Ameli Siyaset, Yarınki Turan Devleti, Türklük Mefkûresi, Türklük Ülküsü

2.ZİYA GÖKALP

İlk Türk sosyologu unvanlı Ziya Gökalp, sosyolojiyi entelektüel bir temel olarak almıştır. Durkheim sosyolojisinden etkilenmiştir.

Türk Ocağı, Türk Yurdu, Yeni Mecmua gibi dergilerde milliyetçiliğin ilkelerini yazmıştır. Ona göre Batı medeniyetini belirleyen ulus kültürüdür. Bu yüzden önce uluslaşmak gerektiğini savunuyordu. Uluslaşmanın da yolu endüstriden geçiyordu. Böylece ekonomi yanında bilim de geliyecekti.

Gökalp, nesir ve nazımda Genç Kalemler üslubuna bağlı kalmıştır. Gökalp kendisini, “Fikirlerini vezin ve kafiyeyle yazan düşünür” olarak görmüştür. Toplumcu ve gayesi olan bir şairdir. Ona göre divan edebiyatı doğunun, Tanzimat edebiyatı ise Batının edebiyatıdır. Onlar milli ve orijinal değildir. Milli ve orijinal olmak için halk edebiyatını temel almak gerekir.

Koşma, sonnet ve kendine özgü nazım biçimlerini kullanan Gökalp; destani, vatani, öğretici şiirler yazmış, bazı şiirlerini de lirik ve çocuk şiirlerine ayırmıştır.

Kızıl Elma: Turancılık ve Vatan şiirlerinden oluşan eseridir.

Yeni Hayat: Didaktik ve lirik şiirlerinin yazıldığı eseri

Altın Işık: Bazıları manzum bazıları düzyazı masal ve efsanelerin bulunduğu eseri

Düz Yazıları: Türkleşmek İslamlaşmak Muasırlaşmak, Türkçülüğün Esasları, Türk Töresi, Doğru Yol, Türk Medeniyet Tarihi, Türkiye’nin Sosyal ve Kültürel Temelleri

3.ALİ CANİP YÖNTEM

Genç Kalemler'in başyazarıdır. Adını daha çok Yeni Lisan hareketini savunan polemikleriyle duyurmuştur. "Geçtiğim Yol" adlı şiir kitabında hem hece hem de aruzlu şiirleri vardır. Nazik ve duyarlı birisi olmasına rağmen bunları şiirlerine yansıtamamıştır.

Yeni Lisan hareketiyle ilgili olarak en çok Cenab Şahabettin'le tartışmış, bu tartışmaları "Milli Edebiyat ve Cenab Beyle Münakaşalarım" başlığı altında yayımlamıştır.

Ömer Seyfettin, Ziya Gökalp'le birlikte Yeni Lisan'ın üç teorisyeninden birisidir.

4.MEHMET EMİN YURDAKUL

İlk edebiyat derslerini babasından almış daha sonra Namık Kemal'in Evrak-ı Perişan adlı eserindeki erkekçe sese hayran kalmıştır.

İstanbul'da milliyetçiliğe de yakın duran Cemaleddin Efgani ile tanışmış, "Kuran-ı Kerim" şiirini onun etkisiyle yazmış, meşhur "Cenge Giderken" şiirini de Efgani'ye gösterince Efgani: İşte asıl sizin edebiyatınız budur!" biçiminde takdir almıştır.

1914 yılında Mehmet Emin şerefine Türkocağı'nda bir gece düzenlenmiş, orada şaire "Milli Şair" unvanı verilmiştir.

Dili sadedir, hece ölçüsü kullanmıştır.

Şiirlerinde şehitler, yetimler, çiftçiler, gemici ve balıkçılar, bilgisizlik, eğitimsizlik, fukaralık gibi konular görülür.

Onun şiiri halkçı ve Anadolu bir şiirdir.

Merhamet(şefkat) ile vatan konusu baskın temalarıdır.

Şiirin estetik yönünü dikkate almaz, bütün gücünü samimiyetinden alır. Üçer, altışar, sekizer dizeli şiirler de yazmıştır.

Kolektif bilince hitap eden zaman zaman ideolojik bir üslubu vardır; bu tutumu şiirlerinin estetizmine zarar vermiştir.

Ona göre şiir gerçekçi olmalı, hayale yer vermemelidir.

Şiirlerinde söylevci bir üslup vardır.

Şiirlerinde gür ve dolgun bir ses tonu görülür, dişil değil, erkekçe söylemiştir.

Türkçe Şiirler: Kitabın ismi o dönemde büyük etki yapmıştır. Daha çok halkın yaşamını anlattığı ilk şiir kitabıdır.

Türk Sazı: Bu kitabında vatan şiirleriyle yoksul ve yalnız Anadolu halkının durumu anlatılmıştır.

Ey Türk Uyan: Aynı adlı tek bir şiirden oluşan kitapta uykuda olan bir milletin silkinip kendine gelmesi için tarihi bir anlatım göze çarpar.

Tan Sesleri: İki şiirden oluşan bir kitaptır, ilkinde Rus muhalefeti, ikinci şiirde ise Türk Birliği düşüncesi işlenmiştir.

Hasta Bakıcı Hanımlar: Ordunun Destanı adlı şiirin de yer aldığı cephe gerisi kadınlarını anlatan şiirler...

Turana Doğru: Uzak Türk geçmişini ve Rus nefretini anlatan şiir kitabı...

İsyan ve Dua: İsyan ve dua adlı iki şiirin bulunduğu kitaptır. 1.Dünya Savaşı ve yaratandan dua istenen kısım gelir...

Aydın Kızları: Ordu içinde çok okunan "Vur" adlı şiirin de bulunduğu Anadolu halkını anlatan şiirler...

Şiir-düzyazı: Mustafa Kemal

Düz-yazı eseri: Türkün Hukuku

5.FUAT KÖPRÜLÜ

Önce Fecr-i Âti içinde şiire başladı, daha sonra kendini edebiyat tarihçiliğine verdi. Milli Edebiyat'a sanatçı kimliğiyle değil, bilim adamı kimliğiyle katılmıştır.

Türk edebiyatı tarihini Batılı yöntemle araştıran ilk kişidir. Türkoloji'nin öncüsüdür, edebiyatımızı tezkire anlayışından kurtarmıştır. Yazarın Türk tarihi, sanatı, tasavvuf, antoloji gibi alanlarda eserleri vardır.

Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, Türk Edebiyatı Tarihi I, Bugünkü Edebiyat, Azeri Edebiyatına Ait Tetkikler, Milli Edebiyat Cereyanının İlk Mübeşşirleri ve Divan-ı Türki-i Basit, Divan Edebiyatı Antolojisi, Türk Saz Şairleri...

6.AKA GÜNDÜZ(ENİS AVNİ)

Çocuk Bahçesi ve Genç Kalemler'de çıkan yazılarıyla tanındı. Sade dil akımına bağlıdır ve Milli Edebiyat yazarıdır.

Roman, hikâye, şiir, oyun alanında altmışın üzerinde eser üreten velut(üretken) bir yazardır.

Çevresinden seçtiği ve realist bir üslupla anlattığı kahramanları işleme bakımından Ömer Seyfettin'e, sokağın dilini ve insanları kullanma bakımından da Hüseyin Rahmi'ye benzer.

Romanları tezli(mesaj veren) roman özelliğindedir. Roman kahramanları alafranga züppeler, yozlaşmış kadınlar, mürebbiyeler, uyuşturucu müptelaları vb.dir. Türk toplumunun geçirdiği sosyal değişimler, milli ve toplumsal sorunlar onun eserlerinde yer alır.

Dili sade ve rahat, cümleleri kısadır. Hayatını yazarak kazandığı için yer yer estetik kusurlar(çok yazmaktan) görülür.

Romanları: Bu Toprağın Kızları, Dikmen Yıldızı, Odun Kokusu, Tank-Tango, İki Süngü Arasında, Çapkın Kız, Yıldız, Ben Öldürmedim! Kokain, Aysel, Üvey Ana, Aşkın Temizi, Zekeriya Sofrası, Giderayak, Yayla Kızı

Öyküleri: Türk Kalbi, Türkün Kitabı, Muhterem Katil, Kurbağacık, Hayattan Hikâyeler, Meçhul Asker

Şiirleri: Bozgun, Çocuk Kalbi, Türk Duygusu

Oyunları: Yarım Türkler, Beyaz Kahraman, Yılmazların İkiizler, Gazi Çocuklar İçin, Mavi Yıldırım, O Bir Devirdi

7. YUSUF AKÇURA (1876 – 1935)

- 1904 yılında Mısır'da (Türk adlı bir gazetede) yayımladığı Üç Tarz-ı Siyaset adlı makalesi onu Türk siyasal hayatında önemli bir isim haline getirdi.
- Türkçülük akımının manifestosu kabul edilen bu makalede Akçura, Osmanlının toparlanabilmesi için üç ana görüşün (Osmanlılık, Türkçülük, Batıcılık) bulunduğunu ve bunlar arasında en uygununun Türkçülük olduğunu savunmuştur.

Eseri:

- **Makale:** Üç Tarz-ı Siyaset

8.RIZA TEVFİK BÖLÜKBAŞI

1. Servet-i Fünuncuların çağdaşı olduğu halde o topluluğa katılmayan sanatçı Tekke ve saz şiirinin etkisiyle içten, duygulu koşmalar, nefesler yazmıştır.
2. Mehmet Emin'deki ahenk eksikliğini kapatan sanatçı, hece ölçüsünü başarıyla kullanmış, sade bir dille eserler vermiştir.
3. Aşk, doğa, geçmişe özlem, çocukluk anıları... şiirlerinin başlıca temalarıdır. Sanatçıya çok bilgili olduğu için döneminde "**feylesof**" sıfatı yakıştırılmıştır.
4. Şiirlerini topladığı eseri "**Serab-ı Ömrüm**" adını taşır.

9.HAMDULLAH SUPHİ TANRIÖVER(söylev)

Hamdullah Suphi Tanrıöver (1885, İstanbul - 10 Haziran 1966, İstanbul), Türk edebiyatçı, yazar, öğretmen, milletvekili, siyasetçi.

Kurtuluş Savaşı ve cumhuriyetin ilk yıllarında Meclis'te yaptığı coşkulu konuşmaları nedeniyle "*milli hatip*" ve "*cumhuriyet hatibi*" olarak tanınan bir siyaset adamı ve yazardır. Önce Fecri Âti Hareketi içinde, daha sonra Milli Edebiyat toplulukları içinde yer aldı. Zamanla siyasi kimliği, şair ve yazar kimliğinin önüne geçti. Son Osmanlı Meclis-i Mebusanı'nda ve I., II., III., VII., VIII., IX. dönem TBMM'de milletvekili olarak bulundu. İki defa Milli Eğitim Bakanlığı yaptı. Siyasi yaşamının yanı sıra Türk Ocakları'nın başkanlığını yürüttü. Türk Ocakları'nın kapatılmasından sonra 13 yıl Bükreş'te büyükelçilik görevinde bulundu. Yurda geri döndüğünde Türk Ocakları'nı tekrar kurdu; ismi, aralıklarla toplam 34 yıl başkanlık ettiği bu kurum ile özdeşleşmiştir.

Eserleri: Dağ Yolu(Konuşmalarından Seçmeler), Günebakan(Makale)

10. Ebubekir Hâzım Tepeyran (d. 1864, Niğde - ö. 1947, İstanbul), Türk devlet adamı ve yazar.

Osmanlı döneminde İçişleri Bakanlığı, Cumhuriyet döneminde II., VI. ve VII. dönemlerde Niğde milletvekilliği yapmıştır.

Türk edebiyatında ikinci gerçekçi köy romanı olan Küçük Paşa'nın yazarıdır. Yazar Oktay Akbal'in dedesidir.

Ebubekir Hazım Bey, yaşamı boyunca Türkçe, Fransızca şiir, anı, öykü kitapları yayınladı. Tek romanı "**Küçük Paşa**" (1910) Türk yazınında önemli bir yer edindi Konusu Orta Anadolu'da bir köyde geçen bu roman, Nabizade Nazım'ın Karabibik romanından sonra köyü ve köylüyü yazınımıza sokan ikinci romancıdır.(vikipedi)

11.BEŞ HECECİLER

FARUK NAFİZ ÇAMLİBEL (1898-1973)

1. İstanbul doğumlu olan sanatçı, tıp öğrenimini yarıda bırakıp yazarlık, öğretmenlik yapmıştır.
2. Beş Hececilerin en önemli isimlerinden olan Faruk Nafiz, şiire I. Dünya Savaşı yıllarında aruzla başlamış; 1918-1921 arasında ise hece ölçüsüyle yazmıştır.
3. Hem aruzu hem heceyi çok başarılı biçimde kullanan sanatçı, lirik aşk şiirleriyle büyük beğeni kazanmıştır.
4. Şiirlerinde düş ve gerçek bir aradadır.
5. Milli Edebiyat'a katıldıktan sonra halk şiirine ilgi duyan sanatçının şiirlerinde büyük bir memleket sevgisi görülür. "Han Duvarları"

adlı şiiri her dönemde sevilerek okunmuştur.

6. Faruk Nafiz, şiir dışında, tiyatro ve roman da yazmıştır.

Eserleri:

Şarkının Sultanları (şiir)
Bir Ömür Böyle Geçti (şiir)
Gönülden Gönüle (şiir)
Dinle Neyden (şiir)
Çoban Çeşmesi (şiir)
Han Duvarları (şiir)
Suda halkalar (şiir)
Canavar (oyun)
Akın (oyun)
Özyurt (oyun)
Kahraman (oyun)
Yayla Kartalı (oyun)
Yıldız yağmuru (roman)

YUSUF ZİYA ORTAÇ (1895 - 1967)

1. Edebiyat tarihimizde "Hecenin Beş Şairi"nden biri olarak yerini alan Yusuf Ziya Ortaç, aruzla ve heceyle yazdığı şiirlerini değişik dergilerde yayımlamıştır.
2. Şiirlerinde Faruk Nafiz'in etkisi vardır.
3. Mizah alanında da eserler veren sanatçı Akbaba dergisini çıkarmıştır.
4. Heceyle yazdığı Binnaz adlı oyun, başarılı ilk manzum piyesimizdir.
5. Sağlam bir Türkçesi, kıvrak bir üslubu vardır.

Eserleri:

Akından Akına (şiir)
Cenk Ufukları (şiir)
Âşıklar Yolu (şiir)
Binnaz (oyun)
Göç (roman)
Beşik (fıkra)
Göz Ucuyla Avrupa (gezi)
Portreler (anı)
Bizim Yokuş (anı)

HALİT FAHRİ OZANSOY (1891- 1971)

1. Bir öğretmen olan şair, adını I. Dünya Savaşı

yıllarında aruzla yazdığı şiirlerle duyurmuş, sonradan art arda heceyle şiirler yazarak Beş Hececilere katılmıştır.

2. Şiirlerinde çoğunlukla egzotik sahnelere, hüznün ve melankoli gibi bireysel duygulara, aşk ve ölüm temalarına rastlanır.
3. Şiirden başka tiyatro, roman, anı türlerinde de eser vermiştir.

Eserleri:

Rüya (şiir)
Cenk Duygulan (şiir)
Balkonda Saatler (şiir)
Sulara Giden Köprü (roman)
Sönen Kandiller (oyun)
Edebiyatçılar Geçiyor (anı)

ENİS BEHİÇ KORYÜREK (1892-1949)

1. "Beş Hececiler"den olan sanatçı ilk şiirlerini aruzla yazmış, sonradan Ziya Gökalp'in etkisiyle Milli Edebiyat akımına geçmiştir.
2. Milli heyecanlarla yüklü, epik şiirleriyle tanınmıştır. Hece ölçüsünü kullanmada pek başarılı değildir.
3. Türk denizcilerini anlattığı "Gemiciler" şiiri çok ünlüdür.
4. 1946'dan sonra tasavvufi şiirler de yazmıştır.

Eserleri:

Miras (şiir)
Vâridat-ı Süleyman (şiir)

ORHAN SEYFİ ORHON (1890 -1972)

1. Gazetecilik, öğretmenlik, milletvekilliği yapan sanatçı şiire aruzla başlamış, sonradan heceye geçmiştir.
2. Heceyle yazdığı şiirlerini Milli Edebiyatçıların çıkardığı değişik dergilerde yayımlamıştır.
3. Şiirlerinde hece ölçüsüyle aruzu kaynaştırmaya çalışmış, gazel biçiminde fakat hece ölçüsüyle yazmıştır.
4. Bireysel duyguları işleyen, ahenkli ve zarif

şiiirlerinde temiz, duru bir Türkçe vardır.

5. Hıyaban, Papağan, Akbaba, Güneş,
Çınaraltı... gibi edebiyat dergilerini
çıkarmıştır.

Eserleri:

Fırtına ve Kar (şiir)

Peri Kızı ile Çoban Hikâyesi (manzum masal)

Gönülden Sesler (şiir)

Çocuk Adam (roman) Düğün Gecesi (öykü)

Kulaktan Kulağa (fıkra)

Tiyatroları: Kenan Çobanları, Maske ve Ruh

Anı: Mor Salkımlı Ev, Türk'ün Ateşle İmtihanı

Sinekli Bakkal: 2.Abdülhamit Dönemi çerçevesinde doğu-batı çatışmasını ele alan bir romandır. İstanbul'un Sinekli Bakkal mahallesinde yaşayan Rabia adlı bir kızın çevresinde geçer. Bu mahalledeki imam'ın kızı Emine, aynı mahallede orta oyunu oyuncusu Tefvik ile istemeden evlendirilir. Zenne rolünden dolayı Tefvik'e kız Tefvik denmektedir. Bir süre sonra bu yüzden ayrılırlar. Ancak Rabia adlı bir kızları vardır. Tefvik sürgüne gönderilir. Sesi ile herkesi büyüleyen Rabia Kur'an ve mevlid okumaktadır. Tefvik sürgünden dönünce Genç Türklere üye olduğu için bu defa da Şam'a sürülür. Rabia ise Peregrini adlı biriyle evlenir. Peregrini doğu ve batı kültürünü bilmektedir. Rabia da onunla evlenerek doğu kadınının her iki kültüre de adapte olabileceğini göstermiş olur.

Vurun Kahpeye: Aliye köye erkenden gelmişti. Çocuklara ders vermek için köyün okuluna gitti. Ancak orada okulun hizmetlisi Mehmet Efendi ve müdürden başka kimseyi bulamadı. Daha sonra Aliye'ye Okulu tanıttılar, köyde nerede kalacağını gösterdiler. Aliye Ali Rıza Efendi'nin evinde kalacaktı.

Ali Rıza Efendi ve karısı, Aliye'yi yıllar önce ölen kızlarının yaşında olması sebebiyle çok sevdiler. Aliye de bu yüzden kendini çok rahat ve güvende hissediyordu. Zamanla köydeki insanlar da yavaş yavaş Aliye'yi tanıdı.

Aradan geçen zamanda Yunanlılar köye yaklaşmışlardı. Köyün düşman tarafından işgali artık an meselesiydi. Köyün imamı ve köyün zenginlerinden birkaçı alçakça düşmana yardım etmeye başladılar. Köy imamı, genç ve güzel Aliye'nin güzeline kapılıp onu değişik yollardan elde etmek için düşmanla iş birliğine girdi. Düşman köyü işgal ettiğinde Aliye de ona kalacaktı. Tosun Bey ise, düşmanın gidişatını yavaşlatmak için elinden geleni yapıyordu. Fakat köyde neler olup bittiğinden habersizdi ve arkasında dönen hain dolaplardan haberi yoktu. _

Köy imamı Fettah Hoca'nın bazı önemli zamanlarda Tosun Bey ve arkadaşlarını Yunan kuvvetlerine ispiyonladı. Bu gammazlıklar yüzünden Tosun Bey'in kuvvetleri zor anlar yaşadı. Bu olaylar yaşanırken, köydeki hainlerden yardım da alan Yunanlılar köye girmişti. İmam Fettah ise canla başla Yunanlılara yardım ediyordu. Sebebi ise Aliye'yi en kısa zamanda elde edebilmektir.

Bütün bu olaylar olurken idealist öğretmen Aliye de boş durmuyordu. Tosun Bey gibi bir vatansever olan Aliye, okuldaki öğrencilerini alıp her gün köyün meydanında dolaştırıyordu. Ayrıca onlara sık sık Türk kanı taşıdıklarını hatırlatıyor, bu yüzden de vatanlarını kanlarının son damlasına kadar savunmaları gerektiğini anlatıyordu. Ayrıca öğrencilere vatan sevdası ile ilgili marşlar söyleterek dolaştırıyordu.

Aliye bir gün eve gittiğinde Ali Rıza Efendi'nin Yunanlılar tarafından tutuklandığını öğrendi ve hemen Yunan karargahına gidip Yunanlı komutandan onu serbest bırakmasını istedi. Aliye'nin güzelliğinden etkilenen komutan da Aliye'ye uygunsuz teklifte bulundu. Aliye ise bu uygunsuz teklife hiçbir karşılık vermeden Ali Rıza Efendi'yi alıp karargâhtan ayrıldı.

12.HALİDE EDİP ADIVAR

1919'da İstanbul'un işgaline karşı düzenlenen mitinglerde ateşli ve milliyetçi konuşmalarıyla dikkat çekti. Daha sonra Milli Mücadele'ye katıldı. Fransa ve İngiltere'de kalmış, Türkiye'de Batı Edebiyatı profesörü olmuştur.

Yeni Lisan dili doğrultusunda romanlar yazdı. Romantizmden Realizm'e doğru değişim gösterdi.

Aşk, kadın psikolojisi, Türkçülük, Milliyetçilik, memleketçilik konuları çerçevesinde yazdı. Romanlarında canlı karakterler yaratmıştır.

Kadın tipleri idealize edilmiş tiplerdir. Ancak anlatıcı her zaman erkektir; bu erkekler kadını gözlemler ve onu tanıdıkça ne kadar mükemmel olduğunu görür.

Halide Edip'in üslubu çok güçlü değildir. Anlatım bozuklukları, basit cümle yapıları göze çarpar.

Seviye Talip, Handan, Kalp Ağrısı gibi ilk romanlarında aşk ve bireysellik öne çıkmıştır.

Ateşten Gömlek, Vurun Kahpe'ye, Zeyno'nun Oğlu romanlarında Kurtuluş Savaşı ve direnişleri işler.

Sinekli Bakkal, Tatarcık ve Sonsuz Panayır romanlarında doğu-batı çatışmaları, töreler ve toplum sorunları ele alınır.

Kadın, onun eserlerinde ikincil konumda olmayan, birey olabilmiş, bağımsız ve sorumluluk sahibi olarak betimlenir.

Romanları: Raiik'in Annesi, Seviye Talip, Handan, Yeni Turan, Son Eseri, Mev'ud Hüküm, Ateşten Gömlek, Kalp Ağrısı, Vurun Kahpeye, Zeyno'nun Oğlu, Sinekli Bakkal, Yolpalas Cinayeti, Tatarcık, Sonsuz Panayır, Döner Ayna, Âkile Hanım Sokağı, Sevda Sokağı, Çaresiz

Hikâyeleri: Harap Mabetler, Dağa Çıkan Kurt, İzmir'den Bursa'ya, Kubbede Kalan Hoş Sada

Aradan geçen zamanda Fettah Bey'in yaptıkları ve düşman işbirlikçileri, köylüyü galeyana getirip Aliye'ye karşı tavır aldirdılar. Gittikçe köşeye sıkışan ve tüm hainlere karşı tek başına mücadele etmek zorunda kalan idealist öğretmen Aliye, öldürüldü.

Ateşten Gömlek

Peyami, Dışişlerini seçen bir gençtir. Bacaklarını kaybetmiştir. Hatıralarını yazdığı sıralarda, kafatası da açılacak, içeride kaldığı sanılan bir kurşun aranacaktır. Peyami'nin uzak bir akrabası olan Ayşe, İzmir'den, onunla evlendirilmek üzere İstanbul'a davet edilmiş, ama Peyami istememiştir. Bunun üzerine, onuruna çok düşkün olan Ayşe, bir daha hiç bir zaman Peyami ile evlenmemeyi kafasına koymuştur. Nitekim bir başkasıyla evlenir. Ayşe'nin kardeşi Cemal de subay olan akrabadır. Harbiye Nezareti'ndeki Binbaşı İhsan'la Mütareke'nin ilk zamanlarından beri çok iyi anlaşmaktadırlar. O sırada hepsi İstanbul'da bulunmaktadırlar. Peyami'nin annesi Şişli'deki salonuyla o günlerin kibar kadını, söz geçiren bir kadındır. Kadınlar arasındaki propagandayı o idare eder. İstanbul'da çeşit çeşit inanç, türlü türlü çalışma vardır. Özellikle manda taraftarları, ülkeyi başka bir devletin boyunduruğu altına koymak isteyenler çok çalışmaktadırlar. Bir gün, İzmir'e yunanlıların çıktığı haberi gelir. Ayşe'nin kocasını, küçük oğlunu, birçok masum insanla birlikte süngülemişlerdir. Ayşe, İstanbul'a Peyami'lere gelir.

İhsan'la Cemal, Sultan Ahmet Mitingi'nden sonra Anadolu'ya geçerler. Şiddetli bir tifo geçirdikten sonra Peyami ile Ayşe de, bir kağına atlayıp Kandıra köylerinde İhsan'la buluşurlar. Bir çete kurmuşlardır. Ulusal Hareket'e karşı koymak isteyen köyleri yola getirirler. Peyami'yi, dil bilgisinden yararlanmak üzere, tercüman olarak Milli Müdafaa'ya verirler. Ankara'ya gelir. Ayşe de hemşire olmuş, Eskişehir'e gitmiştir. İhsan, sessiz ve çelikten bir insan gibi, yorulmak bilmeden çalışır durur. Hepsİ Ayşe'nin İzmir kızının peşinde, İzmir yolunda ölmeye söz vermişlerdir. Peyami büyük bir uğraştan sonra, kendini İhsan'ın komutası altındaki birliğe verir. İhsan bir akşam Peyami'ye Ayşe'yi nasıl yana yana sevdiğini anlatır.İkinci İnönü Savaşı'nda alayının başında, başını kurşunlara uzatarak ölümü beklemiştir. Metristepe'de göğsünden bir kurşun yiyerek bayıldığı an her şeyin bittiğine hükmetmiştir. İhsan bir saldırı sırasında, bir makineli ateşle vurulur. Peyami'nin kolları arasında hayatını kaybeder. Hemşire Ayşe de bu saldırıda hayatını kaybedenler arasındadır. Peyami, Ayşe ile İhsan'ı Gökçepınar'da yan yana gömdürür. Niyeti İzmir'e en önce girip, bunu Gökçepınar'da yatan Ayşe'ye anlatmaktadır. Peyami'nin hatıra defteri burada biter. Ameliyattan sonra Cebeci Hastanesi'nin iki doktoru bu konuda konuşurlar. Yedek Asteğmen Peyami Efendi'nin kâğıtları incelenmiştir. Ne İhsan isminde bir alay komutanı bulunmuştur, ne de Ayşe adında bir hemşire. Peyami'nin akrabası da bulunmamıştır. Bunun üzerine iki doktor, hatıra defterindeki olayların, kafasına kurşun girmesinden ileri gelme hayaller olduğuna karar verirler.

Yolpalas Cinayeti

Yolpalas Cinayeti, İstanbul'un zengin semtlerinden birinde Yolpalas isimli apartmanda geçer. Roman, sosyetik bir ailenin hastalıklı oğluna bakmakta olan Akkız'ın hikayesidir.Evin hanımı sonradan görme olduğu için bir zamanlar kendinin de dahil olduğu yoksul kesimi aşağılar ve sosyete partilerinden vakit ayırıp oğluna bakamaz. Akkız'ın ise tek tesellisi bu çocuktur, çocuğun üzerine titrer adeta. Ailenin bir de Mükerrerem isimli şoförü vardır.Bir gün Akkız, Mükerrerem'i öldürür.Suçunu kabul eder fakat nedenini açıklamaz.Roman bu cinayetin oluşunu ve nedenlerini inceliyor, farklı bir bakış açısıyla aktarıyor. Roman 1900'lü yılların İstanbul'unu, aydınların doğu ve batıya bakışlarını, sınıf çatışmalarını ele alıyor.

Tatarcık

Tatarcık, Halide Edip Adivar'ın 1939 yılında yayımlanan bir romanıdır. Sinekli Bakkal ve Zeyno'nun Oğlu romanlarının bir devamı niteliğindedir.

Romanın konusu, Boğaz'ın Karadeniz kıyılarındaki Poyraz Köyü'nde geçer. Romanın başkahramanı, bir balıkçının kızı olan, "Tatarcık" lakaplı Lale'dir. Eğitilmiş, çalışarak hayatını kazanan bir genç kız olan Lale, devrin kadınları için bir model olarak öne sürülür. Cumhuriyetin ilk yıllarında yaşanan eski-yeni çatışmasında Tatarcık, yeninin sembolüdür ve roman, "yeni"nin zaferini ilan eder.

Mor Salkımlı Ev(anı)

Halide Edip'in çocukluğundan 36 yaşına kadarki dönemi kapsayan anıları.

Türk'ün Ateşle İmtihanı(anı)

Yazarın 1.Dünya Savaşı'ndan Cumhuriyet'in ilanına kadarki anıları.

13.YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU

Kahire'de doğup büyümüş bir ara Türkiye'ye geldikten sonra yeniden Mısır'a dönüp öğrenimini tamamlamış sonra Türkiye'ye gelerek romanlar yazmış yazarımızdır.

Önceleri Fecr-i Âti'yi sonra da Milli Edebiyat'ı desteklemiştir. Eserlerinde Türk toplumunun Tanzimat'tan Atatürk Türkiyesi'ne kadarki zaman dilimini yansıtmıştır.

Yakup Kadri bazen mistik bazen de devrimci(mücadeleci) bir yapıya sahiptir.

Romanlarındaki tiplerin çoğu iç dünyaları zengin, kötümser, düzensizlik kurbanı, töre ve geleneklere bağlı tiplerdir. İlk zamanlar Fecr-i Âti dilini kullansa da daha sonra Milli Edebiyat dilini kullanmıştır.

Eserlerinde Türk toplumunun geçirdiği yakın tarihi sürecin kronolojisi dikkat çeker:

Kiralık Konak	1.Dünya Savaşı öncesi
Hüküm Gecesi	2.Meşrutiyet
Sodom ve Gomore	Mütareke dönemi
Yaban	Kurtuluş Savaşı
Ankara	Cumhuriyetin 10 yılı
Bir Sürgün	2.Abdülhamit dönemi
Panorama	1923-1952 arası

Toplumun çürüyen yanlarını anlatmaktan, eleştirmekten çekinmez. Doğu-Batı çatışması, eski-yeni mücadelesi onun temel temasıdır. Kişileri ideal yönüyle değil, iyi ve kötü yönleriyle ele alır. O bir çözümlü (eskinin çözülüşünün) izini sürer. Bu çözümlü sosyal travmalarını ortaya koyar.

Maupassant tarzında yazdığı öykülerinin bir kısmı bireysel bir kısmı Kurtuluş Savaşı dönemindeki süreçleri ele alır. Savaşın yıkıcılığını gözler önüne serer.

Eserler:

Roman: Kiralık Konak, Nur Baba, Hüküm Gecesi, Sodom ve Gomore, Yaban, Ankara, Bir Sürgün, Panorama(2 cilt), Hep O Şarkı

Hikâye: Bir Serencam, Rahmet, Milli Savaş Hikâyeleri

Tiyatro: Nirvana, Veda, Sağanak, Mağara

Anı: Zoraki Diplomat, Anamın Kitabı, Vatan Yolunda, Politikada 45 Yıl, Gençlik ve Edebiyat Hatıraları

Mensur Şiir: Okun Ucundan, Erenlerin Bağından

Monografi: Ahmet Haşim, Atatürk

Makale: Ergenekon(Kurtuluş Savaşıyla ilgili)

Kiralık Konak: Osmanlı Devleti'nin çöküş döneminde, İstanbul'da batılılaşma ile geleneksel değerlerin, kuşaklar arasında farklılaşan değer yargılarının, yaşam biçimlerinin çatışmasını irdeleyen bir romandır.

Naim Efendi çok zengin, zengin olduğu kadarda hesaplı bir kişiydi. Babasından kalma bir serveti vardı. Büyük bir itina ile idare ediyor ve koruyordu. II. Abdülhamit döneminde devletin yüksek mevkilerinde bulundu. Birçok defalar valiliklerde dolaştı. Bütün çocukluğu, bütün gençliği İstanbul'un en kalabalık konağında geçen Naim Efendi eğlenceli toplantıları, dostlar arasındaki sohbetleri, misafirlere ziyafetleri çok severdi. Fakat öyle bir zaman yaşadı ki bunların hepsi yasaktı. Naim Efendi yeni sazdan, yeni şarkılardan zevk almak bir tarafa, son senelerde yazılan ve konuşulan Türkçeyi bile anlamıyordu. Bundan beş sene öncesine kadar karısı Nefise Hanımefendi yanı başında idi, rahatı ve huzuru iyi

durumdaydı. Zira, bu ihtiyar kadın ölünce evin içinde yalnız kaldı. O öldükten sonra yerine kızı Sekine Hanım geçti; fakat Sekine Hanımı hiçbir yönüyle annesine benzemiyordu.

Naim Efendinin damadı Düyunu Umumiye Müfettişlerinden Servet Bey, Naim Efendinin saflığından yararlanarak konak içerisinde işleri istediği gibi yürütüyordu. Servet Beyin oğlu Cemil henüz yirmi yaşında olmasına rağmen Beyoğlu'ndaki büyük lokantaların, gazinoların, barların sadık dostu idi. Bu yaşında birçok zevkleri vardı. Biraderinin küçük sırlarını bilen Seniha ise son çıkan moda gazetelerinin resimlerine benzerdi. Körpe, ince ve çolak vücudu, ipek böcekleri gibi daima biçim değiştirme, değişim içerisindeydi.

Pazartesi günleri Seniha'nın çay günleridir. Avrupa'nın bütün kibar kadınları gibi o günleri güzel giyinir, kuşanır ve tam beşte konağın salonunda az görülen bir hanımefendi gibi ziyaretçilerini beklerdi. Seniha salonun bir köşesinde iki genç kızla halasının torunu Hakkı Celis'in kendisine okuduğu şiirleri dinler gözüküyordu. Bu genç kendisinden iki ay küçük olmasına rağmen ve birçok şiiri bazı dergilerde çıkmasına rağmen ona parmakları mürekkep lekeli ve pantolonunun dizleri çıkmış zavallı bir okul çocuğu gibi görünmekten kurtulamıyordu. Saat beşte Faik Bey konağı ziyarete geldi. Faik Bey Cemil'in yakın arkadaşları arasındaydı. Kumral, zayıf, uzun saçları iyi taranmış bir gençti. Küçük yaşından beri Avrupa'nın önemli şehirlerinde dolaşmış, oturmuş olduğu için hareketlerinde hiç sahte görülme bir zarafet vardı. Faik Bey ile Seniha arasındaki ilişkinin bir arkadaşlık derecesinden fazla olması genç kızın bütün arkadaşları bilirdi. Fakat buna da hafif bir flört manasını verirdi. Günden güne aralarındaki sevgi çoğalmaya başladı. Faik Bey için Seniha'yı sevmek birdenbire vazgeçilmeyen bir şey oluverdi. O şimdi kumara ne kadar düşkünse, Seniha'yı da o kadar arıyordu. Seniha'ya kendini o kadar bağlı hissediyordu. Dört günlük bir ayrılıktan sonra sabah Faik Bey konağa geldi. Herkes uykuydu. Saçları karma karışık, yüzü sapsarıydı. Suratında üç günlük bir sakal, toz renginde bir kir tabakası vardı. Seniha ne var? Ne oldu? Demek isteyen gözlerle Faik Bey'e baktı. Faik Bey sessiz bir şekilde hiçbir şey söylemiyordu. Seniha daha sonra kardeşi Cemil'den Faik Bey'in kumarda Üç yüz elli lira kaybettiğini ve paraya ihtiyacı olduğunu öğrendi. Cemil parayı Seniha'nın büyükbabasından istemesini söyledi. Seniha'nın bunun olmayacağını söylemesi üzerine Cemil Seniha'nın elmaslarını rehin koymasını istedi. Seniha dolabını açtı içinden bir çekmece çıkardı. Çekmecenin içinden birkaç tane mahfaza aldı ve birer birer Cemil'e uzattı ve hayatında ilk defa ağır ve ciddi bir şekilde düşündü, kaldı. Hayat bir an içinde, ona çıplak ve en kaba haliyle görünmüştü. Bu dünyada güzellik bir hayal, asalet ve zarafet, insanın üstünde hafif bir cilaydı. Güzel bir yüze iskelet ifadesi vermek için iki gecelik bir uykusuzluk, bir sevgiyi bir alışverişe çevirmek için birkaç paket iskambil kâğıdı, zarif bir adamı bir dilenciye döndürmek için üç yüz elli liralık bir borç yeterliydi. Seniha kalbinin bu bir günlük hesaplaşmasından epeyce değişmiş çıktı. Konağı kiraya verip kardeşi Selma Hanımefendi'nin

yanına taşınma fikri ortaya çıktığından beri Naim Efendi'nin rahatı, huzuru kaçtı. Selma Hanımefendi kararında o kadar katıydı ki hiçbir şekilde bunun önüne geçmek mümkün değildi. Naim Efendi Burada doğmuşum, burada yaşamışım, ihtiyarlamışım! Nasıl bırakır giderim? Diyordu. Selma Hanım Burada, fareler, örümcekler ortasında yapayalnız öleceğine, benim yanımda benim gözüm önünde ölürsün, diyordu. Konak, Naim Efendiyle beraber, her gün biraz daha yıkılıp gidiyordu. Zili bozulan sokak kapısı ağır bir tokmakla vuruluyor ve birçok gıcırtılarla sarsılarak açılıyordu.

Nur Baba: Nur Baba romanı bir Bektâşi şeyhiyle genç bir muhibbesi arasındaki aşkın hikâyesidir. Roman bu aşkın sahnesini çizen bir dekorla başlamaktadır. Nur Baba dergâhı İstanbul'un yedi tepesinden birinde bulunmaktadır. Her zamanki ilahili, neyli, sazlı ve içkili dem âlemlerinden birine sahne olmaktadır. Bu âlemler sabaha kadar sürmekte ve sofralar çoğunlukla bir tekme ile devrilmektedir.

Romanın birinci kısmında merkez Nur Babadır. Nur Baba söz konusu dergâhın şeyhidir. Hırslı ve hoppa bir genç olan şeyh eski bir aşkını değiştirmek üzeredir. Bu eski aşkı Ziba adlı Boğaziçi'nin eski şiir ve zevkenden kopup gelen bir kadındır. Ziba İstanbul'un eski ve namli ailelerinden birine mensuptur. Babası Abdülaziz devrinin zenginlerinden Safa Efendi isimli bir zattır. Çamlıca'daki köşkünde tantana ile yaşamaktadır. Tekkelerde hiçbir mürşidin yanı başı zibaa Nur Babaninkî kadar haz verici gelmemiştir. Nur Babaya şöhretini kazandıran Ziba'dır. İki arasında zamanında çok ateşli olan bu aşk artık küllenmeye yüz tutmuştur. Nur Baba erenler meclisinde daima yanarken, aynı zamanda daima hükmetmektedir. Etrafı gençlerden, ihtiyarlardan, kadın ve erkeklerden oluşan dindar ve gönüllü yaralı bir âşik alayı ile çevrilmiştir.

Nur Baba çocukken bu dergâhın aslı belli olmayan, cılız bir sığıntısıdır. Muhitler arasında «Nuri» diye çağırılmaktadır. Çocukluğu hastalıklı ve çirkindir. Dergâhın sahibi olan Arif Babanın ölümünden sonra Arif Babanın karısı Celile bacı ile evlenir. Celile bacı onu seven üç önemli kadından biridir. Ciddi, düzenli ve ağır başlıdır. Nur Baba üzerindeki etkisi büyüktür.

Nur Baba, Ziba'nın yeğeni Nigar Hanım Hanımın da kendi aralarına katılmasını istemekte, fakat ziba buna şiddetle karşı çıkmaktadır. Nigar Hanım ile karşı karşıya geldiği zaman değişken devreyi atlatmış, sabit ve olgun bir Bektâşi şeyhidir, Nur Baba. Gür ve siyah sakalı ona olgun bir erkek görünümü kazandırmaktadır.

Nigar Hanımı elde edebilmek için çeşitli aşk oyunlarına ve hilelerine başvurmuştur. Maddi kadınları istila etmekte, hükmeden mağrurların karşısında şımarık çocuk rolü oynamaktadır. Nigar Hanımı ise diller dökerek, çeşitli ağlamalar yaparak; mey ve şarkılarıyla, bütün sesinin ve bakışının kudretini kullanarak elde

etmeye çalışmaktadır. Dini ayinleri de insanları elde etmede bir araç gibi kullanmaktadır.

Nigar Hanım, bir sefirin, hayatı herke gibi anlamsız geçen güzel karısıdır. Nişantaşı'nda kocasının akraba ve dostlarıyla çevrili dar ve sıkıcı bir çember içinde gibidir. Nur Babayla karşı karşıya geldiğinde yanaklarında gamzeler, çocuk gözleriyle günahın ve tehlikenin karşısındadır. Renk renk çırılar yanan bir çevrenin havasını solumuş ve baş döndürücü bir koku ile sarhoş olmuştur.

Nigar Hanım, halası Ziba'nın da etkisiyle, fakat yanında yakın dostlarından bir genç olan Macit ile beraber tarikata girer ve Bektâşi olur. Nur Baba Nigar Hanım Hanıma büyük bir ilgi gösterir. İlk sefer baba tarafından kendisine sunulan demi reddeden Nigar Hanım, ikinci defa sunulduğunda çevresindekilerin de uyarılarıyla bunu kabul etmek zorunda kalır.

Zamanla Nigar Hanım ile Nur Baba arasında büyük bir aşk doğar. Sık sık mektuplaşırlar. İlk aşklar gibi Çamlıca tepelerinde, Boğaziçi korularında, Marmara sahillerinde bütün yaz şarkı ile, yan yana oturarak baş başa dolaşırlar. Hiçbir şeyden çekinmezler. Fakat kışın ilk yağmurları düşmeye başladığı zaman Nur Baba her sene olduğu gibi dergâhını kapayıp Üsküdü'deki kışlığına iner. Nigar Hanım da kocasının Nişantaşı'ndaki konağına taşınır. Artık görüşmeleri, birçok fedakârlıkları gerektiren ve zahmetler doğuran bir olay haline gelmiştir. Nur Baba sonunda Nigar Hanımı ikna eder. Nigar Hanım Hanım evini, kocasını ve çocuklarını terk ederek Nur Babaya gider. Canını, malını ve rahatını feda eder. Malını dergâha başışlar.

Fakat beş altı sene gibi kısa bir süre geçirdiği hayat, yirmi dört saat süren dem âlemleri, arasız muhabbetler ve Nur Babanın yorucu aşkı, kadıncağızı vaktinden evvel çökertmiş, adeta tanınmaz bir hale sokmuş, saçları ağarmış ve sesi o kadar içki ve sigaraya, bağırıp çağırarak, uykusuzluklara dayanamayarak kısılmıştır. Yavaş yavaş babanın yanındaki itibarını kaybetmeye başlar. Hele Nur Babanın dergâhın genç ve güzel muhibbelerinden Süheyla ile evleneceğini açıklaması üzerine zavallı kadıncağız büsbütün yıkılır. Nur Babaya bağlanmadan evvel en yakın dostu olan Macit ona çocuklarına ve eski yaşantısına geri dönmesi için bir fırsat verirse de, o kendisine uzanan yardım elini kabul etmez ve tekrar Nur Baba dergâhına geri döner.

Hüküm Gecesi: Gazeteci Ahmet Samim'in öldürüldüğü 9 Haziran 1910 öncesinde Sadrazam Mahmut Şevket Paşa'nın öldürüldüğü 11 Haziran 1913 sonrasını içine alan bir zaman dilimindeki olaylar 'Hüküm Gecesi' nde kaleme alınmıştır. 31 Mart Olayı'ndan sonra iktidarı ele geçiren İttihat ve Terakki Cemiyeti ile muhalefet arasındaki siyasi çekişmenin öyküsüdür sergilenen.

Sodom ve Gomore: Yakup Kadri Karaosmanoğlu bu kitapta Kurtuluş Savaşı sırasında İstanbul'da yaşayan bir zümreyi ve bu zümre içindeki insanların ilişkileri anlatarak ahlak ve

toplum değerlerini anlatır ve sorgular. Kronolojik sırada "Hüküm Gecesi"nden sonra gelir.

Yaban: Ahmet Celâl, bir paşa oğludur. Yedek subay olarak katıldığı 1. Dünya Savaşı'nda bir kolunu kaybetmiştir. Daha otuz beş yaşına basmadan kendisi için her şeyin bittiğini hissetmektedir. İstanbul'a İngilizlerin girmesi üzerine oraya dönemez ve emireri Mehmet Ali'nin çağırısına uyarak onun Orta Anadolu'nun Porsuk Çayı kıyısındaki köyüne gidip yerleşir. Köylü için Ahmet Celâl bir "Yaban"dır.

Mustafa Kemal'in başlattığı Kurtuluş Savaşı'nı, Türk Ulusunun bağımsızlık davasını anlatmaya çalışır köylülere fakat kimse ona inanmaz. Ancak emireri Mehmet Ali, annesi Zeynep Kadın, Mehmet Ali'nin kardeşi İsmail ve onun karısı Emine ile dostluk kurabilir. Köyün en zengin adamı ve ağası olan Salih Ağa, köyü ekonomik bakımdan sömürmektedir. Şeyh Yusuf ise din adamı maskesi altında köyü manevi yönden sömürmektedir. Devleti temsil eden muhtarın ise herhangi bir gücü yoktur. Köyün etkin ve güçlü olan iki tipi Ahmet Celâl'i engellemeye çalışırlar.

Sakarya Savaşı'nın hemen öncesinde Yunan birliği köye girer. Direnenleri öldürür. Kendisi ile işbirliği yapan Salih Ağa ve Şeyh Yusuf'u bile aldatır, sömürür, herkese zulmeder. Sakarya bozgunundan sonra köye ikinci Yunan birliği gelir. Köyü talan ederler. İnanılmaz derecede acımasız davranırlar.

Ahmet Celâl, emireri Mehmet Ali'nin kardeşi İsmail'in karısı olan Emine'yi sever. Köy düşman çizmesi altında inlemektedir. Köylü, kaderine razı olmuştur. Ahmet Celâl ise, Türk askerlerinin geleceği umudunu taşımaktadır. Sonunda o da dayanamaz ve Emine ile birlikte kaçır. İkisi de yaralanırlar. Emine'nin yarası ağır olduğu için kaçacak durumda değildir. Ahmet Celâl, Emine'yi ve anılarını yazdığı defterini bırakarak tek başına bilmediği yollara bilmediği bir geleceğe doğru köyden uzaklaşır.

Ankara: Cumhuriyet inkılabı ile birlikte Anadolu'nun yeniden dirilişi yeniden yapılanması gerekmektedir. Bu yeni yapı üzerine acil bir şekilde bina inşa edilmelidir. Bunu yapacak olanlar ise dönemin idealist vatansever insanları olacaktır. Ankara romanında ise bunu gerçekleştirecek idealist insanların verdiği mücadele anlatılmaktadır. Bu idealist insanlar inkılap hareketini özümsemiş, milli şuura sahip karakterlerdir. Bu insanlar hayat serüveni içerisinde karmaşık yollardan geçerek romanın son bölümünde bir araya gelirler. Kendi hayatlarını geleceğin çağdaş, modern, öz benliği ile çelişmeyen maddi ve manevi varlığını kaybetmeyen, değerleri ile övünen yeni Türk toplumu yaratma mücadelesi içinde geçer.

Ankara romanı üç bölümden oluşmaktadır:

Birinci bölüm: Sakarya savaşı öncesi (1922'ye kadar).

İkinci bölüm: Cumhuriyetin ilanını izleyen yıllar (1926'ya

kadar).

Üçüncü bölüm: Cumhuriyet sonrasında 14 ve 20. Yılları (1937-1943'e kadar).

Bu üç bölümdeki olaylar yazarın her bölümde ayrı bir kişilik olarak karşımıza çıkardığı Selma Hanım'ın çevresinde geçer. Selma Hanım'ın arayışı Ankara'nın arayışıdır. Yazgısı Ankara'nın yazgısıdır. Yaşamı da Ankara'nın yaşamıdır. Selma Hanım'ın ilişki kurduğu erkekler ise birer simgedirler.

Birinci bölüm: Kurtuluş Zaferi ile sonuçlanan, savaş yıllarındaki Ankara'yı kısa hatlarla açıklamaktadır. Romanın kahramanı olan Selma Hanım hayatını bu üç bölümde üç ayrı erkekle geçiriyor. Milli mücadele yıllarında bir banka şefinin karısıdır. Kocasını Nazif ile Ankara'nın yabancısıdır. İstanbullu Hanım için Ankara'da hayat tek düze ve sıkıcıdır, yoksulluklarla doludur. Boş zamanlarında Hatice Hanım ve Halime Hanım ile sohbet eder. Bu sohbetlerinde gündelik Ankara hayatını tüm çıplaklığı ile gözler önüne serer. Daha sonraları Nazif Bey'in vekil arkadaşı Murat Beyle tanışırlar. Bu sırada binbaşı Hakkı Beyle de tanışırlar. Bu dönemlerde Hakkı Bey'in milli mücadele ruhu ve azmi kendisini fazlasıyla etkiler. Bütün ümitlerin zafer'e bağlandığı, başka hiçbir şeyin ehemmiyetli olmadığı bu devirde, herkesin mütevazı bir hayatı vardır. Yalnız kocası Nazif Bey'in milli davaya bir erkekten beklediği heyecan ve alaka ile bağlanmadığını gören Selma Hanım yavaş yavaş kocasını Nazif Bey'den kopmaya başlar. Erkân-ı Harp Binbaşı'sının fikir ve hareketlerine yakınlık duyar. Birinci bölüm Selma Hanım'ın binbaşının cazibesine kendisini kaptırdığı bir zamanda sonuçlanır.

İkinci bölümde Selma Hanım Nazif Bey'den boşanmıştır. Bu bölüm zaferden sonraki Ankara'dır. Selma Hanım eski binbaşı emekli Miralay Hakkı Bey'in karısıdır. Ancak koşullar değişmiş değişen koşullar Cumhuriyet öncesinin kişilerini de değiştirmiştir. Hakkı Bey ordudan, Murat Bey vekillikten ayrılmışlardır. Vurguncu harp zengini şirket meclisi idarelerinde dolaşan, ecnebi gruplarla komisyon işleri yapmaya çalışan Hakkı Bey'in yeni yüzüyle karşılaşırız. Hakkı Bey milli idealleri bir tarafa bırakmış, maddi refah içerisinde sadece kendi hesabına çalışan birisine dönüşmüştür. Bu zümreye göre artık halkçılık diye bir dava kalmamıştır. Bu bölümde halk ile bu zümre arasında nasıl doldurulmaz bir uçurum açıldığını, inkılabı böyle anlayanları, hep kendi lehlerine çekenlerin eleştirisi yer alır. Selma Hanım yeni kocasından da uzaklaşır. Bu sırada muharrir olan Neşet Sabit genç kadını görmek için onların bazı âlemlerine iştirak eder. Selma Hanım bu hayatın acılarını onunla paylaşır. Binbaşı Hakkı Bey'den boşanır. Bundan sonraki hayatında toplumsal hizmetlerin en değerlisi olan öğretmenlik görevine atılır.

Son bölüm yazarın hayalindeki Ankara'dır. Yazarın bu hayali Cumhuriyet'in Onuncu Yıl Dönümü Bayramıyla başlar. Gazi Mustafa Kemal'in Türk milletine hitabesi, bir devir başlangıcının, bir yeni sabahın ilk işareti gibi olmuştur. Ankara'nın çehresi değişmiştir. Bundan sonra egoist bir zümrenin zevkine ve menfaatine karşı şiddetli matbuat hücumu başlamıştır. Halk evleri, Toplumsal Mükellefiyet Teşkilatı yeni hayatın odakları olmuştur. Selma Hanım Neşet Sabit'le evlenmiş, bu iki insan yeni hayatın imar ve inşasında el ele vererek büyük bir aşkla çalışıyor, yeni değerleri halk yığınlarına götürürler. Harf İnkılabı, Tarih Cemiyeti, Yüksek İktisat Enstitüsü, Halk Evleri gibi daha birçok alanda büyük

atılımlar, büyük yenilikler gerçekleşir. Selma Hanım ve Neşet Sabit fırsat buldukça Anadolu'nun muhtelif yerlerine seyahat eder, bu seyahatlerinde gördükleri yerlerin yeni çehresiyle karşılaşır. Anadolu toprağı, suyu, kırı, bayırı, dağı, taşıyla eşsiz güzelliğiyle cennetten bir parça gibi tasavvur ederler, bundan doyumuz bir haz alırlar. Hele Pınarbaşı'nda düzenledikleri eğlencelerde halk ezgileri ve türküleri çalınır söylenir, sabaha kadar hoşça vakit geçirirler. Roman yazarın bu tasavvuruyla son bulur.

Bir Sürgün: Doktor Hikmet, İstanbul'da yaşayan varlıklı bir ailenin çocuğudur. Babası, Sultan Murat taraftarı olduğu için yıllardır göz hapsinde tutulmaktadır; kendisi de tıp eğitimini tamamladıktan sonra İzmir'e sürgün edilmiştir. İzmir'de Gureba Hastanesi'nde görev yapan Doktor Hikmet, özgür bir yaşam için Paris'e gitmeyi arzular. 1904'te, İzmir'den kalkan bir vapura ani bir kararla kaçak yolcu olarak binip Paris'e giden Doktor Hikmet, orada kaldığı yıl, kitaplardan ve dergilerden tanıyıp hayranlık duyduğu Fransız kültürünü gerçek yüzüyle yaşamaya çalışır; bu arada şehirdeki bazı Jön Türkler'le tanışır. Paris günlerinde ekonomik sıkıntılar, vefasız aşklar, hastalıklar ve yalnızlık çeker. Paris'te geçirdiği yaklaşık bir yıllık sürenin sonunda verem hastalığına yakalanıp hayatını kaybeden Dr. Hikmet'in cesedi, *"toprak parası bulunup verilemediğinden Paris'in umumî kuburlarından birine"* gömülecektir.

Panorama I: Bu roman memleketimizdeki mühim bazı hadiseleri, inkılâbımızın ne gibi tehlikeler arasından yetiştiğini anlatan yazarın olgun bir eseridir. 1923 ve 1952 yıllarını kapsar. İnkılâbımızın tehlikeleri atlatmadığı, pusuda yatan yobazların varlığı önemle vurgulanmaktadır. Roman Atatürk'ün devrimine ayak uyduramayanları, ayak uyduranların yürüyüşe devam edemediklerini ve devam edenlerin ise ne hallere düştüklerini sergilemektedir.

Panorama II: Romanda geçen hadiseler yapılan inkılap hareketlerinin sonrasını kapsamaktadır, hala bu devrimlerin yıkılmış Osmanlı'ya yönelik bir hareket olduğunu sananlar vardı, bunlar yeni devleti geçici bir yönetim şekli gibi görüyor ve eski rejime dönmek ve hatta eski rejimi daha da yobazlaştırmak istiyorlardı. Kısacası " inkılap" sözcüğünün anlamını bilmeyenler vardı. Çalıştığı bankada müdür olan Servet Bey sıkıntılarla kavuştuğu bu makamın tadını çıkarıp zenginleşmiş ve üstüne alım satım işine de uzanınca paraya para dememiştir. Nedim adında yakışıklı bir oğlu ve gözü yukarılarda olan Hollywood meraklısı Sevim adında sosyetik ortamlarda bulunan özentili genç kızı vardı. İnkılap savunucularının en sağlamlarından olan milletvekili Halil Ramiz kafasında irtica yapısına bir yer bulamadığı için toplum içinde yalnız kalmaktadır. Atıklar köyüne gidip orada Fazlı Bey denilen, nice oyunlarla parti başkanlığına gelmiş

bir düzenbazın halkı sömürmesinden, haksız yere konutlara el koymasından rahatsız olmuş bunun üzerine avukat olan ve Fazlı Bey'e başkaldıran tek köyün sözcüsü durumundaki Kenan Bey ile bu işleri sorgulamaya başlamıştır. Bunun üzerine genel sekreter tarafından azarlanacak ve istifasını verecektir ki bu hareketi onu tamamıyla yalnız bırakacaktır. Yüreği vatan sevgisi ile çarpan Osman Nuri Bey namuslu bir memurdur, başarılı olmasına rağmen aksilikleri hiç terk etmemiştir. Bu hareketi eşi Saniye Hanımı Çökertmiş iki çocuğunu da evden soğutmuştur. Semra'nın ağabeyi Fuat kendine kitaplarla çevrili bir dünya yaratmıştır. Memlekette kendini tepeden inme bir inkılabın köksüz öncüleri sayan Ahmet Nazmi ve Cahit Halid gibi insanlardan ziyade Tahincizade Hacı Emin Efendi gibi fes yasağı ile evine kapanmış, irtica hareketinin başlamasını dört gözle bekleyen, farz olan namaz vakitleri arasında ikişer rekât daha kılan, eşini kölesi gibi kullanan yobazların sayısı daha ağırdır basıyordu.

Emektar dadısıyla yaşayan Komiser Hamdi Bey üç evlilik yaşamış ve hepsini ölümle bitirmek zorunda kalmıştır, dördüncü eşi olan Nebile Hanım geceleri eşinde yeterli cinsel isteği görmediğinden huzursuz olmaya başlamıştır. Altı ay geçmesine rağmen bakire olan bu genç kızın vücudunda Bu ortamda sadece ayak tabanları Hamdi Bey tarafından temasa maruz kalmıştır.işte gecen altı ayın bir gizemli gecesinde oynamak istediği bir kundak oyunu onun maskesini düşürmüştür.Tüm eşlerini katili olan bu adam tespit edilmiş ve altı yıllığına ceza evine girmiştir. Müteahhit Sırrı Bey paraya para dememektedir, kedisi Mühendis Ragıp Bey'in yakın dostudur, genç mühendis dostu Servet Beyin kızı Sevim'in tecavüze uğrayıp ruhunu dengesini kaybetmesi üzerine tedavi amacıyla Servet Beyin eşi ve Sevim'in kardeşi yurt dışına çıkarlar. Bahsettiğimiz Atıklar köyünde Emeti Nine diye bilinen, kocasını ve iki oğlunu vatana feda etmiş ve Nefise ile Ali adında çocuğuyla yaşamına devam eden bir kadın vardır. Ali, Fazlı beye kafa tutanların başındadır ve bu yüzden kaptırmak istemediği mer'a için uğrayıp can dostu Karabaş ile hırpalanacaktır. Bu sıralarda Atatürk ölüm döşeğindedir ve sanki O yanına bu milleti de yatırmış gibiydi. O'nun sağlığını yakından takip edenlerin sayısı bi hayli yüksek olmasına rağmen O'nun yaptıklarını takipçisi yok denecek kadar azdır, yanında bir devrimi de götürüyordu Atatürk. Bu ortamdan rahatsız olanlarda vardı, Emin Efendinin Tahir CHP mensubuydu ve Ata ölünce hortlayacak olan yobazların tepkisinden oldukça rahatsız oluyordu ve korkuyordu. On iki yılı evinde geçiren

Hacı Emin'e göre bu yaslı ortam ,okunan Türkçe ezan ,dışarıda başı boş gezen kadınlar hep kutsal insan olarak gördüğü Araplara karşı çıkışımızdan bize verilen cezalardı.Bu yobaz adam evinde kaldığı müddette besleme kızı Fatma'ya göz koymuş ve ondan bir çocuk meydana getirmiştir. Bu sırada sevim kaldıkları otelden yabancı bir gençle kaçmıştır, Ragıp Bey İstanbul'a dönüp kendini bir mitingde bulmuyor, neler olduğunu anlayamadan fakirleşmiş, politikaya atılmış, sefil bir hayat süren eski milyoner dostu Sırrı Bey'e rast geliyor. Bu sefil adamın bir zamanlar yanında şoför konumunda olan Hayri Bey şimdi toplumda Hayri Beyefendi diye bilinmektedir. Eski komiser Hamdi Bey ceza evinden çıkmıştır, dadısının yanına gider. Romanda yer yer serserilikleriyle ortaya çıkan Pertev'in eşinin kardeşi bu dadının yanında ona yardımcı olmaktadır ve çok geçmeden bu serseri de eve yerleşecektir.

1946 seçimleri ile CHP hükümeti kurulmuştur, din dersleri okullara konmuş,Türkçe okunan ezan kaldırılmış ve imam hatip liseleri açılmıştır.Emin Tahircioğlu bunları bir aldatmaca olarak değerlendirmektedir. Bu sırada hacılara verilen inadiye isimli başlık Hacı Emin'İ on iki yıl ardan sonra dışarı çıkartacaktır.

Semra zengin bir adamın metresi durumuna düşmüştür. Bu üzüntü annesini daha fazla ayakta bırakamaz; Fuat bu olaylarla iyice bunalmıştır ve kavga ettiği dostu Ahmet Namzi'nin evine gider, evde yaşadıkları tartışma sonucu dışarıda bir gezintiye çıkarlar ve içlerindeki nefreti bir tarikatın ayin yaptıkları türbeye girip boşaltınca tepeden inme inkılabın bu köksüz öncüleri de hayata gözlerini yumarlar.

Hep O Şarkı: Roman, Abdülaziz, V. Murat ve Abdülhamit'in hükümdarlık zamanlarında geçer. Bu açıdan Kırallık Konak'tan önce geldiği düşünülebilir.

Romanın diğer bir özelliği olarak, Yakup Kadri olayları sadece bu romanında bir kadın karakterin birincil ağzından aktarır. Münire, kendi hayatını anlattığı bir kitap yazmaktadır ve aslında bu kitap "Hep O Şarkı" dır.

Münire, romanı yazdığı anda artık yaşlı ve dul bir kadındır. Romanda hayatını anlatır ama hayatı aslında bütün hayatı boyunca aşık olduğu ve hayatı boyunca da kavuşamadığı Cemil Bey ile aralarındaki aşktan ibarettir. Münire, 50 yaşını geçmiş artık hayatın geride kalan kısmına bakarak yaşayan, yaşanmamışlıkları düşünerek kalan hayatını geçiren sade bir dul kadın; Hep O Şarkı da pişmanlıkları anlatan acıklı bir aşk romanı.

Romandaki karakterler sıradandır. Diğer romanlardaki karakterler gibi hayatlarında büyük fırtınalar yaşamazlar.

Yaşasalar da bunlar romanın bütünlüğü açısından kitapta yer bulamaz.

Yakup Kadri'nin diğer romanları gibi Hep O Şarkı, toplumsal olayları anlatma kaygısını diğer romanlarına göre daha az taşır. Bu tür toplumsal vurguları yapıp Kırallık Konak'a son derece güzel bir giriş yapsa da ama aslında hep bireyselleşip olgunlaşmamış, hayata karşı Kırallık Konak'taki Seniha'nın yarısı kadar bile direnç göstermemiş bir kadınla hemen hemen aynı çizgide yaşamış bir adamın yarım kalmış duygusal ilişkisini anlatır.

Kitapta olaylar, mekan olarak yalı ve konakta geçerken yalıda iyimser, konakta ise daha karamsar olaylar aktarılacak yalı ve konak kavramlarına atıfta bulunur yazar. Bu yönden Kırallık Konak kitabına ilk selamını verir ama son işaret değildir. Cemil Bey'i üçüncü kez romana sokarken değişen İstanbul'u anlatmak için "redingot" tan bahseder ki bu da Kırallık Konak romanının girişinde İstanbul'un değişen çehresini anlatmak için seçilen sembollerdir. Aynı şekilde Nur Baba'daki Bektaşî yaşamına da Münire'nin halası aracılığıyla atıfta bulunur. Ayrıca çok ağır bir romandır.

14.REŞAT NURİ GÜNTEKİN:

Öğretmen ve eğitim müfettişi... Türk edebiyatının büyük romancısıdır. Edebiyat tarihine Çalığışu yazarı olarak geçmiştir.

İlk roman denemelerini 1.Dünya Savaşı yıllarında yaptı. Batı edebiyatı dikkatiyle yazdığı romanlarında fazilet, alçakgönüllülük, paylaşma değerlerini fon yaparak Anadolu insanını anlatırken cahilleri, geri kalmışları bile sevimli bir üslupla anlattı. İnsan sevgisi ve hoşgörü önemli temalarıdır.

Bir kısım eserlerinde Atatürk devrimlerini anlattı.

Ona göre sorunların temelinde bozuk aile ilişkileri ve eğitimsizlik vardır.

Bir kısım eserlerinin kahramanı öğretmendir. İdealist öğretmen tipleriyle "mektepten memlekete" biçimindeki Milli Edebiyat tezini savunur.

Bir kısım romanlarının konusu ise yalnızca aşktır.

Yazar sade dille Milli Edebiyat anlayışını devam ettirir; ancak sözcük dağarcığı geniştir.

Öykülerinde Maupassant tarzını kullandı.

Tiyatrolarında kadın erkek ilişkileri, aile, evlilik kurumu, aşk ve sosyal değişimler anlatılır.

Romanları: Çalığışu, Gizli El, Damga, Dudaktan Kalbe, Akşam Güneşi, Bir Kadın Düşmanı, Yeşil Gece, Acımak, Yaprak

Dökümü, Kızılık Dalları, Gökyüzü, Eski Hastalık, Ateş Gecesi, Değirmen, Miskinler Tekkesi, Kavak Yelleri, Harabelerin Çiçeği, Son Sığınak, Kan Davası

Öyküleri: Gençlik ve Güzellik, Roçild Bey, Eski Ahbap, Tanrı Misafiri, Sönmüş Yıldızlar, Leyla ile Mecnun, Olağan İşler

Oyunları: Hançer, Eski Rüya, Ümidin Güneşi, Gazeteci Düşmanı, Şemsiye Hırsızı, İhtiyar Serseri, Taş Parçası, Bir Köy Hocası, Babürşah'ın Seccadesi, Bir Kır Eğlencesi, Ümit Mektebinde, İstiklal, Vergi Hırsızı, Hülleci, Eski Şarkı, Balıkesir Muhasebecisi, Tanrıdağı Ziyafeti

Gezi eseri: Anadolu Notları(iki cilt)

Yeşil Gece: Romanın ana karakteri Şahin öğretmen olaylar bu öğretmenin etrafında gerçekleşiyor. Modern eğitimin gericiilere karşı verdiği mücadele anlatılıyor.

Şahin bey muhallim okulundan mezun olduktan sonra tayini İstanbul'a çıktığı halde tayinini bir taşra kasabasına ister. Anadolu'da görev yapmak isteyen bu genç yetkililerle konuşarak tayinini Anadolu'ya aldırır. Anadolu'ya geldiğinde cahillik ve sefaletin sardığı köylülerle karşılaşır, her zorluğa göğüs geren Şahin bey köyünün düşmanlar tarafından işgal edilmesiyle hayatı değişir. Düşman kuvvetleri köyde bazı kişilerle iş birliği yapmak istemişlerdir ve bu kişiler arasında Şahin Bey de vardır.

Şahin bey düşman kuvvetlerini bu teklifini kabul eder amacı Türk kuvvetlerine istihbaratta yardım etmektir. Şahin beyin birçok yardımı dokunur fakat sonra düşman kuvvetleri Şahin bey'in onlardan haber sızdırmak için yanlarında bulunduğunu anlarlar ve onu sürgüne gönderirler. Şahin bey Cumhuriyet kurulduktan sonra köyüne döndüğünde herkes o nu düşmanla işbirlikçi hoca olarak bilir fakat kimse gerçeği bilemez. Şahin hoca da kaderin bu ağır tokadıyla bir umut Ankara'ya gider.

Yaprak Dökümü: Ali Rıza Bey, hayatını memuriyetle devam ettiren, namusuna ve ahlaka son derece düşkün beş çocuklu bir ailenin babasıdır. Trabzon'da çalıştığı bir iş yerinden ayrıldıktan sonra İstanbul'a gelip Bağlarbaşı'ndaki babadan kalma eve yerleştiler. Bir süre işsiz gezdikten sonra, Muzaffer adındaki eski öğrencisinin ona sağladığı imkânla işe girer. Her şey kızları Leyla ve Necla'nın arkadaşları olan Leman'ın Ali Rıza Bey'den iş istemesiyle başlar. Ali Rıza Bey Leman'a çalıştığı yerde bir iş bulmuştur; fakat Leman bir süre sonra patronu Muzaffer Bey'le bir ilişki yaşar ve hamile kalır. Ali Rıza Bey bunu duyunca kendini suçlar ve Muzaffer Bey'den Leman ile evlenip onun namusunu temizlemesini ister. Patronu bunu kabul etmeyince Ali Rıza Bey bu olayı gururuna yediremeyip işten ayrılır. Daha sonra oğlu Şevket'in bir iş bulduğunu öğrenince bir parça sevinmiştir. Fakat bir süre sonra Ali Rıza Bey'in karısı Hayriye Hanım ve kızları Necla ile Leyla artık eve para getirmediği için ona saygı duymuyorlar ve onu aşağılıyorlardır. Bir gün, Şevket işyerinde evli bir kadınla ilişkiye girdiğini ve o kadınla evlenmek istediğini söyler. İlk başta Ali Rıza Bey bu olaya itiraz etse de daha sonra Şevket'in Ferhunde ismindeki

kadını ne kadar çok sevdiğini görmüştür. Fakat gelin Ferhunde eğlenceye ve modern hayata alışkın biridir ve evde gece toplantıları yapılmaya başlanır. Evin ortanca kızları olan Necla ve Leyla'nın eğlenceye ve lükse olan düşkünlükleri artar. Böylelikle Ferhunde'nin evdeki hâkimiyeti iyice artar. Evin en büyük kızı olan Fikret bu olanlara daha fazla dayanamayacağını anlar ve Adapazarı'nda yaşayan bir adamla adamın çocuklarına bakma koşuluyla evlenmeye karar vermiştir. Fikret'in evden gidişyle daldaki yapraklardan biri kopar. Şevket'in kazandığı para ve Ali Rıza Bey'in emekli maaşı evde yapılan eğlencelere harcanmaktadır. En sonunda elde hiçbir şey kalmaz. Şevket çareyi çalıştığı bankadan zimmetine para geçirmekte bulur. Aldığı parayı yerine koyamayınca hapse girer. Böylelikle dalın ikinci yaprağı da kopar. Ferhunde bu hayata daha fazla dayanamayacağını söyleyerek evi terk eder. Bunun sonucunda üçüncü yaprak da kopmuş olur. Daha sonra Necla da kendini zengin gösteren bir Suriyeli adam ile evlenir. Fakat mutlu değildir ve babasından yardım istemek için mektup yollar. Ali Rıza Bey ise onun bu isteğini reddeder ve yaşamaya devam etmesini söyler. Böylece dalın dördüncü yaprağı da kopar. Leyla zengin bir avukatın metresi olur ve Ali Rıza Bey bunu bir arkadaşından öğrenir. Namusuna düşkün olan Ali Rıza Bey Leyla'yı evden kovar. Leyla avukatın Taksim'de tuttuğu eve yerleşir. Böylece dalın son yaprağı da kopmuş olur. Nihayetinde Ali Rıza Bey Leyla'nın eve gelmesini kabul eder ama kendisi evden ayrılacaktır. Adapazarı'nda olan kızı Fikret'in yanına gider ve Fikret'in orada mutsuz olduğunu görür. Kocası ve üvey çocuklarıyla arası iyi değildir. Bunu gören Ali Rıza Bey İstanbul'a geri döner ama birkaç gün eve gitmez. Daha sonra hasta olur ve eski bir arkadaşı sayesinde hastaneye kaldırılır. Bir gün Hayriye Hanım ve kızı Leyla hastaneye gidip onu alırlar ve Taksim'deki eve giderek yaşamlarına orada devam ederler.

Çalığıuşu: Bir yanlış anlama sonucu sevdiği Kâmuran'dan kaçıp Anadolu'ya öğretmenlik yapmaya giden Feride'nin başından geçenler ve çektiği aşk acısı anlatılır. Feride, idealist öğretmen tipi olarak yaratılmıştır. Anadolu'da kendi bireysel özellikleri ile Anadolu halkının beklentileri arasında çatışmalar yaşar, sonunda yine Kâmuran'a kavuşur.

15.REFİK HALİT KARAY

Hayatının bir kısmı sürgünlerde geçmiş ve bunları edebiyata dönüştürmüş romancı ve öykücümüzdür.

Milli Edebiyat akımının diliyle önemli romanlar ve öyküler yazdı, bugün bile dili en iyi kullanan yazar olarak bilinir.

Realist gözlemler, okurdaki ızdırıp duygusunu ortaya çıkaracak bir kurguyla verilir. Maupassant tarzına bağlıdır.

Memleket Hikâyeleri ile Anadolu insanını anlattı. Köy edebiyatının öncüleri arasına girdi.

Refik Halit'te bozulan sosyal doku, buna bağlı insan davranışları, eski-yeni çatışması, bayağılık ile erdemlilik anlatılır. Bey, paşa, paşazade, mirasyedi, züppe tiplerin yanında yeni insan tipleri de görülür.

Tip ve karakterleri canlıdır; ancak bunlar belli bir teze bağlı değildir.

İç gözlemi zayıf, ancak dış gözlem bakımından adeta bir ressam-yazardır.

Ansiklopedik bilgisi geniştir, bunların bir kısmını sürgün hayatında gözlemlemiştir. Konak hayatına geçişteki sosyal değişimler onun sık sık anlattığı bir temadır.

Kadınların bir sosyal figür olmalarına karşı değildir, ancak ahlaklılığı şart koşar.

Hiciv ve mizah sahasında "Kirpi" takma adıyla siyasi mizah yazıları yazmıştır.

Romanları: İstanbul'un İç Yüzü, Yezidin Kızı, Çete, Sürgün, Anahtar, Bu Bizim Hayatımız, Nilgün, Yeraltında Dünya Var, Dışı Örümcek, Bugünün Saraylısı, 2000 Yılı'nın Sevgilisi, İki Cisimli Kadın, Kadınlar Tekkesi, Karlı Dağdaki Ateş, Dört Yapraklı Yonca, Sonuncu Kadeh, Yerini Seven Fidan, Ekmek Elden Su Gölden, Ayın On Dördü, Yüzen Bahçe

Öykü: Memleket Hikâyeleri, Gurbet Hikâyeleri

Mizah: Sakın Aldanma İnanma Kanma, Kirpinin Dedikleri, Agop Paşanın Hatırları, Ay Peşinde, Tanıdıklarım, Guguklu Saat

Günce: Bir İçim Su, Bir Avuç Saçma, İlk Adım, Üç Nesil Üç Hayat, Makyajlı Kadın, Tanrıya Şikâyet

Anı: Minelbab İlelmihrab, Bir Ömür Boyunca

İstanbul'un İç Yüzü: İttihat ve Terakkinin başa gelişinden 1. Dünya Savaşına kadarki İstanbul bütün renk ve çizgileriyle yansıtan roman.

16.MUSAHİPZADE CELAL(TİYATRO)

Milli Edebiyat dönemi oyun yazarıdır. Oyunlarının çoğu bestelenip operet ve şarkılı komedi olarak sahnelendi. (Darül-bedayi ve İstanbul Şehir Tiyatrolarında oynanmıştır.)

Konularını Osmanlı Hayatı'ndan alan Musahipzade daha çok Osmanlı yaşamıyla dalga geçen oyunlar yazmıştır. Dili basit, cümle düşüklükleriyle doludur. Acele ve itina göstermeden yazmıştır.

Oyunları: Türk Kızı, Köprülüler, İstanbul Efendisi, Lale Devri, Fermanlı Deli Hazretleri, Aynaroz Kadısı, Kafes, Kavuk Devrildi, Atlı Ases

17.İBNÜRREFİK AHMET NURİ SEKİZİNCİ

Meşrutiyet dönemi komedi ve vodvil yazarıdır. Darül-bedayi yönetim kurulu üyesidir. En sevdiği oyun Sekizinci adında olduğu için kendisine soyadı yapmıştır. Fransızcadan uyarlamalar yapmış, kaba güldürüler yazmıştır. Kadın-erkek, karı-koca ilişkileri konu olarak işlenmiştir.

18.RUŞEN EŞREF ÜNAYDIN(MÜLAKAT)

Servet-i Fünun, Donanma, Tedrisat, Türk Yurdu ve Yeni Mecmua adlı dergilerde yazdığı mülakat, anı ve mensurelerle tanındı. Mustafa Kemal'i basına ilk tanıtan odur. Paşa'nın yakın dostudur. En meşhur eseri Tanzimatçılardan başlayarak Milli Edebiyat'a kadarki bazı şair ve yazarlarla mülakatların yer aldığı "Diyorlar ki" adlı mülakat eseridir. Affan Dede adlı bir öyküsü vardır. Cahit Sıtkı Tarancı bu isimde kahramanı olan bir şiiir yazmıştır.

BAĞIMSIZ İSİMLER

1.MEHMET AKİF ERSOY

İstiklal Marşı şairi veya İslam şairi gibi sıfatları olan yazar, şiirlerinde manzumeci, didaktik bir güzellik taşır. Kendine özgü kafiye anlayışı, aruzu kusursuz kullanması, manzume yazması onun ayırıcı özelliğidir.

O, toplumcu bir anlayışla şiirlerini yazdı; şiirlerinde realizmi izledi. Eserlerinde kahramanlıklar, milli ve dini duyarlılıklar, destansı, öğüt verici üslup, içtenlik ve ince mizah önemli yanlardır.

Şiiri düzyazıya yaklaştırarak manzum öykücülükte Fikret'in açtığı yolu genişletmiştir. **Küfe, Mahalle Kahvesi, Seyfi Baba, Kocakarı ile Ömer gibi** sevilerek okunan manzumelerinde mesnevi nazım biçiminden yararlanmıştıdır.

Yoksul-yoksun insanlar, bunalım ve savaş yıllarının sefaleti, İslam ve Türk dünyasının sorumluluk duygusundan uzaklığı, çalışmak gerektiği, geçmişe saygı ve ondan ibret alınması gereği onun sıkça işlediği temalardır.

Şairin az da olsa lirik şiirleri de vardır; fakat o daha çok epik, didaktik ve manzumeci(dramatik) bir anlayışı benimsemiştir.

Şiirlerini Safahat adı altında toplamıştır, 7 bölümdür:

1.Safahat	Osmanlı toplumunun meşrutiyet yılları anlatılır.
2.Süleymaniye Kürsüsünde	Osmanlı aydınları-halk ilişkisi
3.Hakkın Sesler	Ayetler üzerine yazdığı şiirlerdir ki toplumsal sorunları anlatır.
4.Fatih Kürsüsünde	Yeni kuşaklara çalışma ve mücadele azmi anlatılır.
5.Hatıralar	İslam Birliği fikrinin işlendiği ve her şiir için bir hadis-i şerifin yazıldığı bölümdür.
6.Asım	1.Dünya Savaşından tablolar yer alır.

7.Gölgeler	Dinsel şiirler ve dörtlükler yer alır.
------------	--

Bunların dışında Bülbül, Çanakkale Şehitlerine, Leyla, Umar mıydın gibi şiirleri meşhurdur.

2.YAHYA KEMAL BEYATLI

Divan şiiriyle Batı şiirini kaynaştırarak iki geleneği de kapsayan modern bir şiir biçimi geliştirmiştir.

“Ok” şiiri dışındaki bütün şiirlerini aruzla yazmıştır.

Tarihi değerler, Türk müziği, mimarisi, İstanbul, fetihler ve Malazgirt'ten Kurtuluş Savaşı'na bütün geçmişin güzellikleri onun şiirinin konusu ve kaynağıdır.

Yahya Kemal, zamanın düzensizliğinden geçmişin düzenli zamanlarına sığınarak geçmişten güç alıp yaşadığı zamana ışık olmak istemiştir. Kökü mazide olan âtiyim(Kökü geçmişte olan geleceğim) sözü ile bunu vurgular.

Ona göre gelenekle modern olan bir arada olursa dinamik bir yenileniş sağlanabilir. O, **hem gelenekçi hem de yenidir.**

Şiirlerinde öz(saf) şiire özgü bireysel temalar, iç ahenk ve musiki görülür. *Haşim'le birlikte öz şiirin öncüsüdür.*

Milli Edebiyat akımıyla yalnızca konular bakımından uzlaşır, sanat anlayışı Parnasizm akımı ve Sembolist şairlerden gelmiştir. Yahya Kemal akım olarak parnasyendir.

Yazılarıyla milli mücadeleyi desteklemiştir(Eğil Dağlar).

Lirik şiirlerinin yanı sıra kendine özgü bir lirik-epik şiir tarzı vardır. **Aşk, tabiat, ölüm, musiki, sonsuzluk, rintlik, deniz, İstanbul** onun şiirlerinin önemli köşe taşı konularıdır.

İstanbul Türkçesini yaşayan Türkçe olarak kullanmış, “**Bu dil, ağzımda annemin sütüdür!**”diyerek ona “**beyaz lisan**” adını vermiştir.

Şiirleri: Eski Şiirin Rüzgârıyla, Rubailer ve Hayyam Rubailerini Türkçe Söyleyiş, Kendi Gök Kubbemiz

Düz Yazıları: Aziz İstanbul, Eğil Dağlar, Edebiyata Dair, Siyasi Hikâyeler, Siyasi ve Edebi Portreler, Çocukluğum Gençliğim Siyasi ve Edebi Hatıralarım, Tarih Muhasebeleri, Mektuplar-Makaleler

